

ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี

賭場ใหม่

ทุนนิยมคาสิโน

เขตเศรษฐกิจพิเศษจีน

กับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว

ทุนนิยมดาลโน

วิเคราะห์เศรษฐกิจพิเศษจีน
กับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

Center for ASEAN Studies
Chiang Mai University

2559

ทุนนิยมดาสโน

เอนเตอร์พรีนิจิฟิเคชัน

กับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว

ISBN: 978-616-398-124-0

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จัดพิมพ์โดย

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถานที่ติดต่อ

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์/โทรสาร 0 5394 3594

E-mail: asean.cmu@gmail.com

กองบรรณาธิการ

ชยันต์ วรรณระภูติ

สมัคร์ กอเข้ม

พิสิษฐ์ นาสี

เกียรติขจร เนตินิยม

นิสิต พันธมิตร

ปานัสม์ วจนะพิศุทธิ์

ริชชา อิตางาคิ

ภาพประกอบ

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ชุนทวยวน เหวินปิง สุขสมร แสงจัน และ Flora Bawi Nei Mawi

ปีที่พิมพ์

2559

ราคา

150 บาท

ออกแบบปก

นับบวงค์ ช่วยชูวงศ์ nabwong@me.com

ออกแบบ/จัดพิมพ์

หจก.วนิดาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทรศัพท์ 08 1783 8569

คำนำ

หนังสือเรื่อง “ทุนนิยมคาสโน เขตเศรษฐกิจพิเศษจีนกับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว” โดย รศ.ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เป็นงานศึกษาทางมานุษยวิทยาที่ชวนตั้งคำถามกับประเด็นสำคัญที่ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พยายามนำเสนออย่างต่อเนื่อง เพื่อเข้าใจ “อาเซียนจากมุมมองระดับล่าง” (ASEAN from below) อาเซียนที่ไม่ได้นำเสนอความร่วมมือของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการเปิดให้เสียงของผู้คน พลเมือง และชาวบ้านที่ถูกมองข้าม ได้บอกเล่าชีวิตในท่ามกลางอิทธิพลของทุนที่พยายามใช้ช่องทางต่างๆ เข้ามาเปลี่ยนการดำรงชีพท่ามกลางยุคสมัยของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ หนังสือเล่มนี้ยังได้นำเสนอถึง สภาวะยกเว้นในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เปิดช่องทางไปสู่การเอารัดเอาเปรียบของรัฐนายหน้า และผลกระทบต่อประชากรในพื้นที่ของลาว รวมถึงแรงงานจากพม่าที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในโครงการคาสโนขนาดใหญ่แห่งนี้ของจีน

ในโอกาสนี้ ทางศูนย์อาเซียนศึกษา ขอขอบคุณ รศ.ดร.ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เป็นอย่างสูงที่กรุณามอบต้นฉบับงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อจัดพิมพ์และเปิดพื้นที่ความรู้ทางวิชาการให้แก่ผู้ที่สนใจได้เข้าใจอิทธิพลของจีนในอุษาคเนย์และการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่มิติต่างๆ ได้กว้างขวางขึ้น และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยกรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ศูนย์อาเซียนศึกษา จึงหวังอย่างยิ่งว่าความรู้และประเด็นปัญหาจากหนังสือเล่มนี้จะต่อยอดปัญญาและสร้างความตระหนักคิดต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ต่อไป

กองบรรณาธิการ
ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำแสดงความขอบคุณ

งานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยใหญ่ เรื่อง มังกรหลากสี: การขยายอิทธิพลเหนือดินแดนและพันธกิจเผยแผ่อารยธรรมในอุษาคเนย์ ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ เป็นหัวหน้าโครงการ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ยศ ผู้เป็นทั้งอาจารย์และกัลยาณมิตรผู้นำรัก ที่กรุณาชักชวนให้ผู้เขียนได้เข้าร่วมในโครงการวิจัยที่น่าท้าทายและเต็มไปด้วยข้อเรียนรู้ใหม่ๆ ตลอดช่วงระยะเวลาสามปีของการทำวิจัย นอกจากจะให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แล้ว อาจารย์ยังได้แนะนำให้รู้จักกับงานวิชาการด้านจีนศึกษาร่วมสมัยที่น่าทึ่งหลายชิ้นที่ช่วยให้เข้าใจ “จีน” และอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนในปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานทางมานุษยวิทยาของ Aihwa Ong ซึ่งผู้เขียนได้ใช้งานของเธอเป็นกรอบคิดพื้นฐานในงานเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณในความเมตตาของอาจารย์มา ณ ที่นี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้มีโอกาสร่วมงานทางวิชาการอันน่าท้าทายใหม่ๆ กับอาจารย์ต่อไปในอนาคต

ผู้เขียนได้ใช้เวลาในการทำวิจัยในภาคสนามในสองช่วงเวลาด้วยกัน คือ ในระหว่างกลางปี 2010 - ต้นปี 2014 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการเจรจาต่อรองเรื่องค่าชดเชย และการอพยพชาวบ้านออกจากหมู่บ้าน และในเดือนตุลาคม 2016 หลังจากชาวบ้านได้ถูกอพยพไปยังที่ใหม่เป็นเวลากว่า 5 ปีแล้ว การกลับไปเยือนพื้นที่อีกครั้ง ได้ช่วยให้เข้าใจกระบวนการปรับตัวของชาวบ้านได้ดียิ่งขึ้น ผู้เขียนขอขอบคุณชาวบ้านก๊วน (ซึ่งปัจจุบัน กลายเป็นบ้านสามเหลี่ยมคำ) มา ณ ที่นี้

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมโครงการวิจัย 7 ท่าน อันได้แก่ Hsing-Chou Sung, Bien Chiang, Nguyen Van Chinh, Khine Tun, Touch Siphath, อริยญา ศิริผล และร่มเย็น โกไศยกานนท์ ที่ได้ร่วมในเส้นทางแห่งการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับจีน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการวิจัยเรื่องอิทธิพลของจีนในประเทศต่างๆ ของกลุ่มน้ำโขง มาตลอดระยะเวลากว่าสามปี การพูดคุยแลกเปลี่ยนในวงสัมมนา ณ ที่ต่างๆ ได้ช่วยขยายมุมมองและความเข้าใจเกี่ยวกับทุนนิยมจีน และการเคลื่อนย้ายของผู้ประกอบการจีนให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยชิ้นนี้ จะมีอาจสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี หากปราศจากผู้ช่วยนักวิจัยสี่ท่าน อันได้แก่ ชุนหยวน เหวินปิง สุขสมร แสงจัน สุนทรีย์ เรือนมูล และ Flora Bawi Nei Mawi ทั้งหมดนี้ เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ช่วยเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ชาวบ้านลาว ผู้ประกอบการชาวจีน และแรงงานพม่าอย่างขยันขันแข็ง ทั้งยังร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสลับซับซ้อนของเขตเศรษฐกิจพิเศษและผลกระทบของทุนนิยมคาสโนที่มีต่อประชากรกลุ่มต่างๆ ไปพร้อมๆ กับผู้เขียน

งานศึกษาชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ และ รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ที่ได้กรุณาสนับสนุนงานวิจัยชิ้นนี้มาด้วยดี ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของ สกว.ทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณรุ่งนภา ลัคนาพรวิสิฐ และขอขอบคุณคุณพลไวรวรรณ ศรีศฤงคาร ที่กรุณาช่วยเหลือและประสานงานให้โครงการสามารถสำเร็จลุล่วงลงด้วยดี งานชิ้นนี้ได้รับข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์จากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รศ.พรชัย ตระกูลวรานนท์ ผู้เขียนขอขอบคุณมา ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอขอบคุณศูนย์อาชีวศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่กรุณาสนับสนุนการตีพิมพ์ผลงานวิจัยชิ้นนี้ ขอขอบคุณ คุณสมศักดิ์ กอเข้ม ที่ช่วยประสานงานและอ่านต้นฉบับอย่างขยันขันแข็ง และผลักดันให้การตีพิมพ์เป็นไปด้วยดี ขอขอบคุณ คุณนันทพงศ์ ช่วยชูวงศ์ เพื่อนบ้านและนักออกแบบ ที่กรุณารังสรรค์ปกอันสวยงามให้กับหนังสือเล่มนี้

หากงานวิจัยคือ ประจักษ์พยานและการบันทึกการเปลี่ยนแปลงร่วมสมัยของสังคมแล้ว การได้มีโอกาสได้เห็นกระบวนการพหุกาลิณีในที่ดินและทรัพยากรของชุมชนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องต่อมา เพื่อถากถางทางให้กับนวัตกรรมทางเศรษฐกิจชนิดใหม่ ภายใต้อิทธิพลของ เขตเศรษฐกิจพิเศษ และทุนนิยมคาสีโน นับเป็นประสบการณ์ที่น่ารันทดอย่างยิ่ง แต่ความรู้สึกที่ว่าของผู้เขียน ย่อมเปรียบไม่ได้เลยแม้เพียงกระพริบกับความรู้สึกเจ็บปวดและขมขื่นของชาวบ้านลาว และแรงงานผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบชาวพม่า ที่ต่างยังคงต้องดิ้นรนเพื่อสร้างชีวิตขึ้นมาใหม่ ในท่ามกลางการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและสูญเสียอย่างรวดเร็วภายใต้เศรษฐกิจแบบใหม่ที่นำเข้ามาโดยทุนผูกขาดของจีน ผู้เขียนได้แต่หวังว่า งานศึกษาเล็กๆ ชิ้นนี้ ที่ได้เปิดเผยให้เห็นถึงการเมืองอันสลับซับซ้อนของเขตเศรษฐกิจพิเศษ และผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชายแดนลาว-ไทย จะสามารถเป็นบทเรียน ที่ชวนให้ไตร่ตรองให้รอบคอบต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเขตลุ่มน้ำโขง ที่ละเลยต่อคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจ ให้หันมาใส่ใจต่อผลกระทบต่อชุมชน และผู้คน ผู้เป็นรากฐานสำคัญของภูมิภาคให้มากยิ่งขึ้น

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

สารบัญ

คำนำ		iii
คำแสดงความขอบคุณ		iv
บทที่ 1	บทนำ	3
บทที่ 2	ทุนนิยมคาสโน เซรีนิยมใหม่ในสภาวะยกเว้น กับพันธกิจการสร้างอารยะ	23
	- เซรีนิยมใหม่ในฐานะสภาวะยกเว้น	27
	- จักรพรรดิท้องถิ่น พื้นที่เซรีนิยมใหม่ กับเจตจำนงในการสร้างความมีอารยะ	32
	- ทุนนิยมคาสโนกับการแปลง “เกมส์แห่งโอกาส” ให้เป็นสินค้า	43
	- การแปลงอริปไตยให้เป็นสินค้า	57
	- ทางสองแพร่งของความเสี่ยงกับความ “เถื่อน” ของชายแดนเศรษฐกิจพิเศษ	62
	- สรุป	75
บทที่ 3	เขตเศรษฐกิจพิเศษ: รัฐนายหน้า การพรากสัทธิ กับความเป็นพลเมืองที่ถูกแขวน	79
	- จากเมืองท่าตามสนธิสัญญาสู่วงล้อมแห่งเซรีนิยมใหม่	85
	- รัฐนายหน้ากับเซรีนิยมใหม่ตามยถากรรม	91
	- การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ การพรากสัทธิ กับการต่อรองอันยืดเยื้อ	95
	- ความเป็นพลเมืองที่ถูกแขวน	110
	- ชีวิตหลังการอพยพโยกย้าย	119
	- สรุป	124

บทที่ 4	ประชากรเสรีนิยมใหม่	127
	- ขายแดนกับจีนเสรีนิยมใหม่	129
	- แรงงานเสรีนิยมใหม่ชาวพม่า	136
	- ชีวิตของแรงงานเสรีนิยมใหม่	139
	- ความทันสมัยของเสรีนิยมใหม่ ประชากรทันสมัย กับอำนาจการต่อรอง	155
บทที่ 5	บทสรุป	161
	- เสรีนิยมใหม่ เขตเศรษฐกิจพิเศษ กับความยั่งยืน ของโครงการสร้างอารยะ	161
บรรณานุกรม		174
ดัชนี		182

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1: คาสีโนคิงส์โรมันส์	1
ภาพที่ 2: รูปปั้นขงจื้อในไชน่าทาวน์ ถนนท่องเที่ยวติดกับคาสีโนคิงส์โรมันส์	22
ภาพที่ 3: หญิงชาวจีนที่ติดหนี้พนันคาสีโนถูกส่งตัวมาทำงานในร้านชาวจีนเพื่อปลดหนี้	67
ภาพที่ 4: โปสเตอร์โฆษณาการรักษาการติดยาเสพติดหน้าร้านแห่งหนึ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษ	67
ภาพที่ 5: ธุรกิจให้บริการทางเพศ	70
ภาพที่ 6: เสือโคร่งในฟาร์มของคิงส์โรมันส์	72
ภาพที่ 7: หมู่บ้านสามเหลี่ยมคำ	78
ภาพที่ 8: บ้านเรือนในหมู่บ้านก๊วอัน ก่อนการอพยพ	96
ภาพที่ 9: วัดของหมู่บ้านก๊วอันก่อนการอพยพ	97
ภาพที่ 10: จดหมายร้องเรียนของชาวบ้านก๊วอัน	99
ภาพที่ 11: บันทึกข้อตกลงเรื่องค่าชดเชย	100
ภาพที่ 12: หมู่บ้านสามเหลี่ยมคำ	104
ภาพที่ 13: ชาวบ้านพยายามใช้เนื้อที่รอบบ้านเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว	105
ภาพที่ 14: รถตุ๊กๆ ที่บริษัทให้เช่าเพื่อรับส่งนักท่องเที่ยว แต่ต้องล้มเหลว	107
ภาพที่ 15: สภาพบ้านที่พังและไม่ได้รับการซ่อมแซม	109
ภาพที่ 16: แพลงส่งเสริมการเกษตรที่ถูกทิ้งให้รกร้าง	109
ภาพที่ 17: บ้านเรือนของหมู่บ้านก๊วอันซึ่งปัจจุบันนำมาใช้เป็นที่พักของทหารลาว	120
ภาพที่ 18: หอผีของหมู่บ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้นที่บริษัทสร้างไว้ในใจกลางบ้าน	122
ภาพที่ 19: ทางเข้าหมู่บ้านชาวพม่า	126

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่ 20: ร้านอาหารเสฉวนในตลาดเก่า	129
ภาพที่ 21: ทะเบียนบ้านชาวจีนออกโดยรัฐบาลลาว เพื่อใช้ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ	131
ภาพที่ 22: รถทัวร์ที่วิ่งระหว่างสิบสองปันนา บ่อเต็น ห้วยไซ และคิงส์โรมันส์	132
ภาพที่ 23: หมู่บ้านเชิงเขา	139
ภาพที่ 24: ภรรยาและลูกๆ ของแรงงานพม่า	140
ภาพที่ 25-28: ร้านค้าต่างๆ ของครัวเรือนแรงงานชาวพม่า	150
ภาพที่ 29: พู่กันเลี้ยงควายของบริษัทหน้าคาสีโน	160

สารบัญแผนที่

แผนที่ 1: เขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว	2
---------------------------------	---

ภาพที่ 1: คาสีโนคิงส์โรมันส์

Special Economic Zones (SEZs)

1. Savan-Seno Special Economic Zone 2003
2. Boten Beautiful Land Specific Economic Zone 2003
3. Golden Triangle Special Economic Zone 2007
4. Vientiane Industrial and Trade Area 2011
5. Saysetha Development Zone 2010
6. Phoukhyo Specific Economic Zone 2010
7. Thatluang Lake Specific Economic Zone 2011
8. Longthanh- Vientiane Specific Economic Zone 2012
9. Dongposy Specific Economic Zone 2012
10. Thakhek Specific Economic Zone 2012
11. Pakse-Japan SME Specific Economic Zone

LAOS: Land of Ample Opportunity and Success

แผนที่ 1: เขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว

ที่มา: คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว สำนักงานรัฐมนตรี

บทนำ

เราหวังว่าต่อไปจะมีความร่วมมือกัน (ระหว่างสามประเทศ) เมื่อเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยเชื่อมต่อกับเขตที่นี่ และเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศพม่าดีขึ้น พม่าสามารถพัฒนาเขตของตนเองด้วยทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง เราจะสร้างสะพานขึ้นในแม่น้ำโขงจะเป็นสะพานรูป 人 (Rén-อักษรจีนหมายถึงคน) ที่มีลาวอยู่ตอนบน ไทยอยู่ด้านซ้าย และพม่าอยู่ด้านขวา เป็นสะพานการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นว่าเราได้ทำสิ่งที่ดีมากมายที่นี่ และสามเหลี่ยมทองคำได้เปลี่ยนไปแล้ว ลาวเคยลำบากมามาก แต่ด้วยความพยายามของคิงส์โรมันส์ พื้นที่แห่งนี้ ได้กลายเป็นที่ที่สงบสุขและสะอาด

จำวเห่วย เจ้าของบริษัทคิงส์โรมันส์¹

วันที่ 7 มกราคม 2014 บริษัทคิงส์โรมันส์ได้ส่งรถแทรกเตอร์เข้าเกรตที่ท่ากินเพื่อที่จะสร้างสนามบินนานาชาติในเขตเมืองตันฝิ่ง แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว ที่มากกว่า 236 เฮกแตร์² ของเกษตรกรจำนวน 41 ครอบครัวได้ถูกยึดโดยบริษัทเพื่อการก่อสร้างดังกล่าว แต่ชาวบ้านปฏิเสธที่จะรับค่าชดเชยด้วยเหตุผลที่ว่าค่าชดเชยของที่ดินที่เสนอโดยบริษัทมีมูลค่าต่ำกว่าราคาซื้อขายกัน

¹ ดูสัมภาษณ์ฉบับเต็มได้ที่ http://fangtan.china.com.cn/2011-05/04/content_22492727.htm. เข้าถึงเมื่อ 11/7/2011

² 1 เฮกแตร์เท่ากับ 6.25 ไร่

ตามท้องตลาดอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ข้อพิพาทดังกล่าวยังไม่เป็นที่ยุติ บริษัทยังได้ดำเนินการยึดที่ดินเพิ่มเติมอีกจำนวน 6 เฮกเตอร์ โดยอ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการก่อสร้างสนามบินอยู่แล้ว ขณะเดียวกันชาวบ้านจำนวนนับร้อย ซึ่งได้ทำการเกษตรอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมาหลายชั่วอายุคน ได้ร่วมกันปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือ โดยพากันยืนขวางรถแทรกเตอร์ไม่ให้อำนาจสามารถทำงานได้ จนบริษัทต้องแจ้งไปยังตำรวจ เพื่อให้ยกกำลังมาจัดการกับชาวบ้านที่ต่อต้านเหล่านี้ การมาถึงของตำรวจได้ก่อให้เกิดความตึงเครียดและการเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมีอาวุธครบมือในบริเวณดังกล่าว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้กลายเป็นข่าวที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มชุมนุมเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย และดังนั้นการประท้วงโครงการพัฒนาโดยชาวบ้านในประเทศสังคมนิยมเช่นลาว จึงเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นไม่บ่อยนัก³

กรณีต้นผ้างเป็นหนึ่งในอีกหลายกรณีของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลลาวในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะขนาดใหญ่ขึ้นทั่วประเทศเพื่อดึงดูดนักลงทุนต่างชาติ นับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา ลาวได้ดำเนินรอยตามประเทศจีนในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones-SEZs) ในฐานะที่เป็นกลไกทางเศรษฐกิจชนิดใหม่ภายใต้นโยบายที่ถูกจัดทำขึ้นเป็นพิเศษ ด้วยมาตรการที่ยืดหยุ่นต่อกลุ่มธุรกิจ และผิดแผกไปจากมาตรการอื่นๆ ทั้งนี้ ในกรณีของลาว เขตเศรษฐกิจพิเศษได้ถูกใช้แบบแผนทางเศรษฐกิจในสองบทบาท กล่าวคือทั้งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศด้วยบทบาทของทุนข้ามชาติ และดึงดูดเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศ

³ โปรดดู <http://www.rfa.org/english/news/laos/farmers-04112014180934.html>. เข้าถึงเมื่อ 11/5/2014. แม้ว่า Khammane Souvilleunt เจ้าแขวงบ่อแก้ว จะยืนยันว่าบริษัทได้มีการจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านแล้ว แต่การก่อสร้างก็ยังคงไม่สามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้ ชาวบ้านสืบบุ้นเฮืองได้ให้ข้อมูลว่า ทางบริษัทคิงส์โรมันส์ ได้ต่อรองให้รัฐบาลลาว ร่วมสมทบงบประมาณในการสร้างสนามบินเป็นสัดส่วน 30% แต่ข้อเสนอดังกล่าว ยังเป็นเรื่องที่ตกลงกันไม่ได้ (<http://englishnews.thaipbs.or.th/content/64541>. เข้าถึง 11/5/2014)

ผ่านการส่งเสริมการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ โดยหวังว่าจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเงินตรา ตลอดจนนำเข้าเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภายใน ภายใต้แนวทางดังกล่าว สิทธิพิเศษเพื่อสร้างแรงจูงใจจำนวนมากได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ อาทิ การยกเว้นภาษีต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตลอดจนการผ่อนปรนด้านกฎหมายแรงงาน นับตั้งแต่ปี 2003 เป็นต้นมา ลาวได้มีการอนุญาตให้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และเขตเศรษฐกิจเฉพาะไปแล้ว จำนวน 12 แห่ง⁴ โดย 4 แห่ง เป็นเขตเศรษฐกิจที่บริหารโดยนายทุนชาวจีน รายได้ที่ได้รับจากเขตเศรษฐกิจพิเศษ ส่วนใหญ่มาจากส่วนแบ่งกำไรจากการถือหุ้นร่วม ภาษีมูลค่าเพิ่ม และค่าธรรมเนียมจากการเช่าที่ดิน เฉพาะในปี 2015 มูลค่าการลงทุนโดยรวมอยู่ที่ 1 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่มูลค่าจากรายได้รวมทั้ง 12 เขตที่รัฐบาลลาวได้รับ มียอดเพียง 11 ล้านเหรียญสหรัฐ⁵

เขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว จัดได้ว่าเป็นความพยายามต่อเนื่องของรัฐบาลลาวในการ “แปลงที่ดินให้เป็นทุน” นับตั้งแต่ต้นนโยบายการให้สัมปทานที่ดินในกลางทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีความแตกต่างไปจากสัมปทานที่ดินในหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรกเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นนโยบายที่ถูกออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหาและข้อจำกัดของยุทธศาสตร์การจัดการที่ดินที่ผ่านมา อันเกิดจากบทบาทที่ขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่มีอำนาจในการให้สัมปทานที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างแขวงและส่วนกลาง ความขัดกันในการชิงอำนาจบริหารที่ผ่านมา มักนำไปสู่การให้สัมปทานซ้อนทับพื้นที่ การที่สัมปทานกินเนื้อที่เข้าไปในเขตป่าสงวน

⁴ เขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรกของลาวคือสะหวัน เซโนในสะหวันนะเขต จัดตั้งโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 148 ลงวันที่ 29 กันยายน 2003

⁵ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:F5B3rHRhqHJM:www.vientianetimes.org.la/FreeContent/FreeContent_Revenue%2520from.htm+&cd=2&hl=th&ct=clnk เข้าถึงเมื่อ 2/13/2015

และป่าอนุรักษ์ ตลอดจนการให้สัมปทานในเนื้อที่ที่เกินขอบเขตอำนาจของหน่วยงานรัฐ ตามที่ระบุเอาไว้ในกฎหมายที่ดิน (Kenney-Lazar 2010; GTZ 2009; Wellmann 2012) ทั้งนี้ รัฐบาลลาวได้กำหนดให้หน่วยงานในส่วนกลาง แขวง และเมือง มีอำนาจในการให้สัมปทานที่ดินในเนื้อที่ที่แตกต่างและลดหลั่นกันไป จึงมักก่อให้เกิดปัญหาการยื่นขอสัมปทานของบริษัทต่างๆ ต่อหน่วยงานต่างระดับกันในพื้นที่เดียวกัน และมักไม่มีการสำรวจพื้นที่ที่เป็นจริงก่อนอนุมัติสัมปทาน จึงก่อให้เกิดปัญหาพื้นที่สัมปทานซ้อนทับกันอยู่เนื่องๆ⁶ ในการแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลลาวได้ออกแบบให้อำนาจในการอนุมัติเขตเศรษฐกิจพิเศษรวมศูนย์ อยู่ในส่วนกลาง โดยหน่วยงานที่มีอำนาจในการอนุมัติคือคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว (the Lao National Committee for Special Economic Zone-NEZ) ซึ่งมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีกรรมการที่เป็นตัวแทนมาจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ⁷ โดยมีการจัดตั้งหน่วยการจัดการที่เรียกว่า “One-Stop Service” ขึ้นเพื่อให้กระบวนการอนุญาตคำขอสัมปทานเป็นไปอย่างรวดเร็วขึ้น และเชื่อว่าจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้กับนักลงทุน

⁶ ระบบที่ขาดการจัดการและสร้างปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ได้ทำให้รัฐบาลลาวตัดสินใจยุติการให้สัมปทานที่ดินชั่วคราวลงในเดือนพฤษภาคม 2007 อย่างไรก็ตาม รัฐได้กลับมาให้สัมปทานใหม่อีกครั้งในกลางปี 2009 และหลังจากนั้น ก็ได้มีการประกาศยุติการให้สัมปทานอีกเป็นเวลา 4 ปี ในเดือนกรกฎาคม 2012 การประกาศในครั้งนี้ ได้ระงับการอนุญาตคำขอสัมปทานและการขอสำรวจในกิจการต่างๆ อาทิ การปลูกยางพารา การทำเหมืองแร่ การปลูกยูคาลิปตัส เป็นต้น และได้มีการเปิดให้มีการขออนุญาตได้ใหม่ในปี 2015 (http://www.usaidlandtenure.net/sites/default/files/country-profiles/full-reports/USAID_Land_Tenure_Laos_Profile.pdf. เข้าถึงเมื่อ 1/12/2016).

⁷ เขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวแยกออกเป็นสามประเภทสำคัญตามวัตถุประสงค์ทางการลงทุนที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) เขตอุตสาหกรรม 2) การท่องเที่ยวและศูนย์เมืองใหม่ และ 3) การค้าและโลจิสติกส์ เขตเศรษฐกิจพิเศษแต่ละประเภทจะอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานรัฐที่แตกต่างกัน อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโน (การค้าและโลจิสติกส์) จะอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ และบ่อเต็น-บ่อหาน (การท่องเที่ยวและศูนย์เมืองใหม่) อยู่ภายใต้กระทรวงวางแผนและการลงทุน เป็นต้น (http://lao-vita.com/upfiles/20158520517_DevelopmentStrategyeng.pdf. เข้าถึงเมื่อ 1/12/2016)

ประการที่สอง เขตเศรษฐกิจพิเศษมีความต่างไปจากสัมปทานที่ดินในแง่ของสิทธิ ทั้งในการใช้ทรัพยากรเพื่อแปลงให้เป็นสินค้าในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ และสิทธิเหนือดินแดน ในกรณีของสัมปทาน สิทธิในการใช้ทรัพยากรของผู้เช่าจะถูกจำกัดตามประเภทของทรัพยากรที่ขออนุญาต อาทิ สัมปทานที่ดินเพื่อปลูกยางพารา หรือสัมปทานเหมืองแร่ เป็นต้น แต่สำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษแล้ว มิได้เป็นเพียงสัมปทานที่ดินเท่านั้น หากแต่เป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่รัฐมีบทบาทในการสนับสนุนให้นักลงทุนต่างชาติเข้าทำหน้าที่เป็น “ผู้พัฒนา” พื้นที่และประชากร เพื่อนำพาให้ลาวไปสู่การเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคด้านเศรษฐกิจของกลุ่มแม่น้ำโขง การเปลี่ยนบทบาทและความรับผิดชอบของรัฐจากผู้ทำหน้าที่พัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย มาเป็นผู้สนับสนุนให้นักลงทุนทำหน้าที่แทนก่อให้เกิดการพัฒนาที่สร้างโดยทุนต่างชาติ (Foreign-induced development) ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและการยกเว้น (Exception) หลายประการด้วยกัน อาทิ การให้สิทธิพิเศษในการบริหารและปกครองพื้นที่ ทรัพยากร และบุคคลในอาณาบริเวณของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งได้นำไปสู่ภาวะการณ์ของการสร้างอธิปไตยร่วม (Shared sovereignty) และการสร้างความยืดหยุ่นในเรื่องความเป็นพลเมือง (Flexible citizenship) ทั้งหมดนี้ได้กลายเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดชนิดใหม่ที่ประเทศกำลังพัฒนานำมาใช้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับภูมิภาคในพื้นที่ดังกล่าว หลักนิติธรรม (Rule of law) ได้ถูกยกเว้นไว้เป็นการชั่วคราวเพื่อเป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจ โดยมีการยกเว้นภาษี การเพิ่มสิทธิประโยชน์ในกรรมสิทธิ์เหนือทรัพยากร การไม่แทรกแซงหรือควบคุมกำกับโดยหน่วยงานราชการ และความไม่เป็นเอกเทศในการปกครองอาณาบริเวณของเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นแรงจูงใจทางเศรษฐกิจสำคัญ ทั้งนี้ นักลงทุนยังสามารถนำทรัพยากรชนิดใดก็ได้มาใช้เพื่อ “พัฒนาเขต” อย่างไม่มีขีดจำกัดอีกด้วย

งานศึกษาก่อนหน้านี้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างชี้ให้เห็นว่า ในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่เศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมนั้น นโยบายที่ใช้พื้นที่/สถานที่เป็นฐาน (Place-based policy) ดังเช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษ มีบทบาทสำคัญ

ในการนำประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Litwack and Qian 1998; Rigg et al. 2009) ด้วยความได้เปรียบทางเศรษฐกิจและการเมืองอันเนื่องมาจากตำแหน่งแห่งที่ทางภูมิศาสตร์ เชื่อกันว่า นักลงทุนจะสามารถพัฒนาให้พื้นที่ชายแดนต่างๆ ให้กลายเป็นเมืองใหม่ด้วยโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสามารถกระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจ ภายใต้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของบริษัทหลายแห่งด้วยผลิดภาพมวลรวมที่สูง และการเพิ่มศักยภาพทางการตลาดและโอกาสในการจ้างงาน สำหรับประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาว ความสามารถในการแข่งขันในทางเศรษฐกิจค่อนข้างอ่อนแอเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจประเภทเดียว (Stand-alone economic strategy) ที่ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มอัตราการเติบโตทางการเงินของประเทศ ทั้งนี้ โดยมีได้มีการประเมินถึงผลได้ ผลเสียของยุทธศาสตร์ดังกล่าวอย่างรอบด้าน รัฐบาลลาวได้มีแผนที่จะสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ และเขตเศรษฐกิจเฉพาะให้ได้ถึง 41 แห่งภายในช่วงเวลา 10 ปี โดยส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่ในเขตชายแดนของประเทศ รองนายกรัฐมนตรี และรองประธานคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว บัวธา ชัตติยะ ได้ประกาศในเดือนเมษายน 2016 ว่า “เราต้องการเงินจำนวน 27 พันล้านเหรียญสหรัฐเพื่อการพัฒนาประเทศ ตามที่ระบุเอาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งจะสิ้นสุดในปี 2020 เราจะใช้วิธีการเชิงรุกในการเดินทางไปยังประเทศต่างๆ เพื่อดึงเงินลงทุนจากต่างประเทศเข้ามายังลาว ซึ่งรวมถึงการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ”⁸ สภาวะการณ์เช่นนี้ของลาว มีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาบางแห่งในแถบลาตินอเมริกา อาทิ ฮอนดูรัส ที่นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ก่อให้เกิดการแพร่กระจายของเขตเศรษฐกิจพิเศษออกไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ และดังนั้น จึงไม่มีอะไรที่ “พิเศษ” อีกต่อไปสำหรับ

⁸ <http://www.chinapost.com.tw/business/asia/vietnam/2016/04/12/463188/Lao-government.htm>. เข้าถึงเมื่อ 3/5/2016

เขตดังกล่าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ประเทศฮอนดูรัสทั่วทั้งประเทศได้กลายเป็น “เขตเสรี” สำหรับนักลงทุนต่างประเทศไป ไม่มากนักน้อย (Farole and Akinci, 2011: 49)

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของลาวดังกล่าว จีนนับเป็นผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งได้ทวีอิทธิพลต่อการลงทุน ความช่วยเหลือ และการค้าต่อลาว ในปี 2014 จีนได้กลายเป็นประเทศที่มียอดการลงทุนที่สูงที่สุดในลาว ด้วยมูลค่าการลงทุน 5.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ แซงหน้าไทยและเวียดนามที่เคยมีบทบาทในการลงทุนสูงมาก่อนหน้า ในขณะที่มูลค่าการตกลงทางการค้าแบบทวิภาคีมียอดอยู่ที่ 3.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี 2014 รัฐบาลจีนมีแผนที่จะลงทุนใน 240 โครงการนำร่องเขตเศรษฐกิจ ซึ่งมีมูลค่ากว่า 200 พันล้านหยวน (31.45 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) ในแนวเขตชายแดนจีนที่ติดกับลาว อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนเพื่อการพัฒนาความร่วมมือในภูมิภาคภายใต้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่สมมาตรระหว่างลาวกับจีน ซึ่งลาวตกอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากจีนเป็นสำคัญ ลาวจึงได้กลายเป็นส่วนขยายของโครงการพัฒนาของจีนไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ของลาวได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นสินค้าที่สร้างกำไรซึ่งเปิดทางให้โดยรัฐบาลลาว ภายใต้แนวคิดในการสร้างความเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาค (Regional connectivity) ซึ่งได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งในแง่ของการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรขนาดใหญ่ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ และการอพยพโยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่ทำกิน อย่างไรก็ตาม ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ดังกล่าว ประเด็นที่กลับไม่เคยถูกกล่าวถึงเลยในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้แก่ คำถามที่ว่าเศรษฐกิจประเภทใดที่ถูกพัฒนาขึ้นภายในเขตดังกล่าว และเป็นเศรษฐกิจที่นำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองดังที่มักกล่าวอ้างหรือไม่?

ประเด็นที่ควรพิจารณาในกรณีของเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว จึงได้แก่ความจริงว่า แม้รัฐบาลลาวจะอ้างถึงกรณีตัวอย่างความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษเส้นเงินในจีน ในฐานะแม่แบบสำคัญ แต่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวกลับมีทิศทางที่แตกต่างไปจากแม่แบบของจีนโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ในขณะที่กระบวนการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเส้นเงินนั้น หน่วยงานรัฐของจีนทั้งในส่วนกลางและในระดับท้องถิ่นต่างก็มีบทบาทสำคัญในกระบวนการวางแผนเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างรัฐ ตลาด และองค์กรต่างๆ ที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งได้ประกอบกันขึ้นเป็นพันธมิตรเพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Pro-growth coalitions)⁹ ในกรณีของลาว รัฐบาลลาว กลับถอนบทบาทออกอย่างสิ้นเชิงในตลอดทั้งกระบวนการของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยมอบอำนาจเต็มให้กับผู้ลงทุนทั้งในการวางแผนและการวางกฎระเบียบต่างๆ ในการบริหารจัดการเขตทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตที่มีนักลงทุนจีนเป็นผู้เช่า ซึ่งได้ยังผลให้เขตเศรษฐกิจพิเศษที่พัฒนาโดยนักลงทุนเหล่านั้นกลายเป็นเขตที่มีการลงทุนโดยบริษัทเดียว (Single firm zones) ซึ่งส่วนใหญ่ มักออกแบบโดยไม่สนใจที่จะคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาวทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และทั้งยังล้มเหลวในการเอื้ออำนวยให้เกิดกลุ่มความร่วมมือทางอุตสาหกรรมต่างๆ หรือการพัฒนาธุรกิจต่อเนื่องภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกด้วย การถอนตัวของรัฐออกจากการเป็นผู้วางแผน ยังหมายถึงการที่ผู้เช่าเขตสามารถที่จะมีอิสระในการวางนโยบายการควบคุมกำกับทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของตนเอง และตัดสินใจในประเภทของการผลิตและการส่งออกโดยไม่จำเป็นต้องผ่านการพิจารณาของรัฐ มีระบบกฎหมายของตนเอง และปลอดพ้นจากข้อผูกพันทางแรงงาน โดยไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความต้องการจ้างงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้สัญญาไว้ ดังนั้นแทนที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจะสร้างเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างมีคุณภาพ ในหลายๆ เขต

⁹ โปรตุ Ng and Tang, “The Role of Planning in the Development of Shenzhen, China: Rhetoric and Realities”, http://scripts.mit.edu/~11.306/wiki/images/archive/20080108222452/11.306NgTang_2004.pdf.

กลับได้กลายเป็นพื้นที่ของอาณาจักรเศรษฐกิจนอกกฎหมาย หรือกิจการใต้ดิน ที่ได้รับการรับรองจากรัฐบาลลาว อาทิ ธุรกิจการพนัน ยาเสพติด การค้าประเวณี และการค้าขายสัตว์ป่า โดยใช้คำแทนที่อันสวยงาม (Euphemism) ในการเรียกธุรกิจเหล่านี้ว่า “ธุรกิจบันเทิงครบวงจร” ในขณะเดียวกัน การสร้างสภาวะยกเว้นขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังหมายถึงการที่วิถีชีวิตของประชาชนและทรัพย์สินสามารถที่จะถูกยึดครองเมื่อใดก็ได้อีกด้วยเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของนายทุนผู้เช่าที่ ภาวะดังกล่าวนำไปสู่คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองและหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองพลเมืองของตน ทั้งนี้ การเบียดขับประชาชนออกจากวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ และการพรากสิทธิในทรัพยากรภายใต้ข้ออ้างเรื่องการสร้างความทันสมัยให้กับชายแดน ได้ดำเนินไปในขนาดที่มหึมา และถูกทำให้เป็นภาวะปกติ โดยได้ก่อให้เกิดการอพยพผู้คนหลายหมู่บ้าน และสร้างการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ให้กับบริษัทผู้ลงทุนกับประชาชนในพื้นที่ สิ่งที่น่าสนใจคือ ในขณะที่ความตึงเครียดระหว่างรัฐและพลเมือง ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในเขตที่มีการพัฒนาขึ้นเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเดินทางเข้ามาของผู้ประกอบการ ผู้ค้าขายเงิน ตลอดจนแรงงานพม่า ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลับเป็นไปอย่างราบรื่นและรวดเร็ว ภายใต้นโยบายที่ยึดหยุ่นว่าด้วยความเป็นพลเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลลาว นโยบายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแบ่งลำดับชั้นของความพลเมืองภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่แยกพลเมืองที่มีผลิตภาพ (Productive citizen) ออกจากพลเมืองที่ถูกจัดให้เป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งได้แก่ชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นมาก่อนนั่นเอง

งานวิจัยชิ้นนี้ ใช้กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมทองคำ ในเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการแสดงให้เห็นถึงการเมืองของการพัฒนาในยุคหลังสังคมนิยมลาว โดยวิเคราะห์ความร่วมมือระหว่างรัฐลาวและนักลงทุนผู้ทำหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจชาวจีน ในการเปลี่ยนชายแดนเกษตรกรรมของเมืองต้นผึ้ง ให้เป็นเมืองใหม่ของจีนโดยใช้ทุนนิยม

คาสโนและเศรษฐกิจเงา¹⁰ (Shadow economy) เป็นกลจักรทางเศรษฐกิจสำคัญ งานชิ้นนี้เสนอว่า การพัฒนาที่บุกเบิกโดยทุนนิยมคาสโน ซึ่งได้รับการรับรองจากรัฐลาว เป็นแบบวิถีแห่งการปกครองประเภทหนึ่งที่ขั้วต้นโดยระบอบเสรีนิยมใหม่ที่มีรูปแบบอำนาจนิยม (Authoritarian form of neoliberalism) ในการพยายามที่จะสลัดตนเองให้หลุดพ้นจากภาวะด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ รัฐลาวได้นำอธิปไตยของประเทศออกให้เช่าแก่ทุนต่างชาติ เพื่อให้หนี้ลงทุนเหล่านั้นทำหน้าที่เป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนาประเทศ อันเป็นยุทธศาสตร์ทางลัดที่ถูกนำมาใช้เพื่อแผ้วถางทางไปสู่ความร่ำรวยทางเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงมีใช้เพียง “พื้นที่ที่ถูกกำหนดทางภูมิศาสตร์ภายในขอบเขตของประเทศ ที่ซึ่งกฎของธุรกิจแตกต่างไปจากอาณาบริเวณอื่นๆ ของประเทศ” (Farole 2011: 23) เท่านั้น หากเขตเศรษฐกิจพิเศษยังเป็นโครงการสร้างสถานที่/พื้นที่ประเภทหนึ่งที่ถูกทำให้เป็น “สภาวะยกเว้น” (Agamben 2003) ดำรงอยู่นอกปริมณฑลการคุ้มครองของรัฐ ในพื้นที่ดังกล่าว เสรีนิยมใหม่ได้เข้ามาเป็นกลจักรที่การเปลี่ยนแปลงด้วยการใช้กำลังบังคับ ยึดเอาทรัพยากรและเศรษฐกิจของท้องถิ่นถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ และกระบวนการพหุสิทธิและบังคับให้ย้ายถิ่นถูกทำให้กลายเป็นเรื่องที่มีใช้การเมือง (De-politicization) อีกด้วย

ภายใต้กระบวนการดังกล่าว ประวัติศาสตร์ของภูมิภาคได้ถูกเขียนขึ้นใหม่ และสร้างขึ้นใหม่ภายใต้บทบรรยายว่าด้วย “ชายแดนแห่งตราบาป” (Sin border) พื้นที่ชายขอบที่เต็มไปด้วยยาเสพติดที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปสู่ยุคใหม่แห่งการเชื่อมต่อระดับภูมิภาคและการสร้างเมืองใหม่ แต่ที่น่าสนใจ

¹⁰ Shadow economy ถูกแปลเป็นภาษาไทยด้วยคำหลายประเภทด้วยกัน อาทิ เศรษฐกิจเงา ตลาดมืด เศรษฐกิจอำพราง และเศรษฐกิจใต้ดิน โดยหมายถึงรูปแบบของเศรษฐกิจหรือตลาดที่ไม่ดำเนินการตามกฎหมายหรือกติกาที่กำหนดโดยสังคม ซึ่งหมายรวมถึงการค้าหรือผลิตสิ่งที่ไม่ผิดกฎหมาย หรืออาจเป็นสินค้าที่ผลิตอย่างถูกกฎหมายแต่เลี่ยงการจ่ายภาษี จ่ายสวัสดิการสังคม หรือไม่ทำตามกฎข้อบังคับด้านแรงงานด้านค่าแรง และความปลอดภัยในที่ทำงาน เป็นต้น ในงานชิ้นนี้จะใช้คำว่า เศรษฐกิจเงา ในการหมายถึง Shadow economy

คือ ภายใต้การอ้างถึงการเปลี่ยนภาพลักษณ์ของ “ชายแดนเถื่อน” (Wild frontier) ดังกล่าวด้วยทุนนิยมคาสีโน เศรษฐกิจเงาประเภทต่างๆ กลับเฟื่องฟูขึ้น ไม่ว่าจะเป็น การพนัน เพศพาณิชย์ และการค้าสัตว์ป่าต้องห้าม อันเป็นธุรกิจที่ถูกนำมา “ฟอก” และ “อำพราง” ผ่านสำนวนโวหารของ “การท่องเที่ยว” และ “ธุรกิจ บันเทิง” ในฐานะที่เป็นโครงการพัฒนาประเภทหนึ่ง เขตเศรษฐกิจพิเศษยังเป็น โครงการที่สร้าง “พลเมือง” ประเภทหนึ่ง (Subject making) ด้วยวาทกรรม ว่าด้วยความรับผิดชอบและความมีผลิตภาพซึ่งถูกนำมาวางดลงบนร่างของชาวนาลาว และแรงงานพม่าโดยนักลงทุนชาวจีนและรัฐลาว ในการเปลี่ยนประชากรชนบท ให้กลายเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและมีผลิตภาพ ทุนจีนได้อ้างถึงความ พยายามอย่างยิ่งยวดในการสร้างโอกาสในการจ้างงาน การเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันให้กับเศรษฐกิจท้องถิ่น และการพัฒนาทักษะทางด้านแรงงาน เพื่อยกระดับมาตรฐานการใช้ชีวิตของชุมชนในแนวชายแดน แต่ดังที่จะได้เห็น จากงานชิ้นนี้ สำนวนโวหารดังกล่าวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรม ในการอพยพโยกย้ายผู้คน และการปิดล้อมทรัพยากรท้องถิ่นด้วยค่าชดเชย ที่ไม่เป็นธรรมเท่านั้น ทั้งนี้ความรับผิดชอบต่อความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นได้ถูกถ่ายโอน ออกจากภาระของผู้ลงทุน ในอาณาจักรคาสีโนของเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยม ทองคำ สิ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาไม่ใช่สภาวะแวดล้อมที่มีผลิตภาพในการสร้างแรงงาน คุณภาพ หากแต่เป็นสภาวะที่เต็มไปด้วยการคัดสรร ด้วยเหตุนี้ ชาวนาลาวส่วนใหญ่ ที่ไม่อยู่ในวัยเยาว์หรือวัยทำงาน จึงถูก “เลือกออก” จากโครงการสร้างความทันสมัย ที่อ้างโดยนักลงทุนจีน กลายเป็นประชากรส่วนเกินที่ถูกแขวนไว้ระหว่างกลาง ของโลกตามประเพณี และโลกแห่งเสรีนิยมใหม่ สิ่งที่ที่น่าสนใจคือ ในกลุ่มประชากร ที่อาศัยอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ผู้ประกอบการชาวจีน ซึ่งเป็น ผู้ที่อพยพมาจากภูมิภาคต่างๆ ในจีน กลับเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดจาก “สภาวะยกเว้น” ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการได้รับการยกเว้นภาษี ความสะดวก ในการข้ามพรมแดน และรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ในขณะเดียวกัน ผู้ที่เป็นกำลังแรงงานสำคัญในการสร้างความรุ่งเรืองให้กับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

แห่งนี้ กลับได้แก่แรงงานอพยพชาวพม่า ในฐานะที่เป็นกลุ่มชนข้ามชาติที่ยอมตนภายใต้การกดขี่แรงงานเพื่อแลกกับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจภายใต้สภาพการจ้างงานที่ปราศจากการคุ้มครองใดๆ แรงงานเหล่านี้ เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญให้เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่นำโดยทุนจีน สามารถเจริญเติบโตรุดหน้าไปได้ ในแง่นี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษในฐานะที่เป็นเทคโนโลยีการแบ่งพื้นที่ (Zoning technology) ประเภทหนึ่ง จึงไม่ได้แยกความแตกต่างในเชิงพื้นที่เท่านั้น หากแต่ยังสร้างความแตกต่างทางชนชั้น ระหว่างผู้ประกอบการชาวจีน แรงงานชาวลาว และแรงงานชาวพม่าอีกด้วย

งานศึกษาชิ้นนี้ วิเคราะห์ความขัดกันระหว่างความปรารถนาจะสร้างอารยะ กับเจตจำนงในการอยู่รอด อันเป็นความขัดแย้งที่แสดงออกให้เห็นในพื้นที่ชายแดนภาคเหนือของลาว ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ “พันธกิจในการสร้างอารยะ” ของนักลงทุนจีน ภายใต้การสนับสนุนของรัฐลาว ในการเปลี่ยนภูมิทัศน์ของชนบทภาคเหนือของลาวให้กลายเป็นพื้นที่เสรีนิยมใหม่สำหรับเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ในการเจริญรอยตามแบบอย่างการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีน รัฐบาลลาวได้มอบพื้นที่ทำกินอันอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมของชาวบ้านจำนวนมากให้กับผู้เช่าชาวจีนในระยะยาว พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่จำกัดภายใต้เงื่อนไขที่ว่า สัญญาเช่าดังกล่าวสามารถที่จะต่ออายุได้ กระบวนการดังกล่าวได้ถูกเรียกขานโดย Chris Littleton และ Pal Nyiri (2011) ว่า “สิทธิสภาพนอกอาณาเขตอย่างนิ่มนวล” (Soft extraterritoriality) ซึ่งเป็นรูปแบบของอาณานิคมประเภทหนึ่งในประวัติศาสตร์ของการล่าอาณานิคมในเอเชีย ที่ซึ่งทรัพยากรและประชากรที่ถูกปกครองโดยเจ้าอาณานิคม ได้รับการยกเว้นจากกฎหมายของรัฐที่เจ้าอาณานิคมปกครองอยู่ คำดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในการอธิบายถึงการแผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลของทุนจีนในภูมิภาคแม่โขง ผ่านโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ อาทิ เขื่อน คาสโน ธุรกิจบันเทิง และธุรกิจเกษตรของบริษัทจากจีนที่ได้เข้ามาครอบครองพื้นที่ซึ่งเดิมเป็นของชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้าน การไหลบ่าเข้ามาอย่างมหาศาลของทุนจีนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและที่อื่นๆ

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดขึ้นได้ก็ด้วยนโยบายการให้สัมปทานที่ดินและเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศ ที่ได้รับการออกแบบให้สร้างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ซึ่งก่อให้เกิดการยึดครองพื้นที่มหาศาลในกรณีของประเทศลาว สิทธิสภาพนอกอาณาเขตอย่างนี้มันวุ่นวาย กลายเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของคนงานและผู้ประกอบการชาวจีนจำนวนมาก ในพื้นที่ดังกล่าว มีการใช้สกุลเงินตรากวายเป็นเงินสกุลหลักในการแลกเปลี่ยน ตลอดจนการใช้ภาษาจีนในการสื่อสารภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งยังปรับให้มีความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมกำกับทรัพยากรและผู้คนในเขตดังกล่าว เหล่านี้ดำเนินไปภายใต้วาทกรรมการสร้างความทันสมัย หรือ “เจตจำนงในการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น” (The Will to Improve, Li 2007) ที่นำมาใช้กับชนที่ถูกมองว่าเป็นชนชายขอบของประเทศ และเชื่อกันว่าจะเป็หนทางในการหลุดให้ลาวพ้นขึ้นมาจากภาวะ “ด้อยพัฒนา” ภายใต้ความช่วยเหลือจากมหาอำนาจจีน

ในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอิทธิพลของทุนจีนในการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว งานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า อิทธิพลดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากการแผ่ขยายอำนาจทางเศรษฐกิจจากจีนเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐลาวและทุนจีนในการเปลี่ยนอธิปไตยของลาวให้เป็นสินค้าเพื่อการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เป็นที่ปรากฏในหลายประเทศในเขตภูมิภาคเช่นเดียวกับลาวที่ซึ่งรัฐมีสถานะที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจและดังนั้นจึงมีอำนาจต่อรองกับนายทุนต่างชาติที่ต่ำ การยอมตนให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตขึ้นภายในประเทศตนเอง (Self-imposed extraterritoriality) ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้กับนักลงทุน ทั้งนี้ การใช้แนวคิดเรื่อง “สิทธิสภาพนอกอาณาเขต” อันเป็นแนวคิดในยุคอาณานิคมในการอธิบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันของลาว ชี้ให้เห็นประเด็นที่สำคัญอย่างน้อยสองประการด้วยกันคือ ประการแรก การขยายอำนาจการลงทุนของจีนเข้ามายังภูมิภาค ไม่ได้เป็นเพียงการแผ่ขยายของเศรษฐกิจแบบตลาดเท่านั้น แต่ยังเป็นปฏิบัติการที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและระบบกฎหมาย/

ระบบยุติธรรมภายในประเทศที่อิทธิพลจีนเข้าไปถึง ประการที่สอง ความร่วมมือหลังยุคสงครามเย็นระหว่างรัฐและทุน ดำเนินไปในรูปแบบที่แตกต่างไปจากยุคก่อนหน้า โดยที่การทดลองแนวทางใหม่ๆ อาทิ การทำให้อธิปไตยเป็นสิ่งที่ยืดหยุ่น การเปลี่ยนวิธีการปกครองพื้นที่/ดินแดน (Mode of territorialization) การผ่อนปรนต่อการไหลเวียนของสินค้า คน และทุน ตลอดจนการสร้างความหมายใหม่ให้กับความเป็นพลเมือง เหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้เพื่อรองรับความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวจึงไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการยอมตนเพื่อให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเท่านั้น หากแต่ยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการ “แปลงอธิปไตยให้เป็นสินค้า” (Commodifying sovereignty) ที่ซึ่งอธิปไตยเหนือดินแดนได้ถูกทำให้เป็นสินค้าที่ซื้อขายได้ และแปลงให้เป็นทุนเพื่อดึงดูดนักลงทุน แบบปฏิบัติดังกล่าว ไม่ได้เป็นเพียงการพยายามดันรนของรัฐที่อ่อนแอในการสร้างเม็ดเงินทางลัดอย่างรวดเร็วเพื่อที่จะได้ผงาดตนเป็นประเทศที่ศิวิไลซ์ทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจโลกเท่านั้น หากแต่ยังเป็นหนทางที่สะดวกในการเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนที่ไกลเกินกำลังควบคุมของรัฐ ให้เป็นประตูทางเศรษฐกิจของภูมิภาคอีกด้วย

งานวิจัยชิ้นนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงการทำงานของทุนนิยมคาสโน ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ถูกนำเข้ามาใช้เป็นพลังขับเคลื่อนทางการเงินที่สำคัญในเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมทองคำ ในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจที่คำกำไรจากการบริโภค “โอกาสในเกมส์” (Alea) ประเภทหนึ่ง ที่รัฐในประเทศกำลังพัฒนาต่างก็หันมาสนับสนุนในฐานะที่เป็นทางเลือกในการสะสมทุนที่รวดเร็ว และมั่งคั่ง หากเต็มไปด้วยความเสี่ยง ทุนนิยมคาสโนเป็นพัฒนาการของทุนนิยมในยุคปลายที่ผลิตสร้างแรงปรารถนา และสะสมทุนและกำไรจากแรงปรารถนาที่เกิดขึ้น ในการต้องการเอาชนะเกมส์การพนัน รูปแบบของการบริโภคความปรารถนาในยุคหลังสินค้า (Post-commodity) นี้ ได้ทำให้คาสโนเปรียบเสมือนวิหารแห่งการบริโภค (Cathedral of Consumption, Ritzer 1999) ที่สร้างมนต์เสน่ห์ของตนขึ้นจากเกมส์การพนัน และความบันเทิงประเภทต่างๆ ที่ปลูกเร้าแรงปรารถนาในเกมส์

ให้เข้มข้นยิ่งขึ้น แต่การสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจด้วยการพนัน ก็ได้ปราศจากความเสี่ยง รัฐส่วนใหญ่ต้องเผชิญหน้ากับความขัดแย้งระหว่างเม็ดเงินที่ง่ายและรวดเร็วจากธุรกิจการบริโภคการพนัน กับข้อวิพากษ์และแรงกดดันในเชิงศีลธรรมจากสังคมที่มีต่อผลกระทบจากการพนัน ในทางปฏิบัติการแยกทุนนิยมคาสีโนออกจากสังคมส่วนใหญ่ทั้งในแง่กายภาพ กล่าวคือ การจัดที่ตั้งเฉพาะนอกสังคมอาทิ ในเขตชายแดน และในแง่กฎหมาย กล่าวคือ การกำหนด “สภาวะยกเว้น” ให้กับพื้นที่ตั้งของธุรกิจการพนันดังกล่าว ให้สามารถประกอบกิจการคาสีโนได้เป็นกลไกที่รัฐนำมาใช้ในการป้องกันความเสี่ยงให้กับสังคม พร้อมๆ ไปกับสร้างความชอบธรรมให้กับทุนนิยมดังกล่าว ด้วยข้ออ้างที่ว่า อุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นไปเพื่อการท่องเที่ยว และอยู่นอกปริมณฑลของสังคม ภายใต้การควบคุมโดยรัฐ อย่างไรก็ตาม ในกรณีของคาสีโนในต้นฝั่ ทุนนิยมคาสีโนได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และชีวิตทางสังคมของชาวบ้านในเมืองต้นฝั่อย่างมหาศาล เมื่อชุมชนเกษตรกรรมได้ถูกห้อมล้อมด้วยอุตสาหกรรมการพนัน ที่ซึ่งเมืองคาสีโนกลายเป็นเมืองใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยโลกการค้าของเงิน เป็นเมืองที่สื่อสารกันด้วยภาษาและวัฒนธรรมเงิน ที่ตัดขาดโดยสิ้นเชิงจากชุมชนเกษตรกรรมรอบข้าง ชุมชนเดิมที่เหลืออยู่ จึงได้กลายเป็นพื้นที่บริวาร ที่ทำหน้าที่เพียงป้อนทรัพยากรของตนให้กับทุนจีน ผู้เข้ามาเปลี่ยนชายแดนเกษตรกรรม ให้กลายเป็นบ่อนการพนันขนาดใหญ่บนฝั่แม่น้ำโขง

ในการวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นด้านต่างๆ ของกระบวนการแปลงอธิปไตยให้เป็นสินค้าผ่านการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวผ่านกรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ งานชิ้นนี้ได้จำแนกการอธิบายออกเป็น 5 บท ที่สำคัญดังนี้ คือ บทที่หนึ่ง เป็นบทแนะนำภาพรวมของงานศึกษา และแนวคิดพื้นฐานของการศึกษาเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษและทุนนิยมคาสีโนในสามเหลี่ยมทองคำ บทที่สอง ทุนนิยมคาสีโนกับความย้อนแย้งของวาทกรรมและปฏิบัติการของการสร้าง “ความมีอารยะ” แบบจีน อธิบายให้เห็นถึงปฏิบัติการทางวาทกรรมในการนำความมี “อารยะ” มาสู่ดินแดนที่ “ล้าหลัง” โดยนายทุนจีน ในการสร้าง

ความชอบธรรมเพื่ออพยพโยกย้ายผู้คนจำนวนมาก และยึดครองที่ดินทำกินของชาวบ้าน เพื่อนำมาสร้างเศรษฐกิจคาสโน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความขัดกันของวาทกรรมกับปฏิบัติการว่าด้วยการสร้างความมีอารยะ ที่ในด้านหนึ่งก็สะท้อนความปรารถนาของทุนจีนในการที่จะเปลี่ยนภูมิทัศน์ชายแดนของลาวให้เป็นดินแดนอันรุ่งเรืองของอารยธรรมจีน และผลักดันให้ประชากรลาว กลายเป็นพลเมืองที่มีผลิตภาพ เพื่อที่จะได้หลุดพ้นจากภาวะ “เถื่อน” และ “บาป” ของเศรษฐกิจยาเสพติด แต่ในทางปฏิบัติ กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้น กลับนำมาซึ่งเศรษฐกิจที่กลับยิ่ง “เถื่อน” และ “บาป” หากกลับสามารถดำเนินไปได้อย่างเสรี ปลอดภัย อำนวยความสะดวกของรัฐ ทำให้ชายแดนสามเหลี่ยมทองคำ กลายเป็นพื้นที่อันฟูเฟื่องด้วยเศรษฐกิจเงา และในกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประชากรลาวกลับถูกแขวนไว้ในพื้นที่ระหว่างกลาง (Abeyance) นอกโครงการสร้างอารยะที่มักกล่าวอ้างและป่าวประกาศโดยทุนจีน ขณะเดียวกันประชากรเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะถอยหลังกลับไปสู่วิถีชีวิตก่อนหน้าได้อีกต่อไป เนื่องจากทรัพยากรในการยังชีพได้ถูกยึดครองโดยทุนจีนไปจนหมด บทนี้ยังวิเคราะห์ทุนนิยมคาสโน ในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจที่แสวงหากำไรผ่านการเปลี่ยนแรงปรารถนาในการแสวงโชคและเกมส์แห่งโอกาสให้เป็นสินค้า โดยชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจดังกล่าว ในขณะที่สะสมทุนผ่านการค้าความเสี่ยงและการบริโภคความปรารถนาในการชนะเกมส์แห่งความเสี่ยงในตัวของมันเองก็เป็นเศรษฐกิจที่เผชิญกับความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา รัฐส่วนใหญ่ที่สนับสนุนให้ทุนนิยมคาสโนเป็นทางเลือกทางเศรษฐกิจจึงมักจัดการกับแรงเสียดทานทางศีลธรรมและทางสังคม ด้วยการควบคุมเศรษฐกิจแห่งความเสี่ยงดังกล่าวภายในวงล้อมที่ปิด และแยกออกจากสังคม ในแง่นี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงเป็นรูปแบบที่ถูกนำมาใช้รองรับเศรษฐกิจเงาประเภทนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาว

บทที่สาม วิเคราะห์เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองว่าด้วยเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศกำลังพัฒนา โดยสืบสาวให้เห็นถึงพัฒนาการของเขตเศรษฐกิจพิเศษในภูมิภาคที่ก้าวเข้าสู่การแข่งขันทางเศรษฐกิจในตลาดโลกที่ล่าช้ากว่าซีกโลกตะวันตก

และชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเขตเศรษฐกิจพิเศษกับกระบวนการสะสมทุน ด้วยการปรากฏสิทธิในประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาว ตลอดจนการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลผลิตภาพทางเศรษฐกิจตามแบบโมเดลที่ประสบความสำเร็จเสมอไป ในกรณีของลาว รัฐลาวได้ถอนตัวออกจากการเป็นรัฐพัฒนา โดยเปลี่ยนบทบาทตนเองเป็นรัฐนายหน้า (Broker state) ในการทำหน้าที่จัดหาทรัพยากรมามอบให้แก่รายทุน พร้อมทั้งปกป้องผลประโยชน์ของนักลงทุนมากกว่าพลเมืองของตน ที่ดินจำนวนมากได้ถูกนำมาเปลี่ยนให้เป็นเครื่องมือในการลงทุน โดยปราศจากการวางแผนในทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนในแง่ประโยชน์ที่จะตกแก่ท้องถิ่นและประเทศ หากแต่เป็นเศรษฐกิจที่ขยายตัวไปสู่ธุรกิจบันเทิง และเศรษฐกิจเงาที่มีได้เชื่อมต่อกับท้องถิ่น หรือก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะที่เป็นประโยชน์ทางด้านแรงงานแต่อย่างใด ซึ่งได้ทำให้เขตเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาวไม่เพียงแต่ล้มเหลวในแง่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับชาติและท้องถิ่น หากแต่ยังกลายเป็นวงล้อมปิด (Enclave) ที่ตัดขาดพื้นที่ดังกล่าวออกจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของลาวส่วนอื่นๆ อีกด้วย

บทที่สี่ พลเมืองเสรีนิยมใหม่กับชายแดนแห่งเสรีนิยมใหม่ อธิบายปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติชาวพม่า และผู้ประกอบการชาวจีน ที่เข้ามาয়เขตเศรษฐกิจพิเศษ ภาวะการหลั่งไหลเข้ามาของพลเมืองผู้นิยามตนเองนอกความหมายทางการเมืองของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ-ประชาชน พลเมืองเหล่านี้ใช้ชีวิตอยู่บนกระแสดิ้นของการเคลื่อนย้าย และมีชีวิตอยู่อยู่กับโอกาสทางเศรษฐกิจ มากกว่าความเป็นพลเมืองภายใต้ขอบเขตที่กำหนดโดยรัฐชาติใดรัฐชาติหนึ่ง อธิปไตยที่ยึดหยุ่นในเขตเศรษฐกิจพิเศษได้เอื้ออำนวยให้คนเหล่านี้สามารถเดินทางเคลื่อนย้าย และใช้ชีวิตนอกประเทศของตนเองได้อย่างปราศจากอุปสรรค ภายใต้การแข่งขันและความแตกต่างทางชนชั้นทางเศรษฐกิจและความต่างทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวจีน ลาว และพม่า ที่ซึ่งผู้อพยพชาวจีนเป็นชนชั้นได้ประโยชน์มากที่สุดจากโอกาสทางเศรษฐกิจในเขตดังกล่าว ในขณะที่โอกาสทางเศรษฐกิจที่เปิดให้กับแรงงานพลเมืองเสรีนิยมใหม่ชาวพม่ากลับดำเนินไป

ภายใต้ภาวะที่ขาดหลักประกันและความมั่นคงในการคุ้มครองสวัสดิการ และสวัสดิภาพของแรงงาน บนความสัมพันธ์ที่ชู้ตริตอย่างไม่เป็นธรรมโดยนายทุนจีน แรงงานเหล่านี้กลับกลายเป็นผู้สร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับธุรกิจคาสโน เป็นผู้ปูรากฐานสำคัญให้กับความเจริญของอุตสาหกรรมกพนัน ทั้งยังเป็นผู้ที่ไอบรับเอาความเป็นพลเมืองเสรีนิยมใหม่ที่นำเข้ามาโดยนายทุนจีน ภายใต้โครงการสร้างความมีอารยะให้กับชายแดน “ป่าเถื่อน” ของลาว ภาวะย้อนแย้งที่สำคัญของโครงการสร้างความมีอารยะของนักกลลงทุนจีน จึงอยู่ที่ว่าพลเมืองที่ถูกทำให้แข่งขันและเป็นกำลังที่สำคัญที่มีผลิตภาพ กลับกลายเป็นประชากรชาวพม่า หรือแรงงานอพยพหาใช้ชาวลาวไม่

บทที่ห้า บทสรุป ในบทนี้ ผู้เขียนสรุปประมวลให้เห็นว่า เสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นโครงการสร้างความอารยะประเภทหนึ่งของจีน ที่เกิดขึ้นในเขตรอยต่อสามเหลี่ยมทองคำ เช่นเดียวกับที่อื่นๆ ทั่วโลกในดินแดนที่จีนแผ่ขยายอำนาจทางเศรษฐกิจไปถึง พันธกิจทางเศรษฐกิจของจีน ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงการสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังมีฐานคิดในทางวัฒนธรรม/ศีลธรรม ในการสร้าง “ความมีอารยะ” ให้กับดินแดน และประชากรที่ตนเข้าไปดำเนินธุรกิจอีกด้วย ในแง่นี้เขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวภายใต้การนำของทุนจีน จึงไม่ได้เป็นเพียงโครงการทางเศรษฐกิจ หากแต่เป็นโครงการที่แผ่ฝั่งไปด้วยวาทกรรมแห่งการสร้างความทันสมัย การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงดินแดนชายแดนให้เป็นเมืองสมัยใหม่ดังประเทศแม่แบบ แต่ดังเช่นที่งานวิจัยได้แสดงให้เห็นสำนวนโวหารของการสร้างความมีอารยะ และการพัฒนาดังกล่าวไม่เคยปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติ หากแต่เต็มไปด้วยความย้อนแย้งและขัดกัน การเติบโตทางเศรษฐกิจในเขตชายแดนกลับเป็นเศรษฐกิจที่ไม่สร้างผลิตภาพ เป็นเศรษฐกิจงาหลากหลายประเภทที่กฎหมายไม่สามารถเข้าถึง และไม่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจท้องถิ่นและเศรษฐกิจในประเทศ โดยสะสมทุนจากการเข้ายึดครองที่ดินเกษตรกรรมจำนวนมากที่เคยอุดมสมบูรณ์และหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของเกษตรกรริมแม่น้ำโขงมาหลายชั่วอายุคน กระบวนการดังกล่าว มิได้ดำเนินไปอย่างราบรื่น หากแต่

ต้องการเผชิญหน้ากับการขัดแย้งของชาวบ้านท้องถิ่น อันเป็นความขัดแย้งที่ปะทุอย่างชิงหน้า และเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ยากนักในระบบการเมืองที่เข้มงวดในยุคหลังสังคมนิยมของลาว¹¹ ในขณะที่การสะสมทุนด้วยการพรากรสิทธิในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้ก่อให้เกิดการกระจายความมั่งคั่งอย่างรวมศูนย์ขึ้นด้านบน ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการครอบครองทรัพยากรดังกล่าวกลับได้แก่นายทุนจีนผู้ประกอบการชาวจีน และชนชั้นนำลาวเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น ในขณะที่เกษตรกรลาวได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นชนชั้นไร้ที่ดินทำกิน และไม่สามารถที่จะผนวกตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมบันเทิงที่เกิดขึ้นใหม่ได้ ก่อให้เกิดคำถามว่าด้วยความ เป็นธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจ และธรรมาภิบาลในการพัฒนาประเทศที่ดำเนินมา จนถึงปัจจุบัน

¹¹ ยุคหลังสังคมนิยมในทางเศรษฐกิจของลาว เริ่มต้นขึ้นในปลายทศวรรษที่ 1980 เมื่อลาวล้มเลิกระบบการจัดการเศรษฐกิจแบบรวมหมู่ (Collectivization) และนำเอานโยบายเศรษฐกิจที่นำมาจากสหภาพโซเวียตมาใช้ ภายใต้ชื่อว่า “จินตนาการใหม่” หรือ “กลไกเศรษฐกิจใหม่” นโยบายดังกล่าว นอกจากจะผ่อนคลายการควบคุมจากส่วนกลางและใช้กลไกตลาดในการพัฒนาเศรษฐกิจแล้วยังอนุญาตให้รัฐวิสาหกิจมีอิสระในการบริหารกิจการของตนเอง ในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ทุนเอกชนสามารถประกอบกิจการได้อย่างเสรี ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 ของลาว ได้วางเป้าหมายที่สำคัญในการนำพาลาวให้ออกจากการเป็นประเทศที่ยากจนและไร้ทางออกทะเล ด้วยการสนับสนุนแนวทางเพิ่มผลผลิตภาพของทรัพยากรในประเทศภายใต้การปฏิรูปเศรษฐกิจและการนำกลไกตลาดมาใช้เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมขึ้นในประเทศ

ภาพที่ 2: รูปปั้นขงจื้อในไชน่าทาวน์ ถนนท่องเที่ยวติดกับศาลาโนคิงส์โรมันส์

ทุนนิยมคลาสสิก เสรีนิยมใหม่ในสภาวะยกเว้น กับพันธกิจการสร้างอารยะ

ใน The China Wave: Rise of a Civilizational State หนังสือขายดีเป็นอันดับหนึ่งของงานมหกรรมหนังสือ Shanghai Bookfair ในปี 2011 ซึ่งได้รับการจัดอันดับให้เป็นหนึ่งในหนังสือทรงอิทธิพลในจีน จ้าว เหว่ยเหว่ย (Zhao Weiwei) ศาสตราจารย์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยฟู่ตัน (Fudan University) และอดีตล่ำมประจำตัวของอดีตผู้นำจีนเติ่ง เสี่ยวผิง ซึ่งเป็นผู้เขียนหนังสือ ได้เสนอว่า โมเดลทางเศรษฐกิจของจีนกำลังจะแข่งหน้าแบบแผนของตะวันตกในอีกไม่ช้า คลื่นกระแสจีน (China Wave) ที่กำลังเกิดขึ้นไม่ใช่เป็นการผงาดขึ้นมาของประเทศธรรมดาๆ ประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการผงาดขึ้นมาของประเทศที่แตกต่างไปจากประเทศอื่น ประเทศที่มีลักษณะเฉพาะ (A country sui generis) ที่ปกครองด้วยรัฐศิวิลส์ ด้วยแบบแผนการพัฒนาและวาทกรรมทางการเมืองที่ตั้งคำถาม พร้อมทั้งท้าทายความเชื่อของโลกตะวันตกว่าด้วยประชาธิปไตย ธรรมาภิบาลที่ดี และสิทธิมนุษยชน หนังสือเรื่อง The China Wave ได้เสนอว่า แบบแผนของจีนวางอยู่บนหลักการที่สำคัญสองประการที่มีรากฐานมาจากลัทธิขงจื๊อ กล่าวคือ 1) Meritocracy หรือระบบที่ยึดความรู้ความสามารถของคนเป็นสำคัญ และคนที่มีความสามารถเท่านั้นจึงจะก้าวไปสู่

ตำแหน่งที่สูงในรัฐบาลได้ และ 2) Performance legitimacy หรือความชอบธรรมที่เกิดจากความสามารถในการแสดงให้เห็นถึงการปรับปรุงชีวิตของประชาชนนับล้านให้ดีขึ้นของรัฐ

ในหลักการที่สำคัญสองประการนี้ จ้าว เหว่ยเหว่ยเห็นว่าอุดมการณ์ว่าด้วย “ความมีอารยะ” เป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญในการที่จีนในฐานะที่เป็นชาติและในฐานะที่เป็นอัตลักษณ์ของชนชาติ แตกต่างไปจากสังคมอื่นๆ ในการแผ่ขยายอำนาจทางเศรษฐกิจของจีนไปยังที่ต่างๆ เสรีนิยมใหม่แบบจีน จึงเป็นเสรีนิยมใหม่ที่วางอยู่บนฐานคิดทางวัฒนธรรมที่อ้างอิงกับคุณธรรมในการสร้างอารยะให้กับผู้อื่น ไม่ได้เป็นเพียงกลไกทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างกำไรเพียงสถานเดียว ทั้งนี้ วาทกรรมว่าด้วยการสร้างอารยะของจีน เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความชอบธรรมในการที่จีนเข้ายึดครองทรัพยากรของชนกลุ่มต่างๆ ทั่วโลก Pal Nyiri (2006) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การสร้างมโนทัศน์ว่าด้วยการสร้างอารยธรรมและการปรับปรุงคุณภาพของประชากรให้ดีขึ้น นับเป็นวาทกรรมที่มีความสำคัญไม่เพียงต่อการสร้างความทันสมัยขึ้นภายในประเทศที่ถูกใช้โดยรัฐจีนเท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่นักลงทุนชาวจีนใช้ในการสร้างเศรษฐกิจที่ทันสมัยขึ้นทั่วโลก และเป็นเครื่องมือที่นักลงทุนเหล่านี้ใช้ในการเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในโลกภายนอกอีกด้วย

ในบทนี้ ผู้เขียนต้องการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความขัดกันของกระบวนการสร้างความมีอารยะของนักลงทุนจีนในเขตรอยต่อระหว่างลาวและไทย ในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ และประเภทของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่เกิดขึ้นจริงโดยนักลงทุนจีน ผู้เขียนเสนอว่ากลไกและกระบวนการที่เอื้ออำนวยต่อการสร้าง “พันธกิจในการสร้างอารยะ” ให้เกิดขึ้นได้ เกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐลาวและนายทุนจีน ในการร่วมกันเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนที่ “ป่าเถื่อน” ให้เป็นเมืองสมัยใหม่ วาทกรรมการสร้างอารยะ มิได้เพียงสร้างความชอบธรรมให้กับนักลงทุนจากจีนเพื่อเข้ายึดครองทรัพยากรของท้องถิ่น และเปลี่ยนให้เป็นสินค้าที่สร้างความมั่งคั่งให้กับตนเองเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐลาว

ใช้ในการปกครองชายแดนอีกด้วย ทฤษฎีนิคมคาสโนที่นำเข้ามาโดยนายทุนจีนในแง่หนึ่งจึงเป็นการเสริมสร้างอำนาจของรัฐลาวให้สามารถเปลี่ยนชายแดนที่ “ล้าหลัง” ให้เป็นประตูเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจกับภูมิภาค ในแง่นี้ ทุนจากจีนจึงทำหน้าที่ในการเสริมสร้างอำนาจให้กับรัฐลาวโดยปริยาย¹²

ความร่วมมือระหว่างทุนข้ามชาติ และรัฐลาวดังกล่าว ดำเนินไปได้ โดยที่รัฐลาวจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนและหลักการปกครองที่สำคัญอย่างน้อยสามประการด้วยกัน คือ ประการแรก การถอยออกจากความเป็นรัฐพัฒนาของรัฐลาว โดยเปลี่ยนมาทำหน้าที่เป็นรัฐนายหน้าในการจัดหาที่ดินเพื่อการลงทุนให้กับนายทุนจีน ประการที่สอง การเปลี่ยนอธิปไตยให้เป็นสินค้า โดยยอมให้เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นเขตปกครองที่ได้รับการยกเว้นจากอำนาจทางกฎหมาย และการควบคุมกำกับโดยรัฐ กลายเป็นพื้นที่ว่างล้นที่มีสิทธิพิเศษในตัวเองภายในประเทศ ซึ่งสามารถดำรงตนอยู่นอกกฎหมายหรือสนธิสัญญานานาชาติ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้กับนักลงทุน และ ประการที่สาม การให้อำนาจแก่นักลงทุนในการทำหน้าที่เป็นผู้กุมทิศทางและดำเนินการพัฒนาเต็มตัวในเขตที่ตนปกครอง โดยเป็นผู้กำหนดประเภทของเศรษฐกิจที่ถูกพัฒนาขึ้นภายในเขต รวมทั้งกำหนดชะตากรรมของประชากรที่อาศัยอยู่ภายในเขตที่ตนปกครอง ในแง่นี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำที่ดำเนินการโดยนายทุนจีนจึงไม่ต่างไปจากเขตปกครองพิเศษที่นายทุนมีอำนาจเต็มทั้งในทางการเมือง และเศรษฐกิจในการบริหารพื้นที่และประชากรของลาว

ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดด้วยเสรีนิยมใหม่ในฐานะสภาวะยกเว้น (Neoliberalism as exception) ซึ่งพัฒนาขึ้นโดย Aihwa Ong ในการอธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษของลาว โดยชี้ให้เห็นว่า ความต้องการอยากก้าวออกจาก

¹² โปรดดูข้อวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกันนี้ใน Daniel Tan (2015) “The ‘Casino Strategy’ in Laos and Cambodia: a Risky Bet on the Future”, <http://www.eurasiane.eu/monthly-articles/casino-strategy-laos-cambodia-risky-bet-on-future-danielle-tan>. เข้าถึงเมื่อ 1/6/2016

“ประเทศที่ยากจน” ของลาว เป็นเงื่อนไขผลักดันให้ลาวโอบรับเอาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่นำเข้ามาโดยจีนที่ได้ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนอภิปไตยภายในประเทศอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ทุนนิยมคาสโนที่นำเข้ามาโดยนักลงทุนจากจีนกลับไม่ได้ก่อให้เกิดการแข่งขันทางการตลาด การดึงดูดการลงทุนต่อเนื่องประเภทอื่น หรือการดูดซับแรงงานอันเกิดจากการถูกบังคับให้กลายเป็นเกษตรกรไร้ที่ดิน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตของเศรษฐกิจท้องถิ่น ดังที่โฆษณาไว้แต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม เศรษฐกิจแบบคาสโน กลับกลายเป็นเศรษฐกิจเดี่ยว (Stand-alone economy) ที่ไม่สร้างเสริมให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องประเภทอื่น และเป็นเศรษฐกิจพิเศษที่เติบโตได้เฉพาะในเขตที่ได้รับการยกเว้นเท่านั้น หากจะมีธุรกิจที่เชื่อมต่อกับทุนนิยมคาสโน ก็ได้แก่ธุรกิจบริการประเภทอาหารและบันเทิงจำนวนไม่มากนัก และส่วนใหญ่มักถูกผูกขาดการลงทุนจากผู้ประกอบการชาวจีน ที่น่าสนใจไปกว่านั้นคือ ในทศวรรษแห่งการสร้างอารยะให้กับชายแดนลาวแห่งนี้ ชายแดนที่ถูกอ้างว่า “ป่าเถื่อน” อันเนื่องมาจากปัญหายาเสพติดและการปลุกผี กลับกลายเป็นชายแดนที่ถูกแทนที่ด้วย “ความเถื่อนที่ขอบธรรม” ชนิดใหม่ เมื่อธุรกิจการพนัน เพศพาณิชย์ และการค้าสัตว์ป่าได้กลายเป็นเศรษฐกิจหลักของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่รัฐลาวให้การคุ้มครอง และถูกซ่อนไว้ภายใต้วาทกรรมของกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจบันเทิง ทุนนิยมคาสโนที่สะสมทุนด้วยการเปลี่ยนความเสี่ยงและเกมส์แห่งโอกาส (Alea) ให้เป็นสินค้าได้สร้างพื้นที่เสรีนิยมใหม่ขึ้นในเขตชายแดนลาวในตลาดที่ปราศจากการแข่งขันพร้อมๆ กับการแปลงความป่าเถื่อน-สินค้าที่หายากและต้องห้ามในภาวะปกติ นอกเขตเศรษฐกิจพิเศษ ให้เป็นความบันเทิงเพื่อการบริโภคที่หาได้เฉพาะในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำเท่านั้น

เสรีนิยมใหม่ในฐานะสภาวะยกเว้น

เสรีนิยมใหม่ในฐานะมนโฑทัศน์ เป็นหัวข้อที่มีการถกเถียงทั้งในมิติทางการเมือง และในทางวิชาการที่สำคัญหัวข้อหนึ่งมานาน นักวิชาการ อาทิ Saad-Filho และ Johnston เห็นว่าเป็นไปไม่ได้เลยที่จะนิยามมนโฑทัศน์ดังกล่าวในทางทฤษฎี เพียงอย่างเดียว (Saad-Filho and Johnston 2005) มนโฑทัศน์ดังกล่าวถูกมอง โดยนักวิชาการบางท่านในฐานะที่เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ในทางเศรษฐศาสตร์ และในเชิงนโยบาย ในขณะที่ตัวมนโฑทัศน์เองก็เป็นการรื้อฟื้นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ของอดัม สมิธและสาขาศิษย์นับตั้งแต่คริสต์ศักราชที่ 19 ขึ้นมาใหม่ (Thorsen and Lie 2010)¹³ อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อตอบปัญหาวิกฤต ของรัฐสวัสดิการแบบเคนนีเซียน และในแง่นี้ นักเศรษฐศาสตร์จึงมักจะพิจารณา เสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งที่วางอยู่บนหลักคิดว่าด้วย ตลาดที่ควบคุมกำกับตนเอง การจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ หลักประกัน ของเศรษฐกิจการเมืองที่เสรี และการถอนตัวจากการแทรกแซงโดยรัฐต่อเศรษฐกิจ ของประเทศ (Friedman 1962; Munck 2005; Saad-Filho and Johnson 2005) พึงต้องตระหนักในที่นี้ด้วยว่า ความหมายของเสรีนิยมใหม่นั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา และไม่มีข้อตกลงที่ลงตัวในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาในเรื่องนี้ ไม่ว่าจะเป็น Friedrich Hayek, Milton Friedman, David Harvey หรือ Naom Chomsky เกี่ยวกับนิยามที่ตายตัวของมนโฑทัศน์นี้ ดังที่ Dencik และคณะ (2013) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เสรีนิยมใหม่ได้ถูกอธิบายจากหลายแง่มุมด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะที่เป็นโครงการในแง่เศรษฐกิจการเมืองประเภทหนึ่ง (Harvey 2005; Hay 2007) ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ (Bourdieu 1998) หรือหลักในเชิงเหตุผล ที่มีอิทธิพลต่อความคิดและกระบวนการวิเคราะห์ (Brown 2005)

¹³ โปรดดู <http://folk.uio.no/dagate/What%20is%20Neo-Liberalism%2010-11-06.pdf> เข้าถึงเมื่อ 13/3/2013

สำหรับนักเศรษฐศาสตร์ที่สนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมแล้ว เสรีนิยมใหม่ถูกเชื่อว่าเป็นระบบทางเศรษฐกิจที่กระจายออกจากศูนย์กลาง ที่ซึ่งรัฐแทรกแซงน้อยมาก ข้อมูลข่าวสารเดินทางอย่างเป็นอิสระและถูกตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ ณ จุดต่างๆ ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของตลาดเสรี (Hayek 1944) Friedman (1962) ได้เสนอว่า เหตุผลสำหรับตลาดที่ควบคุมกำกับตนเอง และบทบาทที่จำกัดของรัฐ (ซึ่งยังมีบทบาทอยู่ในปริมาณที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ อาทิ สิทธิในทรัพย์สิน และข้อมูลข่าวสาร) ก็เพื่อประโยชน์ที่ตามมา อันเนื่องมาจากการทำงานอย่างเต็มที่ของตลาด ในขณะที่ผู้สนับสนุนเสรีนิยมใหม่มีแนวโน้มที่จะเห็นด้วยกับทัศนะเชิงอุดมคติทางเศรษฐกิจที่ถูกสร้างขึ้นโดยตลาดที่บริสุทธิ์และสมบูรณ์ ที่เกิดขึ้นได้จากการปลดปล่อยจากการกำกับควบคุมทางการเงิน นักวิชาการจำนวนไม่น้อยกลับได้ชี้ให้เห็นถึงต้นทุนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบเสรีนิยมใหม่ Pierre Bourdieu (1998) ได้นิยามเสรีนิยมใหม่ว่า หมายถึง “โปรแกรมที่ทำลายโครงสร้างส่วนรวม (Collective structures) ซึ่งอาจขัดขวางตรรกะของตลาดบริสุทธิ์” โครงสร้างเหล่านี้ รวมถึงชาติ กลุ่มทำงาน สหภาพ สมาคม สหกรณ์ และแม้แต่ครอบครัว สำหรับ Bourdieu แล้ว กฎแห่งตลาดและการไหลของทุนที่ปราศจากการควบคุมกำกับ นำมาซึ่งการทำลายโครงสร้างของสังคม นอกจากนี้ Gilles Châtelet ยังได้เสนอเพิ่มเติมอีกว่า แนวคิดที่ว่าด้วยสังคมได้ถูกแทนที่ด้วยการลงหลักปักฐานของทุนนิยมในยุครู้แจ้งที่ไหลอย่างเป็นอิสระและเบิกบานใจ ทุนนิยมแบบรู้แจ้งได้ใช้วาทกรรมในการบริหาร สถาบัน ตรรกะแบบวิทยาศาสตร์ และความเป็นเหตุเป็นผลในการสร้างความชอบธรรมในการทำลายกลไกที่คุ้มครองทางสังคม และในการส่งเสริมการยอมรับในความคิดที่ว่า ความสำเร็จของปัจเจกบุคคลเรียกร้องการเสียสละที่จะต้องตกไปเป็นชายขอบของชนส่วนใหญ่ (Châtelet 1998 อ้างใน Jutel 2007: 29)

ในทำนองเดียวกัน David Harvey (2005: 19) ก็มองเสรีนิยมใหม่ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นโครงการยูโทเปีย “ที่ออกแบบทางทฤษฎีสำหรับการจัดองค์กรใหม่ของทุนนิยมในระดับนานาชาติ” หากแต่เป็นโครงการทางการเมืองที่ปฏิบัติการ

เพื่อจัดวางอำนาจของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจในระดับโลกเสียใหม่ Harvey เห็นว่าอำนาจทางชนชั้นนำมีบทบาทสำคัญในการแยกหลักการทางทฤษฎีและการปฏิบัติออกจากกันในกรณีของเสรีนิยมใหม่ ทั้งนี้ ในขณะที่ตลาดเสรีและการไม่แทรกแซงของรัฐถูกจัดให้เป็นรากฐานทางความคิดเชิงทฤษฎีว่าด้วยเสรีนิยมใหม่ แต่ในทางปฏิบัติ การแทรกแซงจากรัฐปรากฏอยู่ตลอดเวลาในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีวิกฤตการณ์เกิดขึ้น เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของเหล่าชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ข้อโต้แย้งอีกประการหนึ่งที่สำคัญของฮาร์วีย์คือ เสรีนิยมใหม่ไม่ได้ช่วยเพิ่มความมั่งคั่งอย่างที่ฝ่ายเสรีนิยมใหม่มักกล่าวอ้างแต่อย่างใด แม้ว่าทฤษฎีเสรีนิยมใหม่มักเสนอว่าประสิทธิภาพของกลไกตลาดเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความมั่งคั่ง เมื่อเปรียบเทียบกับเศรษฐกิจที่รัฐแทรกแซง Harvey กลับเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่การเพิ่มขึ้นของความมั่งคั่ง หากแต่เป็นการกระจายความมั่งคั่งขึ้นข้างบนไปยังชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ผ่าน “การสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ” (Accumulation by Dispossession) กลไกสำคัญของการสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ ประกอบไปด้วย การแปรรูปทรัพย์สินให้เป็นของเอกชน การแปลงทรัพย์สินให้เป็นสินค้า การเปลี่ยนทรัพย์สินให้เป็นทุนทางการเงิน และการจัดการและการปั่นวิกฤต ตลอดจนการกระจายความมั่งคั่งใหม่ของรัฐ สิ่งที่ทำให้เสรีนิยมใหม่กลายเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจที่พิเศษคือ การที่เศรษฐกิจประเภทนี้ “มีอำนาจในการดึงเอาเศรษฐกิจแบบเสรีออกจากกรอบคิดในการควบคุมกำกับของรัฐ รัฐเสรีนิยมใหม่ในทัศนะของ Harvey จึงวางอยู่บนกรอบคิดเชิงสถาบันที่ประกอบไปด้วยกรรมสิทธิ์เอกชน เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ตลาดเสรี และการค้าเสรี”¹⁴

ทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายที่วิพากษ์เสรีนิยมใหม่ แม้จะมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็วางแนวคิดอยู่บนโมเดลทางเศรษฐกิจที่เหมือนกัน กล่าวคือเป็นโมเดลที่เป็นสากลและสามารถปรับใช้ได้ในทุกที่ ปัญหาของกรอบคิดทั่วไปในลักษณะนี้คือ ข้อจำกัดในการนำมาอธิบายปฏิสัมพันธ์ของเสรีนิยมใหม่ในบริบท

¹⁴ Harvey, 2003, <http://user.chol.com/~moras/DH-neoliberalism.doc> เข้าถึงเมื่อ 3/12/2013

ทางเศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งยังให้เกิดผลที่แตกต่างกันตามมา Aihwa Ong ได้วิพากษ์ทัศนะที่แข็งตัว มีระดับที่ใหญ่ หรือมองจากระดับของรัฐในการเข้าใจ ปฏิบัติการของเสรีนิยมใหม่ โดยเสนอว่า ไม่ควรที่จะมองเสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นชุดของคุณลักษณะที่คงที่ตายตัวและก่อผลที่คาดการณ์ได้ หากแต่ควรพิจารณาเศรษฐกิจประเภทนี้ในฐานะที่เป็น “ตรรกะของการปกครอง (Logic of governing) ประเภทหนึ่งที่เคลื่อนย้าย และถูกนำมาใช้ในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกันและหลากหลาย” (Ong 2006: 3) การอธิบายเสรีนิยมใหม่ที่ผ่านมามักจะเน้นการจัดการเศรษฐกิจในระดับของรัฐ โดยมักละเลยสถาบันและตัวกระทำการประเภทอื่น Ong เรียกวิธีการอธิบายประเภทนี้ว่า เสรีนิยมใหม่แบบอักษรตัวใหญ่ (Neoliberalism with a big “N”) ซึ่งมีข้ออ่อนในการเหมารวมเอาระบบคุณค่าทางสังคมการเมืองต่างๆ เข้าสู่มาตรฐานวัดเชิงเดียว แต่หากเราหันมาพิจารณาเสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นชุดปฏิบัติการที่เคลื่อนย้าย หรือเทคโนโลยีที่เคลื่อนย้าย หรือที่ Ong เสนอให้นิยามเสรีนิยมใหม่ด้วยอักษรตัวเล็ก (Neoliberalism with a small “n”) เราจะพบว่า เสรีนิยมใหม่ทำหน้าที่ในฐานะที่เป็น “เทคโนโลยีในการปกครองประชากรที่เสรีซึ่งดำรงควบคู่ไปกับความเป็นเหตุเป็นผลทางการเมืองอื่นๆ” ดังนั้น รัฐชาติที่ออกแบบทางการเมืองเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน อาจเลือกที่จะใช้ยุทธศาสตร์ที่ต่างกันในการปกครองและบริหารประชากร ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามโมเดลของเสรีนิยมใหม่ที่ดำเนินไปในโลกตะวันตก ดังที่ Ong ได้ชี้เอาไว้ว่า เสรีนิยมในเอเชียแทบไม่มีความสนใจในเรื่องปทัสถานว่าด้วยประสิทธิภาพ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และเสรีภาพของปัจเจกบุคคล แต่ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ประชากรยกระดับตนเอง และเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้ประกอบการ เพื่อที่จะสร้างตัวตนเชิงธุรกิจในประชากรของชนชั้นนำ ในรัฐสังคมนิยมเช่นจีน และที่อื่นๆ ตรรกะของเสรีนิยมใหม่แม้ว่าจะทำงานผ่านกลไกทางเศรษฐกิจและการปฏิรูปตลาด แต่ก็เป็นการทำงานภายใต้การควบคุมของรัฐ

เสรีนิยมใหม่จึงไม่ใช่เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีแม่แบบสากลชนิดเดียว หากแต่เป็น “การผสมผสานกันทั่วโลก” (Global Assemblage) ที่ปะทะประสานกัน

ในสถานการณ์เฉพาะ ปรากฏเป็นรูปการณ์ใหม่เหนือดินแดน ภายใต้ความร่วมมือและความสัมพันธ์ในเชิงวาทกรรม (Ong and Collier 2005) ดังนั้น นโยบายที่สนับสนุนตลาดโดยสังคมอำนาจนิยมหลายแห่งจึงมักดำรงอยู่ด้วยกันภายใต้กฎหมายที่กดบังคับ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมผลประโยชน์ให้กับผู้ประกอบการเอกชน เหนือสิทธิของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในบริบทของเอเชีย เทคโนโลยีเสรีนิยมใหม่นำมาซึ่งรูปแบบและพื้นที่ของการยกเว้น ภายใต้ระบบและปฏิบัติการทางการเมืองปกติ เขตเศรษฐกิจพิเศษในจีนและในมาเลเซีย เป็นตัวอย่างของวิถีทางที่เสรีนิยมใหม่ปะทะประสานกับสภาพทางการเมืองอันหลากหลายเป็นอย่างดีในประเทศดังกล่าว มีการสร้างพื้นที่ของการยกเว้นที่แตกต่างไปจากดินแดนอื่นของชาติ เพื่อให้การศึกษากับประชากรบางกลุ่ม ในขณะที่กฎหมายและระเบียบได้ถูกสร้างขึ้นอย่างมีเงื่อนไขเพื่อดีดดูดพลเมืองที่มีการศึกษาและสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการได้ ในแง่นี้ ตลาดได้เข้ามาทำหน้าที่ในการควบคุมอันใหม่ที่ได้เปลี่ยนพลเมืองให้กลายเป็นผู้ตกอยู่ใต้บังคับ เพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจของรัฐ (Jutel 2007) ในกรณีของลาว เสรีนิยมใหม่ในฐานะสภาวะยกเว้น สามารถปฏิบัติการและเป็นไปได้ผ่านการควบคุมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพลังข้ามชาติภายนอกที่เชื่อมต่อกับระบบคุณค่าเสรีนิยมใหม่แบบจีน ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดการสร้างปัจเจกบุคคลที่ค้นหาคุณค่าและศักยภาพของตนเอง (Self-actualizing individual) และการก่อร่างสร้างตัวขึ้นเป็นผู้ประกอบการ ตลอดจนความต้องการที่จะเร่งรัดเข้าสู่ความทันสมัยของผู้นำประเทศ ในทศวรรษที่ผ่านมา นโยบายชาติในการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อดีดดูดนักลงทุนต่างชาติได้ถูกประกาศใช้ทั่วประเทศ เช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ในภูมิภาค กฎหมายและกฎระเบียบได้ถูกแก้ไขเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักลงทุน ปฏิสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างตรรกะเสรีนิยมใหม่ข้ามชาติ และพลังของรัฐชาติในการสร้างเศรษฐกิจใหม่ได้ร่วมกันก่อให้เกิดสภาวะยกเว้นที่ “เสรีดำรงอยู่ร่วมกับความไม่เสรี การไหลของความรู้ไม่สามารถควบคุมได้ [ดำรงอยู่] ในท่ามกลางข้อจำกัดของความรู้” (Ong 2006: 6) ซึ่งได้ทำให้พื้นที่ชาติแตกออกเป็นส่วนเสี้ยวต่างๆ ที่ตั้งอนุญา

ให้ทุนและความรู้สามารถเคลื่อนที่ได้อย่างเป็นอิสระในบางแห่ง แต่ขณะเดียวกัน ก็จำกัดเสรีภาพชนิดอื่นๆ ในอาณาบริเวณอื่นของประเทศ เช่นเดียวกับประชากร ภายใต้อาณัติ ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ดังจะแสดงให้เห็นในบทนี้ได้สร้างธรรมาภิบาล อันสลับซับซ้อนขึ้นพร้อมๆ กับการปิดช่องทางการกดบังคับ ความล้มเหลว และอำนาจการผูกขาดเอาไว้ภายใต้วาทกรรมการสร้างความรู้เรื่องทางเศรษฐกิจ และความมีอารยะเหนือดินแดนอันล้าหลังทางเศรษฐกิจ

จักรพรรดิทองถิ่น พื้นที่เสรีนิยมใหม่ กับเจตจำนงในการสร้างควมมีอารยะ

ตอนที่ผมมาถึงที่นี่ สิ่งที่ผมเห็นคือคนลาวยังใส่รองเท้าแตะกันอยู่และจนมาก ทั้งที่มีเกาเหล่ที่สวยงาม แต่สิ่งแวดล้อมแย่มาก ทำให้สถานที่แห่งนี้ดูล้าหลัง¹⁵ ผมสนใจในที่นี่ จึงถามไกด์ที่พาผมไปพบผู้ใหญ่บ้าน ผมถามผู้ใหญ่บ้าน ว่ามีทรัพยากรที่สวยงามขนาดนี้ สนใจจะทำการท่องเที่ยวไหม เขาตอบว่า ไม่มีใครเคยสนใจที่จะลงทุนที่นี่

เหตุผลที่สองที่ผมลงทุนในที่นี่ก็เพราะภาพลักษณ์ของสามเหลี่ยมทองคำ คนส่วนใหญ่ต่างรู้สึกว่ที่นี่สกปรกและน่ากลัว แต่ผมกลับไม่รู้สึกรว่มันน่ากลัว ผมกลับชอบที่นี่มาก คนที่นี่ค่อนข้างอนุรักษ์นิยม ความคิดของพวกเขาล้าหลัง กว่าเงินไปอย่างน้อย 50 ปี และนั่นทำให้ผมสนใจ คนลาวเป็นคนใจดี ซื่อสัตย์

¹⁵ เมื่อผู้เขียน ได้เล่าคำพูดนี้ให้กับชาวบ้านรายหนึ่ง ซึ่งมีอาชีพขายข้าวข่อยอยู่ภายในหมู่บ้าน สามเหลี่ยมคำพิง เธอได้แต่ยิ้มขึ้น และตอบว่า “ตัวอยากได้ (ที่) ดินเขาเสียมากกว่า ทำไม่ถึงไม่บอก?” ชาวบ้านรายนี้ได้กล่าวกับผู้เขียนว่า ตั้งแต่ถูกย้ายมาอยู่ที่แห่งใหม่เป็นเวลากว่า 5 ปีแล้ว ชีวิตยังไม่เคยพ้นจากความทุกข์ยาก

และน่าสงสาร นี่เป็นเหตุผลที่ผมอยากจะช่วยพวกเขา ผมรู้สึกเหมือนเป็นพ่อแม่
ที่อยากจะช่วยลูกๆ ของผม ความหวังของผมคือผมจะสามารถช่วยพวกเขาได้¹⁶

จ้าวแห้วย บริษัทคิงส์โรมันส์

เป็นเวลากว่า 10 ปีที่รัฐบาลได้พยายามที่จะพัฒนาเมืองต้นฝั้ง แขวงบ่อแก้ว
ให้กลายเป็นเขตพัฒนาพิเศษ เพื่อขจัดข้อเสียที่เป็นลบในนานาชาติในฐานะ
‘พื้นที่ยาเสพติด’¹⁷

สำนักงานเลขาธิการ,

คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ

ใน The Will to improve: Governmentality, Development, and the Practice of Politics (2007) Tania Li ได้ชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพของประชากร ภูมิทัศน์และผลิตภาพในอินโดนีเซียให้ดีขึ้น โดยผู้กระทำการหลายกลุ่ม ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและเป็นประวัติศาสตร์อันเต็มไปด้วยปัญหา จากยุคล่าอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน เครื่องมือต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโจทย์ปัญหา หรือการระบุความขาดแคลนของสังคมท้องถิ่น และการแปลงปัญหาต่างๆ ให้กลายเป็นเรื่องทางเทคนิคที่ต้องได้รับการจัดการ หรือปฏิรูปให้ดีขึ้น “เจตจำนง” ในการปรับปรุง ไม่ได้เป็นความตั้งใจเดี่ยวๆ แต่มาจาก และอยู่ใน “dispositifs” ที่หลากหลาย (สถาบันและกลไกการบริหารที่หลากหลาย ตลอดจนโครงสร้างความรู้ที่ธำรงรักษาการปฏิบัติการของอำนาจภายในร่างกายของสังคม-Foucault 1979) ความย้อนแย้งของโครงการ

¹⁶ http://fangtan.china.com.cn/2011-05/04/content_22492727.htm?show=t. เข้าถึงเมื่อ 3/12/2012

¹⁷ “Development Strategy for Special and Specific Economic Zone (SEZ) in the Lao PDR, 2011-2020”, http://lao-vita.com/upfiles/20158520517__DevelopmentStrategyeng.pdf. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016

ปรับปรุงคุณภาพดังกล่าวจึงอยู่ที่การปรับแก้ระหว่างสิ่งที่พยายามจะดำเนินการ กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Li อ้างแล้ว)

หากการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ เป็นตัวอย่างอันหนึ่งของ “เจตจำนงในการปรับปรุงให้ดีขึ้น” อันเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างรัฐลาว และนักลงทุนจีนแล้ว อำนาจแห่งเจตจำนงดังกล่าว มาจากการเมืองแห่งการสร้างสถานที่ (Place-making) ที่ซึ่งข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ได้ถูกคัดเลือก เป็นบางส่วนและประกอบสร้างขึ้นใหม่เพื่อกลบเกลื่อนประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของท้องถิ่น ทั้งนี้ในการสร้างเหตุผลรองรับความจำเป็นที่จะต้องถูก “ปรับปรุง” วาทกรรมว่าด้วยยาเสพติด อาชญากรรม และความยากจน ได้ถูกประกอบสร้างขึ้น และเน้นย้ำเพื่อสร้าง “ธรรมชาติ” ของ “ตราบาบ” และ “เขตชายแดนอันป่าเถื่อน” ในภาคเหนือของลาว แต่หากพิจารณาจากทัศนคติของท้องถิ่นแล้ว เมืองต้นฝั้กลับมีใช้พื้นที่ที่ถูกนิยามโดยชาวบ้านในฐานะแหล่งผลิตยาเสพติด อย่างน้อยก็ไม่ใช่ในความทรงจำของท้องถิ่น พื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ในโค้งน้ำของแม่น้ำโขง และในทางประวัติศาสตร์แล้ว เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งอารยธรรมโบราณ สุวรรณโคมคำ อาณาจักรในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 5 ที่มีอายุอันยาวนาน ที่น่าสนใจคือ ในขณะที่พื้นที่ดังกล่าวถูกขนานนามโดยนักลงทุนจีนและหน่วยงานรัฐของลาวที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนว่าเป็น “สามเหลี่ยมทองคำ” อันเป็นชื่อที่ CIA ของสหรัฐอเมริกาได้ตั้งเอาไว้นับแต่ทศวรรษที่ 1920 หน่วยงานรัฐของลาวที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มรดกของชาติ ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO กลับมองพื้นที่แถบนี้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งโบราณคดีเก่าแก่ที่ครอบคลุมตั้งแต่เมืองต้นฝั้ในบ่อแก้วของลาวไปจนถึงอำเภอเชียงแสนในฝั่งไทย¹⁸ ในทาง

¹⁸ Vientiane Times และ the Lao Cultural Heritage Forum ได้รายงานไว้ว่า พื้นที่ของเมืองโบราณ สุวรรณโคมคำนั้นอยู่ห่างจากเมืองต้นฝั้ราว 40 กิโลเมตร และกำลังถูกคุกคามอย่างหนักจากการรุกคืบเข้ามาของสวนกล้วยของชาวจีน ที่แผ่ขยายเข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวอย่างกว้างขวาง (<https://groups.google.com/forum/?hl=zh-TW#topic/laochf/uTAKRBeBZ40>, https://groups.google.com/forum/?hl=zh-TW#topic/laochf/e31-PiR0_K0. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016)

ประวัติศาสตร์แล้วการเชื่อมต่อของแหล่งอารยธรรมข้ามชาติระหว่างเชียงแสนและสุวรรณโคมคำมีอายุมากกว่า 500-600 ปี เชื่อมโยงดินแดนสองฝั่งของลำน้ำโขงเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ เมืองห้วยไซ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ เคยเป็นเมืองการค้าที่เชื่อมโยงยาวนานของจีนกับเขียงรายของไทยไว้ด้วยการค้าข้ามพรมแดนที่มีอายุอันยาวนาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจอันคึกคักระหว่างชายแดนตอนเหนือของลาวกับพื้นที่อื่นๆ แม้กระทั่งในช่วงเวลาที่พรมแดนถูกปิดอันเนื่องมาจากเงื่อนไขทางการเมืองก็ตามที่ หากทว่าประวัติศาสตร์ด้านนี้ของท้องถิ่น กลับไม่ใช่สิ่งที่สามารถจะนำมาใช้เพื่อสร้างกำไรได้ ทั้งนี้เพราะสิ่งปรักหักพังทางโบราณคดี ย่อมเป็นสิ่งที่สร้างกำไรได้ยากในยุคเสรีนิยมใหม่¹⁹ ในทางตรงกันข้าม การสร้างความหมายใหม่ว่าด้วยความขาดแคลน ในกรณีของชายแดนแห่งนี้ ภายใต้อำนาจการเป็นพื้นที่ที่ตัดขาดจากที่อื่น และล้าหลัง ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็น (Sine qua non) สำหรับปฏิบัติการปรับปรุงคุณภาพคนและพื้นที่ ความหมายประเภทดังกล่าวมีความสำคัญก็เพราะเป็นแหล่งที่อำนาจในการปรับปรุงตั้งมั่นอยู่

เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ได้ถูกตั้งขึ้นในปี 2007 ด้วยคำมั่นสัญญาจากนักลงทุนว่าจะนำเสน่ห์ระดับโลกมาสู่เมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว ด้วยการพัฒนาให้พื้นที่แห่งนี้เป็นหนึ่งในธุรกิจบันเทิงอันดับหนึ่งของโลก เขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ เป็นเขตที่สามในลาวที่ตั้งขึ้นในบริเวณชายแดนลาว-ไทย ต่อจากเขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน เซโนในปี 2003 และเขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็น แดนคำในปี 2007²⁰ ในแผนของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ ได้ระบุว่

¹⁹ ดังที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายข้อมูล วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของบ่อแก้วได้กล่าวว่า “เราไม่มีทุนมากพอที่จะอนุรักษ์และบูรณะพื้นที่เมืองโบราณแห่งนี้ ทั้งนี้พื้นที่เมืองสุวรรณโคมคำนั้นกินอาณาบริเวณที่กว้างใหญ่มาก” (<https://groups.google.com/forum/?hl=zh-TW#topic/laochf/uTAKRBeBZ40>. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016)

²⁰ JICA (Japan International Cooperation Agency) ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวในแขวงสะหวันนะเขต (ตามเส้นทางหมายเลข 9) ในปี 2000

ความต้องการที่จะพัฒนาเขตที่ “ห่างไกล” และ “เต็มไปด้วยยาเสพติด” ของต้นฝิ่ง มีมานานร่วมทศวรรษแล้ว เมื่อรัฐบาลลาวได้มอบหมายให้หน่วยงานพัฒนาการเกษตร ในภาคเหนือและวิสาหกิจการค้าเพื่อนำเข้าและส่งออกและบริการ ภายใต้ความร่วมมือกับบริษัท PP Group จำกัดของไทย ร่วมกันพัฒนาเขตนี้ขึ้นมา²¹ อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่าได้มีกิจกรรมอะไรที่เป็นดอกเป็นผลเกิดขึ้นหลังจากนั้น เป็นต้นมา²² รัฐบาลลาวต้องใช้เวลากว่า 10 ปีกว่าจะหานักลงทุนหน้าใหม่ที่มีความตั้งใจจริงในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ได้ และบริษัทดังกล่าวคือ คิงส์โรมันส์

บริษัทที่มีเจ้าของจากจีนรายนี้ มีชื่อเรียกหลายชื่อด้วยกัน อาทิ กลุ่มดอกจิวคำ หรือในภาษาจีนว่า จินมู่เหมียน (金木棉 Jin mùmián) เดิมทีจดทะเบียนในเมียนมาร์ภายใต้ชื่อ บริษัท Burma-Macaolandou จำกัด และต่อมาจดทะเบียนในฮ่องกง ภายใต้ชื่อ บริษัท Kings Romans จำกัด รัฐบาลลาวได้มอบสิทธิในการสัมปทานเช่าเขตในระยะเวลา 75 ปี และสามารถต่ออายุได้จนถึง 99 ปี ให้กับบริษัทคิงส์โรมันส์ ในพื้นที่ 3,000 เฮกแตร์ ด้วยเงินลงทุน 2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในระยะแรก พื้นที่จำนวน 827 เฮกแตร์ ซึ่งครอบคลุมที่นาและหมู่บ้านต่างๆ ถูกเวนคืนเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานให้กับเขตเศรษฐกิจ

ในขณะนั้นนับตั้งแต่ปี 2007 เป็นต้นมา ธนาคารพัฒนาเอเชียได้สนับสนุนด้านเทคนิค และให้ทุนพิเศษด้านการปรับปรุงการบริหารจัดการ กรอบคิดด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ การพัฒนาสมรรถนะด้านสถาบัน ตลอดจนการช่วยวางเป้าหมายไปยังกลุ่มธุรกิจที่มีศักยภาพที่จะมาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว

²¹ http://lao-vita.com/upfiles/20158520517__DevelopmentStrategyeng.pdf. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016

²² ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่คนหนึ่งของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว เจ้าหน้าที่คนดังกล่าวได้ตั้งข้อสังเกตว่านักลงทุนจากไทยมีแนวโน้มที่จะเป็นนักเก็งกำไร กล่าวคือ ไม่จริงจังกับการลงทุนแต่เช่าที่ดินไว้เพื่อหวังจะปล่อยให้เช่าต่อ เช่นเดียวกับโครงการของต้นฝิ่ง เขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวันนະเขตที่เริ่มต้นด้วยนักลงทุนไทย ไม่มีความคืบหน้าใดๆ เป็นระยะเวลานาน ในทางตรงกันข้าม นักลงทุนจีนได้รับการยอมรับจากรัฐบาลลาวว่า เป็นกลุ่มที่ “มีเงินแท้ๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 10/2/2012)

พิเศษด้วยข้อตกลงของการลงทุนในมูลค่า 87 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลลาวกับนักลงทุน ในระหว่างปี 2011-2020 บริษัทจะต้องยกระดับโครงการพัฒนาไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษเต็มรูปแบบ โดยจะต้องมีโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้ง สนามบินนานาชาติที่เชื่อมลาวเข้ากับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค

จ้าวเหว่ย เจ้าของบริษัทคิงส์โรมันส์ มีพื้นเพเดิมมาจากเมืองฮาร์บิน (Harbin) ในมณฑลไห่หลงเจียง (Heilongjiang) ในตอนเหนือของจีน เขาเคยให้สัมภาษณ์ว่าตอนที่ยังเป็นเด็กนั้นยากจนมาก และเคยมีความใฝ่ฝันที่จะเป็นหมอ แต่โชคชะตาได้ทำให้เขาเดินทางไปที่มาเก๊า และทำงานในคาสิโนที่นั่นเป็นเวลาหลายปี ก่อนจะย้ายไปอยู่เมืองลาอันเป็นเมืองหลวงของเขตพิเศษหมายเลขสี่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตรงข้ามกับเมืองต้าหลู่ของมณฑลยูนนานของจีน ซึ่งกิจการดังกล่าวถูกบังคับให้ปิดตัวลงในเวลาต่อมา จากการร่วมมือกันกดดันของรัฐบาลพม่าและรัฐบาลจีน จ้าวเหว่ยได้ย้ายกิจการของเขามายังชายแดนลาวที่ซึ่งกิจการได้ลงหลักปักฐานในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ลันตูหลายเท่าตัว ภายในเวลาเกือบหนึ่งทศวรรษของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ พื้นที่ดังกล่าวได้รับการยกย่องจากรัฐบาลลาวให้เป็นแม่แบบของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และได้รับการเยี่ยมชมจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงของลาวอยู่บ่อยครั้ง จ้าวเหว่ยได้กลายเป็นนักลงทุนที่ได้รับความไว้วางใจอย่างมากจากผู้นำลาว ในการพัฒนาชายแดนลาวตอนเหนือให้กลายเป็นเมืองใหม่ เขาได้ประกาศกับสื่อมวลชนหลายครั้งว่า ภายในปี 2020 เขาจะเปลี่ยนดินแดนแห่งนี้ให้เป็นนครแห่งดอกจ๊วคำ (Golden Kapok City) ที่ซึ่งปราศจากมลภาวะทั้งปวง และมีประชากรอยู่อาศัยไม่น้อยกว่า 200,000 คน

เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำได้รับการจัดอันดับจากคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาวให้เป็นเขตที่ประสบความสำเร็จสูงสุด ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ในบรรดาสิ่งก่อสร้างที่สร้างเสร็จแล้วนั้น ประกอบไปด้วย กิจการเกี่ยวกับธุรกิจ

บันเทิงทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นอาคารขนาดใหญ่ของคาสโนที่มีสถาปัตยกรรมยุโรป โบราณขนาดใหญ่สวมด้วยมงกุฏ โรงแรมขนาด 3 ดาว ภัตตาคาร ร้านอาหาร ตลาดสด หอพัก 6 แห่ง โรงงานอิฐ ที่บดหินขนาดใหญ่ ศูนย์ตอนเขา ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำ ถนนคอนกรีตความยาวกว่า 46 กิโลเมตร คันคลองกันดินรอบตอนเขา โรงเรียน 6 แห่งใน 4 แขวง และหมู่บ้านแห่งใหม่สำหรับบ้านก๊ว้น ได้มีการประมาณการกันว่า บริษัทได้ใช้เงินกว่า 602 ล้านเหรียญสหรัฐไปในการนี้ และงบประมาณดังกล่าวได้เกินไปมากจากที่ตกลงไว้ในสัญญา

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งทางภูมิทัศน์และทางเศรษฐกิจนี้ สิ่งที่ยุติของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษกลับไม่ได้กล่าวถึงคือ เมืองต้นผึ้ง ได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นเมืองการค้าและการพนันของชาวจีนไปอย่างสมบูรณ์ นอกเหนือจากบ่อนคาสโนที่เปิดตลอดวัน ตลอดคืน และสว่างไสวไปทั้งยามราตรีแล้ว เขตแห่งนี้ถูกปกครองด้วยกฎและระเบียบของบริษัทคิงส์โรมันส์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเก็บค่าเช่าที่ การกำหนดภาษี ค่าธรรมเนียม ตลอดจนการลงโทษการกระทำผิดประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตธุรกิจมีทั้งชาวจีน พม่า และลาว ในขณะที่เงินตราที่ใช้แลกเปลี่ยนภายในเขตคือ เงินสกุลหยวน ภาษาจีนเป็นภาษากลางในการสื่อสาร และใช้เวลาของประเทศจีน ซึ่งเร็วกว่าเวลาในลาว 1 ชั่วโมง จ้าวเหว่ยในฐานะผู้นำของเขตฯ มักถูกเรียกโดยพลเมืองชาวจีนในเขตของเขาว่า ภูหวางตี้ (土皇帝 Tǔhuángdì) ซึ่งหมายถึงจักรพรรดิท้องถิ่น และ ซานเกาหวางตี้หยวน (山高皇帝远 Shāngāo huángdì yuǎn) ซึ่งหมายถึงพระราชที่ปกครองดินแดนที่ห่างไกลจากอำนาจของจักรพรรดิ นัยของชื่อดังกล่าว สะท้อนข้อเท็จจริงที่ว่าภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ แม้แต่อำนาจของรัฐลาวก็มีอาจเข้ามาแทรกแซงการปกครองของนักลงทุนจีนได้²³

²³ แม้ว่าจ้าวเหว่ยจะได้รับการยกย่องว่าเป็นจักรพรรดิในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ แต่เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้มีอำนาจที่แท้จริงภายในเขตคือ ภรรยาของจ้าวเหว่ย ผู้ประกอบการชาวจีนภายในเขตฯ ได้ให้ข้อมูลว่า การตัดสินใจสำคัญๆ โดยเฉพาะการวางกฎระเบียบต่างๆ อาทิ การห้ามข่มขืนภักพนักที่ติดหนี้คาสโนนั้นมาจากภรรยาของจ้าวเหว่ย ซึ่งมีพื้นเพเดิมมาจากไต้หวัน

ใน *The Chinese Axis: Zoning Technologies and Variegated Sovereignty* (2004) Aihwa Ong ได้เสนอว่า เทคโนโลยีการแบ่งเขตเป็นยุทธศาสตร์ที่ทรงประสิทธิภาพในการ “การสร้างดินแดนขึ้นมาใหม่” (Reterritorialization) ที่สร้างเขตแห่งการยกเว้นทางการเมืองที่รัฐบาลจีนใช้ในบางเขตปกครองของจีน การแบ่งเขตได้ก่อให้เกิดเงื่อนไขที่เธอเรียกว่า “อริปไตยหลากหลาย” (Variegated Sovereignty) ที่ช่วยในการแผ่ขยายเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการบูรณาการทางการเมือง ในการพยายามที่จะแข่งขันกับโลกเศรษฐกิจภายนอก รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้สร้าง “สภาวะยกเว้น” ขึ้นในพื้นที่ปกครองบางแห่งของตน เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นตัวอย่างอันหนึ่งของยุทธศาสตร์ดังกล่าว พื้นที่ทางเศรษฐกิจใหม่นี้จะถูกแยกออกจากพื้นที่ที่เหลือของประเทศ และได้รับการยกเว้นจากการควบคุมและปกครองจากรัฐ ในพื้นที่เหล่านี้ ตลาดได้รับอำนาจสูงสุดในการทำหน้าที่ในการควบคุมและกำกับเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ของชาติถูกแยกออกเป็นดินแดนประเภทต่างๆ และกลายเป็นพื้นที่แห่งการยกเว้น ของเสรีนิยมใหม่ที่ถูกปกครองภายใต้ตรรกะของตลาด ยุทธศาสตร์ประเภทนี้ไม่เพียงให้ประโยชน์แก่รัฐในแง่เศรษฐกิจที่ได้ผลตอบแทนเชิงตัวเงินที่รวดเร็ว แต่ยังเป็นกลไกทางการเมืองที่นายทุนสามารถทำหน้าที่แทนรัฐในการปกครองและเปลี่ยนแปลงชายแดนที่ “ป่าเถื่อน” ให้ “เจริญ” ขึ้นอีกด้วย สำหรับประเทศกำลังพัฒนาและยากจนเช่นลาว การยืมมือนักลงทุนในการทำงานให้กับรัฐ ถือเป็นแนวทางการลงทุนที่ง่ายและเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาวได้กล่าวยกย่องบริษัทคิงส์โรมันส์ว่าเป็นผู้ที่นำภาพลักษณ์ใหม่มายัง “ชายแดนยาเสพติด” แห่งนี้ และช่วยปลดปล่อยตราบาปที่อยู่กับชายแดนนี้มานานหลายทศวรรษ อย่างไรก็ตาม สิ่งเดียวที่คณะกรรมการเขตฯ เห็นว่าเป็นปัญหา คือ การที่กรรมการฝ่ายรัฐภายในเขต

ทั้งนี้ ในขณะที่จำว่วยทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลลาว ภรรยาของจำว่วยเป็นผู้ที่ทำหน้าที่บริหารจัดการภายในเขต

เศรษฐกิจพิเศษ ยังไม่เข้าใจในโครงการพัฒนาและไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับการพัฒนาในเขตได้อย่างมีประสิทธิภาพพอ การถอนตัวจากอำนาจของรัฐในการปกครองและมอบสิทธิขาดให้กับนักลงทุน เป็นสิ่งที่รัฐลาวเห็นว่า ต้องให้การศึกษากับเหล่าเจ้าหน้าที่รัฐทั้งหลายให้ปรับตัวและคุ้นเคยเสียก่อน

สิ่งที่น่าสนใจคือ แม้ว่าภาพนั้นจะเป็นกิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจภายในเขตฯ ที่ได้สร้างปัญหาทางสังคมขึ้นในหมู่บ้านและละแวกใกล้เคียง แต่กลับไม่มีการระบุถึงเรื่องนี้อย่างตรงไปตรงมาในรายงานของรัฐลาว ในเอกสารยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของรัฐ คำว่าคาสิโนและการพนันได้ถูกหลีกเลี่ยงในขณะที่ปัญหาที่เกิดจากการพนันถูกกล่าวถึงอย่างผ่านๆ ดังที่ในเอกสารระบุไว้ว่า “การพัฒนาธุรกิจบันเทิงเต็มรูปแบบ ได้สร้างปัญหาทางสังคมบางประการขึ้น ซึ่งทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ”²⁴ ในทำนองเดียวกัน นักลงทุนจากจีน ก็เลี่ยงที่จะใช้คำว่าการเล่น (賭博 Dǔbó) อันเป็นคำที่จ้าวเหว่ยหลีกเลี่ยงที่จะใช้เมื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเขตฯ ที่เขาสร้างขึ้นที่ต้นฝิ่งในสื่อของจีน จ้าวหมักจะเลือกใช้คำอื่น และซ่อนความหมายที่แท้จริงไว้ภายใต้ว่าทกรรมว่าด้วยธุรกิจบันเทิง ในการให้สัมภาษณ์ต่อสื่อของจีนหลายต่อหลายครั้ง เขตเศรษฐกิจพิเศษมักถูกสร้างภาพโดยจ้าวเหว่ยในฐานะที่เป็นดินแดนอันสวยงาม ปกคลุมไปด้วยดอกจิวสีแดง ซึ่งจะบานสะพรั่งในเดือนกุมภาพันธ์ ภาพอันสวยงามและดึงดูดใจดังกล่าว ตัดกับภาพของคนลาวท้องถิ่นที่ถูกกล่าวถึงอยู่เสมอว่าขาดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์แห่งนี้ ดังบทสัมภาษณ์ของจ้าวเหว่ยในตอนหนึ่งว่า

เราต้องการสร้างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่นี่ สิ่งแวดล้อมสีเขียวที่ปราศจากมลพิษ ในอนาคตเราจะได้อาหารธรรมชาติบริโภคกัน เราได้ลงทุนในการสร้างสระน้ำและพัฒนาการเกษตร เราจะสร้างสถานที่ที่แตกต่างไปจาก

²⁴ http://lao-vita.com/upfiles/20158520517__DevelopmentStrategyeng.pdf. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016

การท่องเที่ยวเมืองในที่อื่นๆ ที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย เหตุผลที่เราให้ความสำคัญกับการเกษตรก็เพราะผู้คนที่นั่นแม้จะทำเกษตรเป็น แต่ไม่ได้ใส่ใจว่าการตัดฟันโค่น เมาจะเป็นการทำลายป่า พวกเขาจะต้องเรียนรู้การทำเกษตรกันใหม่ พวกเขาชอบทำการเกษตร เราก็จะสอนวิธีการเกษตรแบบวิทยาศาสตร์ให้กับพวกเขา เราได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรจากจีน และร่วมกับโครงการของจีนในการสอนให้ชาวนาลาวรู้วิธีทำเกษตรที่ดีไว้แล้ว²⁵

จ้าวเหว่ย

นอกจากนี้แล้ว สำหรับจ้าวเหว่ย โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังเป็นงานจำลองเอาอารยธรรมอันรุ่งเรืองของจีน มาจำลองอยู่ในดินแดนอันป่าเถื่อนในชายแดนลาว-ไทย ที่ซึ่ง “ชนผู้ล่าหาล้าง” ยังขาดความเข้าใจในความหมายของเจตจำนงในการปรับปรุงให้ดีขึ้น และดังนั้น พันธกิจในการสร้างอารยะ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนดินแดนและคนให้ “เจริญ” ขึ้น เพื่อที่เศรษฐกิจอันรุ่งเรืองจะสามารถถูกพัฒนาขึ้นได้ ดังคำอธิบายของจ้าวเหว่ย

ก่อนหน้านี้ที่ถาวรนี้เป็นที่ต่ำเต็มไปด้วยน้ำ แต่นับตั้งแต่ปีที่แล้วเป็นต้นมา ระดับของที่ดินได้สูงขึ้น เราได้พัฒนาที่ดินแห่งนี้ ถมที่ให้สูง ชุดน้ำให้ลึก ตอนนี้น้ำได้สูงขึ้นมาแล้ว เราได้พบแหล่งน้ำใต้ดิน และได้สร้างเกาะที่เหมือนกับสวนซูโจวของจีน (苏州园林, Sūzhōu yuánlín) ด้วยอารยธรรมของจีน เป้าหมายของเราคือการเปลี่ยนสามเหลี่ยมทองคำให้กลายเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจ ให้เป็นเขตพัฒนาที่สุขสงบ ประวัติศาสตร์จะต้องจารึกความพยายามของผมเอาไว้ ความสามารถของมนุษย์จะถูกแสดงออกมาผ่านความเจริญรุ่งเรืองของเศรษฐกิจ ถ้าเป้าหมายที่ว่าบรรลุ ผมจะมีความสุขมาก

²⁵ http://fangtan.china.com.cn/2011-05/04/content_22492727.htm?show=t เข้าถึงเมื่อ 3/12/2012

อุปสรรคใหญ่ที่สุดคือ ชาวบ้านที่ไม่เข้าใจพวกเรา เราได้เช่าที่ดินและป่าไม้ [รัฐบาลลาว] บอกพวกเราให้รักษาป่าเอาไว้ให้ดี แต่เมื่อพวกเราปลูกป่า ชาวบ้านก็จะพากันมาตัดต้นไม้ลงแล้วเผา หลังจากเผาป่าในเดือนพฤษภาคม พวกเขาก็จะพากันไปขุดดินเพื่อปลูกพืช โดยไม่ได้สนใจต่อผลกระทบที่จะตามมา เราไม่สามารถที่จะวิ่งตามจับ ซ้อม หรือปรับชาวบ้านทุกคนที่เผาป่าได้ หากเราทำก็จะเกิดปัญหาเชื้อชาติขึ้นทันที ในการจัดการกับสถานการณ์แบบนี้ เราต้องมีใจที่เปิดกว้าง สิ่งที่เราทำที่นี้ทุกวันนี้ วางอยู่บนหลักการสองอย่างคือ 1) ต้องนำประโยชน์สุขมาสู่ชาวลาว มันต้องไม่ทำให้เพื่อนชาวลาวของเราอารมณ์ขุ่นมัว 2) สิ่งที่ต้องช่วยให้พนักงานของเรา คนลาว และรัฐบาลลาวดีขึ้น หากเราทำได้ดังนี้ ที่แห่งนี้ก็จะพัฒนาขึ้นอย่างสำเร็จ

รัฐบาลลาวให้ท้องฟ้าแก่พวกเรา ในการตอบแทน เราจะสร้างเมืองที่สวยงามคืนให้กับชาวลาว เมื่อเด็กๆ ที่น่ารักชาวลาวมาที่บริษัทของเรา สิ่งที่จะทำให้เรามีความสุขและดีใจคือรอยยิ้มของพวกเขา หน้าที่เบือนด้วยรอยยิ้มของพวกเราแสดงให้เห็นถึงความสุข นี่จะทำให้เรามีความสุขมาก

บทสัมภาษณ์ของจ้าวเห่วย ไม่ใช่สำนวนโวหารใหม่ที่แปลกหู หากแต่เป็นคำพรรณนาที่คุ้นเคยกันดีที่แสดงออกถึง “การโหยหาอดีตอย่างเจ้าจักรวรรดิ” (Imperialist nostalgia, Rosaldo 1989) และความปรารถนาที่จะสร้างการเลียนแบบทางวัฒนธรรม สำหรับเจ้าอาณานิคม การสร้างอารยะ คือการหลอมประชากรที่ตนปกครอง โดยใช้ภาพลักษณ์ของผู้ปกครองเป็นต้นแบบ (Rosaldo 1989; Bhaba 1994; Ferguson 2002) ในแง่นี้ชายแดนของลาวจึงเปรียบได้ดัง “พื้นที่แห่งการโหยหาอดีต” อันรุ่งเรืองของมหาอำนาจจีนเป็นอุปมาที่ศึ้นที่การลอกเลียนได้ถูกบ่มเพาะให้งอกงาม เพื่อแสดงออกถึงการทวนให้ถึงจักรวรรดิอันรุ่งเรือง แต่ดังที่ Rosaldo (1989) ได้เสนอเอาไว้ การโหยหาอดีตอย่างเจ้าจักรวรรดิ มักพัฒนาควบคู่ไปกับพันธกิจอันเป็นภาระของชนผิวขาว “The white man’s burden” ในการยกระดับชีวิตของเหล่าชน

อันป่าเถื่อน นอกจากนี้แล้ว ในฐานะที่เป็นทั้งอารมณ์และความรู้สึก การโหยหาอดีตอย่างเจ้าจักรวรรดิ ยังแฝงไปด้วยอำนาจในการปกปิด ในการทำให้การกดขี่ทางเชื้อชาติกลายเป็นเรื่องของความบริสุทธิ์ใจและไร้เดียงสา เป็นแฟนตาซีเชิงอุดมคติที่ปิดบังความรุนแรงและการบังคับ ความปรารถนาในการสร้างอารยะเจตจำนงในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ได้ปกครอง และการสร้างความก้าวหน้าทางวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ เหล่านี้ประกอบกันขึ้นมาเป็นความชอบธรรมสำหรับผู้ปกครองในการครอบงำดินแดนและประชากรที่ตนยึดครอง ให้สามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นปกติ

กุนนิยมดาสีโนกับการแปลง “เกมส์แห่งโอกาส” ให้เป็นสินค้า

ด้วยการสร้างความเป็นเหตุเป็นผลให้กับกิจกรรมการพนัน ผ่านรูปแบบการพนันทางการขนาดใหญ่ ศีลธรรมทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ภายใต้จริยธรรมทางศาสนาหรือสังคมอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับการเล่นยายของเงินล้วนๆ หรือการไหลเวียนของเงินตรา

Cosgrove and Klassen (2001: 6)

สิ่งที่ไม่ปรากฏในรายงาน ไม่ว่าจะในภาครัฐของลาว หรือบทสัมภาษณ์ของนายทุนจีนในสื่อ คือ ข้อเท็จจริงที่ว่า เศรษฐกิจที่เป็นหัวใจสำคัญของพันธกิจในการสร้างอารยะ หรือการพัฒนาในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ คือ อุตสาหกรรมการพนัน ในลาว แม้ว่าการพนันจะเป็นธุรกิจและกิจกรรมที่ถูกควบคุมโดยรัฐ แต่รัฐก็อนุญาตให้สามารถประกอบกิจการได้เฉพาะในเขต

ที่ได้รับอนุญาตเป็นการพิเศษ²⁶ ทั่วประเทศลาวมีบ่อนการพนันที่ถูกกฎหมาย และได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอยู่สามแห่ง²⁷ คือ แดนสะหวันน้ำจิมคาสีโนริสอร์ท ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเวียงจันทน์ไป 60 กิโลเมตร และนับเป็นคาสีโนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ²⁸ โรงแรมและคาสีโน สะหวันเวกัส ตั้งอยู่ในแขวงสะหวันนะเขต²⁹ และคาสีโนในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ทั้งนี้อุตสาหกรรมการพนันได้กลายเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนาที่ได้รับความสนใจจากรัฐและนักลงทุนในประเทศในภูมิภาคแม่น้ำโขงในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวจีน ไทย และเวียดนาม ซึ่งมาจากประเทศที่การพนันถูกระบุให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายและถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐ ในลาว กฎหมายเพียงแต่ระบุโทษพลเมืองที่เล่นการพนันในแหล่งที่ผิดกฎหมาย แต่การบังคับใช้กฎหมาย

²⁶ แม้ว่าการพนันจะเป็นธุรกิจที่ปรากฏให้เห็นได้อยู่ทั่วไปในลาว แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย กฎหมายอาญาของลาวมาตรา 83 ซึ่งแก้ไขล่าสุดในปี 2006 ได้ระบุโทษของการปรับผู้ที่เล่นการพนันไว้ที่ 200,000-2,000,000 กีบ

²⁷ ภายหลังเหตุการณ์การฆาตกรรมนักพนันในคาสีโนที่ตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็น-บ่อหาน จนนำไปสู่การปิดคาสีโนในที่สุด รองนายกรัฐมนตรี สมสะหวัด เล่งสะหวัด ได้กล่าวกับสื่อมวลชนว่าคาสีโนนั้น ไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนา และลาวไม่ต้องการธุรกิจประเภทนี้อีกต่อไป (The Nation, 9 กันยายน 2013) แต่ในทางปฏิบัติรัฐบาลลาวกลับอนุญาตให้มีการก่อสร้างคาสีโนเพิ่มอีกสองแห่ง นอกเหนือจากที่มีอยู่แล้วสามแห่ง ได้แก่คาสีโนในเขตน้ำตกคอนพะเพ็ง ในแขวงจำปาสัก และ Asean Paradise Savan City ในแขวงสะหวันนะเขต คาสีโนในสะหวันนะเขตเป็นการลงทุนร่วมระหว่างรัฐบาลลาว (30%) และกลุ่ม Asean Union Group จากมาเลเซีย และ บริษัท Savan City จากฮ่องกง ซึ่งมีเจ้าของเป็นคนไทย

²⁸ Dansavanh Casino Resort สร้างขึ้นในปี 1996 ริมฝั่งทะเลสาบน้ำจิม คาสีโนแห่งนี้เป็นการลงทุนร่วมระหว่าง กลุ่ม Syuen Group ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนจากมาเลเซียที่เป็นชาวจีน และกองทัพลาว ซึ่งถือหุ้นส่วนอยู่ 25% บริษัทได้ลงทุนในกิจการไปกว่า 200 ล้านเหรียญสหรัฐ ภายใต้รูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ธุรกิจคาสีโนได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว

²⁹ สะหวันเวกัสตั้งอยู่ทางตอนใต้ของลาว ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน เซโนในแขวงสะหวันนะเขต ด้วยการลงทุนของบริษัท Sanum จากมาเก๊า โดยรัฐบาลลาวมีหุ้นส่วนอยู่ 20% เช่นเดียวกับกลุ่ม ST ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนของลาว Sanum ได้ลงทุนไปกว่า 85 ล้านเหรียญสหรัฐ

ในทางปฏิบัติค่อนข้างหละหลวม ความสำเร็จของอุตสาหกรรมการพนันในมาเก๊า (44 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2014) และในสิงคโปร์ (6.5 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2014) ซึ่งได้ปรับนโยบายให้ยืดหยุ่นต่ออุตสาหกรรมการพนันมาตั้งแต่ปี 2010 เป็นตัวอย่างที่ทำให้รัฐบาลลาวเริ่มเห็นศักยภาพของธุรกิจคาสิโนในฐานะเครื่องมือในการสร้างความรุดหน้าให้กับเศรษฐกิจประเทศ³⁰

ในทางเศรษฐศาสตร์ คำว่าทุนนิยมคาสิโน (Casino Capitalism) มักถูกใช้ในความหมายของการเปลี่ยนผ่านของทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ จากทุนนิยมอุตสาหกรรมเข้าสู่ทุนนิยมการเงิน ซึ่งมีความเสี่ยงสูงและขาดเสถียรภาพ อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของตลาดการเงินและพฤติกรรมการเก็งกำไร คาสิโน ถูกใช้ในแง่อุปมาของตลาดการเก็งกำไรทางการเงิน ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์หลายคนมองว่าเป็นการพัฒนาทุนนิยมที่ไม่เกิดผลผลิตภาพ Keyneses เปรียบเทียบตลาดหุ้นว่าไม่ต่างอะไรไปจากคาสิโน และเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ควรเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่ถูกควบคุมและทำให้เข้าถึงได้ยาก และมีราคาแพง (1939: 159) ขณะเดียวกัน Susan Strange (1986) ผู้ใช้คำว่า Casino Capitalism ในการอธิบายถึงตลาดการเงินในโลกตะวันตก เห็นว่าตลาดดังกล่าว ไม่ต่างอะไรไปจากคาสิโนขนาดใหญ่ ที่มีความเสี่ยงและไม่แน่นอนในตลาดเศรษฐกิจค่อนข้างสูง และสร้างปัญหาการบริดแตกทางสังคมและการเมืองในระบบโลก Casino Capitalism ถูกใช้ในความหมายของระบบการเงินของโลกตะวันตก ที่ปราศจากการควบคุมกำกับโดยรัฐ เต็มไปด้วยการเก็งกำไรที่ซึ่งความเสี่ยงและความไม่แน่นอน ก่อให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่เสมอ

ทุนนิยมคาสิโนในชายแดนลาว-ไทย หากพิจารณาจากข้อเสนอของ Susan Strange เป็นทุนนิยมที่ดำรงเศรษฐกิจอยู่กับความเสี่ยง และไม่แน่นอน ไม่ต่างไปจากตลาดหุ้น ทั้งนี้เพราะเป็นธุรกิจที่สร้างกำไรจากการเสี่ยงของผู้บริโภค

³⁰ Tan, "The 'Casino Strategy' in Laos and Cambodia: a Risky Bet on the Future", <http://www.eurasiane.eu/monthly-articles/casino-strategy-laos-cambodia-risky-bet-on-future-danielle-tan> เข้าถึง 1/6/2016

และเป็นกำไรที่เป็นจำนวนมหาศาลเมื่อเทียบกับธุรกิจประเภทอื่น ในประเทศกัมพูชาที่พัฒนาธุรกิจการพนันมาก่อนหน้าลาว เฉพาะที่ปอยเปต ศูนย์รวมของบ่อนการพนันที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ รายได้จากภาษีที่รัฐเก็บมีอยู่ระหว่าง 7.5-12.5 ล้านเหรียญสหรัฐต่อปี³¹ ซึ่งไม่เป็นที่แปลกใจว่า เหตุใดประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง จึงหันมาหาการแข่งขันในอุตสาหกรรมการพนันในฐานะทางออกทางเศรษฐกิจกันอย่างคึกคัก อย่างไรก็ตาม ธุรกิจดังกล่าวกลับมีความเสี่ยงสูงมากด้วยเช่นกัน ในสภาวะการแข่งขันที่ค่อนข้างเข้มข้น ธุรกิจดังกล่าวกลับมีความไม่แน่นอน และอ่อนไหวต่อปัจจัยต่างๆ รอบตัวอย่างมาก ปัญหาในบริเวณชายแดนระหว่างลาว-ไทย หรือ ไทย-กัมพูชา แผ่นดินไหว หรือข่าวลือเพียงเล็กน้อยก็ส่งผลให้นักท่องเที่ยวแหล่งเล่นการพนันได้อย่างง่ายดาย ดังที่เกิดขึ้นกับกรณีของสะพานเวกัส และคาสิโนของคิงส์โรมันส์ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความไม่สามารถในการควบคุมกำกับการบริโภคของนักพนันให้ปริมาณที่คงที่ได้ จึงเป็นความเสี่ยงสำคัญของธุรกิจประเภทนี้

ใน “Gambling, Capitalism and the State: Towards a New Dialectic of the Risk Society?”, Martin Young (2010) ได้เสนอให้พิจารณาการพนันเชิงพาณิชย์ในฐานะที่เป็นรูปแบบของการผลิตและบริโภค “โอกาส” (Alea) ที่ถูกส่งเสริมโดยรัฐประเภทหนึ่งที่กำลังพัฒนาขึ้นในยุคทุนนิยมตอนปลาย Young ได้ใช้แนวคิดเรื่อง Alea หรือโอกาสในเกมส์ ของ Roger Caillois³² ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตอุตสาหกรรมการพนัน และสังคมทุนนิยมปัจจุบัน ที่ซึ่งการเติบโตของธุรกิจการพนัน ซึ่ง Young เห็นว่า เป็นการบริโภคโอกาสในเกมส์ (Alea)

³¹ Tan, อังแล้ว

³² จากหนังสือ Man, Play, and Games (1961) Roger Caillois ได้ใช้ตัวแบบที่ต่างกันระหว่าง agonistic games (คำกรีกโบราณที่แปลว่า การท้าทายหรือประกวดประชัน) กับ alea (คำกรีกโบราณที่แปลว่าการเล่นเกมส์ของโอกาส) ในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสและสังคม ทั้งนี้ สังคมก็เช่นเดียวกับเกมส์ที่ซึ่ง การแข่งขัน (Agôn) และการเล่นเกมส์ของโอกาส เป็นไปเพื่อการทำให้ความเหนือกว่าของผู้เล่นเป็นที่ตระหนัก

ประเภทหนึ่ง รุดหน้าไปอย่างรวดเร็วทั่วโลก โดยมีรัฐเป็นตัวละครที่สำคัญ คาสีโน ในฐานะที่เป็น “วิหารแห่งการบริโภค” (Cathedral of Consumption)³³ ประเภทหนึ่ง ทำหน้าที่ทั้งทำให้ “โอกาส” ในการพนัน เป็นสิ่งที่เป็เหตุเป็นผล และขณะเดียวกันก็ถูกใช้เป็นกลไกในการสร้างมนต์เสน่ห์ (Enchantment) ในฐานะที่เป็นรูปแบบของภาพลวงแห่งความรื่นรมย์ประเภทหนึ่ง (Ritzer and Stillman 2001) Young เห็นว่า อุดมการณ์ว่าด้วย Enchantment ในโอกาส ของการพนันมีความสำคัญไม่เพียงแต่เป็นวิธีการบริโภคของโครงการคาสีโน-รีสอร์ท ขนาดใหญ่ หากแต่ยังทำให้บริบทของการบริโภคมีชีวิตที่น่าตื่นเต้นเร้าใจ ในหลากหลายลักษณะ Alea หรือเกมส์แห่งโอกาส เป็นรูปแบบของการบริโภค ชนิดหนึ่งที่อยู่ในสภาวะหลังสินค้า (Post-commodity) ทั้งนี้เพราะเป็น สิ่งที่สะท้อนสภาวะของสังคมที่ให้ความสำคัญกับการผลิตสร้างความปรารถนา มากกว่าการบริโภคสินค้าของปัจเจกบุคคล ในขณะที่นัยของความเป็นวัตถุของ “การเล่นเกมส์แห่งโอกาส” อยู่ที่ การที่การผลิตและแรงงานถูกแทนที่ด้วยการ บริโภคและความบันเทิง ในรูปแบบของทุนนิยมดังกล่าว เกมส์แห่งโอกาส ได้กลายเป็นใจกลางของวัฒนธรรมการบริโภค ที่แสดงนัยผ่านสังคมและศีลธรรม ของการใช้จ่าย ซึ่งฉีกตัวเองออกจากกระบวนคุณค่าดั้งเดิมทางสังคมที่เน้น การทำงานหนัก ประหยัดและอดออม (Young อ้างแล้ว) ในเสรีนิยมใหม่ของ

³³ แนวคิดที่ว่าด้วย “Cathedral of Consumption” ถูกพัฒนาขึ้นโดยนักสังคมวิทยา George Ritzer (1999, 2007) ซึ่งในการอธิบายปริณิณผลของการบริโภคที่เป็นส่วนหนึ่งของบริษัทข้ามชาติ ที่ประสบความสำเร็จสูงสุด ความสำเร็จของธุรกิจดังกล่าว ได้กลายเป็นลัทธิการบริโภคประเภทหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้จ่ายใช้สอยอย่างสิ้นเปลือและฟุ่มเฟือย ตัวอย่างของวิหารแห่งการบริโภค ที่ประสบความสำเร็จได้แก่ Disney World, ร้านของบริษัทแอปเปิล และห้างขนาดใหญ่ต่างๆ นอกเหนือจากบริการสินค้าและบริการมากมายในพื้นที่วิหารแห่งการบริโภค ซึ่งมักมีสาขาทั่วโลกแล้ว ภายในพื้นที่ดังกล่าวมักมีที่ลูกค้าสามารถบริการตนเอง อันเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่ ที่แห่งนี้ได้เปลี่ยนชีวิตของตนให้ดีขึ้น และพร้อมจะเปลี่ยนอย่างเต็มใจ วิหารแห่งการบริโภคเป็นพื้นที่ ของการบริโภคอย่างสิ้นเปลือ ด้วยขนาดที่ใหญ่โตโอฬารได้กลายเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดผู้บริโภคให้เข้ามา แสวงหาสินค้าและความรื่นรมย์ได้ทุกกลุ่มชน

เศรษฐกิจการพนัน แฟนตาซีในการชนะพนันก้อนใหญ่ (Fantasy of the big win) ได้กลายเป็นผลผลิตอันล้ำค่าของทุนนิยม ที่ซึ่งผู้บริโภครู้สึกว่าทุกคนต่างก็ฉ้อโกง แฟนตาซีดังกล่าวเป็นสินค้าขายดี และได้กลายเป็นสิ่งที่ทั้งสื่อต่างชาติก็โฆษณาขาย ทั้งที่เป็นการพนันเอกชน และของรัฐ (McMullan and Miller, 2008, 2009)

คาสิโนของคิงส์โรมันส์ อันเป็นเศรษฐกิจใจกลางของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งบริษัทเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจภายใน (内围-nèi wéi) เปรียบได้กับ “วิหาร แห่งการบริโภค” ในชายแดนที่ “ความแปลกตา” ของ “การกลืนกินที่ยิ่ง” เป็นวัตถุดิบชั้นดีที่สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับการเสพของแปลกผ่านการจ้องมอง (Spectacle) ของนักบริโภค ด้วยสีสันที่ฉูดฉาดบาดตาของสถาปัตยกรรมภายนอก ที่ใหญ่โตโอฬารทรงโรมัน ตัวตึกถูกสวมครอด้วยมงกุฎของกษัตริย์โบราณ เคียงข้างอาคารรูปโดมสีทองเหลืองอร่าม พร้อมด้วยรูปปั้นราชสีห์ขนาดใหญ่ ตรงทางเข้าและการตกแต่งภายในอย่างจีน เป็นการหลอมรวม ลอกเลียน และ ตัดปะ (Pastiche) เอาศิลปกรรมที่ไม่มีทางอยู่ร่วมกันมาเนรมิตร่วมเวลาและ สถานที่ในพื้นที่แห่งเดียวกัน เพื่อเป้าหมายแห่งการสร้างควมยิ่งใหญ่ตระการตา และความบันเทิงที่ไม่สนใจต่อต้านแบบ หรือความเป็นของแท้ดั้งเดิม การตกแต่ง ภายในที่วิจิตรพิสดาร หรุหร่า ด้วยพรมสีแดงฉาน และไฟที่สว่างไสวและอบอุ่น เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างบรรยากาศการพนัน ภายในวิหารแห่งการบริโภค ที่เปิดให้บริการทุกวันไม่มีวันหยุด ตลอด 24 ชั่วโมง แทบจะไม่มีหน้าต่าง หรือนาฬิกาให้เห็น ทั้งนี้การปราศจากแสงธรรมชาติ หรือนาฬิกาบอกเวลา เป็นกลยุทธ์ที่ทำให้นักพนันทั้งหลายสามารถจ่อมจมอยู่กับเกมส์ได้เป็นเวลานาน นับสิบชั่วโมง จนลืมนวันลืมนคืน ในบางรายข้ามวันข้ามสัปดาห์ ซึ่งระยะเวลาที่นักพนัน อยู่ในคาสิโนได้นานเท่าไร? ย่อมหมายถึงกำไรอันพอกพูนของบริษัท นักพนัน ที่เหนื่อยล้า ยังสามารถพักผ่อนได้ภายในโรงแรมที่มีบริการให้กับแขก ภายในคาสิโน มีร้านอาหาร และพนักงานคอยเสิร์ฟเครื่องดื่มให้กับแขกทุกคน พร้อมกับเสียงเพลง จากเปียโนที่ให้บริการประหนึ่งว่าเป็นลานซ์แห่งการพักผ่อน เทคนิคการดึงเงิน จากลูกค้าในคาสิโน ยังมีอีกหลายกลยุทธ์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น การใช้ชีพเป็นวัตถุ

ในการแลกเปลี่ยนแทนเงินตรา ซึ่งใช้ในคาสิโนส่วนใหญ่ รวมทั้งคิงส์โรมันส์ การใช้ชิพ นอกจากจะช่วยให้บริษัทสามารถรู้จำนวนเงินเข้าและเงินออกได้อย่างสะดวกแล้ว ชิพยังเป็นกระบวนการทำให้เงินกลายเป็นสิ่งนามธรรมที่ทำให้ผู้เล่นรู้สึกว่าคุณเสียเงินน้อยกว่าเงินจริงๆ เนื่องจากชิพให้ความรู้สึกว่าเป็นวัตถุที่ไม่ใช่เงิน นอกจากนี้แล้ว เช่นเดียวกับคาสิโนอื่นๆ บริษัทคิงส์โรมันส์ยังมีรางวัลสูงใจ (หรือที่เรียกว่า Comps) ให้สำหรับผู้ที่ย่างเติมพันสูง (High rollers) หรือเล่นขณะเกมสการพนันอย่างต่อเนื่องอีกด้วย รางวัลนั้นได้แก่สิทธิในการรับประทานอาหารบุฟเฟ่ต์ภายในคาสิโนฟรี ไปจนถึงรางวัลที่มีมูลค่าอื่นๆ ซึ่งดึงดูดใจให้ลูกค้าย่างเติมพันที่สูงขึ้นและเล่นการพนันอย่างต่อเนื่อง

คาสิโนคิงส์โรมันส์ให้บริการแก่นักพนันด้วยเกมส์และเครื่องเล่นหลากหลายชนิด ไม่ว่าจะเป็นเกมส์ไพ่บาคาร่า, เกมส์สล็อต, เกมส์รูเล็ต, ไฟแบล็คแจ๊ค, ไฟเสือมังกร พร้อมกับตู้สล็อตและตู้รูเล็ตอย่างละ 30 ตู้เรียงรายอยู่ภายในตัวอาคารทั้งชั้นบนและชั้นล่างและสามารถเล่นได้ตั้งแต่ราคา 1 บาทขึ้นไป บริษัทรับสกุลเงินทั้งบาทหยวน และเงินดอลลาร์สหรัฐ ตลอดจนชิพ ลูกค้าที่เข้ามาแสวงหาความรื่นรมย์จากการพนันในแต่ละวันมีจำนวนนับพัน ได้มีการประมาณการกันว่า ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวที่มาจากจีน ไทย และชาติตะวันตก อาจมีจำนวนสูงถึง 10,000 คน³⁴ ทั้งนี้ นอกจากนักพนันที่เข้ามาเสี่ยงกับเกมส์แห่งโอกาสแล้วยังมีผู้ที่รับแทงพนันทางไกลบนโต๊ะไพ่บาคาร่าให้กับลูกค้าซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนในแผ่นดินใหญ่ผ่านเครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย

เกมส์การพนัน ในฐานะที่เป็นอุตสาหกรรมค้าการบริโภคความเสี่ยงประเภทหนึ่ง ยังพัฒนาขึ้นจากระสนิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในหมู่ผู้บริโภคต่างสังคม Rebecca Cassidy นักมานุษยวิทยาอังกฤษ ผู้ศึกษาวัฒนธรรมการพนันและการแพร่ขยายตัวของอุตสาหกรรมการพนันทั่วโลก ได้ชี้ให้เห็นว่า

³⁴ อย่างไรก็ตาม ในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว ลูกค้าโต๊ะพนันอาจลดลงเหลือเพียง 100-200 คนต่อวันเท่านั้น

การพนันเป็นอุตสาหกรรมที่มีได้ผลผลิตสินค้าที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลก ในทางตรงกันข้าม อุตสาหกรรมชนิดนี้มีความใส่ใจต่อรสนิยมของผู้บริโภคที่มีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง Cassidy ได้เปรียบเทียบให้เห็นว่า ในขณะที่ในมาเก๊า ซึ่งเป็นตลาดการพนันที่ใหญ่ที่สุดในโลก เกมสัฟบาการ่า (Baccarat) ซึ่งเป็นเกมการเสี่ยงโชคประเภทหนึ่ง มีสัดส่วนในการสร้างรายได้ถึงร้อยละ 90 จากโต๊ะเกมสัฟทั้งหมด เฉพาะในปี 2011 รายได้จากบาคาร่ามีมูลค่าสูงถึง 23.5 พันล้านเหรียญสหรัฐ แต่ในลาสเวกัส เกมสัฟบาคาร่ากลับสร้างรายได้ในสัดส่วนเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น รายได้หลักของคาสโนในลาสเวกัส ส่วนใหญ่มาจาก เกมสัฟแบล็คแจ็ก ซึ่งมีความสลับซับซ้อนในการเล่นมากกว่า ขณะเดียวกัน ร้อยละ 70 ของรายได้ในคาสโนของมาเก๊า มาจากกลุ่มผู้เล่นที่มีกวางเดิมพัน ในวงเงินที่สูง หรือที่รู้จักกันดีในนามของกลุ่ม “วีไอพี” แต่ในลาสเวกัส จำนวน นักพนันที่วางเดิมพันสูงมีเพียงร้อยละ 5 ของนักเล่นพนันทั้งหมดเท่านั้น ในกรณีของคาสโนสามเหลี่ยมทองคำ รสนิยมการเล่นการพนันของผู้เล่นมีความคล้ายคลึงกับคาสโนในมาเก๊า กล่าวคือ เกมสัฟที่เล่นได้ง่าย และไม่สลับซับซ้อน มักเป็นที่นิยมมากกว่า โดยการพนันที่ได้รับความนิยมสูงสุด ได้แก่ ไพ่เสือมังกร หรือที่เรียกกันว่าเกมสัฟไพ่เดียว ซึ่งเป็นการเดิมพันที่ไม่สลับซับซ้อน ทางคาสโนได้จัดให้มีโต๊ะรับแทงพนันหลายสิบโต๊ะทั้งชั้นบน และชั้นล่างของคาสโน และรับแทงพนันทั้งที่เป็นเงินไทย และเงินหยวน ทำให้ลูกค้าจีนกับไทยและลาว มักแยกโต๊ะพนันกันโดยปริยาย เนื่องจากนักพนันส่วนใหญ่เป็นชาวลาว จีน ไทย อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้เล่นที่วางเดิมพันสูง กลับไม่ได้สูงเท่าหมู่นักพนันในมาเก๊าในโต๊ะพนันที่ผู้เล่นส่วนใหญ่เป็นชาวลาว ไทย และแรงงานพม่า เงินเดิมพันมีตั้งแต่หลักร้อยไปจนถึงหลักหมื่น ซึ่งมักต่ำกว่าโต๊ะพนันของชาวจีน ทั้งนี้ ผู้เล่นชาวลาว มีตั้งแต่ชนบทที่สูงไปจนถึงชาวลาวที่มีฐานะ การที่เกมสัฟไพ่เสือมังกรเป็นการพนันที่เล่นได้ง่าย จึงได้เป็นสิ่งที่ดึงดูดนักพนันจากทุกชนชั้นและสถานะ กล่าวกันว่า ชาวลาวสูงจำนวนไม่น้อย ได้ขายที่และบ้าน เพื่อนำเงินมาเสี่ยงโชคบนโต๊ะไพ่ดังกล่าว ซึ่งหลายรายต้องสูญเสียทรัพย์สินและหมดตัวไปกับการพนัน

ในช่วงเวลาเพียงไม่กี่นาที ในแง่นี้ แม้ว่าอุตสาหกรรมคาสิโนออนไลน์จะมีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก หากแต่เมื่อพิจารณาจากเทคโนโลยีการพนันแล้ว กลับเป็นตลาดที่มีความหลากหลายของท้องถิ่นค่อนข้างสูง³⁵ สำหรับคาสิโนออนไลน์โรมันส์ การมีผู้เล่นพนันที่หลากหลาย นับตั้งแต่ชาวบ้านจากชุมชนเกษตรกรรม แรงงานชาวพม่า ไปจนถึงนักท่องเที่ยวไทยและจีน ได้ทำให้โต๊ะไพ่ที่วางเดิมพันง่าย เช่น โต๊ะไพ่เสือมังกรกลายเป็นโต๊ะที่คึกคักที่สุดในบ่อนแห่งนี้

ในแง่การสะสมทุนแล้ว ทุนนิยมคาสิโนออนไลน์จะสามารถสร้างรายได้จำนวนมหาศาลได้ ก็ต่อเมื่อรักษายอดของจำนวนการพนันและความต่อเนื่องของการเดิมพัน ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า ในเกมส์แห่งโอกาสในทุกๆ เกมส์ได้มีการออกแบบให้มีอัตราการใช้เปรียบของเจ้ามือหรือที่เรียกกันว่า House Edge/House Advantage อยู่ภายในเกมส์ อัตราการใช้เปรียบหรือ Edge ในเกมส์ๆ หนึ่งอาจไม่มากนัก ประมาณหนึ่งถึงสองเปอร์เซ็นต์³⁶ แต่ในเกมส์ที่เล่นต่อเนื่องยาวนาน และด้วยจำนวนนับพันนับหมื่นครั้ง กำไรที่ได้จากอัตราการใช้เปรียบจะสูงและมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ผลประโยชน์จากการพนันที่คาสิโนได้รับ (หรือที่เรียกกันในวงการพนันว่า Vigorish) หรือการกวาดเงิน (Rake) จากลูกค้ายิ่งขึ้นกับปริมาณและความต่อเนื่องของเกมส์ที่เล่นเป็นสำคัญ และยังเล่นยาวนาน โอกาสในการได้เปรียบจะตกเป็นของฝ่ายคาสิโน จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่เหตุใดคาสิโนจึงเปิดบริการตลอดเวลาและไม่มีวันหยุดทำการ ทั้งนี้ก็เพื่อการกวาดกำไรจากอัตราได้เปรียบของคาสิโนให้ได้สูงที่สุด จำนวนเงินรายได้ที่มหาศาลนี้ย่อมทำให้รัฐในประเทศกำลังพัฒนา (รวมทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว) มองคาสิโน

³⁵ โปรตดู Rebecca Cassidy, “Breaking the Wall of Gambling. How Multi-Sited Anthropology Can Transform Gambling Regulation” <http://falling-walls.com/videos/Rebecca-Cassidy-1116> เข้าถึงเมื่อ 12/06/2016

³⁶ ยกตัวอย่างเช่นในเกมสรูเล็ต โอกาสในการถูกรางวัลจากจำนวน 37 หมายเลขที่เลือก (0-36) อยู่ที่ 1 ใน 36 ของทุกๆ การวางเดิมพัน อัตราส่วน 36/37 หรือ 97% เป็นเงินรางวัลที่ผู้เล่นจะได้ ในกรณีที่ถูกรางวัล ส่วน 3% เป็นอัตราการใช้เปรียบของคาสิโน

ในฐานะอุตสาหกรรมที่สร้างเงินรายได้อย่างรวดเร็วและในปริมาณมหาศาล รัฐส่วนใหญ่เห็นว่า การเปิดให้มีการพนันอย่างถูกกฎหมายภายใต้การควบคุม จะช่วยให้ความปรารถนาที่จะเล่นการพนันสามารถถูกปล่อยออกมาได้อย่างไม่จำกัด ทั้งนี้ การกีดกันการแข่งขัน ด้วยการควบคุมไม่ให้การพนันประเภทอื่น เข้ามາดิงรายได้จากการพนันถูกกฎหมายได้ (อาทิ การปราบจับบ่อนการพนันอื่นๆ นอกการอนุญาตของรัฐ) ยังเป็นยุทธวิธีที่ทำให้ความปรารถนาในการบริโภค ความเสี่ยงจากเกมส์แห่งโอกาส ถูกปลดปล่อยในพื้นที่ที่รัฐจัดตั้งขึ้น ซึ่งทำให้รัฐ สามารถดูดซับเอากำไรมาได้อย่างเต็มที่ ทั้งในรูปภาษีหรือค่าธรรมเนียมต่างๆ

แต่การเติบโตของการบริโภคเกมส์แห่งโอกาสที่รัฐสนับสนุน ก็เต็มไปด้วย ทางสองแพร่ง เพราะในแง่หนึ่ง แม้ว่าเศรษฐกิจประเภทนี้จะให้ผลประโยชน์ ที่รวดเร็วจากอุตสาหกรรมที่มีเงินไหลผ่านในแต่ละวันจำนวนมาก แต่ในอีกแง่หนึ่ง รัฐก็ต้องเผชิญกับข้อวิพากษ์เชิงศีลธรรมเกี่ยวกับการพนัน ที่ดำเนินมาตั้งแต่ ยุคก่อนสมัยใหม่ ในฐานะที่เป็นกิจกรรมที่ไม่สร้างผลผลิตภาพ และทำลายคุณภาพ ประชากร ทั้งยังเป็นแหล่งที่ซ่อนสุ่มอาชญากรรมของมาเฟียอีกด้วย³⁷ ข้อวิพากษ์ ดังกล่าวถูกทำให้เป็นข้อกำหนดเชิงสถาบันในแทบทุกรัฐ ในการเข้าควบคุมกำกับการพนันในสังคม (Young อ้างแล้ว) ความขัดแย้งระหว่างการพนันในฐานะ วิธีทางของการบริโภคที่เฟื่องฟู กับฐานทางอุดมการณ์ที่ดำรงอยู่ก่อนแล้ว ได้ทำให้รัฐส่วนใหญ่ต้องพยายามจัดการกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและ อุดมการณ์ทางศีลธรรมในสังคมที่การค่าความปรารถนาและโอกาสได้กลายเป็น

³⁷ คาสโนได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีการตรวจตราและควบคุมกำกับที่สูงที่สุด เพื่อมิให้เกิดการโง่เกิดขึ้น ในคาสโนของคิงส์โรมันส์ นอกจากจะมีพนักงานที่เดินตรวจตามโต๊ะต่างๆ เพื่อสอดส่องลูกค้า ที่อาจใช้กลโกงแล้ว ยังมีกล้องวงจรปิดจำนวนมากที่สามารถตรวจเช็คพฤติกรรมที่ไม่ชอบมาพากล อีกด้วย ลูกค้าจะถูกห้ามมิให้นำกล้องถ่ายรูปหรือโทรศัพท์เข้าไปในบริเวณการพนัน ในกรณี ที่พนักงานหรือนักพนันโกงในการเล่นเกมส์พนัน บริษัทจะลงโทษอย่างหนัก พนักงานชาวลาว และชาวพม่าได้ให้สัมภาษณ์ว่า การซื้ออย่างทารุณหรือขังผู้ที่โกงในเกมส์และถูกจับได้ เป็นเรื่อง ที่เกิดขึ้นเป็นปกติภายในคาสโน

สินค้าเพื่อการบริโภคที่แพร่ขยายอย่างกว้างขวาง ด้วยการเปลี่ยนข้อวิพากษ์ต่อเศรษฐกิจการพนันให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ซึ่งพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ขัดต่อศีลธรรมเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ในกระบวนการดังกล่าว การร่วมมือกันระหว่างรัฐ-อุตสาหกรรมได้ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อเปลี่ยนรูปแบบและโฆษณาแนวคิดเรื่องเกมส์ของโอกาส (Alea) ให้เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภค เป็นความบันเทิงเป็นการแสดงออกของอิทธิพลและสิทธิในการเลือกของผู้บริโภคที่ปรารถนาที่จะเสี่ยงในเกมส์ (Neary and Taylor 2006; Nibert 2006) ทั้งนี้ ทางหนึ่งในการต่อรองกับศีลธรรมทางเศรษฐกิจของสังคม คือ การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับเกมส์แห่งโอกาสในฐานะที่เป็นการท่องเที่ยวและทางเลือกในการพักผ่อนตลอดจนการทำให้การพนันเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่ยาวพร้อมกับความบันเทิงประเภทอื่น (Cosgrove and Klassen 2001: 6 อ้างใน Young 2010: 6)

ทุนนิยมคาสีโนในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ หลีกเลียงที่จะปะทะหรือเผชิญหน้ากับแรงเสียดทานของระบบคุณค่าเชิงศีลธรรมเกี่ยวกับการพนัน ด้วยการห่อหุ้มกิจกรรมทางเศรษฐกิจดังกล่าวไว้ภายใต้สำนวนโวหารของการท่องเที่ยวและธุรกิจบันเทิง นอกจากการหลีกเลียงที่จะใช้คำว่า “การพนัน” หรือ “บ่อนพนัน” ในการประชาสัมพันธ์กับสื่อแล้ว โครงการในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ยังดำเนินไปภายใต้ภาพลักษณ์ของ “การพัฒนา” อีกด้วย ทั้งนี้ในฐานะที่เป็นนักธุรกิจการพนันตัวยง ประสบการณ์อันยาวนานในอุตสาหกรรมการพนันของจำวเหว่ย ได้สอนให้เขาระมัดระวังอย่างยิ่งในการเผยแพร่ภาพลักษณ์ของโครงการคาสีโนในชายแดนลาว ในกรณีของบ่อนลันตูที่เขาเคยดำเนินกิจการนั้น ไม่ได้ประกอบไปด้วยบ่อนพนันเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังมีสินค้าอื่นเพื่อความบันเทิงอันหลากหลายชนิดไม่ว่าจะเป็นการค้ำทางเพศ โชว์คาบาเรต์ของกลุ่มคนข้ามเพศ การฟอกเงิน ฯลฯ และนักพนันที่เป็นลูกค้าประจำก็ไม่ได้มีเพียงนักท่องเที่ยวเงินเท่านั้น หากแต่ยังประกอบไปด้วยข้าราชการจีนอีกด้วย ลูกค้ากลุ่มหลังเป็นที่จับตามอง

ของรัฐบาลจีนด้วยข้อหาที่นำเงินหลวงมาลงทุนในโต๊ะพนันของบ่อนดังกล่า³⁸ ในที่สุด บ่อนล้นตุจึงถูกกดดันจากรัฐบาลจีนในหลากหลายวิธี นับตั้งแต่ไม่อนุญาตให้พลเมืองจีนข้ามพรมแดนเข้าไปยังเมืองลา ไปจนถึงการตัดสัญญาณการสื่อสารทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ และกดดันรัฐท้องถิ่นในพม่าให้ปราบจับกุมต้องปิดตัวลง หลังจากเปิดทำการได้ไม่นาน ก่อนที่จำวเหว่ยจะย้ายกิจการของเขาข้ามมายังชายแดนลาว ภายใต้รูปแบบใหม่ของกิจการบันเทิงและโครงการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวลาวในเขตชายแดน และใช้ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวและโครงการพัฒนาในการลดแรงเสียดทานทางศีลธรรมที่อาจมีได้จากรัฐบาลและสังคมจีน

คาสโนในฐานะเศรษฐกิจที่ไม่สร้างผลิตภาพในทางการผลิตในบริบทของเขตเศรษฐกิจพิเศษของลาว จึงใช้ภาพลักษณ์แห่งการพัฒนาเป็นการสร้าง “แบรนด์” ให้กับสินค้าตนเอง ที่วางอยู่บนศีลธรรมแห่งการช่วยให้คนยากจนได้มีชีวิตที่ดีขึ้น โครงการภายนอกคาสโนดังกล่าว ใช้วาทกรรมการพัฒนาอันคุ้นเคยในการระบุถึงปัญหาความขาดแคลนของดินแดนและประชากรแถบนี้ นำเสนอวิธีการแก้ปัญหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และจัดการกับเงื่อนไขที่ล้าหลัง โดยสร้างกรอบปัญหาภายใต้โจทย์ในทางเทคนิคของความยากจน และนำเสนอตนเองในฐานะผู้นำในการสร้าง “คุณภาพทางเศรษฐกิจ” ให้กับชาวลาว วาทกรรมการพัฒนาในเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงทำหน้าที่เป็นวิถีแห่งการปกครองแบบเสรีนิยมใหม่ชนิดหนึ่ง ที่ซึ่งชีวิตและความคิดของพลเมืองลาวถูกบริหารและจัดการใหม่เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนา ในขณะที่คำถามว่าด้วยการเบียดขับและความไม่เสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ ถอดออกจากการเป็นการเมือง และปกปิดอยู่ภายใต้เสื้อคลุมของการพัฒนาและความต้องการความเชี่ยวชาญด้านเทคนิคในการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

³⁸ <http://treasuresoflaos.blogspot.com/2013/02/macao-on-mekong-how-chinese-money-flows.html>. เข้าถึงเมื่อ 11/10/2015

ขึ้นมา ผลที่เกิดขึ้น จึงได้แก่ภาวะที่ James Ferguson เรียกว่า กลจักรที่ต่อต้านการเมือง (Anti-politics machine Ferguson 1994) ที่ไม่เพียงทำหน้าที่ในการลบข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นจริงของชาวบ้านที่ถูกตั้งเป้าหมายให้เป็นผู้ต้องการความช่วยเหลือออกไป หากแต่ยังเป็นวิธีการในการเสริมสร้างอำนาจให้กับกลไกการพัฒนาในยุคเสรีนิยมใหม่อีกด้วย การพัฒนาและการพนัน ได้จับมือกันในฐานะอุตสาหกรรมที่จะนำพาชาวลาวไปสู่ความมั่งคั่งภาพ และช่วยให้ชายแดนเจริญรุ่งเรือง พันธกิจและวาทกรรมดังกล่าวไม่เพียงเป็นเป้าหมายอันทะเยอทะยาน หากแต่ยังถูกทำให้ศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย ในฐานะที่เป็นโครงการของนักบุญในการสร้างสังคมขึ้นใหม่ อันเป็นตราสินค้าที่สำคัญของเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ จ้าวเหว่ยได้กล่าวในสื่ออยู่เสมอว่า “การทำธุรกิจก็เหมือนการทำบุญ ธุรกิจและสังคม เติบโตไปด้วยกัน”³⁹

แต่โครงการในเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลับไม่ใช่โครงการพัฒนาที่คาดหวังผลในการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจัง แม้ว่าวาทกรรมการพัฒนาจะถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และวิถีชีวิตของชาวบ้านเมืองต้นฝั้กก็ตามที ในขณะที่กิจการส่งเสริมการเกษตรที่นำเข้ามาโดยบริษัทต่างก็ล้มเหลว ทั้งนี้ นอกจากแรงงานวัยหนุ่มสาวจำนวนเล็กน้อยที่ทำงานในคาสีโน และเพิงขายอาหารของผู้หญิงลาวไม่กี่แห่งหน้าคาสีโนแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านรอบๆ คาสีโน แทบได้ประโยชน์จากเศรษฐกิจคาสีโนน้อยมาก ขณะเดียวกัน นักพนันที่เป็นเกษตรกรชาวลาว ที่ต้องสิ้นเนื้อประดาตัวจากการขายทรัพย์สินเพื่อมาเล่นพนัน กลับเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ ซึ่งสุดท้าย โครงการส่งเสริมการเกษตรก็กลายเป็นเพียงสิ่งที่ถูกนำมาจัดแสดงสำหรับสื่อมวลชนเพื่อการประชาสัมพันธ์เท่านั้น กิจกรรมที่เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงชายแดนต้นฝั้กยังคงเป็นธุรกิจการพนันข้อเท็จจริงในเรื่องนี้เป็นสิ่งที่จ้าวเหว่ยก็ได้ปฏิเสธ หากถูกถามถึงเศรษฐกิจคาสีโนอย่างตรงไปตรงมา ดังที่เขาให้สัมภาษณ์ว่า ธุรกิจการพนันที่เขาสร้างขึ้น

³⁹ Asian Commerce Magazine, 2010.

ที่ชายแดนลาวนั้นแตกต่างไปจากที่อื่น⁴⁰ เพราะเป็นคาสโนที่ “ดี” และ “มีความรับผิดชอบ” ปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการฟอกเงิน คาสโนของคิงส์โรมันส์ ดังที่จ้าวเหว่ยมักอวดอ้าง ถูกสร้างขึ้นเพื่อแทนที่บาปที่แย่กว่าการพนัน นั่นคือ การค้ายาเสพติด ในการปกป้องคุณค่าเชิงเปรียบเทียบของคาสโน ธุรกิจการพนันที่ถูกทำให้ถูกกฎหมายได้ถูกมองว่าเป็นทางเลือกที่ดีกว่าเศรษฐกิจที่ไม่เป็นที่ต้องการประเภทอื่นๆ ดังที่จ้าวเหว่ยให้เหตุผลว่า “เพื่อจะหยุดยั้งธุรกิจยาเสพติด และแทนที่มันด้วยคาสโน ผมคิดว่า เป็น [ทางเลือก] ที่คุ้มค่า”⁴¹ ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ วาทกรรมว่าด้วยคุณค่าเชิงเปรียบเทียบเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในหลายระดับของโครงการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนชวนาชนบทให้กลายเป็นแรงงานในการผลิต การเข้ายึดครองที่ดิน และการขับไล่ชาวบ้านออกจากที่ดินทำกินและทรัพย์สินของตน เพื่อเปิดทางให้กับคาสโนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในฐานะกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดินและประชาชนไปสู่พื้นที่สร้างกำไรมากขึ้น คาสโนเป็นการสะสมทุนที่มีเป้าหมายในการสร้างความมั่งคั่งในเมืองท่องเที่ยวทันสมัยแห่งใหม่⁴² การพรากรสิทธิ ดังที่นักลงทุนมักกล่าวอ้าง เป็นกระบวนการจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนชวนาให้เป็น

⁴⁰ ก่อนที่จ้าวเหว่ยจะมาเปิดกิจการที่สามเหลี่ยมทองคำ คาสโนแห่งแรกในเขตเศรษฐกิจพิเศษถูกจัดตั้งขึ้นที่บ่อเต็นในชายแดนลาว-จีน ซึ่งดำเนินกิจการโดยชาวจีน ในช่วงแรกกิจการคาสโนดังกล่าวประสบความสำเร็จอย่างมาก สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อดำเนินกิจการไปได้ไม่กี่ปี ชาวการทำร้ายนักพนันที่ติดหนึ่พนันและมาดกรรมที่เกิดขึ้นภายในคาสโนได้เริ่มทำให้คาสโนแห่งนี้ถูกจับตามองจากรัฐบาลจีน ในเดือนมีนาคม 2011 จีนได้ปิดพรมแดนบ่อเต็น-บ่อหาน และตัดไฟที่จ่ายเข้ามาในบริเวณดังกล่าว ในที่สุด รัฐบาลลาวจึงตัดสินใจยุติสัญญาเช่ากับนักลงทุนจีนดังกล่าว และเปลี่ยนผู้เช่ารายใหม่ซึ่งมีแผนพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นเขตท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแทน

⁴¹ http://fangtan.china.com.cn/2011-05/04/content_22492727.htm?show=t. เข้าถึงเมื่อ 3/12/2012.

⁴² จ้าวเหว่ยได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่าจะเปลี่ยนต้นตี่งให้เป็นเมืองใหม่ที่รองรับการท่องเที่ยวด้วยประชากร 200,000 คนภายในปี 2020 และยังสัญญาว่าจะนำมาซึ่งการจ้างงานแก่คนลาวที่อาศัยอยู่ในเขตให้ได้จำนวน 5,000 คน

แรงงานอิสระและมีทักษะในความสัมพันธ์ทางการผลิตใหม่เหล่านี้ และเป็นคุณค่าเชิงเปรียบเทียบที่ดีกว่า แต่ในความเป็นจริง ผลที่เกิดขึ้นกลับไม่ได้เป็นไปอย่างที่มีอากัปกิริยา ช่องว่างระหว่างสิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้กับสิ่งที่บรรลุขึ้นห่างไกลกันมหาศาล แม้ว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษจะเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ก็จริง แต่แรงงานสำคัญกลับมีใช้ชาวลาว หากแต่เป็นชาวพม่าที่ข้ามพรมแดนเข้ามาหางานทำภายในเขตจำนวนมาก ในขณะที่ชาวลาวที่ถูกขับไล่ออกจากที่ทำกินยังคงต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้อยู่รอดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน คำถามสำคัญที่นักพัฒนาเขตและรัฐไม่ได้ตอบกลับได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นนำไปสู่การเชื่อมต่อระหว่างเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศและภายในท้องถิ่นอย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ถูกกระบุว่าเป็นตัวตัดสินความสำเร็จหรือล้มเหลวของเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Farole 2011) ทั้งนี้ ดังที่ปรากฏในความเป็นจริง ผู้ที่ดูเหมือนจะได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรงจากการพัฒนาเขตฯ กลับได้แก่ผู้ประกอบการชาวจีน ที่อพยพเข้ามาดำเนินกิจการรองรับการท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหาร คาราโอเกะ โรงนวด ฯลฯ ในขณะเดียวกัน ยาเสพติดกลับกลายเป็นปัญหาที่แพร่ระบาดภายในเขต⁴³ ซึ่งแพร่ขยายควบคู่ไปกับเศรษฐกิจเงาประเภทอื่น

การแปลงอียิปต์ให้เป็นสินค้า

บางคนอาจเห็นว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษจะนำมาซึ่งการขาดดุลยภาพทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมอันเนื่องมาจากการใช้นโยบายที่แตกต่างกันที่มีต่อนักลงทุนในเขตและสิ่งที่ปฏิบัตินอกเขต ความเห็นประเภทนี้อาจถูกต้องในระยะสั้น แต่ในระยะยาว หากเรามีกลไกและการบริหารที่เหมาะสม

⁴³ ผู้ประกอบการร้านค้าชาวจีนภายในเขตฯ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า มีการซื้อขายยาเสพติดภายในเขตเป็นเรื่องปกติ โดยเป็นรู้จักกัน ถิ่นบางเส้นในเขตฯ เป็นพื้นที่ในการประกอบธุรกิจประเภทนี้

การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจะเป็นเครื่องยนต์สำคัญในการเร่งการพัฒนา
ทำให้ลาวเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจของภูมิภาคและนานาชาติ สร้างการจ้างงาน
และจัดความยากจนในวงกว้าง

บุญเพ็น มั่นโพธิ์

รัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี

รองประธานคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ

18 ตุลาคม 2011

รัฐลาวและนักลงทุนต่างชาติได้ร่วมมือกันในโครงการหลังยุคอาณานิคม
ในการสร้างสิทธิสภาพนอกอาณาเขตขึ้นในชายขอบของภูมิลาว บพปรยาย
ว่าด้วยความยากจนและความล้าหลัง ได้ถูกสร้างร่วมกันโดยรัฐและนักลงทุน
ในการสร้างน้ำหนักให้กับความจำเป็นในการก่อตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ สำหรับ
รัฐลาว พื้นที่แห่งนี้มีความจำเป็นที่รัฐจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ ดังที่เชื่องคำ
เขียนว่า ผู้อำนวยความสะดวกวางแผนและประเมินผลของสำนักเลขาธิการ
คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ ได้อธิบายว่า “เหตุผลที่เราให้สิทธิ
ในการพัฒนาสามเหลี่ยมทองคำในรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษมีอยู่สองประการ
คือ 1. เป็นพื้นที่ที่อยู่ไกล และ 2. เป็นพื้นที่ที่เสี่ยงต่อปัญหาเสถียรภาพ เมื่อการ
พัฒนาไปถึงประชาชนก็จะดีขึ้นเอง พวกเขาก็จะได้รับการคุ้มครอง”⁴⁴ นักลงทุนจีน
ก้าวเข้ามาในชายแดนแห่งนี้ในฐานะผู้มาโปรดทางเศรษฐกิจ ที่จะช่วยให้ลาวก้าวพ้น
ออกจากภาวะความด้อยพัฒนา และหลุดพ้นจากความล้าหลัง ทั้งยังตอบสนอง
ต่อความฝันที่จะทันสมัยที่มีมานานนับตั้งแต่การเปลี่ยนประเทศเข้าสู่ขั้วสมัยใหม่
ของลาว ภายใต้การนำของผู้นำของลาว นายไกสอน พมวิหาน แม้ว่าการเปลี่ยนแปลง
ดังกล่าวจะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอันมหาศาล แต่เป็นหนทางเดียวที่รัฐบาลลาว

⁴⁴ สัมภาษณ์เมื่อ 15 ธันวาคม 2011

เชื่อว่าแก้ปัญหการพัฒนาได้ สำหรับประเทศที่ยากจนและมีกำลังทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่าประเทศอื่นๆ ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังที่เชื่องซาเองก็ยอมรับว่า

แม้จะมีผลดี แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามันจะมีผลกระทบตามมา แต่ทั้งหมดนี้เกิดจากความตั้งใจที่ดี และทุกคนต่างก็ได้ประโยชน์จากการพัฒนานี้กันทั้งนั้น รัฐบาลไม่ได้มีเงินทุนพอ ซึ่งทำให้เรามีอำนาจต่อรองที่ต่ำ แต่เราก็พยายามอย่างเต็มที่ในการปกป้องประโยชน์ให้กับประชาชน ขณะเดียวกัน เราก็กต้องการการลงทุน นี่คือเหตุผลว่าทำไมเราจึงต้องมีนโยบายพิเศษ⁴⁵

ในฐานะที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่ซึ่งสินค้าและบริการ หรือทรัพยากรอื่นได้ถูกทำให้เป็นสิ่งที่มียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ การแปลงให้เป็นสินค้า (Commodification) ได้กลายเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์ที่ลาวพยายามพาตัวเองไปสู่ความทันสมัย การแปลงอธิปไตยให้เป็นสินค้า (Commodifying sovereignty) เป็นกระบวนการที่สิทธิในการปกครองได้ถูกทำให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยยินยอมให้ตลาดเข้าทำหน้าที่ในการแทนที่คุณค่าทางสังคมหรือการเมืองอื่น กระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรทางการเมืองให้เป็นสินค้าเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ พลเมือง และดินแดน โดยการทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีมูลค่าทางการพาณิชย์อีกด้วย ดังที่รัฐลาวมักอ้างอยู่เสมอว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างลาวและจีน ทำให้รัฐลาวไม่มีทางเลือกนอกจากการสร้างความยืดหยุ่นให้กับอธิปไตยเหนือดินแดนด้วยการมอบสิทธิเต็มในการใช้ทรัพยากรแก่นักลงทุนชาวจีน และขับไล่พลเมืองของตนออกจากสิทธิที่ตนเองมีอยู่ ยุทธวิธีการจำแนกพลเมืองและปฏิบัติต่อพลเมืองที่แตกต่างกันเป็นสิ่งที่ Aihwa Ong (2005) เรียกว่า อธิปไตยต่างระดับ (Graded sovereignty) อันเป็นปฏิบัติการที่รัฐใช้ในการปกครองดินแดน

⁴⁵ สัมภาษณ์เมื่อ 15 ธันวาคม 2011

และพลเมืองที่แตกต่างกันเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่ต่างกัน ในกรณีของลาว กระบวนการดังกล่าว เป็นไปเพื่อการเปิดโอกาสให้การบริหาร เขตเศรษฐกิจพิเศษสามารถดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรค

สำหรับนักลงทุนจีน พันธกิจในการเปลี่ยนพื้นที่ล้าหลังห่างไกลความเจริญ ให้กลายเป็นดินแดนที่รุ่งเรือง เป็นสิ่งที่มีแต่ทุนจากจีนเท่านั้นที่ทำได้ และเป็น สิ่งที่รัฐลาวไม่สามารถจะดำเนินการได้โดยลำพัง ดังที่จ้าวเหว่ย ได้เคยให้สัมภาษณ์ ไว้ว่า

ลาวนั้นล้าหลังเป็นอย่างมาก ประเทศก็ยากจน ประชาชนก็อนุรักษ์นิยม พวกเขาเห็นดอกผลของการพัฒนาจากจีน และคิดว่าจีนมีเขตเศรษฐกิจ พิเศษหลายแห่ง เลยอยากดำเนินรอยตาม เมื่อผมมาถึงที่นี่ใหม่ๆ เขตนี้ เป็นภูมิภาคที่ยากจน มีดอกจั่วบานอยู่ทั่วไปหมด คนลาวนั้นใจดีและต้อนรับ ขับสู้เป็นอย่างดี แต่พวกเขาจน ไม่มีอะไรอยู่ในแถวนี้เลย ต้องนอนบนเสื่อ ในหน้าร้อน ที่นี่แล้งและแห้งมาก ผมได้เข้ามาทำงานที่นี่ อยู่กับชาวบ้าน และคิดหาวิธีที่จะพัฒนาที่นี่ ผมอยากจะช่วยพวกเขาให้พ้นจากความยากจน วันหนึ่งเมื่อผมแก่ลงและมอย่อนหลังมาที่นี่ มันจะกลายเป็นเขตเศรษฐกิจ พิเศษที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก

บทบรรยายของจ้าวเหว่ยเกี่ยวกับลาว ไม่ได้มีอะไรใหม่หรือต่างไปจากสิ่งที่ เจ้าหน้าที่จีนมองลาวและประชาชนของลาว ในฐานะที่เป็นประเทศที่ด้อยพัฒนา ดังที่ถ้อยความในแผนพัฒนาภาคเหนือที่เขียนขึ้นโดยคณะกรรมการพัฒนา และปฏิรูปมณฑลยูนนานของจีน ในนามของกลุ่มเตรียมการวางแผนความร่วมมือ และการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคเหนือของลาว (2008: 15) ได้กล่าวไว้ใน ตอนหนึ่งว่า

ความคิดของคนส่วนใหญ่ [ในลาว] ยังคงอยู่ในยุคเริ่มต้นของการพัฒนา เศรษฐกิจการเกษตร ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตลาด และโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ การรับรู้เกี่ยวกับการพัฒนา การแข่งขัน การเปิดตัวเอง และการพึ่งพาตัวเอง ตลอดจนการทำงานหนัก ยังเป็นสิ่งที่ต้องการการปรับปรุง

ความคิดของจีนที่มีต่อชนในลุ่มน้ำโขงที่มีความคิดที่ล้าหลังและบ้านเกิดที่ยากจน และจำเป็นที่จะต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงเป็นวาทกรรมสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาที่จีนใช้ต่อประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นทัศนคติที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลลาว วาทกรรมที่ผลิตขึ้นจากทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายนักลงทุนและฝ่ายที่ถูกระบุให้เป็นผู้รับการพัฒนา ได้ตอกย้ำภาพลักษณ์ของลาวในฐานะที่เป็นประเทศล้าหลัง ท่างไกล และเศรษฐกิจหยุดนิ่ง ไม่เชื่อมต่อกับตลาดภายนอก สำหรับรัฐลาว ทัศนะจากมหาอำนาจดังกล่าวได้ยืนยันความล้าหลัง และความขัดกันกับความฝันที่จะเป็นลาวทันสมัยของเหล่าผู้นำประเทศ สำหรับจีน ความปรารถนาในการเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนป่าเถื่อนในลาวตอนเหนือให้กลายเป็นภูมิภาคที่สร้างกำไรและมีชื่อเสียง เป็นที่กล่าวขานในหมู่นักท่องเที่ยว นับเป็นโครงการที่ทำให้หายความสามารถของอำนาจของนักลงทุน ในแง่นี้ แม้ว่าพลังขับเคลื่อนในการสร้างอารยะจะแตกต่างกัน แต่ทั้งผู้พัฒนา และผู้ถูกพัฒนาต่างก็มีฝันอันเดียวกันที่จะเปลี่ยนความเป็นดินแดนท่างไกลให้ศิวิไลซ์ และเชื่อมต่อกับมหาอำนาจจีน โครงการที่เกิดขึ้นเป็นประวัติศาสตร์ของการสร้างอารยะโดยนักลงทุนจากจีน ในการขยายอำนาจของจีนให้เชื่อมต่อกับภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังที่จำวเหว่ยได้วางแผนไว้ว่า

สามเหลี่ยมทองคำไม่ได้ไกลนักจากฉินตู ผมมีความสนใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวในฉินตูอย่างมาก เราสามารถพัฒนาเขตที่นี้ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว ที่ทั้งนำนักท่องเที่ยวจากฉินตูมาที่นี้ รวมทั้งนักท่องเที่ยว

จากที่อื่นๆ ด้วย ผมหวังว่าเงินจะสนใจในการท่องเที่ยวในภาคเหนือของไทย เราจะช่วยเชื่อมโยงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน ปีหน้า (2012) เรามีเป้าหมายสำคัญในการสร้างสนามบินนานาชาติ และสนามบินท้องถิ่น 18 แห่ง และพัฒนาศูนย์บันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจในเกาะมู่เหมียน โครงการพัฒนาเหล่านี้ต้องการความร่วมมือจากนักลงทุนจำนวนมาก ความฝันของผมและเป้าหมายของผมคือการพัฒนาเขตนี้ไปสู่เมืองใหญ่ใหญ่ รองลงมาจากเวียงจันทน์ เมื่อผมแก่ตัวลง และเดินทางไม่ไหวแล้ว ผมจะได้เห็นว่าทุกครั้งที่คนเห็นดอกบัว พวกเขาจะคิดถึงเขตเศรษฐกิจพิเศษนี้ สิบปีหลังจากนี้ไป สถานที่นี้จะกลายเป็นสวรรค์ของนักท่องเที่ยว ในด้านหลังของภูเขาห่างไป 20 กิโลเมตรจะเป็นโครงการพัฒนาการเกษตรอันหลากหลาย เราเรียกมันว่าหุบเขาแห่งอายุอันยืนยาว (么叫长寿谷-Me jiào chángshòu gǔ) น้ำใสจนสามารถมองเห็นพื้นน้ำ ผมคิดว่าเศรษฐกิจที่แท้จริงต้องดูแลผู้คน ถ้าคุณสามารถช่วยผู้คนรอบตัวคุณได้ มีความรับผิดชอบต่อชาติ และประสบความสำเร็จตามที่คุณตั้งเป้าไว้ คุณจะเป็เศรษฐกิจที่ยิ่งใหญ่

จ้าวเหว่ย⁴⁶

ทางสองแพร่งของความเสี่ยงกับความ “เถื่อน” ของชายแดนเศรษฐกิจพิเศษ

การพนันเป็นธุรกิจที่แม้จะสร้างกำไรอย่างมหาศาลในช่วงเวลาที่สั้น แต่ก็เต็มไปด้วยความเสี่ยงประเภทหนึ่ง เพราะหากแผ่ขยายไปในวงกว้าง วัฒนธรรมพนันในหมู่ประชากร ย่อมกลายเป็นสิ่งที่ดึงดูดดึงดูดผลิตภาพทางเศรษฐกิจของสังคมให้ตกต่ำลง และสร้างความเสี่ยงขึ้นภายในสังคม สำหรับสังคมสมัยใหม่แล้ว

⁴⁶ CCTV News, <https://www.youtube.com/watch?v=6eU6lpSyQ4M>. เข้าถึงเมื่อ 4/5/2013

การจัดการความเสี่ยงถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญของรัฐ เพื่อปกป้องและสร้างหลักประกันให้กับสังคม ที่จะสามารถสร้างสังคมให้เป็นเขตที่ปลอดภัยสำหรับการอยู่อาศัยและใช้ชีวิตของพลเมือง รัฐในประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาว จึงเผชิญกับทางสองแพร่งที่ขัดกันในการพัฒนาอุตสาหกรรมการพนันในประเทศ กล่าวคือ ในแง่หนึ่ง เป้าหมายในการสร้างสังคมที่ปลอดภัยจากความเสี่ยงกับความต้องการความเสี่ยงนั้นๆ อันเนื่องมาจากมูลค่าทางเศรษฐกิจอันมหาศาลที่ไม่อาจปฏิเสธได้ที่ความเสี่ยงนั้นผลิตขึ้น ในสถานการณ์เช่นนี้ Young (2010) ได้เสนอว่า วิธีที่รัฐจะจัดการกับทางสองแพร่งที่ขัดกันนี้ ก็ด้วยการแปลงเกมส์แห่งโอกาสให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริโภค เป็นความเสี่ยงที่อยู่ภายใต้การควบคุมที่มีขอบเขตที่ชัดเจน และทำให้ความเสี่ยงเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลเสีย ในแง่หนึ่งเกมส์แห่งโอกาสในฐานะสินค้าแห่งความปรารถนา ที่ให้ความหวังในการสร้างความร่ำรวยทั้งในแง่ปัจเจกบุคคล และในระดับชาติ เป็นสิ่งที่ถูกบริโภค ไม่ใช่โดยสังคม แต่โดยปัจเจกบุคคลที่ทำการเลือก และตัดสินใจด้วยตนเอง ภายในขอบเขตที่จำกัดและถูกควบคุม การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชายแดน ในฐานะดินแดนที่อนุญาตให้ความหวัง และความเสี่ยง ถูกขายเป็นสินค้าได้อย่างเสรี ภายใต้ข้อยกเว้นของรัฐและสังคม เป็นวิถีทางหนึ่งที่จะควบคุมมิให้ความเสี่ยงที่อาจมีผลทำลายเศรษฐกิจและสังคมจากทุนนิยมคาสีโน แพร่กระจายออกนอกเหนือการควบคุมจากรัฐ และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถทำหน้าที่ในการเปิดให้มีการสะสมทุนจากการขายโอกาสและความเสี่ยงนี้อย่างเต็มที่

เขตเศรษฐกิจพิเศษของลาว จึงมีลักษณะที่พิเศษในอย่างน้อยสองลักษณะด้วยกันคือ ประการแรก ในการเปลี่ยนการพนันและความเสี่ยงให้เป็นสินค้า รัฐลาวได้เติมพืชนาครดของประเทศด้วยการแลกอิปไตย และทรัพยากรของประเทศกับทุนการเงินของจีน ประการที่สอง รัฐลาวในฐานะผู้กระทำการสำคัญ กลับไม่รู้ว่าเกมส์แห่งโอกาสที่ตนกำลังเล่นอยู่นั้น ในตัวของมันเองมีความเสี่ยง และเติมพือะไรบ้าง ภายใต้อำนาจการต่อรองอย่างจำกัดที่รัฐมีอยู่ อะไรคือข้อแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นผลดีต่อเกมส์แห่งโอกาสและสิทธิสภาพนอกอาณาเขตที่นำมาใช้ในเขต

เศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ เช่นเดียวกับสัมปทานขนาดใหญ่หลายแห่งที่ดำเนินการโดยนักลงทุนต่างประเทศ โครงการเหล่านั้น มักเป็นการลองผิดลองถูก ดังที่ผู้อำนวยการฝ่ายแผนและการประเมินผลของสำนักเลขาธิการฯ เขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้ยอมรับว่า

เราไม่รู้ว่าควรจะไปในทิศทางใดในตอนเริ่มแรก เขตเศรษฐกิจพิเศษควรอยู่ภายใต้หน่วยงานไหน กระทรวงหรือแขวง? เราได้ทดลองผิดลองถูกอยู่ระยะหนึ่งในปี 2010 ธนาคารพัฒนาเอเชียได้พัฒนาโครงการเสริมสร้างสมรรถภาพสำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งได้ช่วยให้ทิศทางชัดเจนขึ้น เรายังได้เรียนรู้จากจีน เวียดนาม และไทย ตอนนี้เราได้ปรับปรุงระบบกฎหมายที่ออกแบบมาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นสำหรับการบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ⁴⁷

อย่างไรก็ตาม กลไกตามกฎหมายที่รัฐบาลลาวพัฒนาขึ้นนั้น ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์เพียงประการเดียวคือ การย่นระยะเวลาในการอนุมัติโครงการภายใต้โครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนขึ้น อันเป็นการแก้ปัญหของระบบราชการอันขาดประสิทธิภาพของลาว แต่ไม่ได้มีการพัฒนาธรรมาภิบาลของรัฐ หรือท้องถิ่นในการควบคุมกำกับเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่อย่างใด ผลก็คือ เขตส่วนใหญ่กลายเป็นอาณาจักรของนักลงทุนที่สามารถออกกฎระเบียบของตนเองได้อย่างเสรีภายใต้เป้าประสงค์ทางการตลาดที่ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎกติกาของรัฐบาลที่อาศัยอยู่ และด้วยลักษณะทางเศรษฐกิจที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการยอมรับจากสังคม ในฐานะที่เป็นประติสัทธิกรรมของเสรีนิยมใหม่ประเภทหนึ่ง เขตเศรษฐกิจพิเศษทำงานเพื่อเพิ่มอำนาจให้กับเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ร่วมมือกับรัฐในการสร้างเขตแห่งการยกเว้นขึ้น ที่ซึ่งเศรษฐกิจที่ขายความเสี่ยง เช่นการพนัน ดำเนินไปได้อย่างเสรี ภายในเส้นแบ่งเขตที่ชัดเจนล้ามไว้

⁴⁷ สัมภาษณ์, 2/4/2012

เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเช่นสามเหลี่ยมทองคำยังเป็นเขตที่แสดงให้เห็นถึงการแพร่ขยายตัวของทุนนิยมในพื้นที่ระหว่างกลางของชายแดนที่ควบคุมไม่ได้ที่น่าสนใจ (Tsing 2005: 28) ดังที่ Tsing ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

ชายแดนถูกสร้างขึ้นในปริณทณที่เปลี่ยนไปมาระหว่างความถูกกฎหมายและความผิดกฎหมาย ระหว่างกรรมสิทธิ์ของรัฐและของเอกชน ระหว่างการข่มขืนอย่างโหดร้ายและบาร์มีอันน่าหลงใหล ระหว่างความร่วมมือทางชาติพันธุ์ และความเป็นศัตรู ระหว่างความรุนแรงและกฎหมาย ระหว่างการฟื้นฟูและการกำจัด⁴⁸

ทั้งนี้ มักมีการกล่าวอ้างอยู่เสมอว่า เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษคือการเปลี่ยนดินแดนอันป่าเถื่อนและห่างไกลจากเศรษฐกิจชาติและภูมิภาคให้กลายเป็นดินแดนที่เชื่อมต่อทางการค้าที่จะช่วยกำจัดการกีดกันชายแดนที่ผิดกฎหมายเสีย แต่ที่น่าสนใจก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในชายแดนต้นฝัังของลาวกลับละม้ายคล้ายคลึงกับกรณีของกาลิมันตันในอินโดนีเซียที่ Tsing ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ชายแดน (Frontier) นั้น ไม่ได้เป็นประเภทของพื้นที่ที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติหรือมีมาแต่ดั้งเดิม หากแต่ในการแพร่ขยายและการสร้างความเป็นปึกแผ่นของทุนนิยมภูมิภาค กาลิมันตันได้ถูกทำให้เป็นชายแดนขึ้นมา (อ้างแล้ว หน้า 31) การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำเจริญรอยตามการเมืองของการสร้างชายแดนในที่อื่นๆ ในการแทนที่ทรัพยากรท้องถิ่นและธรรมาภิบาลของรัฐด้วยการถอดกฎระเบียบทางการเมืองและการค้า ตลอดจนการควบคุมทางเศรษฐกิจออกไป ชายแดนแห่งใหม่ได้ผุดขึ้นในพื้นที่ระหว่างกลางของการยกเว้น ภายใต้ความร่วมมือระหว่างรัฐและนายทุนผู้ให้ความร่วมมือในพื้นที่ที่เปลี่ยนไปมาดังกล่าว ความชัดเจนที่แบ่งแยกระหว่างความถูกกฎหมาย

⁴⁸ Friction: An Ethnography of Global Connection, 2005: 33

และความผิดกฎหมายได้ถูกทำลายลง และดังนั้น จึงได้เปิดโอกาสให้เศรษฐกิจชายแดนประเภทใหม่ด้วยมูลค่าชนิดใหม่ได้เติบโตขึ้นและดำเนินไปได้อย่างเสรี ปลอดภัยจากการควบคุมกำกับ

ชายแดนเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำจึงได้กลายเป็นพื้นที่ของเศรษฐกิจเงา (Shadow economy) หลากหลายประเภทที่ถูกควบคุมโดยรัฐ และปฏิเสธที่จะทำตามปทัสถานทางเศรษฐกิจของโลก เศรษฐกิจเหล่านี้ถูกแปลงรูปโฉมใหม่ภายใต้โภชนาการของสวรรค์ของนักท่องเที่ยว ความบันเทิง การพนัน การค้าประเวณี ยาเสพติด และการค้าสัตว์ป่า ทั้งหมดนี้เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่รัฐลาวถือว่าผิดกฎหมาย หากทว่ากลับกลายเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจหลักของเขตแห่งนี้ โดยมีคาสิโนเป็นแกนกลางภายในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่กิจกรรมประเภทอื่น อาทิ การท่องเที่ยว และการเก็บค่าเช่าที่ ถูกถือว่าเป็นเศรษฐกิจภายนอก (外围-wài wéi) ในแง่นี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำจึงอาจไม่ใช่เขตหรือวงที่ปิดเลยเสียทีเดียว เพราะได้ทำหน้าที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย และส่งเสริมการไหลเวียนของเศรษฐกิจเงาที่ดำรงอยู่ก่อนแล้วในลาวให้เฟื่องฟูมากขึ้น ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาค เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำได้ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมโยงเศรษฐกิจการค้าประเวณี การค้าสัตว์ป่า และการฟอกเงิน โดยทำหน้าที่เป็นตลาดในการบริการสินค้าเหล่านี้ให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการซื้อขายบริการและสินค้าประเภทนี้ที่ไม่สามารถหาได้จากภายนอกเขต

ในการให้สัมภาษณ์กับสื่อต่างๆ จ้าวเหว่ยหมักไม่กล่าวถึงการพนันภายในเขตฯ อย่างเฉพาะเจาะจง เว้นแต่ผู้สื่อข่าวจะถามถึง โดยมักจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาการเกษตรในฐานะที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จ้าวหมักใช้คำว่าพนันเสี่ยงโชค (博彩-Bócai) มากกว่าคาสิโน (赌场-Dùchǎng) เพื่อหลีกเลี่ยงภาพลักษณ์ที่ใหญ่โตและเป็นลบของอาณานิคมพนันของเขาเมื่อจำเป็นต้องพูดถึงกิจกรรมเศรษฐกิจในเขตฯ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว เขตดังกล่าวสร้างตามอย่างเขตที่เขาเคยเป็นเจ้าของที่เมืองลา และมีพื้นที่ทั้งหมดที่ใหญ่กว่า

มาแก้เสียอีก นักพนันที่เข้าออกคาสิโนของเขาในแต่ละวันไม่ต่ำกว่า 1,000 คน⁴⁹ และมากกว่านั้นในช่วงฤดูกาลแห่งการท่องเที่ยว

ภาพที่ 3: หญิงชาวจีน
ที่ติดหนี้พนันคาสิโน
ถูกส่งตัวมาทำงาน
ในบ้านชาวจีน เพื่อปลดหนี้

ภาพที่ 4: โปสเตอร์โฆษณา
รับรักษาการติดยาเสพติด
หน้าร้านแห่งหนึ่ง
ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

⁴⁹ สัมภาษณ์เจ้าของร้านขายของชำใกล้คาสิโน 3/5/2012

Lauren Hilgers ได้ให้คำอธิบายว่าเหตุใดคาสีโนชายแดน จึงเป็นที่ดึงดูดใจ ต่อนักลงทุนชาวจีน โดย Hilgers ชี้ว่า ประการแรก ความต้องการที่จะพนัน ในหมู่ชาวจีนแผ่นดินใหญ่นั้นสูงมาก ในขณะที่การเดินทางไปมาเก๊าต้องใช้ วิชาชีพเฉพาะจึงจะเข้าไปได้ คาสีโนชายแดนช่วยตอบโจทย์ความต้องการและแก้ปัญหา ความยุ่งยากนี้ได้ด้วยการเข้าถึงที่ง่ายกว่า ประการที่สอง ในขณะที่เงินควบคุม ปริมาณของเงินที่สามารถนำออกนอกประเทศอย่างเข้มงวด คาสีโนชายแดน ช่วยให้การกระบวนกรย้ายเงินออกจากนอกประเทศเป็นไปได้อย่างง่ายดายมากขึ้น โดยให้บริการแลกเปลี่ยนเงินเป็นชิฟเล่นพนัน โดยลูกค้าสามารถฝากเงินในธนาคาร ของจีน แล้วแลกเงินในบัญชีเป็นชิฟเล่นพนัน ลูกค้าก็สามารถที่จะเปลี่ยนชิฟ เป็นเงินสดได้ด้วยการเล่นพนันเพียงไม่กี่เกมส์⁵⁰ วิธีการดังกล่าวพบได้ในเขต เศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำเช่นเดียวกัน การฟอกเงินจากการพนันถือเป็น สิ่งที่ปฏิบัติกันทั้งในหมู่นักพนันและนักธุรกิจที่อาศัยอยู่ภายในเขต รายงานจาก United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีฐานมาจากเงินสดอาทิ คาสีโน ร้านรับแลกเปลี่ยนเงิน หรือแม้แต่ภัตตาคาร โดยเฉพาะในเขตชายแดนที่มีปัญหาอาชญากรรม เป็นธุรกิจ ที่เปิดโอกาสให้เงินที่มาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมายได้ฟอกตัว และเข้าสู่เศรษฐกิจที่ถูกกฎหมาย⁵¹ ข้อสังเกตดังกล่าวพ้องกันกับความเห็นของ ประธานกรรมการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ นายพัฒนา สิทธิสมบัติ ซึ่งมีความเห็น ต่อธุรกิจคาสีโนที่ต้นผึ้งว่า “ผมหวังว่าอาจมีการผันเงินทุนที่ผิดกฎหมายเข้ามา ในโครงการนี้ และนั่นเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการฟอกเงินเกิดขึ้น”⁵²

⁵⁰ Hilgers, “Laos Vegas: A Chinese Entrepreneur Crosses the Border to Build His Gambling Empire”, <https://www.good.is/articles/laos-vegas>. เข้าถึงเมื่อ 2/3/2016

⁵¹ <http://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/1846084/jungle-vegas-how-chinas-gamblers-are-pouring-casino-laos> เข้าถึงเมื่อ 10/3/2016

⁵² <http://treasuresoflaos.blogspot.com/2013/02/macao-on-mekong-how-chinese-money-flows.html> เข้าถึงเมื่อ 12/13/2013

แม้ว่าจะเป็นการยากที่จะประมาณการรายได้ในด้านต่างๆ ที่คาสีโนของบริษัทคิงส์โรมันส์ได้รับในแต่ละปี ซึ่งรวมทั้งเงินที่ได้จากการพนัน และการให้เช่าที่แก่ร้านรวงต่างๆ กว่า 70 แห่ง เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวไม่เคยเป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณะแต่หากพิจารณาจากเงินลงทุนในเขตฯ นี้แล้ว ก็อาจประเมินได้ว่ากำไรน่าจะสูงนับพันล้านเหรียญสหรัฐ ทั้งนี้ บริษัทได้วางเงินลงทุนไว้ถึง 2.25 พันล้านเหรียญสหรัฐสำหรับการลงทุนในเขตนี้ไปจนถึงปี 2020⁵³ เจ้าของร้านของชำภายใต้คาสีโนได้เคยเล่าให้ผู้เขียนและผู้ช่วยนักวิจัยฟังว่าจำวุ่นวายเก็บเงินไว้ในที่ต่างๆ รวมทั้งในอพาร์ทเมนต์หลายห้องของเขาภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษเงินเหล่านี้ไม่ผ่านระบบธนาคาร ในปี 2012 ซึ่งฝนตกชุกมากในตอนเหนือของลาวทำให้อากาศค่อนข้างชื้น จนทำให้ธนบัตรจำนวนมากพากันขึ้นรา ในวันอากาศดีและมีแดดวันหนึ่ง ผู้ที่ผ่านไปมาหน้าอพาร์ทเมนต์ของเขาได้พบว่า เงินจำนวนมากได้ถูกนำออกมาตากไว้ที่สนามหญ้าหน้าอพาร์ทเมนต์ โดยมียามพร้อมอาวุธครบมือยืนเฝ้าอยู่⁵⁴

⁵³ งบประมาณของลาวในปี มียอดอยู่ที่ US\$1.13 billion (<http://www.scmp.com/article/736471/high-stakes-laos-turns-casinos>. เข้าถึงเมื่อ 5/2/2012)

⁵⁴ เรื่องนี้เล่าโดยเจ้าของร้านขายของชำใกล้กับคาสีโน สัมภาษณ์เมื่อ 4/5/2012

ภาพที่ 5: ธุรกิจให้บริการทางเพศ

กลยุทธ์หนึ่งที่คาสโนใช้ในการดึงนักพนันมายังบ่อนของตนเองคือการจ้างกลุ่มนายหน้า หรือที่เรียกกันว่าจิ้งจ้อเหริน (经纪人-Jingji rén) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายชาวจีนในการเรียกลูกค้า และพาแขกมาเล่นพนัน จิ้งจ้อเหรินจะได้เงินสองทาง ทั้งจากคาสโน และจากแขก โดยในทีมทำงานจะมีทั้งชายและหญิงช่วยอำนวยความสะดวก จัดการเรื่องเดินทาง และจองโรงแรม ให้กับลูกค้าชาวจีนซึ่งมาจากหลายมณฑล อาทิ ในเขตภาคเหนือ (ตงเป่ย) เสฉวน กวางตุ้ง คุณหมิง ยูนนาน โดยทำงานกันเป็นกลุ่ม และมีหัวหน้าในแต่ละกลุ่ม นายหน้าเหล่านี้จะทำงานผ่านเครือข่ายธุรกิจการท่องเที่ยวในจีน และจัดโปรแกรมทัวร์ โดยจะเริ่มจากยูนนาน ไปยังท่าขี้เหล็กของพม่า ซึ่งส่วนใหญ่ใช้เรือโดยสาร แล้วข้ามพรมแดนมายังฝั่งไทยที่เชียงแสน โดยเส้นทางจะสิ้นสุดที่ฝั่งลาวที่เมืองต้นฝั้ง คาสโนของคิงส์โรมันส์จะเป็นไฮไลต์ของแพ็คเกจทัวร์ นายหน้าจะมีหน้าที่ในการดูแลลูกค้าในขณะที่อยู่ในเขตฯ โดยจะเป็นผู้จัดการเรื่องที่พักและการเดินทาง จัดหาผู้หญิงมาอยู่เป็นเพื่อนให้กับลูกค้า ช่วยในการแลกเงิน ตลอดจนให้กู้ยืมเงิน

ที่มีอัตราดอกเบี้ย กลุ่มนายหน้าในเขตฯ จะแข่งขันกันหาลูกค้า ซึ่งในบางครั้งนำไปสู่ความขัดแย้งและเผชิญหน้าที่รุนแรง การซื้อและทำร้ายร่างกายลูกค้าพนันที่ไม่สามารถจ่ายเงินกู้เงินพร้อมอัตราดอกเบี้ยได้เป็นเรื่องที่พบเห็นอยู่ทั่วไปภายในเขตฯ จนต้องมีกฎที่ออกโดยบริษัทฯ ห้ามมิให้จี้จื้อเหรินทำร้ายร่างกายลูกค้าเพื่อรักษาภาพพจน์ของบริษัท⁵⁵

นอกเหนือจากการพนันแล้ว เศรษฐกิจเงาประเภทอื่นยังได้แก่การค้าประเวณี เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำเป็นที่รู้จักกันดีในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของเพศพาณิชย์แห่งหนึ่งในภูมิภาคที่มีการขายบริการอย่างเปิดเผย ผู้หญิงที่เข้ามาค้าบริการส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน ลาว และไทย แต่ไม่มีชาวพม่า การค้าประเวณีเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายทั้งในลาว ไทย และจีน แต่ธุรกิจนี้ในเขตฯ จะให้บริการทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านบริการนวด ทั้งนี้โรงแรมส่วนใหญ่จะผนวกเอาธุรกิจการค้าประเวณีเป็นส่วนหนึ่งของบริการของโรงแรม นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโรงแรมภายในเขตฯ มักถูกถามจากพนักงานโรงแรมว่ามีความต้องการผู้หญิงเป็นเพื่อนในระหว่างที่พักในโรงแรมหรือไม่⁵⁶ บัตรโฆษณาผู้หญิงเชื้อชาติต่างๆ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์จะวางอยู่บนหน้าโต๊ะเครื่องแป้งภายในห้อง หรือมีเช่นนั้น พนักงานโรงแรมก็จะหย่อนบัตรแนะนำผู้หญิงเหล่านี้ผ่านใต้ประตูห้องนอนมาให้แขกที่เข้าพัก ผู้หญิงที่ขายบริการทางเพศส่วนใหญ่ทำงานผ่านผู้คุ้มครองที่เป็นผู้ชาย ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดหาลูกค้ามาให้ ผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์กับนายหน้าในบ่อนคาสิโน ผู้คุ้มครองเป็นคนทำหน้าที่ในการจัดหาห้องพักที่ให้บริการ ต่อรองเรื่องราคาและ “ให้ความคุ้มครอง” แก่ผู้หญิงที่ตนดูแล โดยผู้หญิงมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้ผู้ชายเหล่านี้เป็นจำนวนเงิน 250 หยวนหรือ 38 เหรียญสหรัฐต่อวัน ไม่ว่าจะมิ

⁵⁵ ผู้ที่ออกกฎนั้นคือภรรยาของจ้าวเหว่ย ผู้ดูแลกิจการของบ่อนการพนัน สัมภาษณ์ เจ้าของร้านขายของชำ 4/5/2012

⁵⁶ <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/chinese-take-a-gamble-on-the-pleasures-of-sin-city-2312139.html>. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016

ลูกค้าหรือไม่ก็ตาม การให้บริการทางเพศปกติแล้วจะคิดอัตราค่าบริการอยู่ที่ 400 หยวน หรือ 60 เหรียญสหรัฐต่อชั่วโมง หรือ 1,800 หยวน (274 เหรียญสหรัฐ) ต่อคืน ในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าฝน ผู้หญิงเหล่านี้ มักจะย้ายไปยังแหล่งงานที่อื่นชั่วคราว อาทิ ในไทย หรือในจีน เพื่อหาลูกค้า ก่อนที่จะกลับมาอีกครั้งในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า

ภาพที่ 6: เสือโคร่งในฟาร์มของคิงส์โรมันส์

แต่ธุรกิจที่เปลี่ยนชายแดนให้กลายเป็นชายแดนป่าเถื่อนอย่างแท้จริง น่าจะได้แก่การค้าสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ได้กลายเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าชิ้นส่วนของสัตว์ป่า โดยที่การเปลี่ยนสัตว์ป่าให้เป็นสินค้ากระทำกันในหลายลักษณะด้วยกัน เนื้อเสือโคร่ง ตัณมี ลูกหมี และงูหลาม เป็นเมนูยอดฮิตที่เสิร์ฟในร้านอาหารภายในเขตฯ ในขณะที่เหล่าช่างกระดุกเสือโคร่งเป็นเครื่องดื่มชูกำลังที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ

เป็นอย่างยิ่ง สัตว์ป่าสัตว์ฟัก งามช้าง และหนังเสือจากทั่วเอเชียจะถูกจัดแสดง ในร้านขายของที่ระลึกของชาวจีน The Environmental Investigation Agency (EIA) and Education for Nature Vietnam (ENV) ซึ่งเป็นองค์กรสิ่งแวดล้อม จากอังกฤษและเวียดนามตามลำดับ ได้เขียนรายงานจากการลงพื้นที่สืบสวน ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ในเดือนมกราคม ปี 2014 ได้ชี้ให้เห็นว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าวได้กลายเป็นตลาดขายแดน ที่ค้าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ที่ซึ่งสัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์จำนวนมากถูกนำมาขายเพื่อความ บันเทิงและเพื่อการบริโภค⁵⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสือโคร่งที่เป็นสินค้าที่สร้างกำไร อย่างมหาศาลให้แก่ร้านค้าและภัตตาคาร ในรายงานของ EIA และ ENV ได้ระบุว่า สินค้าจากเสือโคร่งมาจากหลายแหล่งด้วยกัน อาทิ เสือโคร่งสัตว์ฟักมาจาก ยูนนานและลาว ส่วนหนังเสือโคร่งถูกขนส่งมาจากเมืองลาของพม่า ไทย และลาว นอกจากนี้ยังมีเสือที่ถูกเลี้ยงภายในเขตสวนสัตว์ของเขตฯ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจาก คาสีโน ในสวนสัตว์ดังกล่าวมีเสือโคร่งถูกขังอยู่ในกรงทั้งสิ้น 26 ตัว และ หมีดำ (Asiatic black bears) อีกจำนวน 38 ตัว รวมทั้งสัตว์ชนิดอื่นอีกเป็นจำนวนมาก โดยมีผู้เลี้ยงดูซึ่งอ้างว่าเป็นนักผสมพันธุ์เสือโคร่งและนักแลเนื้อเสือโคร่งจากฟาร์ม ในจีน ซึ่งถูกชักชวนให้มาทำงานภายในเขตนี้⁵⁸ ในขณะที่ความต้องการบริโภคยา ที่ทำมาจากอวัยวะของเสือโคร่งในหมู่ลูกค้าชาวจีนได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เขตฯ ได้วางแผนที่จะนำแบบแผนเรื่องฟาร์มเลี้ยงเสือโคร่งจากจีนมาใช้เพื่อแข่งขัน ในตลาดค้าสัตว์ป่าที่มีมูลค่าสูงในปัจจุบัน ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายของลาวซึ่งประกอบด้วย กฎหมายสัตว์ป่าปี 2007 และกฎหมายอาญาปี 2005 จะระบุให้สัตว์ป่าบางประเภท อาทิ เสือ ช้าง แรด หมี และอื่นๆ เป็นสัตว์สงวน ต้องห้าม และต้องได้รับการ อนุญาตจากรัฐในการที่จะนำสัตว์เหล่านี้มาใช้ แต่รายงานโดย EIA/ENV ได้ระบุว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลสัตว์ป่าภายในเขต ได้ยืนยันว่าการเลี้ยงสัตว์ป่าภายในเขต

⁵⁷ EIA, 2015, “Sin City: Illegal Wildlife Trade” <https://eia-international.org/wp-content/uploads/EIA-Sin-City-FINAL-med-res.pdf>. เข้าถึงเมื่อ 4/1/2016

⁵⁸ อ้างแล้ว. p.6.

ไม่เคยต้องขออนุญาตแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยง การมีไว้ในครอบครอง หรือการค้าเสือและหมึกก็ตามที่⁵⁹ ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้ว่าลาวจะเป็นภาคีของ CITES (อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์) อีกทั้งเลขาธิการของ CITES ยังได้มาเยือนลาวเพื่อทบทวนสถานการณ์การค้าสัตว์ป่าภายในลาว และได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาในการปฏิบัติตามข้อตกลงในเรื่องดังกล่าว แต่การเป็นภาคี ตลอดจนข้อท้วงติงของ CITES กลับไม่มีผลต่อกิจกรรมการค้าและการลักลอบนำเข้าชิ้นส่วนของสัตว์ป่าภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำแต่อย่างใด อีกทั้งข้อเสนอของ EIA/ENV ที่มีต่อรัฐบาลลาวให้ยุติการค้าสัตว์ป่าอย่างผิดกฎหมายภายในเขตก็ไม่ได้รับการตอบสนองอะไรอย่างเป็นรูปธรรม

ในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมต่อของธุรกิจค้าสัตว์ป่า เขตฯ ยังคงดำเนินการเป็นทั้งแหล่งรับและเป็นตลาดสำหรับเศรษฐกิจเถื่อนที่ค้าสินค้าสัตว์ป่าให้กับนักท่องเที่ยวชาวจีนอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ความย้อนแย้งของการสร้างชายแดนป่าเถื่อนประเภทนี้ ได้แก่การที่ชายแดนของสินค้าสัตว์ป่าในเขตเศรษฐกิจพิเศษกลับตั้งอยู่ไม่ไกลนักจากเขตสงวนทางธรรมชาติของบ่อแก้ว ที่ซึ่งสัตว์ป่านานาชนิด อาทิ ชะนี หมู และเสือ ได้รับการอนุรักษ์ให้อยู่ตามธรรมชาติรอการมาเยี่ยมเยือนจากนักท่องเที่ยว ในการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน พื้นที่และพันธุ์สัตว์ได้ถูกจัดแบ่งอย่างแตกต่างเพื่อการสะสมทุนและมูลค่าที่ขัดแย้งกันเอง การตัดผ่านไผ่มาระหว่าง “เขตป่าเถื่อนและเขตป่าอนุรักษ์” ทั้งสองประเภท ทั้งที่เพื่อบริโภคและเพื่ออนุรักษ์ และเพื่อความเถื่อนและอารยะ ได้กลายเป็นความอิหลัทธิเหลือที่ปราศจากความแน่นอนและขัดกันเองในกระบวนการสร้างความศิวิไลซ์ให้กับชายแดนของลาวในปัจจุบัน

⁵⁹ อ่างแก้ว. p.11

สรุป

ทุนนิยมคาสีโนในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษในชายแดนลาวภาคเหนือ สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพลังที่สำคัญสองประการคือ การแทรกแซงจากรัฐในการแปรรูปความเสี่ยงและเกมส์แห่งโอกาสให้เป็นสินค้าที่ถูกจัดวางไว้ในเขตเฉพาะที่บริหารและจัดการต่างไปจากอาณาบริเวณอื่นๆ ของรัฐชาติ และการเข้าสวมบทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจและปกครองดินแดนและประชากรของนักลงทุน อันเคยเป็นบทบาทที่สำคัญของรัฐชาติ ความร่วมมือของพลังระหว่างรัฐ-ทุน ดังกล่าว เกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนความหมายของสิ่งที่เรียกว่าอธิปไตย ดังที่ Ong ได้เคยนำเสนอไว้ก่อนหน้านี้แล้ว การเปลี่ยนความหมายดังกล่าว ได้เอื้ออำนวยให้กระบวนการสะสมทุนเป็นไปอย่างยืดหยุ่นและสามารถสร้างผลตอบแทนในจำนวนมหาศาล ทั้งนี้เนื่องจากปลอดภัยจากการควบคุมกำกับทางกฎหมาย ในทางกลับกัน การผ่อนปรนต่อความหมายของอธิปไตยของรัฐชาติลาว ด้วยการแปลงให้เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เป็นสินค้า ก็ได้ช่วยให้รัฐลาว สามารถยืมมือนักลงทุนในการผนึกเอาชายแดนที่ห่างไกล เข้าสู่กระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รัฐและนายทุนได้ร่วมกันวางแผนไว้ กระบวนการสร้างอารยะ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือปกครองชนิดหนึ่งที่รัฐใช้ต่อประชากรของตนเอง กลับได้กลายเป็นพันธกิจที่นายทุนใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนประชากรชนบทให้เป็นแรงงานที่มีผลิตภาพ และเพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับชายแดน กลบเกลื่อนเศรษฐกิจเงาชนิดใหม่ที่ถูกละเล้าเข้ามา ทั้งการพนัน เพศพาณิชย์ และค้าสัตว์ป่า ด้วยวาทกรรมการพัฒนา การสร้างเมืองท่องเที่ยวทันสมัย และการขจัดความยากจนให้หมดไปจากสังคมลาว

อย่างไรก็ตาม ประเพณีของทุนนิยมที่ค้าความเสี่ยงดังกล่าว แม้จะแสวงหาความมั่นคงของตนเองผ่านการสนับสนุนของรัฐ ที่ได้สร้างสภาวะยกเว้นขึ้นรองรับและประกอบสร้างวาทกรรมการพัฒนาอันสวยงามขึ้น เพื่อลดแรงเสียดทานจาก

สังคมและนานาชาติ แต่ความมั่นคงดังกล่าวกลับเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นตลอดเวลา เศรษฐกิจที่ไม่ได้ยึดโยงอยู่กับการผลิตไม่ว่าจะในท้องถิ่นหรือในระดับชาติ เป็นธุรกิจการบริโภคที่มีการแข่งขันที่สูงขึ้นในปัจจุบัน และผันผวนได้ง่ายดายจากสถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้ทุนนิยมคาสโน เช่นเดียวกับการพนัน ที่แม้จะสามารถสร้างรายได้ที่สูงลิ่ว เมื่อโอกาสมาถึง แต่ก็สามารถดิ่งลงเหวได้อยู่ตลอดเวลาเมื่อได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังกรณีที่เกิดขึ้นกับเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ในระหว่างปี 2011-12 จากเหตุการณ์การปล้นและฆาตกรรมชาวจีนในเรือสินค้าจีนที่เกิดขึ้นในเขตลำน้ำโขง โดยกลุ่มอิทธิพลไทใหญ่ ตลอดจนข้อกล่าวหาเรื่องยาเสพติดในเขตเศรษฐกิจพิเศษจากผู้นำรัฐไทย ซึ่งยังผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในช่วงเวลาดังกล่าว เช่นเดียวกับเหตุการณ์แผ่นดินไหวซึ่งเกิดขึ้นเป็นระยะในบริเวณ เชียงแสน-ต้นผึ้ง ก็มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างมากเช่นกัน การพึ่งพาอุตสาหกรรม การพนันที่มีขนาดใหญ่ แต่ขาดหลักประกันด้านเสถียรภาพที่ชัดเจน และทั้งไม่ได้ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจต่อเนื่องใดๆ จากอุตสาหกรรมดังกล่าว ในระยะยาวแล้ว ย่อมสร้างความเสี่ยงที่แม้แต่รัฐลาวเอง ก็ไม่สามารถควบคุมผลที่ตามมาที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ สิ่งที่น่าสนใจคือ ในช่วงเวลากว่าทศวรรษ นับตั้งแต่การเริ่มต้นสร้างเขตฯ มาจนถึงปัจจุบัน แผนการลงทุนที่นายทุนจีนได้โฆษณาไว้อย่างโก้หรูและใหญ่โต ในความเป็นจริงแล้ว ล้วนแล้วแต่ไม่เกิดขึ้น ตึกและอาคารพาณิชย์ร้าง ปรากฏอยู่ให้เห็นทั่วไปภายในเมืองคาสโนของคิงส์โรมันส์ เช่นเดียวกับข้อบ่งมอลลัสจีน หรือที่เรียกกันว่าไชน่าทาวน์ อันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญติดกับคาสโน ก็มีร้านรวงเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่เปิดขายสินค้า และใน-นอกฤดูกาลท่องเที่ยว ทว่าทั้งเมืองมีแต่ความเงียบเชียบ ราวกับเป็นเมืองร้าง หากเทคโนโลยีการจัดแบ่งพื้นที่ (Zoning technology) เป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษแล้ว ดูเหมือนว่า เทคโนโลยีดังกล่าว จะทำหน้าที่ได้เพียงการจัดการพื้นที่เท่านั้น หากแต่ไม่ได้มีผลต่อการจัดการเศรษฐกิจให้ก้าวหน้าและรุ่งเรืองแต่อย่างใด ในแง่นี้

ไม่เพียงแต่คาสิโนเท่านั้น ที่เป็นอุตสาหกรรมการพนัน หากแต่เขตเศรษฐกิจพิเศษเองก็เป็นธุรกิจการเดิมพันประเภทหนึ่ง ที่ไม่มีใครรับประกันได้ว่า การลงทุนด้วยทรัพยากรมหาศาล จะนำมาซึ่งความเติบโตทางเศรษฐกิจได้จริง และนี่น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่โครงการขนาดใหญ่เช่นการสร้างสนามบินนานาชาติภายในเขตฯ ยังคงไม่สามารถเดินหน้าต่อไปได้แม้ในปัจจุบัน

ภาพที่ 7: หมู่บ้านสามเหลี่ยมคำ

เขตเศรษฐกิจพิเศษ: ธัญญาหน้า การพราภลลล กบความเป็นผลเมืองที่ถูกลแวน

แนวคิแแต่แรกเริ่มมาจากจีน จากเขตเศรษฐกิจพิเศษลื่นเงิน แต่เราทำ
ในแบบของลาว

เชื่องคำ เชียงวณาน

ผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและประเมินผล

เลขาธิการคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ

รัฐบาลลาวได้ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษมาใช้ในปี 2003 โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาโครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างสะพานมิตรภาพเชื่อมระหว่างลาว-ไทยในแขวงสะหวันนะเขต ซึ่งจัดทำโดย JICA (Japan International Cooperation Agency) ในปลายปี 2000 อันเป็นสะพานแห่งที่สอง ต่อจากสะพานมิตรภาพที่จังหวัดหนองคาย ในการศึกษาดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะดึงดูดการลงทุนจากนักลงทุนทั้งในและนอกประเทศ ให้มาลงทุนในพื้นที่ตามเส้นทางหมายเลข 9 ที่เชื่อมระหว่างสะหวันนะเขตและเวียตนาม รัฐบาลลาวได้เริ่มต้นจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรกที่แขวงสะหวันนะเขต เพื่อเป็นพื้นที่ทดลอง โดยมีการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

และขอความช่วยเหลือด้านเทคนิคและการสนับสนุนด้านต่างๆ จากธนาคารพัฒนาเอเชีย UNIDO (The United Nations Industrial Development Organization) และ JICA นับตั้งแต่ปี 2003 เป็นต้นมา กฎหมายพิเศษหลายฉบับได้ถูกประกาศขึ้นเพื่อรองรับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะในที่แตกต่างกัน หลายแห่ง อันได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโน ในปี 2003, เขตเศรษฐกิจพิเศษเวียงจันทน์-ลองແກ່ງ ในปี 2008, เขตเศรษฐกิจพิเศษดงโพธิ์ ในปี 2009, เขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็น-แดนคำ ในปี 2010, เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำในปี 2010, เขตเศรษฐกิจเฉพาะภูเขียวในปี 2010, เขตเศรษฐกิจเฉพาะเวียงจันทน์-โนนทองในปี 2010, เขตเศรษฐกิจเฉพาะไชยเซษฐา ในปี 2010, เขตเศรษฐกิจเฉพาะบึงธาตุหลวง ในปี 2011, เขตเศรษฐกิจเฉพาะท่าแขก ในปี 2012, และเขตเศรษฐกิจพิเศษจำปาสัก ในปี 2015, ปัจจุบันลาวมีเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะอยู่จำนวน 12 แห่ง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตชายแดน ในจำนวนนี้ 4 เขตบริหารโดยนักลงทุนจากจีน ในอนาคตอันใกล้ รัฐบาลลาวได้ประกาศว่า จะขยายจำนวนเขตเศรษฐกิจพิเศษออกไปอีกเป็น 41 แห่ง

ในฐานะที่เป็นการจัดการพื้นที่ประเภทหนึ่ง รัฐบาลลาวได้นิยามเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะว่า คือ “รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งกำหนดสถานที่เฉพาะในการดึงดูดนักลงทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ด้วยการสร้างแรงจูงใจทางด้านภาษีและศุลกากร เพื่อส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การบริหาร การผลิต การเพิ่มพูนทักษะและการถ่ายโอนด้านเทคโนโลยี” โดยทำการจำแนกเขตเศรษฐกิจดังกล่าว ออกเป็นสองลักษณะคือ เขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตเศรษฐกิจเฉพาะ ทั้งนี้เอกสารของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว ได้ระบุว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นเขตที่ถูกจัดวางให้เป็นพื้นฐานสำหรับการส่งเสริม สนับสนุน และให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนในการสร้างธุรกิจ โดยมีแผนในการพัฒนาเมืองทันสมัยครบรูปแบบ ที่ซึ่งชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เขตจะถูกบริหารโดยคณะกรรมการสองชุด ได้แก่ คณะกรรมการบริหารจัดการและคณะกรรมการด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำงานด้วยกันเพื่อพัฒนาเขต ทั้งนี้ ลักษณะ

การลงทุนจะแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ เขตที่รัฐลงทุน 100 เปอร์เซ็นต์ และเขตที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน สำหรับเขตเศรษฐกิจเฉพาะนั้น ได้ถูกนิยามให้เป็น “พื้นที่ภายใต้กฎฎีกาของรัฐหรือกฎหมาย ที่แตกต่างไปจากที่อื่น เพื่อการเร่งการพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งรวมถึง เขตอุตสาหกรรม เขตส่งออกสินค้า เขตท่องเที่ยว เขตการค้าเสรี และเขตเทคโนโลยีระดับสูง ตลอดจนเขตเพื่อการพัฒนาชายแดน” เขตเศรษฐกิจพิเศษในแต่ละแห่งจะมีชื่อที่แตกต่างกัน ตามลักษณะของการพัฒนาที่ต่างกัน และแต่ละเขตจะมีคณะกรรมการบริหารเฉพาะของตนเอง ในขณะที่เขตเศรษฐกิจเฉพาะมักมีขนาดที่เล็กกว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษ และมีคณะกรรมการบริหารเพียงชุดเดียวคือ คณะกรรมการเศรษฐกิจ ในด้านกฎหมายและการบริหารที่ไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ จะอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าแขวง บางเขตเศรษฐกิจเฉพาะ จะเป็นการลงทุนโดยเอกชน 100 เปอร์เซ็นต์

การก้าวเข้าสู่न्द्रกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษของลาว เป็นไปอย่างก้าวกระโดดที่รวดเร็ว และแผ่ขยายไปทั่วประเทศ โดยใช้न्द्रกรรมดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมานับตั้งแต่ปี 2003 เป็นต้นมา การก้าวกระโดดที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับทิศทางการนำพาประเทศเข้าสู่เศรษฐกิจแบบตลาดของประเทศสังคมนิยมในยุคหลังทศวรรษที่ 1980 และสะท้อนการปรับตัวของผู้นำของประเทศในการพาตนเองและประเทศเข้าสู่โลกทุนนิยม โดยการผันตนเองจากชนชั้นนำของการปฏิวัติไปสู่ผู้จัดการของรัฐที่ถูกแปรรูปให้เป็นของเอกชน (Privatized state) รัฐลาว เช่นเดียวกับรัฐสังคมนิยมอื่นๆ ได้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยให้เกิดการสะสมทุนชั้นปฐมภูมิ ภายใต้การร่วมมือกับกลุ่มทุนข้ามชาติในการเปลี่ยนทรัพยากรของท้องถิ่นให้เป็นสินค้าที่สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ กระบวนการดังกล่าว เป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติลาวในยุคหลังสังคมนิยม ในแง่นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงไม่ได้มีบทบาทเพียงในทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองให้กับรัฐในการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและประชากรของตน ให้เข้าสู่เศรษฐกิจแบบ

เสรีนิยมใหม่ ด้วยวิถีทางที่รวดเร็วและมีผลกว้างขวางอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตคือ ในการสะสมทุนเพื่อก้าวกระโดดเข้าสู่ความเป็นเสรีนิยมใหม่ ผ่านนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว มีลักษณะที่แตกต่างไปจากกรณีประเทศต้นแบบเช่นจีน หรือประเทศที่ใช้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นตัวแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ในกรณีของลาว รัฐลาวเลือกที่จะถอนตนเองออกจากการเป็นรัฐพัฒนา โดยมอบสิทธิและอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเขตให้กับเอกชนอย่างเต็มรูปแบบ ภายใต้ันวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ รัฐได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้ที่เคยทำหน้าที่ในการพัฒนา กลายมาเป็นนายหน้าในการค้าที่ดิน การเปลี่ยนแปลงบทบาทดังกล่าว มีผลอย่างยิ่งต่อทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจภายในเขต คุณภาพของเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายในเขต ตลอดจนชะตากรรมของเกษตรกรที่ถูกทอดทิ้ง และไม่สามารถเปลี่ยนสภาพชีวิตเข้าสู่ระบบการจ้างงานได้ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้บังเหียนของนักลงทุน โดยที่รัฐทำหน้าที่เป็นตัวกลาง จึงได้ก่อให้เกิดความตึงเครียด ขัดแย้ง และเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้าน นักลงทุน และหน่วยงานรัฐ อย่างหนักหน่วง อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ในประวัติศาสตร์ยุคหลังสังคมนิยมลาว

การถอนตัวของรัฐจากบทบาทของรัฐพัฒนา (Developmental State) ไปสู่รัฐนายหน้า (Broker State) ในการเปลี่ยนประเทศให้เข้าสู่ยุคของเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ของลาว ภายใต้กลไกของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในประเด็นเรื่องที่ดินที่แหลมคมขึ้นในลาว ทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่ที่ดินได้กลายเป็นสินค้าเพื่อการเก็งกำไร ไม่ใช่เพื่อผลิตภาพที่สร้างประโยชน์แก่ท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันการบีบบังคับให้เกษตรกรสละที่ดินเพื่อกระบวนการเก็งกำไรดังกล่าว ก็เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยปราศจากการรองรับด้านแรงงานที่เป็นจริง ยังผลให้เกษตรกรจำนวนมาก ต้องกลายเป็นชาวนาไร้ที่ดิน และไร้งานทำ จนนำไปสู่การต่อต้านการพรากสิทธิที่เกิดขึ้นหลายครั้งภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ สภาพการณ์ดังกล่าว คล้ายคลึงกับสงครามที่ดิน (Land war) ที่เกิดขึ้นในอินเดีย ในงานศึกษาเรื่อง “Regimes of Dispossession:

From Steel Towns to Special Economic Zones” ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์การพรางสิทธิจากยุคอาณานิคมจนถึงเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษในอินเดียของ Michael Levien (2013) ได้เสนอข้อเสนอนี้นำสนใจว่า แม้ว่าการพรางสิทธิจะเป็นผลของพัฒนาการของระบบทุนนิยมที่ดำเนินมานับตั้งแต่ยุครัฐอาณานิคม แต่การพรางที่ดินภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในที่ดินที่ต่างกัน ในยุคการพัฒนาโดยรัฐหลังสมัยอาณานิคมระหว่างทศวรรษที่ 1947-1991 การเปลี่ยนแปลงที่ดินเกษตรกรรมให้เป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมเหล็กกล้า มีเป้าหมายสำคัญเพื่อผลักดันให้ที่ดินทำหน้าที่ในการ “ผลิต” เพื่ออุตสาหกรรม โดยมีรัฐเป็นศูนย์กลางสำคัญในฐานะผู้พัฒนาและเปลี่ยนที่ดินให้กลายเป็น “พื้นที่อุตสาหกรรม” (Industrial space) เพื่อผลิตเหล็กกล้า อันเป็นหนึ่งในวาระสำคัญของการสร้างชาติด้วยเป้าหมายของการเพิ่มพลังการผลิตให้กับที่ดิน ซึ่ง Levien พบว่า การต่อต้านจากเกษตรกรเป็นไปอย่างไม่กว้างขวางนัก เนื่องด้วยประชากรส่วนใหญ่ยอมรับความชอบธรรมของการสร้างชาติด้วยการเพิ่มประโยชน์ด้านการผลิตให้กับที่ดินโดยมีรัฐเป็นผู้นำการพัฒนาที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม ระเบียบใหม่ของการพรางสิทธิได้เริ่มต้นขึ้นภายใต้การปฏิรูปเศรษฐกิจเข้าสู่เสรีนิยมใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อดึงดูดเอกชนให้มาลงทุนในพื้นที่ กลับนำมาซึ่งการเข้ายึดกุมที่ดินของชนชั้นชาวนา เพื่อต่อต้านกลุ่มธุรกิจอีกชนชั้นหนึ่ง ที่ดินกลายเป็นสินค้าที่ถูกนำมาใช้เป็นที่สร้างแรงจูงใจทางด้านการลงทุนแก่เอกชน โดยมีได้มีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงเพื่อการผลิต หรือพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมดังเช่นในยุคก่อน การเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ดินเพื่อการผลิต (Land for production) ไปสู่ระบบที่ดินเพื่อตลาด (Land for market) ได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของการพรางสิทธิที่รุนแรงมากขึ้น ขณะเดียวกันการเผชิญหน้าและขัดแย้งระหว่างชาวนาและนายทุนก็เป็นไปอย่างตึงเครียดจนกลายเป็นสงครามที่ดินในที่สุด

ในบทนี้ ผู้เขียนจะสืบสาวประวัติศาสตร์ของเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยชี้ให้เห็นถึงเศรษฐศาสตร์การเมืองของเทคโนโลยีการแบ่งเขต (Zoning technology) ในฐานะที่เป็นเทคโนโลยีในการปกครอง (Governing technology, Ong 2004) ประเภทหนึ่ง ที่มีมานาน และพัฒนาเรื่อยมา จนถึงยุคเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่รัฐในยุคหลังสังคมนิยมโดยเฉพาะจีนนำมาใช้ ในการนำพาประเทศของตนก้าวเข้าสู่โลกแห่งตลาดเสรี และการสร้างความเชื่อมต่อกับภูมิภาคแห่งเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ในกระบวนการดังกล่าว รัฐได้เปลี่ยนความหมายของอธิปไตยและพลเมือง เพื่อรองรับความต้องการของตลาด และเพื่อเป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจ (Ong อ้างแล้ว) ตัวอย่างเขตเศรษฐกิจพิเศษเส้นเงินในจีน ได้กลายเป็นแม่แบบของการบริหารพื้นที่ อธิปไตย และเศรษฐกิจ ที่ได้เปลี่ยนเมืองชาวประมงเล็กๆ ให้กลายเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมชายแดนที่ประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่า ในกรณีของลาว เขตเศรษฐกิจพิเศษ กลับมีทิศทางการพัฒนาที่แตกต่างไปจากแบบแผนต้นฉบับโดยสิ้นเชิง การถอนตัวจากการเป็นรัฐพัฒนา และการมอบอำนาจการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับนักลงทุนทั้งหมด ได้ทำให้เทคโนโลยีการแบ่งเขตกลายเป็นเทคโนโลยีการปกครองภายใต้อำนาจการควบคุมโดยนักลงทุน ซึ่งทำให้การจัดการพื้นที่เป็นไปตามความอำเภอใจและตามความต้องการของนายทุน ก่อให้เกิดการอพยพโยกย้าย และการพรางสิทธิในที่ดินที่รุนแรงและขาดความเป็นธรรม ในขณะที่ประเภทของเศรษฐกิจที่ถูกพัฒนาภายในเขต ไม่ได้ก่อให้เกิดการเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจของท้องถิ่น หรือรองรับแรงงานที่แปรสภาพมาจากเกษตรกรไร้ที่ดินจำนวนมากได้ การเปลี่ยนบทบาทของรัฐไปสู่การเป็นรัฐนายหน้า และทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ให้กับนักลงทุน ในขณะที่ปล่อยให้ชะตากรรมของพลเมืองตกอยู่ภายใต้อำนาจของทุนเสรีนิยมใหม่ ได้ทำให้ชีวิตของเกษตรกรจำนวนมากในเขตเศรษฐกิจพิเศษถูกทอดทิ้งและแขวนไว้ในภาวะระหว่างกลาง (Abeyance) ของการเป็นเกษตรกรไร้ที่ดิน และแรงงานที่ปราศจากการจ้างงาน

จากเมืองท่าตามสนธิสัญญาสู่วงล้อมแห่งเสรีนิยมใหม่

เขตเศรษฐกิจ (Economic zones) เป็นการจัดการพื้นที่ประเภทหนึ่งที่มีมานานนับแต่ยุคเจ้าอาณานิคมตะวันตก อาทิ การจัดตั้งเมืองท่าตามสนธิสัญญาพิเศษ (Treaty Ports) อันเป็นรูปแบบการปกครองที่เจ้าอาณานิคมบังคับให้ประเทศต่างๆ ได้อำณัติของตน อาทิ จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน และเกาหลี ทำการเปิดประเทศเพื่อทำการค้ากับโลกตะวันตก ซึ่งในหลายเขตมักสร้างสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (Extraterritoriality) ในเมืองท่าเหล่านั้น พลเมืองในกำกับของเจ้าอาณานิคมและกิจการของพวกเขาเหล่านั้น จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศที่เมืองท่าตั้งอยู่ อย่างไรก็ตาม เมืองท่าตามสนธิสัญญาเหล่านี้ ได้ถูกยกเลิกไปภายหลังการสิ้นสุดลงของยุคอาณานิคม เขตเศรษฐกิจในยุคสมัยใหม่ที่มีลักษณะที่ต่างออกไปจากเมืองท่าตามสนธิสัญญา ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในเวลาต่อมาภายใต้ชื่อเรียกว่าเขตเศรษฐกิจเสรี (Free Trade Zone) หรือเขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก (Export Processing Zone-EPZ) ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากองค์กรระหว่างประเทศในยุคการพัฒนา อันได้แก่ องค์กรสหประชาชาติ เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม (the United Nations Industrial Development Organization) และธนาคารโลก โมเดลของ EPZ ได้แพร่ขยายไปทั่วโลก โดยเฉพาะในซีกโลกกำลังพัฒนา ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา และตะวันออกกลาง นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ในเอเชียนั้น เมืองแรกที่มีการจัดตั้ง EPZ คือ เมืองเกาซุง ประเทศไต้หวัน (Ong 2004) ทั้งนี้ ในการผลักดันให้ประเทศกำลังพัฒนาก้าวเข้าสู่การเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม เขตเหล่านี้ได้แปลงแนวคิดของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ให้เป็นยุทธศาสตร์ในการ “การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ” ด้วยการจัดให้เขตดังกล่าวได้รับการยกเว้นจากกฎหมายทั่วไป ไม่ต้องเสียภาษีต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่นักลงทุนต่างชาติเข้ามาจัดตั้งโรงงานและผลิตสินค้าเพื่อส่งออก ฝึกทักษะให้กับแรงงาน และทำการถ่ายโอนเทคโนโลยีให้กับอุตสาหกรรมในประเทศ

Aihwa Ong ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ยุคแห่งเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกสามารถประสบความสำเร็จได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการเอื้ออำนาจของระบอบการเมืองภายใต้การปกครองแบบเผด็จการ ในสร้างปฏิบัติการแห่งการยกเว้น (An act of exception) ซึ่งได้ทำให้เขตการค้าเสรีหรือเขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกกลายเป็น “ประเทศที่อยู่ภายในประเทศอีกที” (Ong อ้างแล้ว) เขตเหล่านี้ได้รับการอนุญาตให้มีการกีดกันแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานสตรี ซึ่งมีค่าแรงที่ต่ำมาก เป็นที่ทราบกันดีว่า เขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ทั้งในเกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย ได้กลายเป็นพื้นที่ของการประท้วงของเหล่าคนงานเพื่อต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบแรงงานจากนายทุนต่างชาติที่ยึดเยื้อที่สุดในช่วงระหว่าง 1960-1980 ในขณะเดียวกัน ภายในช่วงเวลาสองทศวรรษ เทคโนโลยีภายใต้อุตสาหกรรม ภายในเขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออกเหล่านี้ก็ได้มีส่วนช่วยยกระดับอุตสาหกรรมภายในของประเทศกำลังพัฒนาให้สามารถแข่งขันกับตลาดภายนอกได้

อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีการแบ่งเขตได้มีการพัฒนาไปในยุคหลังจากทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นไป เขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก ได้เริ่มถูกแทนที่ด้วยเขตชนิดใหม่ ที่เรียกว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา แคริบเบียนและแอฟริกา ในปี 1986 มีเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นจำนวนกว่า 176 เขตถูกจัดตั้งขึ้นใน 47 ประเทศ และในอีกสองทศวรรษถัดมา จำนวนได้เพิ่มสูงขึ้นถึง 3,500 เขตใน 130 ประเทศ (Warr and Menon 2014) ได้มีการประมาณการว่ามูลค่าการส่งออกจากเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้นสูงถึง 2 แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ และเป็นแหล่งจ้างงานให้กับแรงงานกว่า 40 ล้านคนทั่วโลก (FIAS 2008)

การเติบโตของเขตเศรษฐกิจพิเศษ เกิดขึ้นในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศการลงทุนและการค้าโลกที่ไม่เอื้ออำนวยต่อรูปแบบของเขตอุตสาหกรรมส่งออก (Export Processing Zone-EPZ) แบบเดิมอีกต่อไป EPZ นั้นขยายตัวและประสบความสำเร็จอย่างมากในคริสต์ทศวรรษที่ 1960-1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออก การเติบโตของ EPZ เป็นผลมาจากการพัฒนาอุตสาหกรรม

ประเภทอิเล็กทรอนิกส์ ชิ้นส่วนรถยนต์ และอุตสาหกรรมตัดเย็บเสื้อผ้า โดยใช้แรงจูงใจด้านต้นทุนแรงงานที่ต่ำ และสิทธิพิเศษต่างๆ เป็นปัจจัยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามโมเดลแบบ EPZ เริ่มมีข้อจำกัด และมีศักยภาพด้านการแข่งขันที่ลดลงในคริสต์ทศวรรษที่ 21 (Farole 2011) ทั้งนี้โมเดลแบบ EPZ ซึ่งมีลักษณะที่เป็นเขตที่แยกตัวเป็นเอกเทศจากความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจภายในประเทศและเน้นการผลิตเฉพาะทาง ตลอดจนขาดมิติที่เกี่ยวข้องกับหรือส่งเสริมการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศ ได้เริ่มลดความนิยม และถูกแทนที่ด้วยโมเดลของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเน้นการเชื่อมต่อทั้งทางกายภาพ ยุทธศาสตร์ และการเงินระหว่างเขตต่างๆ กับเศรษฐกิจท้องถิ่น เปลี่ยนจากการสร้างแรงจูงใจทางการเงินไปสู่การเน้นบริการที่มีมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนปรับเปลี่ยนไปสู่วิธีการพัฒนาแบบอรรถประโยชน์หลากหลายประเภท (Multi-use development) ซึ่งรวมเอาอุตสาหกรรม การพาณิชย์ ที่อยู่อาศัย การท่องเที่ยวและกิจกรรมอื่นๆ เข้าด้วยกัน พร้อมทั้งประโยชน์ด้านภาษี ระยะเวลาการเช่าที่ยาวนาน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการดึงดูดนักลงทุน ทั้งนี้ ข้อพิจารณาเรื่องการกระจายผลประโยชน์ต่างๆ สู่เศรษฐกิจท้องถิ่น (Spill-over) การเชื่อมต่อการปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศ ตลอดจนการเชื่อมต่อกับอุตสาหกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศ (Backward linkage) การส่งต่อกับอุตสาหกรรมในอนาคต (Forward linkage) และการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจของภูมิภาค ได้กลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญของการลงทุนในรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ประเทศซึ่งได้ทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษกลายเป็นแม่แบบทางเศรษฐกิจในปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1980 ได้แก่ จีน ซึ่งได้เปลี่ยนเมืองเส้นเงิน ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวประมงเล็กๆ ในมณฑลกวางตุ้งในภาคใต้ของจีน ให้กลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางการเงินและอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง ในอันดับต้นๆ ของเอเชีย ซึ่งสร้างรายได้ให้กับรัฐบาลกลางกว่า 2 แสนล้านหยวนต่อปี ตลอดจนสร้างงานให้กับคนกว่า 6 ล้านคน/ปี ความสำเร็จของเส้นเงิน ได้นำมาสู่การขยายตัวของรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษไปในที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชีย และ

ภูมิภาคอินโดจีน นอกจากนี้ จีนยังได้ส่งออกโมเดลดังกล่าวไปยังประเทศต่างๆ ที่ตนเองได้ไปลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทวีปอฟริกา ในขณะเดียวกัน การลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษของจีนในประเทศในภูมิภาคอินโดจีน ก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และครองอันดับหนึ่งของประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนสูงสุดในภูมิภาค

อย่างไรก็ตาม การสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษในที่ต่างๆ ทั่วโลก ไม่ได้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับจีนในทุกแห่ง ในหลายประเทศได้ก่อให้เกิดต้นทุนทางสังคมอันเนื่องมาจากความขัดแย้งและเผชิญหน้าระหว่างนักลงทุนและเกษตรกรอย่างรุนแรงจนกลายเป็นสงครามที่ดิน เช่นในกรณีของประเทศอินเดีย ในบางแห่งการพัฒนาไม่ได้เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจภายในประเทศจนกลายเป็นวงล้อมปิดที่ตัดขาดจากส่วนอื่นๆ ของประเทศ (Enclave) เช่นกรณีของบังคลาเทศ และกลุ่มประเทศในอฟริกา หรือปล่อยให้การพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ กลายเป็นอุตสาหกรรมประเภทเดียว (Single Unit) ของทุนข้ามชาติเพียงแห่งเดียว ก่อให้เกิดการผูกขาดและพัฒนาอุตสาหกรรมที่สร้างปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น กรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำของลาว เป็นต้น การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเขตเศรษฐกิจพิเศษยังได้ก่อให้เกิดงานศึกษาขึ้นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นการวิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จและล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาผลกระทบด้านสังคมการเมืองของเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องที่ดิน มิติด้านเพศภาวะและการจ้างงาน ตลอดจนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว งานศึกษาเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในจีน ก็ปรากฏงานจำนวนไม่น้อยที่ชี้ให้เห็นถึงมิติอื่นๆ นอกเหนือจากความสำเร็จ อาทิ ผลกระทบในแง่ลบที่เกิดจากเขตเศรษฐกิจพิเศษในจีนเอง (Gopalakrishnan 2007) และ ความตึงเครียดในการวางแผนและดำเนินการเนื่องจากความขัดกันระหว่างเป้าประสงค์จากรัฐส่วนกลางและความต้องการของท้องถิ่น (Ng and Tang 2004) เป็นต้น

ธนาคารโลกและธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนางานวิจัยในการประเมินความสำเร็จและปัญหาอันเกิดจาก

การจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติด้านเศรษฐกิจออกมาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาแนวนโยบายดังกล่าว งานศึกษาของ Farole (2011), Farole and Akinci (2011), FIAS (2008), ADB (2008) ตลอดจน Peter and Menon (2014) มีส่วนสำคัญในการวางกรอบคิดในการทำความเข้าใจเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีความหลากหลายทั้งในแง่เป้าประสงค์ การออกแบบ และการดำเนินการ เพื่อตอบสนองต่อนักวางแผน แหล่งทุน และนักลงทุนภาคเอกชนเป็นสำคัญ ในบรรดางานศึกษาโดยธนาคารโลก งานของ Farole Akinci นักเศรษฐศาสตร์ประจำธนาคารโลก นับว่าเป็นหนึ่งในงานที่ทรงอิทธิพลที่สุดในปัจจุบัน โดยได้เสนอกรอบคิดที่สำคัญสี่ประการในการพิจารณาความสำเร็จหรือล้มเหลวของเขตเศรษฐกิจพิเศษ อันได้แก่ การสร้างแรงดึงดูดทางการลงทุน การสร้างงาน การสร้างผลประโยชน์อันเป็นพลวัต และการสร้างหลักประกันในด้านความยั่งยืน Farole เห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนวิธีคิดจากการมองเรื่องแรงจูงใจด้านการเงินและจำกัดค่าแรง ไปสู่การพิจารณาการสร้างสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ การบูรณาการเศรษฐกิจของท้องถิ่นเข้ากับการพัฒนาอุตสาหกรรม และการคำนึงถึงความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ (อ้างแล้ว)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีงานของ Warr และ Menon (2015) นักเศรษฐศาสตร์แห่งธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย ซึ่งได้ตั้งสังเกตต่อการเติบโตของเขตเศรษฐกิจพิเศษในเอเชียไว้หลายประการที่แสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นมีข้อพึงพิจารณาหลายประการด้วยกัน อันได้แก่ ประการแรก ประโยชน์ด้านการจ้างแรงงานขนาดใหญ่ มิใช่ผลที่จะเกิดขึ้นในทันทีทันใด หากแต่จะมีผลหลังจากการจัดตั้งเขตไปแล้ว 5-10 ปีด้วยกัน ประการที่สอง เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นการลงทุนที่มีการแข่งขันสูงมาก เขตที่ประสบความสำเร็จ มักได้แก่เขตที่สามารถเสนอประโยชน์ด้านต้นทุนที่มีนัยสำคัญให้กับนักลงทุนเคลื่อนที่ (Mobile investors) นักธุรกิจเหล่านี้สามารถออกจากเขตเมื่อไหร่ก็ได้หากไม่ได้รับผลประโยชน์ตามที่คาดหวังไว้ มีหลายกรณีที่กลุ่มธุรกิจที่เข้ามาয়เขตหนึ่ง เป็นกลุ่มที่เพิ่งออกมา

จากอีกเขตหนึ่ง หลังจากประโยชน์ที่คิดว่าจะได้รับมิได้เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การยกเว้นภาษีให้กับกลุ่มทุนมิได้เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจที่จะลงทุนเสมอไป และการยกเว้นภาษี (Tax holidays) เป็นแรงจูงใจในลำดับท้ายๆ เท่านั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญกว่าในสายตานักลงทุนคือเรื่องเสถียรภาพการเมืองและเศรษฐกิจในระดับมหภาค ประการที่สี่ การคาดหวังเรื่องการเชื่อมต่อระดับใหญ่ทางเศรษฐกิจและการถ่ายโอนเทคโนโลยีไปยังทุนหรือธุรกิจท้องถิ่นอาจไม่เกิดขึ้น เพราะทุนข้ามชาติส่วนใหญ่มักนิยมใช้วัตถุดิบที่มีอยู่จากแหล่งที่เคยใช้ เว้นแต่ว่าจะมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องต้นทุน ประการที่ห้า ปัจจัยภายในที่มีความสำคัญในสายตานักลงทุนในการตัดสินใจลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษคือ ต้นทุนด้านแรงงาน แรงงานสัมพันธ์ และบรรยากาศที่ปลอดพ้นจากการประท้วง ปัจจัยอื่นๆ อาจประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ และต้นทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งไฟฟ้าและโลจิสติกส์อื่นๆ ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการนำเข้าและส่งออกอย่างปราศจากความล่าช้าและโปร่งใส และ ประการสุดท้าย ผลประโยชน์ที่จะเกิดจากเขตเศรษฐกิจพิเศษจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อ เขตดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การเปิดเสรีด้านเศรษฐกิจที่เป็นไปทั่วประเทศ มิเช่นนั้นผลที่ได้ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจะอยู่ในระดับปลายแถวเท่านั้น

อย่างไรก็ตามเขตเศรษฐกิจพิเศษก็มีได้มีฐานะเป็นเพียงยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองของรัฐประเภทหนึ่งอีกด้วย ทั้งนี้ในการผนวกรวมภูมิภาคที่มีระบบการเมืองที่แตกต่างกัน เข้าเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจเดียวกันผ่านการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในเขตชายแดนหรือเขตเชื่อมต่อของประเทศต่างๆ งานเขียนของนักมานุษยวิทยา Aihwa Ong เรื่อง “The Chinese Axis: Zoning Technologies and Variegated Sovereignty” (2004) ได้เสนอว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษและเทคโนโลยีการโซนนิ่งมีฐานะที่เป็นการปกครองชีวญาณ (Governmentality) ชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายถึงเครื่องมือของรัฐในการผนวกเอาพื้นที่ทางการเมืองที่แตกต่างจากแผ่นดินใหญ่ อาทิ ฮองกง มาเก๊า หรือแม้กระทั่งไต้หวัน และสิงคโปร์ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของ

สิ่งที่ Ong เรียกว่า พันธมิตรจีน (Chinese Axis) เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงเป็น “พื้นที่แห่งการยกเว้น” (Space of exception) ที่ช่วยให้จีนสามารถสร้างอธิปไตยหลากหลาย (Variegated sovereignty) ขึ้นมาได้ โดยการผนวกรวมของพันธมิตรทางด้านการค้า การอุตสาหกรรม และการเมืองเข้าด้วยกัน กลวิธีเชิงพื้นที่นี้ช่วยให้ “ชุมชนในจินตนาการ” เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และช่วยให้จีนสามารถสร้างพื้นที่ความเป็นใหญ่ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มีจีนเป็นศูนย์กลาง (Space of rising China-centric hegemony) โดยมีเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นกลยุทธ์สำคัญที่รัฐจีนใช้ในการปกครองเขตต่างๆ ของตน และในการสร้างความเป็นภูมิภาคนอกจีนแผ่นดินใหญ่

รัฐนายหน้ากับเสรีนิยมใหม่ตามยุทธศาสตร์

ลาวรับเอานโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษเข้ามาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศและตั้งความหวังกับนโยบายดังกล่าว ในฐานะที่เป็นแนวทางหลักในการสร้างเม็ดเงินให้กับประเทศ ดังที่รองนายกรัฐมนตรีและรองประธานคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติ นางบัวธา ชัตติยะ ได้เรียกร้องในการประชุมเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2016 ให้ผู้บริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษทั้ง 12 แห่งเร่งสร้างแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวในการหาทางดึงดูดให้มีการลงทุนเพิ่มมากขึ้นในเขตของตน พร้อมทั้งยืนยันว่า รัฐบาลจะเดินหน้าหว่านล้อมให้นักลงทุนต่างประเทศหันมาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาวให้มากขึ้น โดยตัวแทนรัฐจะเดินทางไปยังประเทศต่างๆ ด้วยตนเอง ในการประชาสัมพันธ์ให้นักลงทุนได้รู้จักเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในลาวและเข้ามาลงทุนให้มากกว่าเดิม⁶⁰ สิ่งที่น่าสนใจคือ

⁶⁰ <http://www.chinapost.com.tw/business/asia/vietnam/2016/04/12/463188/Lao-government.htm> เข้าถึงเมื่อ 12/7/2559

ในขณะที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพยายามดึงนักลงทุนให้หันมาสนใจเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว แต่กลับไม่ปรากฏว่า รัฐมีทิศทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเภทของ “เศรษฐกิจ” ที่จะนำมาพัฒนาในลาวแต่อย่างใด ทั้งนี้ รัฐบาลลาวเปิดรับโครงการทุกโครงการโดยมิได้สนใจว่า ประเภทของเศรษฐกิจที่ถูกเสนอโดยนักลงทุนนั้น จะเป็นเช่นไร และจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือไม่อย่างไร ซึ่งได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลายเขตด้วยกัน อาทิ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็น-บ่อหาน ซึ่งอยู่ระหว่างชายแดนลาวตอนเหนือและจีนตอนใต้ ซึ่งรัฐบาลได้ให้สิทธิแก่นายทุนจีนในการดำเนินการบ่อนคาสโนโกลด์เอนจินตี้ (黄金城赌场 Huángjīn chéng dǔchǎng) เพื่อดึงดูดรายได้จากนักท่องเที่ยวจีนที่หลั่งไหลเข้ามาตามถนนสาย R3A ในเวลานั้น บ่อนการพนันดังกล่าวได้กลายเป็นแหล่งรวมของอาชญากรรมประเภทต่างๆ และเป็นที่กักขังทำร้ายนักพนันที่กู้เงินและเสียพนัน จนไม่สามารถคืนเงินให้กับคาสโนได้ ธุรกิจและกิจกรรมนอกกฎหมายดังกล่าวสามารถดำเนินไปได้โดยปราศจากการควบคุม กีดด้วยสิทธิในการบริหารเขตที่รัฐบาลลาวมอบให้ ในท้ายที่สุด เมื่อเกิดกรณีฆาตกรรมนักพนันขึ้นบ่อยครั้ง ได้ทำให้ทางการจีนใช้มาตรการกดดันทั้งต่อคาสโนด้วยการตัดช่องทางในการสื่อสาร และกดดันต่อรัฐบาลลาว จนทำให้รัฐบาลลาวต้องตัดสินใจยุติสัญญาเช่าเขตกับนักลงทุนในที่สุด⁶¹ ในเวลาต่อมา รัฐบาลลาวได้เปิดให้มีการเช่าพื้นที่เพื่อจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกครั้ง ให้กับกลุ่มบริษัทไห่เฉิง Haicheng Group (云南海诚实业集团股份有限公司-Yúnnán hǎi chéng shíyè jítuán gǔfèn yǒuxiàn) จากจีน ซึ่งได้ซื้อต่อเขตดังกล่าวจากนักลงทุนคนก่อนหน้า และแปลงสัญญาเช่าเป็นการพัฒนาเมืองบ่อเต็นให้กลายเป็นเมืองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการค้า ภายใต้อายุสัญญา 90 ปี บนพื้นที่ 20 ตารางกิโลเมตร

บทบาทของรัฐนายหน้าของลาว ในการทำหน้าที่แสวงหาผู้ลงทุน โดยถ้อยโอนความรับผิดชอบในการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับนักลงทุนอย่างถาวร ได้ทำให้

⁶¹ <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9550000036295>
เข้าถึงเมื่อ 12/7/2016

เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่สร้างความเสี่ยงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ประชาชนและเศรษฐกิจโดยรวมอย่างน่าเป็นห่วง ทั้งนี้ การที่รัฐถอนตัวโดยสิ้นเชิงจากหน้าที่ความรับผิดชอบต่อพลเมืองในขณะที่ปล่อยให้นักลงทุน ซึ่งไม่ได้มีพันธะใดๆ ที่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน เข้าทำการก่อกวนทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจภายในเขต ผลที่ตามมาคือ คุณภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นขึ้นกับดุลยพินิจของนักลงทุนผู้บริหารเขตเป็นสำคัญ โดยรัฐมิได้ทำหน้าที่ในการถ่วงดุล ตรวจสอบ หรือสร้างหลักประกันใดๆ ต่อประชาชน ในหลายกรณี รัฐกลับทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนในการปกป้องประโยชน์ของบริษัทเสียเอง และเป็นผู้เอื้ออำนวยให้กระบวนการเวนคืนที่ดินดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว และเป็นไปตามความต้องการของนักลงทุน

ใน *Neo-liberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty* (2006) Aihwa Ong ได้เสนอว่า เสรีนิยมใหม่นั้นควรถูกมองในฐานะเทคโนโลยีการปกครองที่เปลี่ยนรูปได้ประเภทหนึ่ง ซึ่งถูกใช้โดยรัฐ/ระบอบการเมืองต่างๆ ในลักษณะที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป ไม่ว่าจะเป็นจะเป็นอำนาจนิยม ประชาธิปไตย หรือคอมมิวนิสต์ ในเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐจำนวนไม่น้อย กำลังสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ภาวะยกเว้น” ขึ้นผ่านเทคนิคการปกครองประเภทต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้สามารถวางแผนเองให้สามารถเข้าไปแข่งขันในเศรษฐกิจโลกอย่างได้เปรียบมากยิ่งขึ้น ในการสร้างภาวะแห่งการยกเว้น ยุทธศาสตร์แบบเสรีนิยมใหม่ในฐานะการปกครองประเภทหนึ่ง ได้ถูกนำมาใช้เพื่อผ่าตัดพื้นที่และพลเมืองเสียใหม่ให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นตัวอย่างอันหนึ่งของยุทธศาสตร์ดังกล่าว ภายใต้การจัดวางภูมิศาสตร์ใหม่ พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจะถูกแยกออกจากพื้นที่ที่เหลือของสังคม เป็นอิสระจากการควบคุมและปกครองโดยรัฐ โดยที่พลังของตลาดมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ภาวะดังกล่าวเป็นสิ่งยกเว้น ก็เพราะตลาดนั้น มิได้เสรีเสมอไปในที่อื่นๆ ของสังคม

ผู้เขียนต้องการเสนอเพิ่มเติมว่า ในกรณีของลาว เทคโนโลยีการปกครองดังกล่าว ได้ถูกถ่ายโอนจากมือรัฐไปยังนักลงทุน โดยรัฐถอนตัวจากการเป็นผู้รับผิดชอบต่อทิศทางการพัฒนา การวางแผน และการปกครองทั้งพื้นที่และประชากร มอบอำนาจให้กับกลุ่มทุนเข้าทำหน้าที่ดังกล่าวแทนที่รัฐ เสรีนิยมใหม่ที่เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงเป็นเสรีนิยมใหม่ตามยถากรรม ที่ปราศจากการวางแผนในภาพรวม หรือการพิจารณาทิศทางในอนาคต ขึ้นอยู่กับว่า นักลงทุนในแต่ละเขตจะเลือกเศรษฐกิจประเภทใด เป็นตัวขับเคลื่อนในการสร้างกำไรในพื้นที่ของตนเอง รัฐลาวทำหน้าที่เพียงเป็นตัวกลางในการเอื้ออำนวยให้กิจกรรมเศรษฐกิจดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ปราศจากอุปสรรค ในสภาวะการณดังกล่าว ในบางเขตเศรษฐกิจพิเศษ กิจกรรมนอกกฎหมายประเภทต่างๆ กลับกลายเป็นธุรกิจที่ฟูเฟื่องและสร้างปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมากมาย โดยที่รัฐลาวเพิกเฉยและไม่แทรกแซงแต่อย่างใด นอกจากนี้แล้ว แม้ว่าบทบาทของรัฐจะถูกลดทอนลงเหลือการเป็นตัวกลางดังกล่าว ยังพบอีกว่า ในหลายเขตเศรษฐกิจพิเศษ กลับพบว่าหน่วยงานของรัฐเอง ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่รับรู้บทบาทดังรายงานของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติของลาวเองก็ยอมรับอย่างเป็นทางการว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในที่ผ่านมานั้นเกี่ยวข้องกับการที่กรรมการของเขตซึ่งถูกแต่งตั้งโดยรัฐบาล ขาดความเข้าใจในนโยบายและกลไกของการพัฒนาและบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรรมการเหล่านี้ไม่สามารถนำแผนไปสู่การปฏิบัติได้ ไม่สามารถใช้กรอบกฎหมายและนโยบายอื่นที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนนักลงทุนในพื้นที่⁶²

⁶² http://lao-vita.com/upfiles/20158520517__DevelopmentStrategyeng.pdf เข้าถึงเมื่อ 12/7/2559

นอกจากนี้แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นค่าชดเชยที่ไม่เป็นธรรม การเลือกรับแรงงานแต่เพียงกลุ่มที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวเท่านั้น ตลอดจนปัญหา การทำลายทรัพยากรต่างๆ กลับไม่ถูกพุดถึงในรายงานภาครัฐแต่อย่างใด

การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ การพรางลึกลับ กับการต่อรองอันยืดเยื้อ

การตั้งถิ่นฐานใหม่ภายใน (Internal resettlement) เป็นประเด็นที่เป็น ที่ถกเถียงในทางวิชาการมาเป็นเวลานานับทศวรรษในหมู่นักสังคมศาสตร์และ นักพัฒนา หลักใหญ่ใจความของข้อถกเถียงคือ คำถามที่ว่า จะตีความการอพยพ อย่างไร จึงจะสะท้อนทัศนคติของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ ด้วยท่าทีที่ระมัดระวัง และวางอยู่บนพื้นฐานแห่งความเข้าใจ บทความเรื่อง “The Implications of Aspirations: Reconsidering Resettlement in Laos” (2008)⁶³ ของ นักมานุษยวิทยา Holly High ได้ใช้งานศึกษาในพื้นที่สองแห่ง คือในหมู่บ้านลุ่ม ในภาคใต้ และในหมู่บ้านสูงในภาคเหนือ ในการโต้แย้งการอธิบายเรื่องการบังคับ ให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ซึ่งมักถูกวางอยู่บนข้อถกเถียงที่แบ่งเป็นสองขั้ว ระหว่าง วาทกรรมว่าด้วยการกดบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ กับการเคลื่อนย้ายด้วยความ สมัครงใจ High ได้เสนอให้พิจารณาการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ในฐานะที่เป็น วิถีทางการเมืองของ “ฉันทามติเชิงทดลอง” (Experimental consensus) ที่ซึ่ง ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับนโยบายรัฐว่าด้วยการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ด้วยความปรารถนาที่จะมีชีวิตใหม่ที่ทันสมัยกว่าเดิม แม้ว่าปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จะเกิดขึ้นในเงื่อนไขที่ซับซ้อนและไม่เป็นธรรมก็ตามที่

⁶³ High (2008) “The Implications of Aspirations: Reconsidering Resettlement in Laos,” Critical Asian Studies 40: 4, 531-50.

ภาพที่ 8: บ้านเรือนในหมู่บ้านคว้น ก่อนการอพยพ

ท่าทีในแง่บวกต่อการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ดังกล่าวของ High ได้ถูกโต้แย้งอย่างหนักจาก Ian Baird, Bruce Shoemaker, Peter Vandergeest และ Keith Barney ในบทความโต้ตอบของพวกเขา เรื่อง “Internal Resettlement in Laos: Reading too much into aspirations: More explorations of the space between coerced and voluntary resettlement in Laos” (2009)⁶⁴ Baird และคณะ ได้เตือนให้ระวังบริบททางการเมืองที่การกดบังคับมักถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติ และการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เป็นคำสั่งมาจากเบื้องบนได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาในลาว ในภาวะการณ์เช่นนี้ การตีความการตั้งถิ่นฐานใหม่ จำเป็นต้องกระทำอย่างระมัดระวังต่อมิติที่อ่อนไหวทางการเมืองและด้วยความเข้าใจอย่างสะท้อนย้อนคิด นอกจากนี้แล้ว

⁶⁴ Baird et al. (2009) “Internal Resettlement in Laos: Reading too much into aspirations: More explorations of the space between coerced and voluntary resettlement in Laos,” *Critical Asian Studies* 41: 4, 605-620.

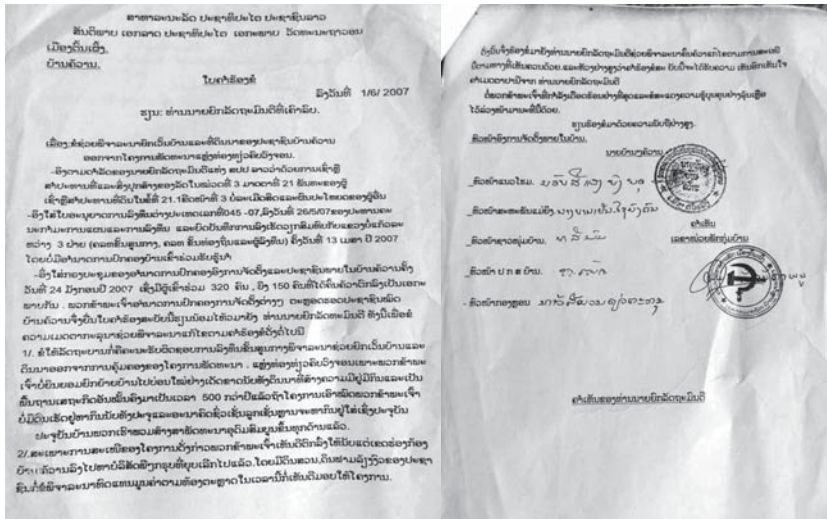
นัยที่สะท้อนจากท่าทีของ High ในแนวคิดเรื่องความปรารถนาต่อความทันสมัย ซึ่ง High เห็นว่าเป็นเหตุผลที่ทำให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายการย้ายถิ่นฐานใหม่อย่างเต็มใจก็จำเป็นที่จะต้องพิจารณาอย่างระมัดระวังด้วยเช่นกัน เพราะท่าทีดังกล่าว หากไม่พินิจอย่างรอบคอบแล้ว อาจถูกใช้เพื่อเป็นฐานสำคัญในการสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายรัฐในการอพยพโยกย้ายผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูง ซึ่งดำเนินมานานแล้วในรัฐรวมศูนย์เช่นลาว

ภาพที่ 9: วัดของหมู่บ้านกว๋านก่อนการอพยพ

ผู้เขียนเห็นว่า แม้ว่าข้อโต้เถียงเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานใหม่จะแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนในเรื่องนี้ในบริบทของลาว แต่ข้อโต้แย้งมักวางอยู่บนการพยายามตอบโต้เรื่องที่ว่าคนที่ประชาชนถูกย้ายออกจากถิ่นฐานของตนเองจากนโยบายรัฐ ควรถูกพิจารณาในฐานะที่เป็นประสบการณ์ของการกดบังคับ หรือฉันทามติเชิงทดลอง สิ่งที่ขาดหายไปจากข้อถกเถียงคือ ภาพที่ใหญ่กว่าการย้ายถิ่นฐานซึ่งได้แก่ พลังทางเศรษฐกิจการเมืองที่ผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นฐานใหม่

และเป็นปัจจัยที่กำหนดผลกระทบจากการย้ายถิ่นฐานใหม่ที่เกิดกับประชาชน นับตั้งแต่คริสต์ศักราชที่ 21 เป็นต้นมา เมื่อ “การเปลี่ยนที่ดินให้เป็นทุน” ได้ถูกยกให้เป็นนโยบายที่รัฐบาลลาวใช้ในการผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การบังคับให้มีการตั้งถิ่นฐานใหม่ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ (Accumulation by Dispossession, Harvey 2004) ที่ซึ่งทรัพยากรของท้องถิ่นได้ถูกยึดครองโดยรัฐและเปลี่ยนให้เป็นทุน โดยบรรษัทข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาเมื่อไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา สิ่งที่ต้องถูกพิจารณา จึงไม่ใช่เพียงเรื่องการโยกย้ายคนออกจากถิ่นฐานเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่ทรัพยากรของประชาชนถูกพรากออกจากการครอบครองของตน และถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ไปสู่ภาคเอกชน ในขณะที่เกษตรกรเจ้าของทรัพยากร ได้ถูกขับไล่ออกจากอาชีพของตนเอง และถูกบังคับให้ผันตนไปเป็นแรงงาน การพรากสิทธิที่เกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ ซึ่งรวมถึงการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ได้ดำเนินไปไม่เพียงในพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่ยากจนบนที่สูงอาศัยอยู่เท่านั้น หากแต่ยังเกิดกับชุมชนลาวในที่ราบลุ่มซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานอีกด้วย ในขณะที่เหตุผลในการต้องการการจัดการทำไร่บนสูงให้หมดไปยังคงถูกใช้เป็นเงื่อนไขที่ชอบธรรมโดยรัฐในการบังคับให้ประชาชนย้ายถิ่นฐานออกจากเขตป่า หมู่บ้านที่กลายเป็นเป้าหมายจำนวนมากในปัจจุบัน กลับไม่ใช่ชนที่มีการดำรงชีพด้วยการทำไร่ ในหลายกรณี ชาวนาในที่ราบเหล่านี้มีวิถีการดำรงชีพที่หลากหลาย และตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลายาวนานด้วยการทำนา ทำสวน และมีปศุสัตว์ การต่อต้าน และคัดค้านการบังคับให้ย้ายถิ่นฐานใหม่กลายเป็นเหตุการณ์สามัญที่เกิดขึ้น ในที่ที่โครงการพัฒนาเหล่านี้ไปถึง รวมทั้งในพื้นที่ที่รัฐเปิดให้มีการเช่าสัมปทาน และเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในขณะเดียวกัน การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ก็เป็นกระบวนการที่ไม่ยุติ และไม่สิ้นสุด ทั้งนี้ การพยายาม ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว ในการปรับตัวให้อยู่รอดจากภาวะการถูกพรากสิทธิของชาวบ้าน ยังคงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตประจำวันของพลเมืองชาวลาวภายใต้โครงการพัฒนาในปัจจุบัน

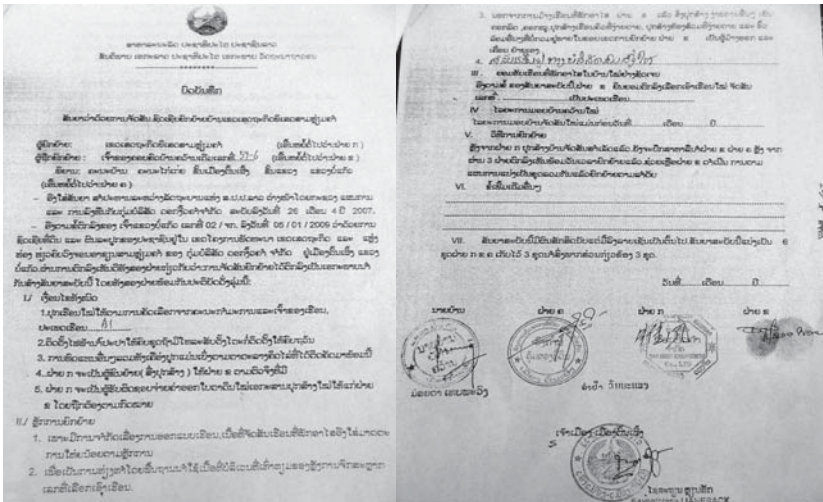

ภาพที่ 10: จดหมายร้องเรียนของชาวบ้านก๊วาน

การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขบังคับของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ได้เริ่มต้นขึ้นในปี 2007 เมื่อชาวบ้านหมู่บ้านก๊วาน อันเป็นหมู่บ้านแรกใน 9 หมู่บ้านเป้าหมายที่จะต้องถูกอพยพได้ถูกแจ้งให้ทราบจากเจ้าหน้าที่จากเมืองต้นผึ้งและจากฝ่ายเกษตร ถึงโครงการของนายทุนจีนในการที่จะเข้ามาพัฒนาพื้นที่ชายแดนลาว-ไทย ตลอดจนแม่น้ำโขง⁶⁵ และการที่ชาวบ้านต้องถูกอพยพออกจากหมู่บ้านและที่ทำกินของตน เพื่อเปิดทางให้กับการก่อสร้างโรงแรมและสถานที่ท่องเที่ยวของกลุ่มบริษัทดอกจิวคำ หรือ คิงส์โรมันส์จากจีน หมู่บ้านก๊วานและสิบุนเฮือง ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ก่อสร้างศูนย์ฟิตเนส โรงแรม ร้านอาหาร และสถานที่บันเทิงต่างๆ ในการพบปะกับชาวบ้าน

⁶⁵ หมู่บ้านที่เหลื่อประกอบด้วย บ้านโพหนม บ้านดอนมูน บ้านเวียงสว่าง บ้านเพียงงาม บ้านมอกกะจก บ้านลองโชน บ้านสิบุนเฮือง และบ้านม่วงคำ พื้นที่ที่ต้องสูญเสียให้กับบริษัทรวมกันแล้วประมาณ 3,000 เฮกแตร์

ในครั้งแรก เจ้าหน้าที่รัฐได้ใช้กลวิธีในการหว่านล้อมต่างๆ เพื่อชักจูงให้ชาวบ้านยินยอมอพยพออกจากพื้นที่แต่โดยดี ทั้งนี้เจ้าหน้าที่รัฐได้กล่าวกับชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมว่า จุดที่ตั้งของหมู่บ้านใหม่ จะห่างจากหมู่บ้านเดิมเพียงไม่กี่ร้อยเมตรเท่านั้น และชาวบ้านจะยังคงสามารถกลับมายังบ้านเดิมเพื่อเก็บผลหมากรากไม้และพืชผัก ตลอดจนใช้น้ำจากแม่น้ำโขงได้เช่นเดิม นอกจากนี้วัดของหมู่บ้าน ก็จะได้รับรับการเก็บรักษาไว้เช่นเดิมอีกด้วย ข้อเสนอของเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่า ผลกระทบจากการอพยพไม่น่าจะรุนแรงนัก แม้ว่าชาวบ้านจะต้องสูญเสียที่ดินทำกินและปัจจัยการผลิตอื่นๆ แต่พวกเขาก็เห็นว่า การถูกย้ายห่างออกไปเพียงไม่กี่ร้อยเมตรน่าจะยังคงทำให้ชาวบ้านสามารถกลับมาเก็บเกี่ยวผลผลิตได้อย่างไม่มีปัญหา และยังสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำได้โดยไม่ลำบากจนเกินไปนัก

ภาพที่ 11: บันทึกข้อตกลงเรื่องค่าชดเชย

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอที่เจ้าหน้าที่กล่าวแก่ชาวบ้าน กลับไม่มีมูลความจริง แต่อย่างใด พื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานใหม่ไกลออกจากหมู่บ้านเดิมหลายกิโลเมตร และไม่มีแหล่งน้ำใดๆ ที่สามารถใช้ได้ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถที่จะกลับมา เก็บเกี่ยวพืชผักในหมู่บ้านเดิมได้อีกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาวบ้านจึงได้ตัดสินใจ ที่จะทำหนังสือร้องเรียนไปยังนายกรัฐมนตรี โดยได้จั่วหัวหนังสือร้องเรียนว่า “คำร้องขอให้ได้โปรดพิจารณายกเว้นหมู่บ้านและที่นาของบ้านกัวนจากโครงการ พัฒนาเขตท่องเที่ยว” ตัวแทนของชาวบ้านสองคน ได้ถูกส่งไปยังนครหลวง เวียงจันทน์ เพื่อยื่นจดหมายถึงนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม เมื่อไปถึงสำนัก นายกรัฐมนตรี เจ้าหน้าที่ในสำนักนายกฯ ได้กล่าวกับชาวบ้านว่า โครงการดังกล่าว ได้รับการอนุมัติจากรัฐบาลไปเรียบร้อยแล้ว จึงไม่อาจพิจารณาทบทวนใหม่ได้

ในปีต่อๆ มา การต่อรองอันเข้มข้นเพื่อให้ได้ค่าชดเชยอันเป็นธรรมต่อทรัพย์สิน เรือกสวน ไร่ นา และบ้าน ตลอดจนการจ้างงานภายหลังจากการอพยพออกจาก หมู่บ้าน ระหว่างชาวบ้านและบริษัทคิงส์โรมันส์ ดำเนินไปอย่างยืดเยื้อ สิ่งที่น่าสนใจ คือ ในขณะที่ข้ออ้างที่บริษัทและหน่วยงานรัฐใช้ในการอพยพชาวบ้านคือ เพื่อ ขจัดการทำไร่ข้าวบนที่สูงและความยากจนในเขตชายแดนลาว-ไทย บริเวณ สามเหลี่ยมทองคำให้หมดสิ้นไป แต่ในความเป็นจริง ทั้งบ้านกัวนและสิบลูเฮียง ต่างก็เป็นหมู่บ้านในที่ราบลุ่ม ซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานาน โดยมีอาชีพหลักในการทำ นา ปลูกข้าวโพด สวนไม้ผล และสวนผัก ตลอดจนเลี้ยงสัตว์⁶⁶ บางครอบครัว ไม่ได้ทำนา หากแต่ยังชีพด้วยการปลูกข้าวโพด พืชผัก ตลอดจนเก็บของป่าขาย นอกจากนี้หลายครัวเรือนยังประกอบอาชีพค้าขายข้ามพรมแดนอีกด้วย การถูก บังคับให้ย้ายถิ่นฐาน ได้ทำให้เกษตรกรเหล่านี้ต้องกลายเป็นผู้ไร้ที่ดินและขาดปัจจัย การผลิตในการยังชีพไปโดยฉับพลัน

⁶⁶ บ้านกัวนเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์การก่อตั้งมานับแต่คริสต์ศักราชที่ 19 ชาวบ้านส่วนใหญ่ เป็นลูกหลานของชาวลื้อและชาวยวน ที่อพยพมาจากลำพูนของไทย อันเนื่องมาจากการขาดแคลน ที่ดินทำกิน และหลบหนีการกดขี่จากรัฐพม่าและรัฐล้านนา ในหมู่บ้านมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วยเช่นกัน อาทิ ไทดำ ลาว และขมุ

กระบวนการอพยพออกจากหมู่บ้านเพื่อไปตั้งถิ่นฐานใหม่ ใช้เวลารวมทั้งสิ้นกว่า 4 ปี (2007-2011) บริษัทคิงส์โรมันส์ได้ใช้นายบ้านและเครือข่ายของผู้นำทางการ เป็นตัวกลางในการดำเนินการรังวัดที่ดิน และเกลี้ยกล่อมให้ชาวบ้านยอมรับค่าชดเชยที่ต่ำกว่าราคาตลาด โดยผู้นำและบริวารเหล่านี้ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินจำนวน 200 บาทต่อวัน นอกจากนี้ ผู้นำและลูกหลานยังได้รับการจ้างงานที่บริษัทเป็นการตอบแทนอีกด้วย บทบาทของผู้นำหมู่บ้านได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากลูกบ้านอย่างหนัก ที่แทนที่จะช่วยชาวบ้าน กลับรักษผลประโยชน์ให้กับบริษัท ชาวบ้านรายหนึ่งกล่าวอย่างผิดหวังว่า “คนกันเองบ่ช่วยกัน” ในตลอดกระบวนการเข้ายึดครองที่ดินและต่อรองเรื่องค่าชดเชย เจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้าให้กับบริษัท มีบทบาทสำคัญในการบีบบังคับให้ชาวบ้านยอมสละที่ดิน และยอมรับค่าชดเชยที่ต่ำกว่าราคาตลาด การใช้คนลาวด้วยกันเองเป็นตัวกลางในการเจรจา เป็นกลยุทธ์ในการลดการเผชิญหน้าระหว่างนายทุนภายนอกกับชาวบ้าน ในตลอดช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบ้านต้องต่อรองกับค่าชดเชยที่ไม่เป็นธรรมด้วยตนเอง ด้วยการยื่นกรานในสิทธิที่พึงได้รับ บางรายใช้วิธีขัดขืนและดื้อแพ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง ชาวบ้านรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า

ไม่ว่าเราอยากจะต่อต้านรัฐบาลหรือพรรค แต่เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งยอดค่าชดเชยที่ฉันจะได้รับ พวกเขาบอกว่าเป็นจำนวนเงิน 800,000 บาท แต่เมื่อฉันไปขอรับเงินจากบริษัท มันเหลือเพียง 300,000 บาท ฉันถามพวกเขาว่าทำไมมันกลายเป็นแบบนี้ พวกนั้นบอกว่า ยอดที่แจ้งแต่แรกนั้นคำนวณผิดพลาด เมื่อฉันคุยกับข้าราชการที่ต้องได้รับการชดเชย มันไม่รวมยุ่งข้าว ยุ่งข้าวบ้านฉันใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน แต่มันไม่อยู่ในบัญชีรายการ พวกเขาไม่ยอมให้ค่าชดเชยกับบ่อน้ำอีกด้วย รั้วถูกลดขนาดจาก 171 เมตร เหลือเพียง 51 เมตร

พวกนั้นอ้างว่าบริษัทสร้างบ้านใหม่ให้อยู่แล้ว น่าจะพอแล้ว ฉันเลยมานั่งคิด ถ้าพวกนั้นให้ค่าชดเชยแค่นี้ ฉันก็จะไม่ย้ายออกละ คนลาว ไม่ยอมย้ายออกจากแผ่นดินลาว มันผิดตรงไหน? ฉันจ่ายภาษีที่ดินทุกปี ฉันไม่ได้อาศัยอยู่บน แผ่นดินรัฐหรือแผ่นดินคนอื่น ฉันไม่ได้ขายบ้านของฉัน มันยังเป็นบ้านของฉันอยู่ ถ้าฉันขายบ้านให้พวกคนจีนไปแล้ว นั่นก็อีกเรื่อง ฉันบอกพวกเขาไปตามนี้ พวกนั้นเลยบอกว่า จะคุยกันอีกที หลังจากนั้นมาถึงได้เพิ่มค่าชดเชยให้

นางขวัญ สัมภาษณ์ 9 พฤศจิกายน 2012

สำหรับชาวบ้านแล้ว แม้ว่าส่วนใหญ่จะไม่อยากย้ายออกจากหมู่บ้าน เนื่องจากที่ตั้งใหม่ห่างไกลจากแหล่งทรัพยากรต่างๆ และค่าชดเชยต่ำจนเกินไป แต่ก็ไม่สามารถที่จะขัดต่อนโยบายรัฐได้ ในบทสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่ง ซึ่งเคยเป็นเจ้าของร้านขายของชำในหมู่บ้าน และที่นาของเธอได้ถูกยึดไปสร้างโรงแรมของคาสโน ความโกรธต่อสิ่งที่เกิดขึ้นของเธอพุ่งไปยังรัฐบาล โดยเธอให้สัมภาษณ์ทั้งน้ำตาว่า “ฉันโกรธรัฐบาลของเรา พวกเขาเป็นผู้ที่อนุญาตให้บริษัทมายึดที่ของเราไป พวกบริษัทเขาก็มีงานของเขาเพราะเป็นนักลงทุน แต่รัฐบาลของเรา แทนที่จะปกป้องพลเมืองของตนเอง กลับทรยศพวกเรา ฉวยผลประโยชน์บนความทุกข์ของประชาชน”⁶⁷

ในท้ายที่สุด ชาวบ้านก็จำใจต้องยอมรับข้อเสนอของบริษัทเกี่ยวกับค่าชดเชย ในอัตราที่ต่ำกว่าราคาตลาดอย่างไร้อำนาจต่อรอง ทั้งนี้ แม้ว่าที่นาและที่เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนบ้านเรือนจะได้รับค่าชดเชยจากบริษัท ที่ดินที่ถูกยึดไปสร้างถนนเพื่อการสัญจร จะไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะบริษัทถือว่าเป็นสมบัติสาธารณะที่ชาวบ้านใช้ร่วมกัน โดยเฉลี่ยแล้ว แต่ละหลังคาเรือนจะได้รับเงินค่าชดเชยระหว่าง 60,000-80,000 บาทสำหรับค่าบ้าน ครอบครัวที่มีบ้าน ยุงข้าว ที่นาขนาดกลาง วัวควาย ที่เลี้ยงสัตว์ จะได้รับค่าชดเชยระหว่าง 800,000-

⁶⁷ สัมภาษณ์ 2/2/2012

1,000,000 บาท ทั้งนี้บริษัทก็อ้างกับสื่อที่มาสัมภาษณ์ว่า ได้จ่ายค่าชดเชยในอัตราที่สูงให้กับชาวบ้าน เพื่อที่จะพัฒนาให้หมู่บ้านแห่งใหม่กลายเป็นโฮมสเตย์สำหรับนักท่องเที่ยวมาเยือน แต่ชาวบ้านกลับเห็นว่า ความยากจนชนิดใหม่กำลังรอพวกตนอยู่ เนื่องจากค่าชดเชยจำนวนไม่มากนักกลับได้ถูกใช้หมดไปในระหว่างการเริ่มต้นปักหลักปักฐานในที่ใหม่

ภาพที่ 12: หมู่บ้านสามเหลี่ยมคำ

ในช่วงเริ่มต้นของการก่อสร้างหมู่บ้านแห่งใหม่ ชาวบ้านยังคงได้รับอนุญาตให้อยู่ในที่เดิมได้ และสามารถเก็บเกี่ยวพืชผักผลไม้รอบบ้านได้ตามปกติ แต่ถูกห้ามมิให้เข้าไปยังที่นาและที่ทำกินของตน คราวเรือนที่มีที่นามากจำนวนหนึ่ง ได้ใช้เงินค่าชดเชยในการซื้อที่นาผืนใหม่ในหมู่บ้านใกล้เคียง ในขณะที่ครัวเรือนที่มีที่นาลน้อย และค่าชดเชยไม่เพียงพอต่อการซื้อที่ดินแปลงใหม่ ต้องปรับตัวด้วยวิธีทางอื่นๆ บ้างก็ต่อรองกับบริษัทขอเปิดเพิงขายอาหารในย่านขายอาหารของคาสิโน ในขณะที่ครัวเรือนที่มีบุตรหลานอยู่ในวัยแรงงาน จะมีโอกาสในการปรับตัวเข้ากับ การเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าครัวเรือนที่ไม่มีแรงงาน หนุ่มสาวเหล่านี้ บ้างก็เข้าไปทำงานเป็นคนแจกไฟในบ่อนคาสิโน บ้างก็ข้ามพรมแดนมาทำงานยังฝั่ง

อำเภอเชียงแสนของไทย แต่สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงวัยหรือวัยกลางคน กลับกลายเป็นครัวเรือนที่ต้องเผชิญกับชีวิตที่ยากลำบากเมื่อปราศจากที่ดินทำกิน

ภาพที่ 13: ชาวบ้านพยายาม
ใช้เนื้อที่รอบบ้าน
เพื่อปลูกพืชผักสวนครัว

แม้ว่าจ้าวเห่วย เจ้าของบริษัทคิงส์โรมันส์ มักจะอ้างอยู่เสมอว่า เป็นผู้ที่สร้างการจ้างงานให้กับเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ แต่ในความเป็นจริง ชาวบ้านไม่ได้ถูกจ้างงานโดยบริษัททุกคน ผู้ที่ไม่สามารถพูดภาษาจีนได้ ไม่อาจทำงานในกะค่าของคาสีโน ตลอดจนชาวบ้านวัยกลางคน จนสูงวัย มักถูกปฏิเสธเมื่อไปสมัครงานกับบริษัท ทั้งนี้จำนวนประชากรที่ได้รับการจ้างงานโดยบริษัท คิงส์โรมันส์ มีเพียง 1 ใน 3 ของประชากรหมู่บ้านเท่านั้น⁶⁸ แรงงานหลักที่ทำงาน

⁶⁸ ประเมินการว่าจำนวนพนักงานที่ทำงานในคาสีโนทั้งหมด ไม่ต่ำกว่า 4,500 คน โดยที่ 1,800 คน เป็นพนักงานแจกไพ่ อายุของพนักงานแจกไพ่จะอยู่ระหว่าง 20-25 ปี โดยส่วนใหญ่เป็นคนจีน ในการจ้างงาน ผู้ที่มีถูกคัดเลือกจะเป็นผู้ที่สามารถพูดภาษาจีน ไทย และอังกฤษได้ พนักงานจีน บางราย เป็นนักศึกษาจีนที่เข้ามาเรียนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยในภาคเหนือ เช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในจังหวัดเชียงราย เงินเดือนของพนักงานเหล่านี้ อยู่ระหว่าง 2,000-3,000 หยวน หรือ 300-450 เหรียญสหรัฐ คาสีโนมีกฎที่ค่อนข้างเข้มงวดในการลงโทษ การโกงหรือผิดกฎของบริษัท อดีตพนักงานที่ลาออกไปแล้ว จะไม่ได้รับอนุญาตให้กลับเข้ามาทำงานอีก การฉ้อโกงในรูปแบบต่างๆ จะถูกลงโทษอย่างหนัก ซึ่งบ่อยครั้งมีการทำร้ายร่างกายเกิดขึ้นด้วย

ให้กับบริษัท หากเป็นงานก่อสร้าง ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชาวพม่า ทั้งนี้ งานอื่นๆ ภายในคาสโน แรงงานส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นชาวจีนและชาวลาว ตามลำดับ จากการสัมภาษณ์แรงงานชาวลาวที่ทำงานในคาสโน ส่วนใหญ่มักมีแผนที่จะทำงานเพียงระยะสั้นเพื่อสะสมทุน ก่อนจะหาเส้นทางโยกย้ายไปทำงานที่อื่น ในการสัมภาษณ์นางเกียงไซ ชาวบ้านก้วนซึ่งมีอายุ 26 ปี และแต่งงานแล้ว นางเกียงไซได้กล่าวว่า การตัดสินใจมาทำงานในคาสโนก็เพราะต้องการที่จะเก็บเงินสำหรับการสร้างบ้าน โดยเธอได้อธิบายว่า

ฉันทำงานในคาสโนมากกว่าสามปีแล้ว เป็นคนเดียวในครอบครัวที่ทำงานในนั้น งานในคาสโนก็ตืออยู่ แต่มันไม่มั่นคง ฉันอาจจะทำงานที่นั่นต่ออีกสักปีหรือสองปี แล้วก็อาจจะลาออก ควันบุหรืในนั้นแย่มาก พวกคนจีนสูบบุหรี่กันจัดมาก มันเหลือทนจริงๆ งานในนั้นก็หนักด้วย ฉันอยู่กะกลางคืน ต้องระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา เพราะถ้าเกิดทำผิดขึ้นมา จะถูกหัวหน้าด่าอย่างหนัก คนลาวที่ทำงานในนั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนแจกไพ่ พวกคนพม่าจะเป็นคนทำความสะอาด คนจีนกับพม่าจะได้ค่าแรงสูงกว่าคนลาว บางคนให้เหตุผลว่า เพราะว่าพวกเขาไม่ใช่คนแถวนี้

ตอนที่อยู่หมู่บ้านเก่า เราเคยมีรายได้มากกว่า 200,000 บาทต่อปี แต่ไม่ต้องจ่ายเงินซื้อเสื้อผ้าหรืออาหารเลย ทุกอย่างเราหาได้จากป่า แต่เดือนนึงจ่ายต่ำกว่า 2,000 บาท แต่มายูที่นี้ [ในหมู่บ้านใหม่] แต่เดือนนึงจ่ายเงิน 3,000 บาททุกเดือน

นางเกียงไซ สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2012

ครอบครัวของนางเกียงไขเป็นหนึ่งใน 4 ครอบครัวที่ขายที่ดินออกจากหมู่บ้าน และไม่ได้รับค่าชดเชยจากบริษัท ดังนั้นจึงต้องแสวงหารายได้ด้วยตนเอง ในการสร้างบ้านบนที่ดินที่บริษัทจัดสรรให้ ทั้งนี้ตามสัญญาที่บริษัทใช้ในการตกลงกับชาวบ้าน สิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นหลังจากปี 2007 เป็นต้นไป จะไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ ทั้งสิ้น ครอบครัวทั้ง 4 นี้ ได้ยืนยันว่า บ้านเรือนที่ปลูกสร้างหลังปี 2007 นั้น เป็นของครัวเรือนขยายที่อาศัยอยู่ร่วมกันมาก่อนหน้านั้นแล้ว และมีแผนที่จะแยกบ้านตั้งแต่ก่อนที่โครงการอพยพจะมาถึง การเจรจาต่อรองระหว่างบริษัทและชาวบ้าน 4 ครอบครัวดำเนินไปหลายปี แม้ภายหลังที่หมู่บ้านทั้งหมด ซึ่งมี 116 ครัวเรือนได้ย้ายออกไปยังที่ใหม่แล้ว ในท้ายที่สุด บริษัทยินยอมที่จะจัดสรรที่ดินให้ครัวเรือนที่มีปัญหานี้ 4 แปลงในหมู่บ้านใหม่ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ชาวบ้านที่เหลือสี่ครอบครัว ต้องสร้างบ้านด้วยตนเอง

ภาพที่ 14: รถตุ๊กๆ ที่บริษัทให้เช่าเพื่อรับส่งนักท่องเที่ยว แต่ต้องล้มเหลว

ในวันที่ 28 มกราคม 2012 บริษัทได้จัดให้มีพิธีเปิดหมู่บ้านใหม่ โดยบริษัทตั้งชื่อว่า “สามเหลี่ยมคำ” ขึ้น โดยจำวเหว่ย เจ้าของบริษัทคิงส์โรมันส์ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐมาร่วมเป็นสักขีพยานในพิธี หมู่บ้านที่สร้างใหม่นี้ มีลักษณะเหมือนหมู่บ้านจัดสรร ที่สร้างจากคอนกรีต แบ่งเป็นแปลง และมีขนาดที่แยกออกเป็น 6 เกรดที่แตกต่างกัน หน้าหมู่บ้านมีประติมากรรมหินเป็นสัญลักษณ์ของสามเหลี่ยมทองคำตั้งตระหง่านอยู่ ซึ่งชาวบ้านให้ความเห็นอย่างแปลกแยกว่า ไม่ใช่สิ่งที่ปฏิบัติกันในวันฉัตรมงคลลาวหรือไหล่อ ที่โดยปกติมักปลูกไม้ใหญ่เป็นสัญลักษณ์ไว้ใจกลางหมู่บ้าน บริษัทได้ประกาศในงานพิธีเปิดว่า “หมู่บ้านนี้เป็นบ้านพร้อมอยู่เพียงแค่ล้างเท้าให้สะอาดก็สามารถย้ายเข้ามาอยู่ได้ทันที”⁶⁹ จากภาพถ่ายนอกบ้านเป็นบ้านทันสมัย ใหม่เอี่ยม และภายในกว้างขวาง ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกตื่นเต้นที่ได้ย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านที่โอ่โง่งกว่าบ้านเดิมของตน แต่เมื่อผ่านไปไม่กี่เดือนก็เริ่มรู้สึกถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้น และเริ่มตระหนักในข้อเท็จจริงที่ว่า บ้านทั้งหมดถูกสร้างขึ้นด้วยวัสดุราคาถูก และด้วยการก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาต่างๆ เริ่มประเดประดังเข้ามาตั้งแต่เดือนแรกๆ ที่เข้าอยู่ ไม่ว่าจะเป็นฝาน้ำที่ปริแตก กระเบื้องมีรอยร้าว น้ำท่วมเข้ามาในบ้านเมื่อฝนตกหนัก และหลังคารั่ว ชาวบ้านจำนวนหนึ่งต้องใช้เงินค่าชดเชยหมดไปกับการซ่อมแซมบ้าน ทั้งที่เพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ได้ไม่นาน ความตื่นเต้นที่ได้อยู่บ้านใหม่พลันหายไป และถูกแทนที่ด้วยความผิดหวัง นางเกียงไซได้เล่าให้ฟังถึงสภาพบ้านที่มีปัญหาของชาวบ้านบางคนว่า

บ้านอยู่ในสภาพแย่มาก ก่อนที่จะย้ายเข้ามา บ้านก็มีรอยแตกให้เห็นแล้ว
ห้องน้ำก็มีรอยร้าว ในตอนแรกกรรมการบริษัทจ้างคนไทยมารับเหมาสร้างบ้าน
6 หลัง แต่งานทำไม่ดี ถูกตำหนัก คนงานก็เลยทิ้งงาน หนีไป ต่อมาก็จ้าง
พวกคนจีน งานยิ่งออกมาแย่มากขึ้นไปอีก พวกนี้ไม่รู้กระทั่งวิธีวางคาน
ก่อสร้างมันบนดินเลย แม้ว่าในข้อตกลงจะระบุว่าต้องให้กรรมการตรวจรับ

⁶⁹ Souksamone Sengchanh, 2013: 59

งานก่อน แต่ก็ไม่เคยมีการตรวจรับงานอะไร ไม่มีใครเคยมาถามชาวบ้าน บางบ้านก็สร้างไว้สูงเกินไป บางบ้านก็ต่ำเกินไป บ้านที่อยู่ในที่สูงหน่อย พอฝนตกหนักก็เจอกับดินถล่ม ก่อนที่จะพากันโยกย้ายมาที่นี่ ก็ไม่มีการประชุมพูดคุยอะไรกันเลย ไม่มีใครเช็คสภาพบ้านเลยว่าอยู่ในสภาพที่ดีหรือไม่ บางบ้านยังไม่มีห้องน้ำเลย ชาวบ้านต้องสร้างห้องน้ำกันเอง

นางเกียงไข สัมภาษณ์เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2012

ภาพที่ 15: สภาพบ้านที่พัง
และไม่ได้รับการซ่อมแซม

ภาพที่ 16: แปลงส่งเสริมการเกษตรที่ถูกทิ้งให้รกร้าง

การป่าวประกาศของบริษัทถึงความทันสมัยของหมู่บ้านอพยพ จึงเป็นเพียงคำโฆษณาที่ถูกนำมาใช้เพื่อกลบเกลื่อนต้นทุนที่แท้จริงของการตั้งถิ่นฐานใหม่ และแน่นอนที่ว่า นักลงทุนจากจีน ไม่ได้ยอมรับถึงปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผลกระทบต่างๆ ไปที่ชาวบ้าน ผู้จำต้องนำเงินค่าชดเชยที่เพิ่งได้รับมาเพื่อใช้ในการซ่อมแซมบ้าน ชาวบ้านคนหนึ่งได้กล่าวอย่างเสียใจว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชาวบ้านผิดหวังมาก แม้ว่าบ้านเก่าของพวกเขาจะเล็กและไม่สวยงาม แต่เราก็คอยจะอยู่ในบ้านพวกนั้นมากกว่าที่นี่”⁷⁰

ความเป็นพลเมืองที่ถูกแขวน (Abeyance)

อาจนิยามความเป็นชายขอบได้ว่า เป็นภาวะชั่วคราวของการถูกนำไปวางไว้ด้านข้าง ภาวะของการต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยเปรียบเทียบกับขอบของระบบ (วัฒนธรรม, สังคม, การเมือง, หรือเศรษฐกิจ)

Ghana S. Gurung and Kollmair 2005

ใน *Regulating Society: Marginality and Social Control in Historical Perspective* (1983) Ephraim Mizruchi ได้ใช้คำว่า Abeyance หรือสภาวะที่ถูกแขวนหรือทอดทิ้ง ในการอธิบายกลไกในการสร้างสิ่งบรรจ (Containment mechanism) เพื่อควบคุมผู้ที่เห็นต่างในสังคม ดังที่ Mizruchi ได้เสนอไว้ว่า

สังคมส่วนใหญ่มักเป็นไปตามการไหลอย่างเป็นระเบียบของผู้คนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง และจากองค์กรทางสังคมประเภทหนึ่ง ไปยังอีก

⁷⁰ อังแล้ว 2013: 60

ประเภทหนึ่ง เมื่อการไหลดังกล่าวเกิดไว้ระเบียบหรือถูกกีดขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีประชากรส่วนเกินที่ไม่สามารถถูกดูดซับโดยโครงสร้างทางสังคมที่ทำงานอยู่ ณ ช่วงเวลานั้นในสังคมหนึ่งๆ องค์กรเสริมจะต้องถูกสร้างขึ้นเพื่อที่จะได้สามารถบรรจุประชาชนชายขอบเหล่านั้นเอาไว้ จะในช่วงเวลาที่สั้นหรือยาวก็ตามที เก็บเอาไว้ใน “สภาวะแขวน” (Abeyance)

Mizruchi, อ้างใน Harper 1994: 44-45

ตัวอย่างของพื้นที่ของสภาวะแขวนได้แก่ ที่พักพิง ชุก ช่อง ที่ซึ่งผู้ที่ไร้งาน ไร้บ้าน คนงานปลดระวาง และประชากรผู้ไม่เป็นที่ต้องการประเภทอื่นๆ จะถูกดูดซับและเก็บเอาไว้ การตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ และหมู่บ้านใหม่ ก็สามารรถที่จะพิจารณาได้ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่ประชากร “ส่วนเกิน” ชาวลาวถูกแขวนเอาไว้เช่นเดียวกัน ในกฎหมายเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษของลาวได้ระบุเอาไว้ว่าประชาชนชาวลาวที่อาศัยอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษจะต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาเขต และห้ามมิให้โยกย้ายออกไปโดยไม่ได้รับอนุญาต บ้านสามเหลี่ยมคำ ในแง่นี้ จึงถูกใช้โดยนักลงทุนจีนได้การจัดการกับประชากรที่ไม่เป็นที่ต้องการของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่นำเข้าโดยจีน นอกเหนือจากแรงงานจำนวนเพียงเล็กน้อยที่บริษัทเห็นว่ามีความสามารถที่จะทำงานได้ และรับเข้าทำงานในคาสโนแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านสามเหลี่ยมคำอย่างไม่รู้ชะตากรรม ทั้งนี้ สิ่งที่ยากลำบากในหมู่บ้านใหม่สำหรับชาวบ้านก๊วนคือ ทุกอย่างต้องซื้อหาด้วยเงินสด รวมทั้งอาหารและน้ำดื่ม ภาวะเช่นนี้ยังความลำบากให้กับครัวเรือนที่ยากจนเป็นอย่างยิ่ง ในหมู่บ้านเดิม ซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำโขงชาวบ้านจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้รอบบ้าน พร้อมทั้งเลี้ยงเป็ด ไก่ และใช้น้ำจากบ่อที่ขุดในบริเวณบ้าน และแม่น้ำโขง ในหมู่บ้านใหม่ บริเวณรอบบ้านหุดแคบลงจนไม่สามารถปลูกผักหรือเลี้ยงเป็ดไก่ได้อีกต่อไป บางครัวเรือนได้พยายามใช้บริเวณรอบบ้านที่มีอย่างจำกัดในการปลูกพืชผักเท่าที่จะทำได้ บริษัทได้จัดหา

รถตุ๊กๆ มาให้กับชาวบ้าน⁷¹ ชาวบ้านบางรายได้ใช้โอกาสนี้พยายามที่จะหารายได้จากการรับส่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังคาสโน แต่เนื่องจากบริษัทเองก็มีกิจการรับส่งนักท่องเที่ยวของตนเองอยู่เช่นกัน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงมักเลือกที่จะเดินทางด้วยรถขนส่งของบริษัท กิจการให้บริการรับส่งด้วยรถตุ๊กๆ ของชาวบ้าน จึงล้มเหลวในที่สุด และการโฆษณาเรื่องการพัฒนาให้หมู่บ้านเป็นโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว ก็ไม่เคยเกิดขึ้นจริง

นอกจากความล้มเหลวของกิจการคมนาคมขนส่งแล้ว บริษัทยังได้ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการพัฒนาการเกษตร ซึ่งเป็นภาพลักษณ์สำคัญที่คิงส์โรมันส์พยายามสร้างในการให้สัมภาษณ์กับสื่อ โดยอ้างว่าเป็นการลงทุนเพื่อพัฒนาให้ชาวบ้านได้หันมาประกอบกิจการเกษตรแบบอินทรีย์ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในช่วงเริ่มแรก เจ้าหน้าที่จากบริษัทได้นำเมล็ดพันธุ์มาแจกแก่ชาวบ้าน และอนุญาตให้ชาวบ้านสามารถเพาะปลูกในแปลงที่เตรียมไว้ให้ได้ มีครัวเรือนชาวบ้านที่เข้าร่วมในโครงการจำนวน 25 หลังคาเรือน บริษัทได้รับปากว่าจะรับซื้อผลผลิตทั้งหมด เพื่อนำมาแปรรูปเป็นอาหารเลี้ยงพนักงานในบริษัท แต่ในช่วงเวลาของการเพาะปลูก ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาน้ำที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากสถานะแล้งที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดโรคระบาดพืช ยังผลให้ผลผลิตที่ออกมาไม่ดีเท่าที่ควร ในตลอดระยะเวลาแห่งการเพาะปลูก ไม่ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่จากบริษัทเข้ามาให้การช่วยเหลือหรือแนะนำแต่อย่างใด ในท้ายที่สุด เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวพืชผัก กลับไม่มีเจ้าหน้าที่คนใดเข้ามารับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน โครงการดังกล่าวต่อมาจึงยุติไปโดยปริยาย

การสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ (Accumulation by dispossession) ที่เกิดในต้นฝั้ เป็นกระบวนการที่ไม่เสมอภาคและตอกย้ำความแตกต่างทางชนชั้นในหมู่บ้านด้วยตนเองในบ้านก๊ววัน ชนชั้นที่มีที่ดินและมีอันจะกินในหมู่บ้าน

⁷¹ รถตุ๊กๆ ที่บริษัทนำมานั้น ไม่ได้แจกให้เปล่า ชาวบ้านต้องซื้อในราคา 8 ล้านกีบ หรือ 985.82 เหยียญสหรัฐ หรือหากเช่า ต้องจ่ายค่าเช่าวันละ 25,000 กีบ หรือ 3.08 เหยียญสหรัฐต่อวัน

ซึ่งมีอยู่ไม่กี่ครัวเรือน รวมทั้งผู้นำทางการของหมู่บ้าน เป็นกลุ่มคนที่ได้ประโยชน์ที่สุดจากผลประโยชน์ที่บริษัทคาสีโนนำมาให้ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้เป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่ และมีตำแหน่งบริหารในหมู่บ้าน จึงได้รับค่าชดเชยที่สูงที่สุด และใช้ตำแหน่งของตนเองได้การเข้าถึงผลประโยชน์ต่างๆ ที่บริษัทมอบให้ กลุ่มเหล่านี้ถือหางบริษัท และได้รับสิทธิประโยชน์ในเรื่องต่างๆ ผู้นำของหมู่บ้านเป็นผู้ที่สามารถใช้เงินค่าชดเชยในการซื้อที่ดินแปลงใหม่ และนำมาให้ชาวบ้านที่ไร้ที่ดินเช่า นอกจากนี้บริษัทยังให้ตำแหน่งงานแก่ผู้นำรายนี้ในบริษัท เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนที่ช่วยให้กระบวนการจ่ายค่าชดเชยเป็นไปด้วยดี แม้ว่าผู้นำรายนี้จะพูดภาษาจีนไม่ได้ และไม่สามารถพูดภาษาอื่นได้นอกจากภาษาลาวก็ตามที และแม้ว่าในบริษัทจะไม่ได้มีงานอะไรให้เขาทำเป็นชิ้นเป็นอันก็ตาม ลูกสาวของผู้นำรายดังกล่าวได้รับการว่าจ้างเข้าทำงานเป็นพนักงานแจกไฟในคาสีโน ทั้งนี้ ผู้นำรายนี้มีแผนที่จะลงทุนทำธุรกิจบ้านพักให้กับนักพนันที่เข้ามาเที่ยวในต้นฝั๋งอีกด้วย

นอกจากกลุ่มชนชั้นนำไม่กี่กลุ่มแล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ของบ้านกว๊านจัดอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ปานกลาง ที่มีที่นาจำนวนเล็กน้อย ไปจนกระทั่งไม่มีที่นาเลย สำหรับครัวเรือนเหล่านี้ ค่าชดเชยที่ได้รับ ไม่เพียงพอที่จะนำมาซื้อที่นาแปลงใหม่ ชาวบ้านต้องอาศัยสมาชิกที่ยังหนุ่มสาวในครอบครัว ออกหางานทำนอกหมู่บ้านเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว บริษัทคิงส์โรมันส์ ไม่ได้รับหนุ่มสาวเหล่านี้เข้าทำงานทั้งหมด ดังที่มักโฆษณาประชาสัมพันธ์ไว้ ในปี 2013 มีชาวบ้านเพียง 25 คนที่ได้รับการจ้างงานในฐานะพนักงานแจกไฟ โดยเป็นหนุ่มสาวที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี และส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ในครัวเรือนที่มีแรงงานไปทำงานในคาสีโน รายได้ที่ได้รับนั้นนับว่าเพียงพอค่าครองชีพที่สูงขึ้นในหมู่บ้านใหม่⁷² แต่หนุ่มสาวเหล่านี้ให้สัมภาษณ์ว่า หลังจากทำงานในคาสีโน สักสองสามปี พวกเขาพบว่างานที่ทำนั้นหนักและไม่ดีต่อสุขภาพเป็นอย่างยิ่ง

⁷² สำหรับพนักงานแจกไฟ เงินเดือนประจำจะอยู่ที่ประมาณ 3 ล้านกีบ หรือ 370 เหรียญสหรัฐต่อเดือน อย่างไรก็ตามพนักงานจะถูกหักเงินเดือนออกไป หากมีการลา ซึ่งรวมทั้งการลาป่วย

การทำงานในคาสโนต้องเปลี่ยนกะอยู่ตลอดเวลา และพนักงานจะต้องยืดหยุ่น และพร้อมที่จะทำงานกะใดก็ได้ วัชรุ่งผู้หญิงรายหนึ่งกล่าวว่า เวลาทำงานของเธอเปลี่ยนทุกๆ 15 วัน และไม่มีแบบแผนมาตรฐานอะไรที่แน่นอน อาทิเช่น เธออาจถูกกำหนดให้ทำงานระหว่าง 6.30-15.30 น., 15.30-22.00 น. และ 10.30-19.00 น. ซึ่งบ่อยครั้งที่ร่างกายปรับเวลาไม่ได้ ช่วงวันหยุดช่วงเดียวที่เธอสามารถมีเวลาพักผ่อนได้คือ ตรุษจีน⁷³ การลานอกเหนือจากช่วงตรุษจีนจะถูกบริษัทหักเงินเดือนตามจำนวนวันที่ลา แรงงานหนุ่มสาวส่วนใหญ่จึงมักจะลาออกหลังจากทำงานได้สักระยะหนึ่ง และมองหางานทำที่อื่นนอกเขตเศรษฐกิจพิเศษ คราวเรือนที่ประสบปัญหามากที่สุดจากการถูกพรากสิทธิในที่ดินคือคราวเรือนที่ไม่มีกำลังแรงงานในวัยหนุ่มสาว ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้รับการค่าชดเชยที่ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับครอบครัวอื่นๆ และไม่ได้รับสิทธิในการทำงานในคาสโน กลุ่มคนเหล่านี้บางส่วนผันตัวไปเป็นขวานาเช่าหรือขวานารับจ้าง เช่าที่ดินของขวานารวยเพื่อปลูกข้าวและผลผลิตอื่นๆ บางก็ออกหางานรับจ้างในหมู่บ้าน หรือต่างหมู่บ้านไกลออกไปเพื่อให้ได้ค่าแรงรายวันมาจุนเจือครอบครัว ถ้อยคำประชาสัมพันธ์ของบริษัทคิงส์โรมันส์ที่มักป่าวประกาศต่อสื่อมวลชน ในการเปลี่ยนขวานาที่ยากจนให้เป็นแรงงานที่มีงานทำถ้วนหน้า จึงเป็นเพียงคำโฆษณาเพื่อสร้างภาพลักษณ์ “นักบุญ” ให้กับบริษัท ทั้งนี้การพรากสิทธิในที่ดินที่เกิดขึ้น และการทอดทิ้งให้ชาวบ้านโดยเฉพาะคราวเรือนที่ยากจนต้องเผชิญชะตาชีวิตตามลำพัง ได้ทำให้หมู่บ้านสามเหลี่ยมคำเป็นเสมือนสถานที่ที่บรรจุพลเมืองที่ขาดไร้ซึ่งปัจจัยการผลิต ขณะเดียวกันก็ถูกเบียดออกจากกระบวนการพัฒนา ขับออกจากวิถีชีวิตที่พวกเขาดำรงชีพอยู่นางเกียงไซ ชาวบ้านคนสุดท้ายที่ย้ายออกจากหมู่บ้านกว๊าน ได้ตั้งข้อสังเกตต่อสภาพชีวิตของชาวบ้านว่า

⁷³ Souksamone Sengchanh, 2013: 75

ฉันไม่ได้พูดว่าพวกคนจีนมาขโมยอาชีพของพวกเรา ฉันเคยคิดว่าอาชีพของพวกเขาก็อย่างหนึ่ง อาชีพของพวกเขาก็อย่างหนึ่ง ไม่เหมือนกัน แต่พอพวกเขามาเอาที่ดินของเราไป ที่ดินที่เคยปลูกข้าวโพด นั่นหมายความว่าพวกเขามาเอาอาชีพของพวกเราไป มันทำให้พวกเราไม่พอใจ แต่พอหันไปดูที่ดินที่ถูกยึดไป มันถูกทิ้งเอาไว้แบบนั้น พวกเขาไม่ได้ทำประโยชน์อะไรกับมัน ปลอ่ยให้หญ้าขึ้นเต็มไปหมด ถ้าเรายังอยู่กันแบบนี้ ประเทศจะล่มแน่นอน ดูชาวบ้านทุกวันนี้ อยู่บ้านหลังใหญ่ แต่เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ไม่ได้ ในบ้านเก่าต่อให้เราไม่ให้อาหารพวกเป็ดไก่เสียสับวัน พวกมันก็อยู่ได้ ถ้าใครมาเยี่ยมเยียนเราก็กางไก่ให้แขกกินได้ คนบ้านนอกเป็นแบบนี้ เราไม่ต้องซื้อหาอะไรเลย เรามีของเราเต็มไปหมด แล้วยังขายได้อีกด้วย [ไก่] กิโลละ 150 บาท แต่เดี๋ยวนี้ เราเลี้ยงอะไรไม่ได้สักอย่าง

นางเกียงไซ สัมภาษณ์ 9 พฤศจิกายน 2012

บทเรียนจากบ้านกว๊านได้ทำให้หมู่บ้านอื่นๆ ที่ถูกกำหนดให้ต้องอพยพเริ่มต้นตัว และไม่นิยมยอมที่จะให้ความร่วมมือกับบริษัท ทั้งนี้ เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าสิ่งที่บริษัทพยายามประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตที่ดีขึ้น โอกาสด้านการงาน หรือทักษะใหม่ๆ ด้านการเกษตร เป็นเพียงกลยุทธ์ในการหวานล่อมให้ชาวบ้านยอมอพยพและเซ็นสัญญาการรับค่าชดเชยเท่านั้น ในช่วงระหว่างปี 2012-2014 การประท้วงของชาวบ้านในหมู่บ้านที่เหลือซึ่งขัดขวางไม่ให้มีการสำรวจพื้นที่และการเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกิดขึ้นในหลายครั้ง สำหรับบริษัทคิงส์โรมันส์แล้ว การอพยพโยกย้ายที่สำเร็จในกรณีบ้านกว๊าน นับเป็นการเริ่มต้นของโครงการสร้างควมมีอารยะให้กับชาวลาวในพื้นที่ชายแดน การเปลี่ยนพื้นที่ไกลปืนเที่ยงของลาวให้เป็นเมืองใหม่ ทรัพยากรท้องถิ่นทั้งหมดต้องถูกทำให้ “เชื่องเชือ” (Domesticated) และเปลี่ยนแปลงเสียก่อน กระบวนการทั้งหมดนี้ไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้หากปราศจากความร่วมมือจากรัฐ

ในเดือนมีนาคม 2012 หัวหน้าฝ่ายการพัฒนาที่ดินของแขวงบ่อแก้ว และเจ้าหน้าที่ฝ่ายเกษตรของต้นผึ้ง ได้เดินทางไปหมู่บ้านสีบุนเฮือง ซึ่งติดกับบ้านก๊วาน เพื่อแจ้งกับชาวบ้านว่า พวกเขาต้องมอบที่ดินให้กับบริษัท เพื่อที่จะสร้างสนามบินนานาชาติ และสนามกอล์ฟขนาด 18 หลุม อันเป็นระยะที่สองของการพัฒนาโครงการ การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ในครั้งนี้ ครอบคลุมพื้นที่ที่ใหญ่ขึ้น และกินเข้าไปในที่ดินของสามหมู่บ้าน คือ บ้านก๊วาน สีบุนเฮือง และบ้านม่วงคำ เจ้าหน้าที่ลาวได้แนะนำกับชาวบ้านว่า ให้เปลี่ยนอาชีพเสีย ขอให้ชาวบ้านเลิกทำนาซึ่งไม่มีอนาคตและด้อยพัฒนา ไปทำงานให้กับบริษัท เจ้าหน้าที่ยังได้พยายามที่จะทำการรังวัดที่ดิน และสำรวจกรรมสิทธิ์ในที่ดินอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การพบปะกับชาวบ้านในครั้งนั้น กลับเผชิญกับการต่อต้านและปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือจากชาวบ้าน และแม้ว่าเจ้าหน้าที่จะผลัดเปลี่ยนกันมาหาว่านล้อมชาวบ้านหลายต่อหลายครั้ง ก็ไม่ประสบผล และนำมาสู่การใช้กำลังโดยเจ้าหน้าที่ ในที่สุด นายบ้านสีบุนเฮือง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

ชาวบ้านไม่ยินยอมให้กับรัฐ พวกเขายืนเรียงหน้ากระดานกันตามแนวคันนา ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่เข้ารังวัดพื้นที่ ทางเมืองจึงนำตำรวจและทหารเข้ามา ชาวบ้านจึงตัดสินใจนั่งลงบนขอบคันนา ทหารกลับไม่ยอมถอย และเดินหน้าเข้าหาชาวบ้าน พวกเราเลยผลักกอกทหาร และไม่ยอมเช่นกัน ชาวบ้านที่มาร่วมประท้วงมาจากบ้านสีบุนเฮือง และบ้านม่วงคำ ชาวบ้านก๊วาน ไม่ได้มาร่วม แต่บอกว่าสนับสนุนการตัดสินใจของชาวบ้านสีบุนเฮือง เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาหลายหน ชาวบ้านเลยเสนอว่า หากจะย้ายค่าชดเชย ต้องไม่น้อยกว่า 1 ล้านบาทต่อไร่ ถ้าเขายอมตามนั้น พวกเราจึงจะยอมให้เขามารังวัดที่ดิน แต่ถ้าไม่ยอมรับข้อเสนอ เราก็จะไม่ยอมให้เข้ามา เราได้เรียนรู้บทเรียนจากกรณีบ้านก๊วานแล้ว

นายบ้านสีบุนเฮือง สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2012

เมื่อถูกถามว่า คิดอย่างไรต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษและสิ่งที่ยุติบรุษบอกรว่า จะนำมำซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวบ้าน ผู้นำหมู่บ้านสีบุนเฮือง ได้ตอบว่า

ชาวบ้านมีความสับสนอย่างมากนับตั้งแต่ตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษมา มีขโมย ขโจรเพิ่มมากขึ้น จากบ้านมอมถึงตันผึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเป็นมาก่อน นี้นำ จะเกิดจากการที่ชาวบ้านติดพัน มีคนแปลกหน้าเข้าๆ ออกๆ หมู่บ้าน ชีวิต แย่ลงมำหลังจากบ่อนคาสีโนมาเปิด พวกเขำบอกว่าจะช่วยให้มีการจ้างงาน แต่มันไม่จริง เด็กๆ ที่หมู่บ้านไปสมัครงานที่นั่นสี่ถึงห้าคน แต่ทำไปสักพัก ก็บอกรว่างานมันหนักเกินไป ต้องทำงำนติดต่อกัน 8 ชั่วโมงทั้งกลางวัน และ กลางคืน ไม่มีวันพัก ไม่มีวันหยุด ถ้าหยุด ก็จะถูกหักเงินเดือน 700 บาท ต่อวัน ถ้าเขาเห็นว่าหยุดโดยไม่มีเหตุผล ก็จะถูกหักเพิ่มอีก 300 บาทต่อวัน คนจีนได้เงินเดือนสูงสุด รองลงมำก็เป็นคนพม่า คนลาวได้เงินเดือนในอัตรา ที่ต่ำที่สุด บริษัทบอกรว่า เพราะว่ำคนจีนกับคนพม่าต้องจ่ายค่าวิชาและพาสปอร์ต ในการเข้ามาทำงำนที่นี่ พวกเขำยังบอกรอีกว่ำ คนลาวเป็นคนแกลวนนี้ ไม่ต้อง จ่ายค่าเช่าบ้าน ถ้าเงินเดือนยังต่ำขนาดนี้ ผมไม่คิดว่ำใครจะยังทำงำนต่อไปได้ ในความเห็นของผม เขตเศรษฐกิจพิเศษอยู่ไม่ได้ในระยะยาว พวกเขำบอกรว่ำ เรำจะไ้งำนใหม่ แต่ในความเป็นจริง พวกเขำบังคับให้พวกเรำย้ายออกจากบ้าน แล้วให้พวกคนงำนพม่าเข้าไปอยู่แทน

สัมภาษณ์ 10 พฤศจิกายน 2012

จะเห็นได้ว่า นายบ้านสีบุนเฮืองวางทำที่ของตนเองที่แตกต่างไปจาก ผู้นำของบ้านกว๊านโดยสิ้นเชิง โดยเลือกที่จะปกป้องผลประโยชน์ของชาวบ้าน แทนที่จะเป็นตัวแทนให้กับบริษัท และสนับสนุนให้ชาวบ้านเลือกแนวทางต่อต้าน การรุกร้ำมำยัดที่ดินของบริษัทเป็นแนวทางแรก หากไม่สำเร็จจึงค่อยหันมำ เจริญต่อรองค้ำชดเชยที่เป็นธรรม เช่นเดียวกับชาวบ้านคนอื่นๆ นายบ้านสีบุนเฮือง

สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน จากที่เคยมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์และพื้นที่ปลูกข้าวโพดจำนวนมาก ที่ดินเหล่านี้กลับถูกยึดครองโดยนายทุนจีน ซึ่งได้นำพืชชนิดอื่นมาปลูกแทนที่ข้าวโพด ชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ให้นายทุนจีนเช่าที่ดินเพื่อปลูกพืชส่งออกชนิดอื่น เช่น ถั่วลิสง ซึ่งขยายอาณาบริเวณออกกว้างขวางทั้งสองฝั่งของลาวและไทย นายบ้านสีบุนเอื่องเห็นว่า ค่าเช่าที่ดินที่บริษัทเสนอให้ชาวบ้านที่บ้านก๊ววันนั้น ต่ำเกินไปกว่ามูลค่าปัจจุบันของที่ดิน และไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง แต่อำนาจต่อรองที่บ้านก๊ววันต่ำเกินไปที่จะเอาชนะบริษัทได้ โดยเขาตั้งข้อสังเกตว่าการที่ชาวบ้านบ้านก๊ววันขาดความมีเอกภาพ อาจเนื่องมาจากการที่ชาวบ้านมีพื้นเพมาจากหลายที่หลายทาง มีทั้งคนลื้อ และคนยวน ซึ่งต่างไปจากบ้านสีบุนเอื่อง ที่ส่วนใหญ่เป็นคนยวนและองค์กรหมู่บ้านค่อนข้างมีความเข้มแข็ง การเรียนรู้จากบ้านก๊ววันได้ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น

การเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านสีบุนเอื่องและบริษัทคิงส์โรมันส์ ดำเนินเรื่อยมาอีกสองปี โดยในเดือนมกราคม 2014 ชาวบ้านกว่า 50 คน ได้ขัดขวางมิให้รถแทรกเตอร์ของบริษัทเข้ามายังที่นาของตน เพื่อเตรียมที่จะสร้างสนามบินนานาชาติ ซึ่งยังผลให้มีการส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งมีอาวุธครบมือเข้ามาเจรจากับชาวบ้านในพื้นที่ การขัดขืนไม่ยินยอมตามคำสั่งของรัฐในครั้งนี้ เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในปี 2012 นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนักในประเทศสังคมนิยมเช่นลาว และกลายเป็นหัวข้อที่สื่อมวลชนให้ความสนใจและเข้ามาทำข่าวในพื้นที่⁷⁴ ทั้งนี้ ดังที่ชาวบ้านให้สัมภาษณ์ การรวมตัวของชาวบ้านไม่ได้เป็นประทุ้งการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย หากแต่เป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจและความกังวลต่อชีวิตของตนเองและครอบครัว ที่กำลังถูกผลักดันให้กลายเป็นชาวนาไร้ที่ดินที่ปราศจากปัจจัยการผลิตในการยังชีพ ดังที่ชาวนาคนหนึ่งกล่าวกับ

⁷⁴ ตัวอย่างเช่น Radio Free Asia, <http://www.rfa.org/english/news/laos/farmers-04112014180934.html>

ผู้สื่อข่าวว่า “เราไม่มีเงินที่จะซื้อที่ดินใหม่ที่จะทำนา ถ้าที่นาเราถูกยึดไป เราจะไม่มีเหลืออะไรเลย เราจะกลายเป็นพวกที่มีมือและตีนถูกตัดออก”⁷⁵

การต่อรองเรื่องค่าชดเชยระหว่างชาวบ้านสืบบุ๋นเฮื่องและบริษัทคิงส์โรมันส์ ได้ยุติลงในที่สุด แต่สนามบินยังคงไม่ได้เริ่มก่อสร้างแต่อย่างใด การพยายามที่จะนำความมี “อารยะ” มาสู่พื้นที่ชายแดนของลาวตอนเหนือโดยบริษัทจีน กลับต้องเผชิญกับการดิ้นรนและขัดขืนของเหล่า “ประชากรส่วนเกิน” ที่ไม่ยอมตนเป็นพลเมืองที่ถูกแขวนไว้ในพื้นที่ระหว่างกลางของสังคมเกษตรกรรมที่กำลังถูกทำลายลง กับสังคมแรงงานไร้ที่ดินที่ปราศจากหลักประกัน และแม้ว่าการดิ้นรนจะดำเนินไปอย่างลำบากก็ตาม แต่นั่นก็สะท้อนให้เห็นถึงความลักลั่นของกระบวนการสร้าง “อารยะ” ภายใต้โครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษในชายแดนแห่งนี้เป็นอย่างดี

ชีวิตหลังการอพยพโยกย้าย

เมื่อผู้เขียนมีโอกาสได้กลับไปเยี่ยมพื้นที่ภาคสนามอีกครั้งหนึ่งในเดือนตุลาคม 2016 เพื่อติดตามสภาพชีวิตของชาวบ้านที่ได้ถูกอพยพออกจากหมู่บ้านกว๊านเมื่อ 5 ปีที่แล้ว และได้สัมภาษณ์ชาวบ้านหลายครัวเรือนด้วยกัน ได้พบว่า สภาวะความเป็น “ประชากรส่วนเกิน” หรือ “พลเมืองที่ถูกแขวน” ยังคงเป็นคำจำกัดความที่อธิบายความเป็นอยู่ของชาวบ้านกว๊าน ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นชาวบ้านสามเหลี่ยมคำได้เป็นอย่างดี การสูญเสียที่นาและที่ไร่ของชาวบ้าน ได้ผลักดันให้สมาชิกในครัวเรือนทุกคนต้องขวนขวายหางานทำเพื่อหารายได้ที่เป็นตัวเงินมาจุนเจือครอบครัวในหลากหลายลักษณะด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแรงงานในคาสีโน เซาแผงขายอาหาร

⁷⁵ <http://www.rfa.org/english/news/laos/farmers-04112014180934.html>. เข้าถึงเมื่อ 1/5/2016

หน้าบ่อนคาสโน ขับเรือข้ามฟากรับส่งผู้โดยสารระหว่างลาว-ไทย ทำหน่อไม้ป๊ิบขาย เปิดร้านขายของชำ ร้านซ่อมรถ หรือร้านขายกล้วยเดี่ยว-ข้าวซอยในหมู่บ้าน ฯลฯ ชาวบ้านต่างกลุ่มสถานะ มีความเห็นที่แตกต่างกันต่อสภาพชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ กลุ่มที่มีฐานะดี จะมีความเห็นว่า การถูกอพยพโยกย้าย เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ทุกคนต้องขยันขันแข็ง และขวนขวายหางานทำ โดยไม่อาจอมือจ่อเท้าเหมือนสมัยที่ยังคงมีที่ดินเกษตรกรรมอยู่ได้ ครอบครัวที่ผู้เขียนได้พักอยู่ในช่วงที่เก็บข้อมูลภาคสนามมีลูกสาวซึ่งทำงานเป็นคนแจกไฟในคาสโน เธอต้องออกจากบ้านเพื่อไปทำงานตั้งแต่หกโมงกว่า และกลับเข้าบ้านอีกครั้งเกือบสองทุ่ม โดยกล่าวว่าการทำงานให้ได้ 12 ชั่วโมงในแต่ละวันโดยไม่มีวันหยุด ก็เพื่อที่จะได้เงินล่วงเวลาที่เพิ่มขึ้นมาจากเงินเดือนปกติ การมีรายได้ที่สูงขึ้น ทำให้สามารถซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น

ภาพที่ 17: บ้านเรือน
ของหมู่บ้านก๊วอัน
ซึ่งปัจจุบันนำมาใช้เป็น
ที่พักของทหารลาว

อย่างไรก็ตาม สำหรับครัวเรือนที่มีฐานะปานกลางและยากจน ความเห็นกลับแตกต่างออกไป ชาวบ้านในกลุ่มนี้กล่าวว่า ชีวิตมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น การทำงานที่หนักขึ้น กลับไม่ได้ช่วยให้มีรายได้ที่แน่นอน หรือชีวิตที่มั่นคงแต่อย่างใด ขณะเดียวกัน จำนวนแรงงานหนุ่มสาวที่เคยทำงานให้กับศาลินได้ลดลงเหลือเพียงสิบกว่าคนเท่านั้น เนื่องจากทนสภาพการทำงานที่หนักตลอดแปดชั่วโมงโดยมีเวลาหยุดพักน้อยมากไม่ไหว เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาชีวิตก่อนการอพยพ และชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่า ทุนจีนนั้นได้ช่วยในการสร้างระบบสาธารณูปโภค อาทิ ถนนหนทางให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งช่วยให้การเดินทาง คมนาคมขนส่ง สะดวกขึ้นกว่าชีวิตในอดีต ความทันสมัยที่มากับสาธารณูปโภคสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตในทางกายภาพสะดวกมากขึ้น หากแต่ความทันสมัยในเชิงกายภาพที่เกิดขึ้น กลับมาพร้อมกับการต้องทำงานหนัก และความรู้สึกไม่มั่นคง ทั้งนี้ตั้งที่ชาวบ้านได้กล่าวว่า ลูกหลานในยุคต่อไป จะไม่สามารถอยู่เฉยๆ โดยไม่ขวนขวายทำงานได้แล้ว เพราะไม่มีทรัพย์สินสมบัติใดเป็นมรดกอีกต่อไป นอกจากบ้านเรือนที่อาศัยอยู่เท่านั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ชาวบ้านรายหนึ่งได้กล่าวว่า “สุขกาย แต่ทุกข์ใจ”

แม้ว่าครัวเรือนที่มีฐานะดี และครัวเรือนที่ยากจน จะเห็นต่างกันต่อสภาพชีวิตในปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งที่เห็นตรงกันคือ นับตั้งแต่อพยพมาอยู่ในที่แห่งใหม่ ประชากรวัยกลางคนได้เจ็บป่วย ล้มหมอนนอนเสื่อ และตายลงจำนวนมาก การจากไปของสมาชิกในหมู่บ้านอย่างกะทันหัน ด้วยโรคร้ายต่างๆ อาทิ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน และมะเร็ง ได้สร้างความกังวลใจให้กับชาวบ้านมากเสียยิ่งกว่าเรื่องใดๆ ทั้งนี้ บางครอบครัว หัวหน้าครอบครัว ทั้งสามีและภรรยาได้จากไปพร้อมๆ กัน ทั้งไว้แต่ลูกๆ ที่ต้องอยู่กันตามลำพัง ความทุกข์ร่วมของชุมชนในเรื่องนี้ ได้ทำให้ชาวบ้านต่างก็หันไปหาคำอธิบายในทางวัฒนธรรมและความเชื่อ เพื่อหาหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น มีการตั้งหอผีบ้านขึ้นในใจกลางบ้าน เคียงข้างกับปฏิมากรรมหินที่บริษัทคิงส์โรมันส์ได้สร้างไว้ มีการเชื้อเชิญหมอพื้นเมืองมาประกอบพิธีกรรม ตลอดจนทำบุญสะเดาะเคราะห์ต่างๆ การต้องเผชิญกับภาวะความตาย

ที่เกิดขึ้นโดยพร้อมเพรียงในชุมชน จึงไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ที่ชาวบ้านยังคงประสบอยู่ร่วมกัน แม้การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานจะผ่านไปมากกว่า 5 ปีก็ตามที แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการยังคงไม่สามารถลงหลักปักฐานอย่างเป็นสุขในที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ได้ของบรรดาพลเมืองที่ชีวิตยังคงถูกแขวนไว้ระหว่างชุมชนเก่า และหมู่บ้านแห่งใหม่ของชาวบ้านก๊ววัน

ภาพที่ 18: ห่อฝัของหมู่บ้าน
ที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเคียงข้างกับ
ปฏิมากรรมหินสลักที่บริษัท
สร้างไว้ในใจกลางบ้าน

หากกระบวนการถูกถอดออกจากความเป็นชาวนาของชาวบ้านก๊ววัน เป็นประสบการณ์แห่งการต่อรองที่ลึ้มเหลว ซึ่งยังส่งผลกระทบมาจวบจนปัจจุบันแล้ว ประสบการณ์ดังกล่าว เป็นบทเรียนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อชาวบ้านสิบุนเอื่องที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ติดกัน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ชาวบ้านสิบุนเอื่องได้ยื่นเงื่อนไขอย่างเด็ดขาด

ให้กับบริษัทคิงส์โรมันส์ว่า ไม่ได้ปฏิเสธที่จะอพยพออกจากหมู่บ้านเพื่อการพัฒนา แต่การชดเชยที่จะเกิดขึ้น จะต้องเป็นไปตามราคาที่ดินที่ตกลงเห็นชอบกันทั้งสองฝ่าย เท่านั้น ชาวบ้านจะไม่ยอมรับหมู่บ้านจัดสรรที่บริษัทสร้างให้ดังเช่นชาวบ้านกวีวน ภายใต้งบประมาณที่ตกลงแล้ว ครั้นเรือนภายในหมู่บ้าน ต่างก็พากันลงทุนปรับปรุงบ้านเรือนของตนด้วยวัสดุมีค่าต่างๆ ทั้งตัวบ้าน อาณาบริเวณรอบบ้าน ตลอดจนรั้วบ้าน เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับบ้านของตน ขณะเดียวกัน อัตราค่าชดเชยในที่ดิน และที่ไร่ ก็ถูกเสนอไว้ในราคาที่สูงกว่าอัตราที่ชาวบ้านกวีวนได้รับหลายเท่าตัว (ระหว่าง 80,000-150,000 บาทต่อไร่ ในกรณีที่ดิน) ซึ่งทำให้ข้อพิพาทเรื่องที่ดินสนามบิน ยุติลงด้วยดี การรวมพลังกันต่อรองกับบริษัทอย่างเข้มแข็งของชาวบ้านสืบเนื่องได้ทำให้ปัจจุบัน ชาวบ้านยังคงสามารถดำเนินอาชีพที่ตนต้องการได้ โดยไม่พึ่งพาบริษัท และทั้งหมู่บ้านมีแรงงานหนุ่มสาวไปทำงานในคาสิโนเพียง 6-7 คนเท่านั้น

หากเทคโนโลยีการโซนนิ่ง เป็นยุทธวิธีเชิงภูมิศาสตร์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือปกครองประเภทหนึ่ง ยุทธวิธีดังกล่าว อาจไม่ได้ดำเนินไปอย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือมีการวางแผนแต่อย่างใด ตลอดระยะเวลา 5 ปี แห่งการอพยพชาวบ้านออกจากหมู่บ้านกวีวน ไม่ปรากฏว่าบริษัทมีแผนที่ชัดเจน ต่อการใช้ประโยชน์จากหมู่บ้านเดิมที่ยึดมาจากชาวบ้านแต่อย่างใด ในช่วงสอง-สามปีแรก บริษัทได้นำบ้านเรือนของชาวบ้านออกให้แรงงานชาวพม่าเช่า เพื่อยู่ออาศัย ซึ่งต่อมาได้ล้มเลิกไป ได้มีการปรับปรุงบ้านบางหลังเพื่อทำเป็นร้านอาหารและเรือนพัก แต่ก็ยุติลงในที่สุด ปัจจุบันบ้านเรือนไม่จํานวนร่อยกว่า หลังคาเรือนถูกปล่อยให้ทรุดโทรม บางหลังถูกนำมามอบให้ทหาร และตำรวจตรวจคนเข้าเมืองลาวได้พักอาศัย ในขณะที่วัดได้ถูกปล่อยให้รกร้างและเสื่อมโทรม การพัฒนาแบบครึ่งๆ กลางๆ ปราศจากแผนที่ชัดเจน เป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีการโซนนิ่งของเขตเศรษฐกิจพิเศษจีนในลาว ที่แย่งชิงที่ดินมาจากชาวบ้าน เพียงเพื่อจะนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือย และปราศจากจุดมุ่งหมาย กลายเป็นพื้นที่ที่ประวัติศาสตร์เดิมได้ถูกกลบฝังและทำลาย ขณะเดียวกัน ประวัติศาสตร์ใหม่ก็ถูกแขวนเอาไว้ในอากาศธาตุ กลายเป็นพื้นที่ที่ปราศจากความหมาย หรืออนาคต

สรุป

หากการพยายามจัดการกับ “ประชากรส่วนเกิน” เป็นโจทย์ที่สำคัญของโครงการสร้างอารยะเช่นเขตเศรษฐกิจพิเศษของนายทุนจีนแล้ว ความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยการแขวนพลเมืองเหล่านี้เอาไว้ในพื้นที่ระหว่างกลาง ได้สะท้อนความขัดแย้ง (Paradox) ที่น่าสนใจในกระบวนการสร้างเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ในพื้นที่ชายแดนอย่างน้อยสองประการคือ ในขณะที่เทคโนโลยีการแบ่งเขตได้อนุญาตให้เกิดรูปแบบของการไหลของพลเมืองที่ยืดหยุ่น อาทิผู้ประกอบการและแรงงานชาวจีน และแรงงานพม่า ตลอดจนอธิปไตยต่างระดับ (Graduated sovereignty, Ong 2000) ขึ้นภายในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งดำเนินไปควบคู่กับการส่งเสริมให้มีการไหลของเงินทุนและแรงงานที่จำเป็นต่อการสร้างเขตนี้ให้เติบโต ในทางตรงกันข้าม การผลิตสร้างพื้นที่เสรีนิยมใหม่ในเขตชายแดนแห่งนี้ ก็เต็มไปด้วยความไม่เสมอภาค และไม่เป็นธรรม โดยกระบวนการบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่ ได้สร้างประชากรชายขอบขึ้นมาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และไม่ได้เป็นประชากรส่วนเกินธรรมดา หากแต่เป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วย และคัดค้านต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Dissents) พื้นที่ของการแขวนไว้ (Site of abeyance) จึงถูกจัดวางขึ้นเพื่ออุดซับ ควบคุม และกำกับภาวะการคัดค้านเอาไว้ในทางที่จัดการได้ เพื่อมิให้มีการไหลเวียนของการคัดค้านไปยังปริณิชนผลต่างๆ การจัดการพื้นที่ดังกล่าวเป็นระบบการควบคุมการไหลของประชากรด้วยการคุมเอาไว้ในสถานที่เฉพาะ เพื่อป้องกันการท้าทายต่อสถานะอันจะเกิดขึ้นได้ และดังนั้นจึงเป็นการลดภัยคุกคามที่จะมีต่อสังคมส่วนใหญ่ (Mizruchi 1983: 17) พื้นที่การตั้งถิ่นฐานใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดยเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำเป็นตัวอย่างของยุทธศาสตร์ของการแขวนเอาไว้ (Strategy of abeyance) ประเภทหนึ่ง อันเป็นกลยุทธ์ในการควบคุมทางสังคม ยุทธศาสตร์ประเภทนี้ สวนทางกับตรรกะของเสรีนิยมใหม่ หากแต่กลับมีความสำคัญต่อการรักษาระเบียบของสังคมและการจัดการ “พลเมืองที่ไม่เป็นที่ต้องการ” ในเศรษฐกิจใหม่ที่กำลังพัฒนาขึ้นในเขตดังกล่าว

ในแง่นี้ เบื้องหลังภาพลักษณ์ความสำเร็จของเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำที่โฆษณาโดยบริษัทคิงส์โรมันส์ จึงได้แก่การที่ภูมิทัศน์ ผู้คน และวิถีชีวิตได้ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงด้วยการกดบังคับ และนำมาซึ่งชนชั้นแรงงานที่ปราศจากความมั่นคง ที่มาพร้อมกับรูปแบบการขูดรีดชนิดใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยประสบมาก่อน ในฐานะที่เป็นระบอบแห่งการพรากสิทธิในทรัพยากร อันเป็นหัวใจสำคัญในการสะสมทุน เขตเศรษฐกิจพิเศษที่ดำเนินการโดยนักลงทุนจีนนี้ ได้ใช้วาทกรรมอันทรงอำนาจว่าด้วยการพัฒนา และวิถีทางนอกเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สนับสนุนโดยรัฐลาว ในการดึงเอาทรัพยากรท้องถิ่นอันอุดมสมบูรณ์ และเปลี่ยนให้เป็นสินค้าเสีย การพรากสิทธิที่เกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการบังคับให้พลัดถิ่นมักถูกอ้างว่าเป็นหนทางที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบยังชีพให้เข้าสู่อุตสาหกรรม ที่ซึ่งแรงงานในภาคการเกษตรได้ถูกแทนที่ด้วยแรงงานภาคอุตสาหกรรม หากแต่ทว่า การเปลี่ยนผ่านจากการผลิตภาคเกษตรเข้าสู่ธุรกิจบริการดังเช่นคาสิโน กลับได้สร้างเศรษฐกิจชนิดใหม่ขึ้น ที่เรียกร้องเงื่อนไขเฉพาะหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นอายุ เพศ และความยืดหยุ่นในเวลารการทำงาน ในบริบทดังกล่าว ไม่ใช่ทุกคน ที่ถูก “เลือก” ให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจใหม่นี้ ในขณะที่สภาพแวดล้อมของงานมีคุณภาพที่ย่ำแย่ และเรียกร้องการทำงานที่หนักหน่วง งานกลับดำเนินไปโดยปราศจากสัญญาการจ้างงาน หรือการมีหลักประกันคุ้มครองสวัสดิการแต่อย่างใด ในขณะเดียวกัน ทักษะด้านแรงงานที่ใช้ในธุรกิจคาสิโน ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถนำไปใช้ในอุตสาหกรรมประเภทอื่นได้ ในกระบวนการที่ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ ถูกบังคับให้กลายเป็นชนชั้นที่ไร้ปัจจัยการผลิต โดยที่แรงงานหนุ่มสาวถูกแขวนเอาไว้ในงานที่ขาดความมั่นคง และคนวัยกลางคนต้องกลายเป็นคนตกงานที่อาศัยอยู่ในบ้านใหม่ที่บริษัทจัดหาให้ ชีวิตที่ไร้อนาคตได้กลายเป็นประสบการณ์ที่ชาวบ้านต้องเผชิญอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ภาวะที่ไร้หลักประกัน (Precarity) ดังกล่าวได้กลายเป็นชีวิตของประชากรที่ดำรงชีพอยู่ในเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ภายใต้การอุปถัมภ์ของนักลงทุนจีนในเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำในปัจจุบัน

ภาพที่ 19: ทางเข้าหมู่บ้านชาวพม่า

ประชากรเสรีนิยมใหม่

เสรีนิยมใหม่ในชายแดน ไม่เพียงได้สร้างพื้นที่แห่งการยกเว้นจากการควบคุมอธิปไตยของรัฐและการกำกับการเคลื่อนย้ายของทุน เทคโนโลยี และ สิ่งของเท่านั้น แต่ความยืดหยุ่นในการควบคุมกำกับการเคลื่อนย้ายของคน ได้เอื้ออำนวยให้การเคลื่อนที่ของแรงงานและผู้ประกอบการข้ามพรมแดนเป็นไปได้ได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้นตามพลัสดันของตลาดอีกด้วย ในขณะที่ประชากรในสังคมประเพณีภายใต้ระบบทุนนิยมยุคเริ่มแรก อาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างน้อยสามปริมาตรด้วยกัน กล่าวคือ สังคมชนบทที่วิถีการผลิตผูกติดกับที่ดิน สังคม การเมืองภายใต้การคุ้มครองของรัฐบาล และสังคมเศรษฐกิจการตลาดที่ขับเคลื่อน ด้วยงานและการผลิต ภายใต้ระบอบเสรีนิยมใหม่ ที่ซึ่งตลาดและการแข่งขัน ได้กลายเป็นปริมาตรหลักในการปกครองและสร้างตัวตนของประชากร ข้ามอำนาจ การควบคุม และคุ้มครองของรัฐและสังคม ตัวตนของประชากรเสรีนิยมใหม่ ประกอบสร้างขึ้นด้วยความปรารถนาแบบใหม่ ในการที่จะผลักดันตนเองให้เป็น ประชากรประกอบการ (Entrepreneurial subject) หรือประชากรเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal subject) ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อตนเองในการพัฒนาประสิทธิภาพ ของตนอยู่ตลอดเวลา รู้จักถกฉวยโอกาส พร้อมจะเปลี่ยนแปลงและเริ่มต้นใหม่ โดยไม่ยึดติดกับแบบแผนหรือชนบทเดิม สามารถยืดหยุ่นและปรับตัวต่อเงื่อนไข การทำงานที่ขาดความแน่นอนหรือไร้มั่นคงได้ด้วยตนเอง ทั้งหมดนี้เป็นคุณสมบัติ ใหม่ของ Self-enterprising ทั้งนี้ในบริบทใหม่ทางเศรษฐกิจดังกล่าว อำนาจ

และความสัมพันธ์กับรัฐชาติ ไม่ได้มีอิทธิพลต่อกลุ่มคนเหล่านี้ มากเท่าพลังอำนาจของตลาด และดังนั้น การพร้อมที่จะเคลื่อนย้ายไปในถิ่นที่แตกต่างและหลากหลายตามแรงผลักดันของตลาด และการปฏิสัมพันธ์กับภาวะความเป็นพลเมืองที่ยืดหยุ่นที่ข้ามพ้นพื้นที่ของความเป็นชาติและอธิปไตยของรัฐ ได้กลายเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของประชากรเสรีนิยมใหม่

อย่างไรก็ตาม ประชากรกลุ่มนี้ก็ต่างจากชนพลัดถิ่นทั่วไป (Diaspora) ตรงที่มิได้สร้างอัตลักษณ์และความเป็นชุมชนผ่านมโนทัศน์ว่าด้วยบ้านเกิดหรือความปรารถนาที่จะกลับคืนสู่ถิ่นเกิด ชีวิตของคนเหล่านี้ดำเนินไปในท่ามกลางการเดินทางและเคลื่อนย้ายจากปริมณฑลที่ดึงดูดใจทางเศรษฐกิจแห่งหนึ่ง ไปยังอีกแห่งที่มีศักยภาพและให้โอกาสมากกว่า เขตแห่งการยกเว้นได้เปิดโอกาสให้คนเหล่านี้สามารถใช้อัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเครือข่ายที่มีอยู่ในการเข้าถึงทรัพยากรและเพิ่มพูนประโยชน์ของตนได้ แต่ทว่า ความสามารถในการสะสมทุนภายใต้บริบทของเสรีนิยมใหม่ของเหล่าประชากรต่างๆ เหล่านี้ ก็เต็มไปด้วยการแข่งขัน และการเอาเปรียบและกดขี่ขูดรีดทางชนชั้น ทั้งนี้ ภายใต้บริบทของทุนนิยมนอกกำกับของรัฐชาติ ผลผลิตภาพ และประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ถูกให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในขณะที่สวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน เป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง ผู้ที่สามารถสะสมทุนได้จากพื้นที่เปิดแห่งใหม่ในชายแดนลาว-ไทย จึงได้แก่ ผู้ประกอบการจีน ที่อาศัยเครือข่ายธุรกิจของตน ในการขยายกิจการมายังแหล่งท่องเที่ยวใหม่ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนในชายแดนไทย ผู้สามารถใช้ภาษาจีนในการสื่อสารและแปลงเป็นทุนที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่ชาวพม่าซึ่งมีเพียงทักษะด้านแรงงานอพยพเข้ามาหาโอกาสงานที่แม้จะเต็มไปด้วยการเอาเปรียบและขาดความมั่นคง แต่ก็ดีกว่าสภาพชีวิตที่ขาดรายได้ในบ้านเกิดของตน ในแง่นี้ อภิสิทธิ์ทางชาติพันธุ์ได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่เพิ่มความแตกต่างและแข่งขันทางชนชั้นให้เข้มข้นขึ้นในชายแดนเสรีนิยมใหม่ของสามเหลี่ยมทองคำ

ภาพที่ 20: ร้านอาหารเสฉวนในตลาดเก่า

ขายแดนกับจีนเสรีนิยมใหม่

การแผ่ขยายของทุนจีนกับการสร้างอารยะ มักดำเนินควบคู่ไปกับการเคลื่อนย้ายของชาวจีนในการเข้ามาตั้งรกรากและแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ ในการเมืองของการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ การอพยพโยกย้ายของชาวลาว เป็นไปโดยการสูญเสียทรัพย์สิน และทรัพยากร หากแต่การอพยพโยกย้ายของชาวจีน กลับเป็นไปเพื่อการเข้ายึดครอง และนำเอาทรัพยากรของชาวลาวมาเป็นของตน การเข้ายึดครองทรัพยากรดังกล่าว เกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนสถานะเป็นพลเมืองลาว หรือว่าสังกัดรัฐชาติใด อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในตลาดเสรีนิยมใหม่ในปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นนักลงทุนในตลาดเสรีนิยมใหม่คนสำคัญ จ้าวเหว่ยนับเป็นตัวอย่างของผู้ประกอบการที่ต่อรองกับขอบเขตของรัฐชาติอยู่ตลอดเวลา การเคลื่อนย้ายทุนของจ้าวเหว่ยจากมาเก๋ายังพม่า ก่อนจะมาลงเอยที่ลาว เป็นไปตามเงื่อนไขของตลาด

และแม้ว่าจ้าวเองจะอ้างอยู่ตลอดเวลาว่า พันธกิจของเขาเป็นไปเพื่อการยกระดับชีวิตของชาวลาวให้ดีขึ้น แต่ย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่า ชายแดนต้นฝั้่งที่เชื่อมต่อกับไทยและลาว เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญในการเชื่อมโยงการค้าของภูมิภาคเข้าด้วยกัน ในแง่อุตสาหกรรมการพนันแล้ว เขตดังกล่าวสามารถรองรับนักพนันที่มาจากหลากหลายประเทศ โดยเฉพาะจากจีน พร้อมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในภาคเหนือของไทย รวมไปถึงการรองรับการเติบโตของเศรษฐกิจในพม่าและลาวในอนาคตอีกด้วย การครอบครองพื้นที่ยุทธศาสตร์ดังกล่าว จึงเป็นโอกาส และผลประโยชน์ที่สร้างกำไรมหาศาล ที่ซึ่งดินแดนบ้านเกิดของเขา ไม่อาจสามารถจะเอื้ออำนวยให้ได้ สำหรับจ้าวเหว่ยแล้ว การเคลื่อนย้าย เป็นหนทางในการสร้างกำไร และตลอดชีวิตของเขา การสะสมทุนเกิดจากการเรียนรู้ที่จะเคลื่อนย้ายไปยังแหล่งโอกาสใหม่ๆ ตัดข้ามพื้นที่พรมแดนรัฐชาติ โดยต่อรองให้อธิปไตยกลายเป็นสินค้าชนิดใหม่ ภายใต้ความร่วมมือกับรัฐในขณะเดียวกัน ก็ต้องรู้จักใช้กลยุทธ์ในการสร้างภาพลักษณ์เพื่อมิให้เงื่อนไขความเป็นชาติ เข้ามาเป็นอุปสรรคในการสะสมทุนได้ ดังที่จ้าวเหว่ยให้สัมภาษณ์ว่า

อาศัยอยู่ในประเทศอื่น ผมต้องระมัดระวังอย่างมากเวลาจะพูด หรือจะทำอะไร ในขณะเดียวกัน ผมก็สอนพนักงานคิงส์โรมันส์ของผมให้ระมัดระวังด้วย เราต้องใส่ใจกับบุคลิกภาพของเรา แสดงบุคลิกภาพที่ดีให้คนเห็น เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของคนจีนไว้⁷⁶

ชาวจีนที่เข้ามาในเขตเศรษฐกิจพิเศษมาจากหลากหลายพื้นที่และมีพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไป แต่จำนวนไม่น้อยเป็นเกษตรกรในชนบท แม้ว่าเงินจะก้าวเข้าสู่ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา แต่เกษตรกรในชนบท ก็ประสบกับปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน และภัยธรรมชาติ เช่นเดียวกับ

⁷⁶ http://v.youku.com/v_show/id_XMjY3MjY2MTI4.html เข้าถึงเมื่อ 20/12/2012

ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ภาวะการหลังไหลของคนหนุ่มสาวและวัยกลางคน ออกแสวงหางานทำ เหลือแต่คนเฒ่า คนแก่ อยู่ในหมู่บ้าน เป็นปรากฏการณ์ปกติ ในชนบทหลายแห่ง ชาวจีนที่เดินทางเข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยม ทองคำ ส่วนใหญ่เข้ามาโดยผ่านเครือข่ายของคนรู้จักภายในเขตฯ กลุ่มใหญ่ของ ประชากรจีนจะเป็นพวกที่เรียกกันว่าเป็นเครือข่ายตงเป่ย์ หรือพวกทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นภูมิภาคบ้านเกิดของจ้าวเหว่ย ร้านค้าจำนวนหนึ่งในเขตฯ เป็นญาติห่างๆ ของครอบครัวของจ้าวเหว่ย เครือญาติเหล่านี้จะดำเนินกิจการที่มีความสำคัญ ต่อเศรษฐกิจคาสีโน อาทิ โรงแรม ร้านอาหาร และสิ่งบันเทิงต่างๆ และมักเป็น กลุ่มที่ได้รับอภิสิทธิ์มากกว่ากลุ่มอื่นๆ ภายในเขต อาทิ สิทธิในการเลือกเช่าทำเล พื้นที่ที่ดี เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วผู้ประกอบการจีนเหล่านี้ ทราบข่าวการตั้งคาสีโน ที่ชายแดนลาวจากการบอกเล่าของญาติพี่น้องในเครือข่าย บ้างก็รู้จักจากโฆษณา ของบริษัทคิงส์โรมันส์ในสื่อของจีน

ภาพที่ 21: ทะเบียนบ้านชาวจีนออกโดยรัฐบาลลาว
เพื่อใช้ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ภาพที่ 22: รถทัวร์ที่วิ่งระหว่างสิบสองปันนา
บ่อเต็น ห้วยไซ และคิงส์โรมันส์

เจ้าของร้านซูเปอร์มาร์เก็ตใกล้กับโรงแรมของคาสิโนรายหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เธอและสามี ได้อพยพจากเมืองฮาร์บิน มายังชายแดนลาวแห่งนี้ โดยพื้นเพเดิม เป็นครอบครัวชาวนา แม้ว่าผลผลิตข้าวจากนาจะได้ผลดี แต่เนื่องจากสามารถ ทำนาได้เพียงปีละครั้ง ทำให้ไม่มีรายได้อะไรมากนัก ลูกชายของเธอได้ออกจากบ้าน มาเป็นพนักงานในคาสิโนที่บ่อเต็นเป็นเวลา 5 ปี ก่อนที่จะย้ายมาทำงานในคาสิโน ที่ต้นฝั๋งนี้ และได้ชักชวนให้เธอและสามีเข้ามาเปิดร้านค้าที่นี่ เธอและสามีจึงได้ เดินทางออกจากฮาร์บินมาด้วยกัน และเป็นครั้งแรกของการเดินทางออกนอก ประเทศของเธอ ร้านของเธอจะรับสินค้ามาจากสิบสองปันนามาขายภายในเขตฯ โดยในทุกๆ สองถึงสามเดือน สามีของเธอจะเดินทางไปเลือกซื้อสินค้าโดยข้าม พรมแดนทางบ่อเต็น-บ่อหานในตอนเหนือของลาว ถึงแม้ว่าเธอต้องจ่ายภาษี ศุลกากรทั้งฝั่งจีน และฝั่งลาว แต่ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้ภายในเขตนี้ ในแต่ละเดือน เธอและสามีสามารถสร้างรายได้ได้ระหว่าง 5,000-10,000 หยวน ซึ่งนับว่า ค่อนข้างดีเมื่อเทียบกับเศรษฐกิจในภาคเหนือของจีนที่เธออาศัยอยู่ ปัจจุบันสามี

เป็นคนดูแลกิจการของร้านซูเปอร์มาร์เก็ต และลูกชายของเธอเป็นคนพาเธอไปสมัครงานที่คาสีโน โดยได้งานเฝ้าคอมพิวเตอร์บนโต๊ะพนัน เธอเป็นคนที่มียูมากที่สุดในบรรดาพนักงานในคาสีโน รายได้จากเงินเดือนที่เธอได้เฉลี่ยแล้วอยู่ที่ 3,000 หยวน ซึ่งหากรวมทิปด้วย ก็จะตกอยู่ราวๆ 5,000-6,000 หยวน ในช่วงที่นักพนันคับคั่ง บางเดือนเธออาจมีรายได้ถึง 10,000 หยวนทีเดียว ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่มากพอสมควร

นอกจากนี้แล้ว ยังมีชาวจีนจากมณฑลเสฉวน ยูนนาน กวางตุ้ง และกวางสี ที่เข้ามาเปิดกิจการภัตตาคาร โรงแรม ร้านทำผม และธุรกิจต่างๆ ที่รองรับนักท่องเที่ยวและนักพนันที่เข้ามาเยี่ยมเยือนเขตแห่งนี้ ชาวจีนเหล่านี้ชื่นชอบจ้าวเหว่ย ในฐานะที่เป็นผู้นำที่มีความสามารถ และพัฒนาให้เขตชายแดนแห่งนี้เจริญรุ่งเรืองและมั่งคั่ง พวกเขาหมกอมพยามกันเป็นครอบครัว และใช้เส้นสายและเครือข่ายในการกู้ยืมเงินในการทำธุรกิจ จากการสัมภาษณ์ ชาวจีนเหล่านี้ พวกเขาไม่มีความตั้งใจที่จะตั้งถิ่นฐานถาวรในเขตชายแดนลาว โดยกล่าวว่า จะทำธุรกิจจนสามารถสะสมทุนได้พอประมาณแล้วจึงจะกลับไปยังจีน หรืออาจจะเคลื่อนย้ายไปที่อื่นหลังจากนั้น ก็ขึ้นอยู่กับว่ามีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ไหนเปิดต่อการลงทุนอีก

ร้านอาหารจีนนับเป็นอีกกิจการหนึ่งที่ชาวจีนมาทำธุรกิจกันอย่างคึกคัก ซึ่งประกอบไปด้วยอาหารจีนจากหลายภูมิภาค อาทิ ร้านอาหารจีนเสฉวน กวางตุ้ง และจินตอหนือ เป็นต้น บางร้านมีเมนูอาหารสัตว์ป่าหายากไว้ให้บริการ เช่น อังตืนหมี ตัวนิ่ม และเหล่าต้องจากกระดุกเสือโคร่ง เป็นต้น ซึ่งมีรูป หรือบางครั้งอาจจัดแสดงกรงที่ใส่สัตว์ป่าตั้งไว้อยู่หน้าร้านเพื่อแสดงให้ลูกค้าได้เห็น เจ้าของร้านอาหารเสฉวนรายหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เป็นชาวนามาจากเมืองอู่ปิน มณฑลเสฉวน การทำนาในบ้านเกิดไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากมีที่นาไม่มากนัก เมื่อมีคนไปบอกข่าวว่าที่ชายแดนลาวเปิดรับสมัครงาน จึงออกมาพร้อมกับสามี โดยนั่งรถมาสิบสองปีมาแล้ว ก่อนจะมาข้ามพรมแดนพม่ามายังลาว และใช้ทุนที่เก็บออมไว้เช่าที่เปิดร้านอาหารเสฉวนให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเล่นการพนันในเขตนี้

เช่นเดียวกับขบวนการในหมู่บ้านอื่นๆ เจ้าของร้านรายนี้กล่าวว่า ที่หมู่บ้านนั้นเหลือแต่เพียงคนเฒ่าคนแก่ คนหนุ่มสาวนั้นต่างออกมาแสวงหาโชคในเมืองใหญ่กันหมด การอพยพออกจากหมู่บ้านกลายเป็นเรื่องปกติของวัฒนธรรมจีน โดยจะกลับไปเยี่ยมบ้านเพียงปีละครั้งในช่วงตรุษจีน เธอและสามีข้ามมาอยู่ในฝั่งลาวโดยใช้บัตรผ่านแดน (Border pass) ซึ่งมีอายุ 1 ปี และได้อยู่ต่อเรื่อยมาหลังจากบัตรผ่านแดนหมดอายุแล้ว เธอเห็นว่าธุรกิจในพื้นที่นั้นขึ้นๆ ลงๆ บางปีนักท่องเที่ยวบางตา และทำให้ธุรกิจซบเซา และรัฐบาลจีนเองก็ไม่ได้ให้การสนับสนุน เมื่อสองสามปีก่อน จีนได้ตัดสัญญาณโทรศัพท์มือถือที่เข้ามายังชายแดนลาว ซึ่งผู้ประกอบการจีนต่างก็เห็นว่า เป็นสัญญาณแสดงออกถึงการพยายามลดแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวข้ามเข้ามายังคาสโนแห่งนี้ ทำให้ธุรกิจส่วนใหญ่ต้องหันไปหาบริษัทมือถือของไทย เธอและสามีตั้งใจว่าจะเปิดขายอาหารไปสักพัก หากสะสมเงินได้จำนวนหนึ่งก็จะกลับบ้าน หรือแสวงหาแหล่งงานที่อื่นต่อไป

ชาวจีนกลุ่มที่สองที่เข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำคือลูกหลานของชาวจีนอพยพที่อาศัยอยู่ในจังหวัดในภาคเหนือของไทย (อาทิ ดอยแม่สลองในจังหวัดเชียงราย) และในเมืองลาหิ่วของรัฐไทใหญ่ในพม่า (Overland Chinese) ชาวจีนเหล่านี้ เมื่ออยู่ในไทยหรือในพม่า จะเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบของรัฐชาติที่มักมีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองค่อนข้างต่ำ การพัฒนาชายแดนในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษได้กลับกลายเป็นพื้นที่แห่งโอกาสทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างประสบการณ์การข้ามพรมแดนแก่คนเหล่านี้ ทั้งนี้ การดำรงอยู่ในพื้นที่ระหว่างกลางของรัฐชาติ ได้บ่มเพาะให้ชนเหล่านี้สามารถสะสมทุนของตนเองผ่านการเรียนรู้ภาษาอันหลากหลายของพหุวัฒนธรรมชายแดน ทั้งจีน ไทย และพม่า และสามารถใช้ความเป็นพลเมืองอันยืดหยุ่นนี้เป็นโอกาสหรือความได้เปรียบในการทำงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งนี้ คุณสมบัติดังกล่าว เมื่ออยู่ภายในบริเวณรัฐชาติไม่ได้มีผลต่อการยกระดับสถานะของคนเหล่านี้ตราบเท่าที่พวกเขาไม่มีสัญชาติของรัฐที่สังกัด แต่ในเขตแห่งการยกเว้นแห่งนี้ ที่ซึ่งความเป็นพลเมืองไม่ได้เป็น

ปัจจัยที่มีความสำคัญ พหุลักษณะของภาษากลับได้กลายเป็นสินค้าที่มีค่าของแรงงานเหล่านี้ พนักงานของคิงส์โรมันส์ หลายคนมีพื้นเพมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ตามแนวชายแดน ดังตัวอย่างของชายคนหนึ่งจัดการเรื่องการเดินทางข้ามพรมแดนฝั่งเชียงแสนไปยังต้นฝั้ให้กับผู้เขียนและผู้ช่วยนักวิจัย เมื่อผู้เขียนถามชื่อของชายผู้นี้ เขาตอบว่า “จिरายู” ซึ่งเป็นชื่อไทย เขาสื่อสารด้วยภาษาไทยกับผู้เขียน ในขณะที่พูดภาษาจีนด้วยสำเนียงยูนนานกับผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นชาวจีน เมื่อผู้เขียนถามเขาว่า “มาจากไหน” เขาตอบสั้นๆ ว่า “แถวๆ นี้” ซึ่งสื่อถึงความหมายว่าเขาเป็นคนไทย แต่เมื่อพูดคุยกับผู้ช่วยนักวิจัย เขาบอกว่าเป็นคนจีน และในระหว่างที่รอเรือรับส่งผู้โดยสารของบริษัทคิงส์โรมันส์ที่อยู่ท่าฝั้ไทย เขานั่งอ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นการฆ่าเวลา

ชาวจีนอพยพจากชายแดนอีกคนหนึ่งผู้เขียนได้เจอคือ ผู้จัดการโรงแรมที่ตั้งอยู่ใกล้กับคาสโน หญิงสาวผู้นี้พูดได้ทั้งภาษาไทยและจีนอย่างคล่องแคล่ว โดยบอกว่าเธอเป็นคนไทยจากดอยแม่สลอง พนักงานในโรงแรมที่เธอดูแลอยู่ส่วนหนึ่งก็มาจากเขตชายแดน อาทิพนักงานแคชเชียร์ที่เป็นชาวจีนที่ข้ามแดนมาจากท่าซี้เหล็กของพม่า เธอผู้นี้พูดได้ดีทั้งภาษาจีน พม่า และไทย เขตแห่งสภาวะยกเว้นพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำได้ดึงดูดประชากรชายแดนจำนวนไม่น้อยให้เข้ามายังดินแดนแถบนี้ ผู้คนเหล่านี้ได้เรียนรู้ว่าสถานะของพวกเขาเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับพื้นที่นอกรัฐ (Out of state place) แห่งนี้ ทั้งนี้ เมื่อความเป็นพลเมืองเป็นสิ่งที่ยืดหยุ่น จึงไม่จำเป็นต้องกังวลว่าจะมีบัตรประจำตัวประชาชนหรือไม่ (ซึ่งบางคนอาจไม่มี) และการข้ามแดนก็มีกระบวนการที่ผ่อนปรนกว่าปกติ ทำให้สามารถเดินทางข้ามไปมาระหว่างลาว พม่า และจีนได้อย่างสะดวก รัฐบาลลาวทำหน้าที่ในการเอื้ออำนวยให้การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนเป็นไปได้โดยไม่มีอุปสรรค เพียงแต่ขอให้ผู้เข้ามาอยู่อาศัยในเขตนี้ ได้ลงทะเบียนเป็นหลักฐานไว้ ชาวจีนที่อยู่ในเขตนี้แต่ละครัวเรือนจะมีทะเบียนบ้านที่ออกโดยรัฐบาลลาว ภายใต้การดูแลของเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการข้ามแดนแต่ละครั้ง กระบวนการที่ยืดหยุ่นเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนชายแดน/พรมแดนให้เป็นพื้นที่

เสรีนิยมใหม่ ที่ซึ่งอธิปไตยได้ยอมเปิดทางให้กับพลังของตลาด อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่ยืดหยุ่นนี้ ก็ไม่ได้ดำเนินไปโดยปราศจากต้นทุน ความย้อนแย้งของ “สภาวะยกเว้น” เกิดขึ้นจากการที่แม้พลังตลาดจะก่อให้เกิดการนิยามความหมายใหม่ให้กับอธิปไตยและสิทธิภายใต้กรอบคิดของเสรีนิยมใหม่ (อาทิ เสรีภาพทางเศรษฐกิจ และอธิปไตยที่ยืดหยุ่น) แต่กระบวนการในการสร้างความหมายใหม่นี้กลับก่อให้เกิดขึ้นท่ามกลางการกดบังคับทางการเมือง โดยทุนข้ามชาติ ภายใต้ความร่วมมือของจักรกลของรัฐ

แรงงานเสรีนิยมใหม่ชาวพม่า

ในการสร้างวาทกรรมว่าด้วยการสร้างอารยธรรมชายแดน ทั้งนักธุรกิจจีน และรัฐลาว ต่างก็ร่วมกันประชาสัมพันธ์ความคิดเดียวกันในการเปลี่ยนพื้นที่อันไกลโพ้น (Out of the way place, Tsing 1994) และประชากรที่นอกที่นอกทาง ให้กลายเป็นธุรกิจที่สร้างกำไร ในการจะบรรลุถึงเป้าประสงค์ดังกล่าว พื้นที่ตามประเพณีและวิถีชีวิต จะต้องถูกปรับเปลี่ยนไปสู่สภาวะใหม่ที่ทันสมัยเสียก่อน เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงเป็นโครงการเสรีนิยมใหม่ประเภทหนึ่งที่หล่อหลอมทรัพยากรและผู้คนเสียใหม่ เพื่อแปลงให้คนงานที่ไม่กระทำการ (Passive workers) กลายเป็นผู้ที่มิทักกะที่จะเป็นประโยชน์ต่อความต้องการของทุน กว่าทศวรรษของพันธกิจในการสร้างอารยะ ประชาชนลาวได้รับการบอกกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าทั้งจากหน่วยงานรัฐและนักลงทุน ให้ทิ้งวิถีชีวิตอัน “ล้าหลัง” เสีย และหันมาโอบรับวิถีชีวิตแบบใหม่ เริ่มต้นชีวิตด้วยงานใหม่ๆ

แต่หากเสรีนิยมใหม่เรียกร้องประชากรประเภทหนึ่งที่มีคุณสมบัติที่แตกต่างจากประชากรทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นความอดทนต่อภาวะก่อนการสูกอม การแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งในความยืดหยุ่นของตนเอง ความสามารถเปลี่ยนแปลงขนบประเพณีได้ตามสถานการณ์โดยไม่จำเป็นต้องวางแผนล่วงหน้า ฯลฯ ประชาชน

ลาวในเมืองต้นผึ้งได้แสดงให้เห็นแล้วว่า พวกเขาไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่โดยสิ้นเชิง ไม่ใช่เพราะว่าพวกเขาปฏิเสธที่จะละทิ้งอุดมการณ์ตามประเพณี หากแต่เป็นเพราะพวกเขาไม่เห็นด้วยกับคุณค่าใหม่ว่าด้วยประสิทธิภาพและผลผลิตภาพในระบบทุนนิยมก้าวหน้า ที่ต้องแลกมาด้วยการสูญเสียปัจจัยการผลิตที่อยู่ทั้งหมดของครัวเรือน การไม่ยินยอมย้ายออกจากหมู่บ้านเดิมของชาวบ้านต้นผึ้งเพื่อจะเปลี่ยนตัวเองให้กลายเป็นแรงงานในยุคเริ่มแรกของการก่อตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการต่อต้านที่ยังคงดำรงอยู่ในหมู่บ้าน อันเป็นกลุ่มเป้าหมาย สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของโครงการเปลี่ยนประชากรของนักลงทุนในการนำพาประชากรชายแดนเหล่านี้ให้เข้าสู่ระเบียบอันศิวิไลซ์ของระบอบเสรีนิยมใหม่ ชาวบ้านลาวผู้ซึ่งขาดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมกับการสร้างสรรค์เศรษฐกิจคาสโนในสภาพการจ้างงานที่กำหนดโดยบริษัท ตลอดจนผู้ที่ขาดคุณสมบัติตามที่บริษัทกำหนดไว้ ต่างก็พากันถูกแขวนไว้ในระหว่างพื้นที่ของโลกสองใบ กล่าวคือ โลกแห่งวิถีชีวิตแบบเก่าที่กำลังสูญสลายไป และประมณฑลของเสรีนิยมใหม่ที่ออกแบบโดยนายทุนจีน ดังนั้น จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ในกระบวนการก่อร่างสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชาวบ้านลาว มิได้เป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนพลังเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่นี้กลับได้แก่แรงงานขวพม่า ผู้เป็นแรงงานเสรีนิยมใหม่ที่แท้จริงที่พาตนเองเข้าอยู่ใต้บังการของระเบียบทางเศรษฐกิจของชาวจีน พวกเขาได้กลายเป็นประชากรเสรีนิยมใหม่ในทางอุดมคติที่เป็นที่ต้องการในหมู่นายทุนที่แตกต่างไปจากชาวลาวโดยสิ้นเชิง

ประชากรพม่าที่เข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำส่วนใหญ่มาจากหลายภูมิภาคของพม่า อาทิ ทางตอนใต้ของเมือง Meiktila ในภูมิภาคมัณฑะเลย์ ลำเลี้ยว ตองจี ทำซี้เหล็ก และมาจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ โดยกลุ่มแรกอพยพเข้ามายังชายแดนลาวในปี 2008 เพื่อทำงานแผ้วถางป่าและที่ดินเพื่อการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ แรงงานพม่าเหล่านี้ได้ช่วยความต้องการแรงงานจำนวนมากผ่านทางเครือข่ายชาวจีนในพม่าที่ทำงานอยู่ในเมืองทำซี้เหล็ก และชาวจีนในเมืองที่พวกเขาอาศัยอยู่ การเดินทางมาทำงานในเขตฯ ไม่ได้เป็นสิ่งที่

ยากลำบากอะไร ทั้งนี้หนทางที่สะดวกที่สุดคือการเดินทางมายังเมืองท่าซีเหล็ก แล้วนั่งรถโดยสารไปยังจุดข้ามแดนที่ Luang-pong ในฝั่งพม่าเพื่อข้ามแม่น้ำโขงมายังลาว ก่อนจะนั่งรถโดยสารไปยังเมืองต้นฝั๊ง ค่าใช้จ่ายในการเดินทางนับจากท่าซีเหล็กถึงต้นฝั๊งตกคนละประมาณ 400-500 บาท

ประชากรพม่าในเขตเศรษฐกิจพิเศษในปัจจุบันมีไม่ต่ำกว่า 700 ครัวเรือนหรือราว 10,000 คน โดยจะอยู่อาศัยในเขตที่มีการจัดแบ่งเป็น 4 เขตโซนด้วยกัน คือ Bamar-Ywar (หรือหมู่บ้านชาวพม่า ซึ่งแต่เดิมเรียกกันว่าหมู่บ้านชาวยะไข่⁷⁷), Taung-chyae-Ywar (หรือหมู่บ้านเชิงเขา), หมู่บ้านลาว, และหอพักคาสโน สองในสามของประชากรจากพม่าอาศัยอยู่ในหมู่บ้านพม่า ซึ่งถือเป็นเขตอยู่อาศัยที่ใหญ่ที่สุด ส่วนหมู่บ้านเชิงเขานั้นมีผู้อยู่อาศัยราว 100 หลังคาเรือน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยแรงงานที่มีทักษะ ในเขตอยู่อาศัยของหมู่บ้านเชิงเขาถูกจัดตั้งขึ้นโดยแผนกบริหารแรงงานจีนของบริษัทคิงส์โรมันส์นั้น คนงานที่อาศัยอยู่ในเขตนี้ จะทำงานที่อาศัยทักษะมากกว่าที่อื่นๆ อาทิ งานปูน งานควบคุมเครื่องจักร และงานซ่อมแซมต่างๆ ส่วนในหมู่บ้านลาวเก่า ซึ่งก็คือหมู่บ้านกว๊านที่ชาวบ้านลาวย้ายออกไป ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในเขตนี้จะเป็นแรงงานที่ถูกว่าจ้างภายใต้ระบบสัญญาจ้าง (Poh-pyait) แรงงานที่อาศัยอยู่ในหอพักคาสโนจะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าที่อื่นๆ โดยบริษัทจะจัดหาห้องให้และมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับดูทีวีหรือพักผ่อนได้ คนงานที่อาศัยอยู่ในหอพักคาสโนจะเป็นคนหนุ่มสาวและได้รับการฝึกฝนให้ทำงานในบ่อนคาสโน ซึ่งโดยเปรียบเทียบแล้วจำนวนคนงานที่อาศัยอยู่ในหอพักจะน้อยกว่าที่อื่นๆ

⁷⁷ ชาวยะไข่หรือ Rakhine เป็นชนกลุ่มแรกๆ ที่อพยพเข้ามาทำงานที่นี่ บริษัทได้แยกคนกลุ่มนี้ออกมาตั้งที่พักต่างหาก อันเนื่องมาจากการที่แรงงานกลุ่มนี้ลุกขึ้นมาต่อสู้กับบริษัทในเรื่องการจ้างงานที่ไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายค่าแรงล่าช้า หรือยึดเวลาการทำงานออกไปโดยไม่จ่ายค่าแรง การเผชิญหน้านำไปสู่ความรุนแรง แรงงานชาวยะไข่หาอาวุธเท่าที่มีเช่นมีด จอบ เสียม เพื่อต่อสู้กับบริษัท อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ได้สงบลงในที่สุด ปัจจุบันมีชาวพม่าจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นย้ายเข้ามาอยู่ และได้เปลี่ยนชื่อเรียกหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านชาวพม่า

ภาพที่ 23: หมู่บ้านเชิงเขา

แบบแผนการเคลื่อนย้ายของแรงงานพม่าเข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษส่วนใหญ่จะเริ่มต้นจากการที่ชายชาวพม่าติดต่อเอเยนต์เพื่อให้ติดต่อหางานให้ และเมื่อสามารถเข้ามาทำงานในเขตแล้ว จึงจะพาครอบครัวอพยพตามมาอยู่ด้วย ภรรยาของแรงงานชายบางคนอาจเปิดเพิงขายอาหาร ร้านขาย VCD หรือร้านขายของชำต่างๆ เพื่อหารายได้เสริมให้กับครอบครัว บางคนก็ดูแลลูกอยู่ที่บ้าน ในขณะที่สามีออกไปทำงานให้กับบริษัท แรงงานเหล่านี้ มักไม่ค่อยกลับไปเยี่ยมบ้านเพื่อขอคอดมเงินเอาไว้ และส่วนใหญ่มักใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัว หรือเครือญาติที่พม่า

ชีวิตของแรงงานเสรีนิยมใหม่

ใน The Culture of the New Capitalism (2006), Richard Sennett ได้บรรยายถึงการทำงานที่ทุนนิยมในปัจจุบันหล่อหลอมงานของคนงานตลอดจนทางเลือกทางการเมืองที่คนงานมี ภายใต้โครงสร้างของการจ้างงานที่มักอยู่กันในระยะเวลาที่ไม่นานนานนัก โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงและความยืดหยุ่นระบบดังกล่าวต้องการคนงานประเภทใหม่ อันได้แก่ มนุษย์ชายและหญิง

ในอุดมคติของทุนนิยมใหม่ ที่เต็มใจที่จะทำงานและอยู่ในสายสัมพันธ์ที่ชั่วครว ไม่เชื่อมต่อกับอดีต และให้ความสำคัญกับความสามารถ ไม่ใช่ทักษะหรือความสำเร็จ ทั้งนี้ ต่างไปจากโครงสร้างของบริษัทสมัยเก่า ที่ซึ่งปัจเจกบุคคลรู้ว่าตนเองจะอยู่ในตำแหน่งใด เลื่อนขั้นไปเช่นไรและสามารถวางแผนอนาคตของตนเองได้ บริษัทสมัยใหม่จะไม่ผูกพันตนเองกับเสถียรภาพระยะยาว ผลประโยชน์ ทุนทางสังคม หรือความไว้วางใจระหว่างบุคคล ผลที่ตามมา คือ ชีวิตของลูกจ้างหรือคนงานจะมีความมั่นคงน้อยลง มีอิสระน้อยลง ในขณะที่ความรู้และประโยชน์ของพวกเขาจะถูกลดคุณค่าลง สถาบันที่ยึดหยุ่นใหม่ได้ทำให้คนงานสูญเสียการเป็นตัวแทนของตนเองลง ปัจเจกบุคคลจะกลายเป็นเหยื่อที่ไม่อาจมีอำนาจต่อรองกับพลังเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่ไม่อาจต่อต้านด้วยได้ (Sennett อ้างแล้ว)

ภาพที่ 24: ภรรยาและลูกๆ ของแรงงานพม่า

ในฐานะที่เป็นธุรกิจข้ามชาติและไม่ยึดติดกับดินแดน บริษัทคิงส์โรมันส์ของจีน เป็นนายทุนชนิดใหม่ที่ไม่รู้จักขนบแบบเก่าของการจรรงรักภักดีต่อรัฐชาติ ในขณะที่ทุนชนิดนี้เต็มใจจะโอ้อวดประจักษ์การเสริมนิยมใหม่ใดก็ได้ที่พร้อมจะทำงานอย่างหนักโดยปราศจากการคุ้มครองด้านสวัสดิการใดๆ และพร้อมที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง ชายชาวพม่าที่เข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษส่วนใหญ่ตั้งความหวังไว้ว่าจะมาหางานทำที่มีรายได้มากกว่างานในประเทศพม่า เมื่อมาถึงพวกเขาจะถูกจัดให้ทำงานอยู่ในแหล่งงานสามแห่งด้วยกันคือ โซดาก่อสร้าง คาสีโน และโจ๊กเกอร์ (ไฟที่มีแฉกสูงสุดหรือไฟอะไรก็ได้ ในที่นี้หมายถึงโซดงานที่ประกอบด้วยงานอื่นๆ ที่อยู่นอกโครงการของบริษัท) งานในโซดาก่อสร้างเป็นที่ที่ต้องการแรงงานมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งแรงงานมีทักษะและไม่มีทักษะ งานที่มีทักษะมักได้แก่การควบคุมเครื่องจักรกล ตลอดจนงานช่างต่างๆ ส่วนงานที่ไม่มีทักษะหรือที่เรียกว่า Akjian หรืองานหนัก ได้แก่การแบกหามหินและทราย ซึ่งต้องใช้แรงคน เงินเดือนก็จะแตกต่างกันไปตามชนิดของงาน ทั้งนี้งานภายในเขตก่อสร้างของบริษัทจะแบ่งอัตราเงินเดือนเป็นสามระดับคือ ระดับที่ใช้ทักษะ จะได้รับเงินเดือนระหว่าง 9,000-10,000 บาท ระดับกลาง อยู่ที่ 7,000-8,000 บาท และทักษะพื้นฐานอยู่ที่ 4,000-6,000 บาท เงินเดือนเหล่านี้ไม่ต้องเสียภาษี แต่ไม่มีการทำสัญญาจ้างอย่างเป็นทางการ โดยที่การกลางานที่แจ่งล่วงหน้าโดยมีเหตุผลที่รองรับชัดเจนนั้นสามารถทำได้ แต่จำนวนวันที่ลาจะถูกนำมาหักออกจากเงินเดือนที่ได้รับ

ในโซดาก่อสร้างนี้ หัวหน้างานชาวจีน จะจ้างล่ำหรือตัวกลาง ซึ่งเป็นชาวโกแกงเชื้อสายจีนจากพม่า โดยแรงงานพม่าเรียกคนเหล่านี้ว่า “ผู้คุม” (In-charge) ซึ่งเป็นคนที่คอยคุมคนงานให้กับหัวหน้าชาวจีนอีกที ตำแหน่งนี้ได้เงินเดือนสูงที่สุดในหมู่แรงงานพม่าด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คุมและคนงานถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะสามารถที่จะขึ้นขี่ต่อยอดอนาคตของคนงาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สื่อสารกับหัวหน้าชาวจีน การแปลหรือสื่อสารที่ผิดย่อมหมายถึงความเสียหายของงาน และหมายถึงการถูกไล่ออกจากงานโดยปราศจากค่าจ้าง

ทั้งนี้การทำงานที่ผิดพลาดจะไม่ได้รับการให้อภัยหรือแก้ตัวใดๆ จากหัวหน้าชาวจีน ในสภาพการจ้างงานที่ไม่มีสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใต้อุปสรรคในการสื่อสารด้านภาษา แรงงานพม่าจึงไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ ในความสัมพันธ์กับนายจ้างชาวจีน การจ่ายค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรมและปฏิบัติต่อคนงานด้วยความรุนแรงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันของงานก่อสร้าง เรื่องเล่าที่คนงานพม่าเล่าให้ฟัง มักเต็มไปด้วยเหตุการณ์ของการถูกเอารัดเอาเปรียบดังเรื่องเล่าเหล่านี้

คนถูกให้ออกจากงานไม่ใช่เพราะว่าเขาทำผิดหรือเขาทำงานไม่ได้ บางครั้งพวกเขา (หัวหน้าชาวจีน) ไม่ชอบคนงานสักคน เขาก็จะถูกไล่ออกโดยไม่มีการอธิบาย เขาอาจพูดคำว่า Khaing-ma-kaung-loh (ไม่ทำตามคำสั่ง) แล้วก็ให้ออก พวกเราเหมือนวัวเหมือนควาย บางครั้ง พวกผู้คุมก็ไม่ยอมเอาเงินเดือนให้คนงาน หนีไปพร้อมกับเงิน”⁷⁸

ไม่กี่วันก่อน ผมอยู่ที่ทำน้ำ มีคนงานคนหนึ่งแบกของออกมาจากเรือ เขาอาจจะทำอะไรผิดสักอย่าง เลยถูกสั่งให้ออกจากงาน และถูกด่าอย่างรุนแรงสาธยายโทษ ด้วยเสียงอันดังจากหัวหน้างานต่อหน้าคนมากมายที่ทำมันเป็นที่สาธารณะ ผมรู้ว่าคนงานคนนั้นต้องรู้สึกแย่อย่างแน่ๆ ถูกดูถูกต่อหน้าคนตั้งมาก แต่นั่นมันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำอยู่แล้วที่นี่⁷⁹

เมื่อถามว่าอะไรคือสิ่งที่ลำบากที่สุดในการเป็นแรงงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษคนงานพม่ากลุ่มหนึ่งตอบว่า

⁷⁸ สัมภาษณ์คนงานที่ 1 9/11/2012

⁷⁹ สัมภาษณ์คนงานที่ 2 9/11/2012

อคติในการแปล บางครั้งล่ามไม่แปลอย่างถูกต้อง เขาตั้งใจแปลผิด คนที่
รับกรรมคือคนงาน คนงานที่นี้ไม่มีใครเข้าใจภาษาจีน ในการทำงาน เรื่องนี้
สร้างปัญหาอย่างมาก ล่ามพวกนี้เหมือนกับล่ามในยุคเจ้าอาณานิคมอังกฤษ
หรือพาสซิฟิสต์ญี่ปุ่นในพม่า บ่อยครั้งที่เรากลัวพวกนี้ มากเสียยิ่งกว่ากลัวพวก
คนจีน พวกนี้เป็นคนพม่าที่พูดและเขียนภาษาจีนได้⁸⁰

แรงงานกลุ่มนี้ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า นอกเหนือจากความขัดแย้งกับผู้คุม
ที่ทำหน้าที่ล่ามแล้ว คนงานพม่ายังต้องเผชิญหน้ากับบริษัทอยู่เสมอโดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในเรื่องการจ่ายค่าแรงล่าช้า ในบางครั้งแรงงานได้รวมตัวกันไปประท้วง
หน้าสำนักงานจนบริษัทต้องออกมาขอโทษ โดยคนงานคนหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า
ในบางเหตุการณ์ บริษัทอาจใช้เครื่องช็อตไฟฟ้าที่เรียกในภาษาพม่าเรียกว่า
Kyin-set ในการลงโทษคนงานที่ก่อปัญหาด้วยเช่นกัน คนงานส่วนใหญ่เห็นว่า
การจ้างงานของบริษัท มีการแบ่งชั้นตามเชื้อชาติ โดยที่แรงงานจีน 1 คน จะได้รับ
ค่าแรงเท่ากับแรงงานพม่า 3 คน แม้ว่าจะเป็นงานในลักษณะเดียวกันก็ตาม คนงาน
บางคนกล่าวว่า รู้สึกเหมือนตนเองเป็นทาส ที่ไร้การคุ้มครองใดๆ ในท่ามกลาง
แรงกดดันต่างๆ ที่ได้รับ ไม่มีใครมีความสุขกับสภาพการจ้างงาน แต่ก็ไม่มีทางเลือก
ทั้งนี้การที่อุปทานแรงงานมีมากกว่าความต้องการแรงงานของบริษัท ทำให้อำนาจ
การต่อรองของแรงงานยิ่งต่ำมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ของแรงงานรายนี้

ต่อให้เขาไล่คนงานออก 5 คน อย่างน้อยมีคนอีก 10 คนพร้อมที่จะเข้ามา
ทำงานแทน นี่ทำให้คนงานส่วนใหญ่กลัวที่จะถูกไล่ออกจากงาน ผมเคย
คุยกับชายคนหนึ่งที่ได้รับจ้างอยู่ที่เขตเจ็กเกอร์ นอกบริษัท จริงๆ แล้วเขาต้อง
เลิกงาน ตั้งแต่ 11 โมง ซึ่งเป็นเวลาอาหารกลางวัน แต่เที่ยงแล้ว เขาก็ยัง
ทำงานอยู่ ผมถามเขาว่า ทำไมไม่บอกผู้คุมว่าถึงเวลาข้าวเที่ยงแล้ว เขาตอบว่า

⁸⁰ สัมภาษณ์กลุ่มคนงาน 12/12/2012

เขาไม่กล้า ถ้าผู้คุมโกรธขึ้นมา เขาอาจถูกไล่ออกจากงานได้ ผมถามเขาว่า ได้เงินเดือนเท่าไร เขาตอบว่า 3,500 บาท แล้วบอกว่า เขากลัวที่จะถูกไล่ออก เพราะมันไม่ยากที่จะได้หางานแถวนี้ ผมจึงเดินออกมา สำหรับบางคนแล้ว เงินที่เขาเจอมันยากลำบากมาก เขาอาจทำงานมาแล้ว 20 วัน และไม่อยากที่จะถูกไล่ออก และไม่ได้เงินค่าจ้าง เพราะฉะนั้น เขาเลยจำเป็นต้องทำทุกอย่างที่หัวหน้างานคนจีนบอกให้ทำ⁸¹

แต่แม้ว่าสภาวะแวดล้อมของการทำงานภายในเขตฯ จะเต็มไปด้วยการกดขี่แรงงาน และเงื่อนไขการทำงานที่ไม่เป็นธรรม แรงงานส่วนใหญ่ก็ยังคงเห็นว่าสภาวะดังกล่าว ไม่ได้ต่างไปจากที่ที่พวกเขาเคยไปทำงานมาก่อน แรงงานเคลื่อนย้ายเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานในไทยมาก่อน และเห็นว่าสภาพการขูดรีดและทัศนคติของนายจ้างจีน ไม่ได้ต่างไปจากนายจ้างไทยที่พวกเขาเคยทำงานด้วยมาก่อน ดังคำให้คำสัมภาษณ์ของแรงงานรายหนึ่ง ซึ่งมาจากเมือง Kyaing Ton ของพม่า โดยมีอาชีพขายหมากพลูมาก่อน เขาเห็นว่า อยู่ในเขตแห่งนี้ มีอิสระมากกว่า และไม่ต้องเสี่ยงต่อการถูกจับและรีดไถจากตำรวจไทย ในขณะที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ปัญหาจะต่างออกไป ดังที่เขาให้ความเห็นว่า

เทียบกับในไทย ที่นี่เรามีอิสระมากกว่า ไม่ต้องถูกจับ กวาดล้างที่พักบ่อยๆ เพราะเป็นแรงงานเถื่อน ที่นี่เราสัมพันธ์กับคนจีนเฉพาะเรื่องงาน ทุกคนต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาซบเซาเหมือนอยู่ในพม่า เราต้องตั้งใจทำงาน ค่าครองชีพก็ไม่เลวนัก เทียบกับที่ท่าซี้เหล็ก ที่นั่นเราต้องจ่ายค่าไฟ ค่าที่อยู่เดือนหนึ่งตก 6,000 บาท แต่ที่นี่ทุกอย่างฟรี บริษัทจีนไม่สนใจว่าคนงานพม่าจะเรียนมาสูงแค่ไหน เขาถามแค่ว่าพูดจีน หรือไทยได้ไหม การศึกษาเป็นเรื่องที่ไร้ประโยชน์สำหรับที่นี่ ในความคิดของผม นายจ้างจีน หรือไทย ก็เหมือนกัน

⁸¹ สัมภาษณ์ 12/12/2012

ผมเคยทำงานเป็นช่างสีในกรุงเทพฯ ทำงานเลี้ยงชีวิต ต้องปั่นตึกสูง 10 หรือ 20 ชั้นเพื่อทาสี ค่าแรงก็ไม่เลวนัก พอส่งเงินกลับบ้านได้ แต่ต้องกังวลว่าเมื่อไหร่ตำรวจจะมาตรวจจับ เวลาจะเดินทางไปไหน ก็ต้องกลัวด่านตรวจทุกด่าน ผมเคยทำงานที่เชียงของ แล้วก็ที่ฝางด้วย แต่มันไม่ปลอดภัย ที่นี่เราไม่ต้องห่วงเรื่องนี้ ผมทำงานเป็นคนขับรถบรรทุกในงานก่อสร้างของบริษัทในเขตนี้⁸²

แต่สำหรับชาวพม่าบางคน การเดินทางเข้ามาในเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นการออกมาแสวงหาโชคทางเศรษฐกิจเป็นครั้งแรกของเขา และเป็นประสบการณ์ในโลกเสรีนิยมใหม่ที่เขาต้องเรียนรู้ที่จะต้องปรับตัว ดังเช่นหนุ่มคนงานเลี้ยงเปิดให้กับฟาร์มของบริษัทรายนี้ เขาเป็นอดีตแรงงานในร้านน้ำชาผู้ซึ่งจากบ้านในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้กับเมือง Pyo-phoy ในที่ราบลุ่มของพม่า โดยติดตามเพื่อนเข้ามาทำงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ด้วยเหตุผลของการต้องการหารายได้ที่สูงกว่าที่เคยหาได้ในพม่า คนงานรายนี้เข้ามาทำงานในเขตฯ ตั้งแต่ปี 2010 และทำงานมาแล้วหลายประเภท เขาให้เหตุผลว่างานก่อสร้างนั้นลำบากเกินไปสำหรับเขา เขาจึงพยายามแสวงหางานที่ไม่หนักจนเกินไป และมีเวลาพักผ่อนบ้าง จึงได้มาสมัครเป็นคนงานเลี้ยงเปิดในฟาร์มที่ห่างไกลจากชุมชนและผู้คน โครงการด้านการเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของ “งานภายนอก” (外围-wàiwéi) ของบริษัทที่แยกออกจากธุรกิจคาสีโน อันประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวและการพัฒนาด้านเกษตร ซึ่งแม้บริษัทจะอ้างว่าเป็นงานที่ส่งเสริมให้กับชาวลาว แต่ในความเป็นจริง คนงานส่วนใหญ่มักเป็นชาวพม่า หลายโครงการเป็นโครงการทดลองเพาะเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร ในขณะที่บางโครงการเป็นการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า เพื่อเป็นอาหารแก่นักท่องเที่ยว คนงานรายนี้เล่าเรื่องชีวิตการทำงานในแต่ละวันของเขาให้ฟังว่า

⁸² สัมภาษณ์ 12/12/2012

งานที่ผมทำที่นี่ไม่เชิงว่าเป็นแรงงาน เพราะหน้าที่หลักคือการให้อาหารเปิดในฟาร์มตามตารางเวลา ซึ่งมีอยู่สองแห่ง อีกที่หนึ่งอยู่บริเวณเชิงเขา ที่มีห้องแล็บและการทดลองด้วย คนจีนที่ดูแลไม่ได้เพาะเลี้ยงเปิดตามธรรมชาติ และใช้วิธีวิทยาศาสตร์ผสมพันธุ์ขึ้นมา พอใหญ่แล้วก็ย้ายมาที่นี่ ประชากรเปิดโตเร็วมาก เปิดที่นี่ไม่ได้เอาไว้กิน ผมก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเขาเพาะไปทำไม ผมมีหน้าที่แค่เลี้ยงเปิดให้เขาในฟาร์มที่นี่ มีแต่ผมกับครอบครัวคนจีนอีกครอบครัวหนึ่งที่คอยดูแลเปิด ครอบครัวนั้นมีลูกชายคนหนึ่ง และเป็นเพื่อนคนเดียวในที่โดดเดี่ยวแห่งนี้ ผมคุยกับพ่อแม่เขาไม่ได้ เพราะไม่รู้ภาษา แต่ผมสอนลูกเขาพูดพม่าบ้าง งานของผมไม่ค่อยมีอะไรมาก ผมเลยหลับเป็นส่วนใหญ่ บางทีผมก็เข้าไปในป่าใกล้ๆ เก็บผัก เก็บมะเฟืองมาดองใส่ขวดไว้ ที่นี้ไกลจากหมู่บ้านชาวพม่ามาก แต่ใกล้กับหมู่บ้านลาว ผมเลยมีเพื่อนเป็นคนลาวหลายคน ผมซื้อล็อตเตอรี่จากเขา และพอพูดจากันรู้เรื่องนิดๆ หน่อยๆ บางทีเขาก็ให้อาหารผมมา บางทีผมก็เอาอาหารของผมแลกกับของเขา แต่อาทิตย์ที่แล้วผมโกรธวัยรุ่นในหมู่บ้านมาก ในฟาร์มเชิงเขา เรามีไก่วงอยู่ตัวหนึ่ง ซึ่งผมชอบมากและถือเสมือนน้องชายคนหนึ่ง ในที่ที่ไม่มีใครพูดพม่ากับผม ผมพูดกับไก่วงตัวนี้ด้วยภาษาพม่า และดูเหมือนเขาจะเข้าใจสิ่งที่ผมพูด ไก่วงตัวนี้อยู่ในฟาร์มตลอด ไม่เคยออกไปไหน ครอบครัวจีนบอกผมว่าไก่วงตัวนี้มีราคาแพงมาก แต่จู่ๆ มันก็หายไป ผมตามหามันอยู่หลายวัน จนวันหนึ่งขณะที่ผมไปถึงที่ทะเลสาบ ผมได้กลิ่นเหม็นสาบอะไรบางอย่าง จึงตามกลิ่นไปจนพบหัวของมันถูกตัดออกทิ้งไว้ในพุ่มไม้ ผมร้องไห้อยู่นานมาก และบอกผู้จัดการของผม เขาก็ช็อคเช่นกัน เพราะกลัวจะโดน Tha-htya-ma⁸³ ตำหนิ ผมคิดว่าไก่วงตัวนั้น คงถูกกลุ่มวัยรุ่นลาวลักเอาไปกินแน่นอน

นายจ้างจีนที่นี่นับเป็นคนแปลก ผมไม่สามารถเข้าใจพวกเขาได้เลย เพื่อนผมส่วนใหญ่ที่มาด้วยกันได้งานที่คาสโนเป็นคนแจกไฟ แต่คนจีนปฏิเสธผม

⁸³ หมายถึงนายหญิง หรือภรรยาของเจ้าเวทย์ ผู้ดูแลกิจการภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

เพียงเพราะว่าผมมีรอยสักที่แขน ผมเลยหางานทำได้ยาก จนต้องมาอยู่ที่นี่ ผมไม่มีความสุขเลยที่นี่ และคิดว่าถ้ามีโอกาส ก็อยากจะย้ายไปหางานทำที่เมืองไทย แต่ต้องรอให้เก็บเงินได้ และมีพาสปอร์ตก่อน สำหรับผมแล้ว ผมไม่ได้คิดว่าเป็นคนจีน หรือพม่า หรือลาว จะต่างกันสักเท่าไร จะดีหรือชั่ว มันขึ้นกับบุคคล ดูอย่างครอบครัวจีนที่อยู่ใกล้กับผม เขาเป็นคนดีมาก แต่นายจ้างคนจีนบางคนแย่มาก โกงเงินค่าแรงพวกเรา พม่าบางคนก็ดี แต่บางคนก็แย่⁸⁴

สำหรับคนงานพม่ารายนี้ ประสบการณ์การทำงานข้ามพรมแดนของเขา ยังเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ในการปฏิสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์กับความสัมพันธ์ทางอำนาจที่แตกต่างกัน และทั้งยังเป็นการเรียนรู้ที่จะต่อรองทั้งในแง่เงื่อนไขการทำงาน และเงื่อนไขความโดดเดี่ยวของชีวิตของแรงงานอีกด้วย

คาสิโนเป็นแหล่งทำงานแห่งที่สองที่ว่าจ้างหนุ่มสาวชาวพม่าเข้าทำงานในบรรดาแรงงานทั้งหมดไม่ต่ำกว่า 4,500 คน ซึ่งมีทั้งชาวจีน พม่า และลาวแล้ว ชาวพม่าเป็นแรงงานที่มีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองมาจากชาวจีน แรงงานพม่าจะทำงานหลากหลายประเภทภายในคาสิโน ซึ่งรวมทั้งงานซักล้าง งานครัว งานแจกวี และงานเสิร์ฟ เงื่อนไขการทำงานภายในคาสิโนดูเหมือนจะดีกว่าที่ไซต์ก่อสร้าง ในแง่ของเงินเดือนและความมั่นคง แต่ทั้งนี้ ก็ต้องแลกกับเวลางานที่ไม่ปกติ ซึ่งเริ่มตั้งแต่กะเช้า ไปจนถึงกะดึก และภายในคาสิโนซึ่งนักพนันสูบบุหรี่ตลอดเวลา พนักงานส่วนใหญ่จะได้รับการฝึกในฐานะที่เป็นเด็กฝึกงานก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้ทำงาน เงินเดือนสูงสุดที่แรงงานพม่าได้รับในฐานะที่เป็นคนแจกวีคือ 13,000 บาท ตำแหน่งรองลงมาจากคนแจกวี คือผู้ที่ทำหน้าที่คอยสอดส่องตามโต๊ะต่างๆ เพื่อมิให้มีการโกงไพ่ หรือซิฟ ตลอดจนคอยแก้ไขเครื่องเล่นเกมส์ที่มีปัญหา เงินเดือนในตำแหน่งนี้จะอยู่ระหว่าง 7,000-

⁸⁴ สัมภาษณ์ 12/12/2012

8,000 บาท ส่วนตำแหน่งที่ได้เงินเดือนต่ำที่สุดคือ พนักงานทำความสะอาด ซึ่งได้รับเงินเดือนเพียง 5,000-6,000 บาท พนักงานชาวพม่าที่ทำงานในคาสิโน ส่วนใหญ่จะพูดภาษาจีนได้ ในช่วงแรก พนักงานเหล่านี้จะได้รับการฝึกให้รู้จัก แจกไพ่ และจะได้บัตรประจำตัว แต่จะยังไม่ได้รับเงินเดือน ทั้งนี้บริษัทจะเลี้ยงอาหารให้กับพนักงานฝึกงานเหล่านี้ หลังจากผ่านการทดสอบจากบริษัทแล้ว พนักงานเหล่านี้จะได้รับมอบหมายหน้าที่ที่เหมาะสมกับความสามารถ เช่น คนแจกไพ่จะต้องสามารถผ่านไพ่และชิพได้อย่างคล่องแคล่ว และระมัดระวังเรื่องเงิน เด็กหนุ่มคนหนึ่งจากเมือง Meikthila ซึ่งเป็นบุตรชายของร้านขายอาหารภายในแหล่งที่อยู่ของแรงงานพม่า และมีประสบการณ์การทำงานภายในคาสิโนมานานกว่าปี ได้เล่าให้ผู้เขียนและผู้ช่วยนักวิจัยฟังว่า ระดับการศึกษาเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นภายในคาสิโน หรืออาจจะเปล่าประโยชน์เสียด้วยซ้ำไป ทั้งนี้ตราบนาทีที่มีความเฉลียวฉลาดเกี่ยวกับไพ่ ใครก็ตามก็สามารถที่จะได้งานในคาสิโนได้อย่างไม่ยากเย็นนัก ซึ่งเป็นงานที่ได้เงินเดือนดีเสียด้วยซ้ำไป เขายังอธิบายกระบวนการได้มาซึ่งงานว่า ในตอนเริ่มแรก ผู้ที่ต้องการสมัครงาน จะต้องกรอกแบบฟอร์มซึ่งเป็นภาษาจีน จากนั้นนำแบบฟอร์มนั้นไปยังแผนกรับสมัครงานภายในคาสิโน แล้วรอประมาณ 3-5 วัน ก็จะถูกเรียกมาฝึกงาน ซึ่งคนพม่าเรียกว่า คนของคิง (King's man) ซึ่งหมายถึงพนักงานฝึกงานของบริษัทคิงส์โรมันส์ คนของคิงจะได้รับการฝึกฝนอยู่เป็นเวลา 15 วัน หลังจากนั้นก็จะได้รับบัตรประจำตัวซึ่งบรรจุข้อมูลส่วนตัวของพนักงาน และด้วยบัตรใบนี้ พนักงานฝึกงานจะสามารถใช้เพื่อรับประทานอาหาร ดูหนัง และเข้าพักภายในห้องพักที่จัดหาให้โดยบริษัทได้ การได้รับบัตรพนักงานแสดงให้เห็นว่าพนักงานคนดังกล่าวผ่านด่านแรกของการเป็นส่วนหนึ่งของงานคาสิโน ในช่วงสามเดือนแรก พนักงานจะได้รับเงินเดือนเพียง 1,500 บาท แต่หลังจากนั้นบริษัทจะลงทะเบียนให้พนักงานนั้นเป็นพนักงานทางการของบริษัท และได้รับเงินเดือนเริ่มต้น 7,000-8,000 บาท แต่จะถูกหักออกจำนวนหนึ่งสำหรับเป็นค่าของขวัญ (หรือที่ชาวพม่าเรียกว่า Su-kyae) เพื่อเป็นเงินออมของพนักงาน หากถูกให้ออกจากงานก่อน 1 ปีของการทำงาน พนักงานจะไม่ได้เงินค่าของขวัญคืนจากบริษัท

แต่ถ้าสามารถทำงานติดต่อกันได้จนถึงปีที่ 2 ก็จะได้รับเงินที่บริษัทหักไว้ทั้งหมด และถ้าทำงานจนครบสามปี ก็จะได้ค่าของขวัญที่ออมไว้บวกกับเงินอีกครั้งหนึ่งของค่าของขวัญที่บริษัทสมทบให้⁸⁵ แต่งานในคาสีโน ก็มีระเบียบที่เข้มงวดและเรียกร้องเวลาในการทำงานอย่างเคร่งครัด พนักงานคาสีโนชาวพม่ารายหนึ่งเล่าให้ฟังว่าในการพักกินอาหาร บริษัทจะไม่อนุญาตให้ออกนอกบริเวณของคาสีโน ต้องซื้ออาหารเช่น ไข่ หรือบะหมี่สำเร็จรูปจากร้านค้าภายในคาสีโนเท่านั้น พนักงานห้ามนำโทรศัพท์ติดตัวเข้าไปในคาสีโน

เขตทำงานที่สาม ได้แก่ บริเวณที่คนงานเรียกกันว่า “โจ๊กเกอร์” หรือเขตงานนอกการจ้างงานของบริษัท ซึ่งอาจเป็นงานขนของในท่าเรือ หรือแบกหามทั่วไป ที่แม้จะเป็นงานในโครงการก่อสร้างในแผนงานของบริษัท แต่เป็นงานที่มีการว่าจ้างต่างหาก และไม่นับเป็นพนักงานของบริษัท แรงงานที่ทำงานในเขตนี้จะไม่มียานอะไรที่แน่นอน ทุกคนต้องพยายามแสวงหางานด้วยตนเอง และได้รับค่าจ้างรายเดือนที่ต่ำมาก ราว 3,500 บาทต่อเดือน ซึ่งถือเป็นอัตราเงินเดือนที่ต่ำที่สุดภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษฯ งานในเขตโจ๊กเกอร์จึงเป็นงานที่ขาดหลักประกันมากที่สุดเมื่อเทียบงานกับในไซต้อื่นๆ ของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภายใต้เงื่อนไขการทำงานที่กดขี่แรงงาน คนงานสามารถถูกโกงค่าแรงได้ทุกเมื่อโดยปราศจากการคุ้มครองใดๆ ในฐานะที่เป็นเขตงานที่มีแรงงานมารอทำงานที่ใหญ่ที่สุดภายในเขต อุปทานแรงงานที่มีมากกว่าจำนวนงานที่มีอยู่ ย่อมหมายถึงการที่แรงงานพม่าจำต้องยอมรับเงื่อนไขการจ้างงานที่ตั้งขึ้นโดยหัวหน้างานอย่างไม่อาจต่อรองได้ เพียงเพื่อจะได้มีงานทำ งานที่มีในเขตนี้ ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้แรงงานหนักที่ปราศจากทักษะ อาชีพงานแบกหาม และเคลื่อนย้ายสิ่งของหรือแล้วแต่หัวหน้างานจะสั่ง เป็นงานที่ไม่มีความต่อเนื่อง และไม่ได้จำเพาะว่าจะต้องมีทักษะพิเศษด้านใดเป็นพิเศษ จึงไม่มีหลักประกันว่า คนงานที่เข้ามาทำงานดังกล่าว จะได้รับการจ้างงานต่อหลังงานสิ้นสุดลง

⁸⁵ จากการสัมภาษณ์พนักงานคาสีโนชาวพม่า 9/11/2012

ภาพที่ 25-28: ร้านค้าต่างๆ ของครัวเรือนแรงงานชาวพม่า

นอกเหนือจากแหล่งงานทั้งสี่แล้ว ตลาดในเขตเศรษฐกิจพิเศษยังเป็นแหล่งที่แม่ค้าชาวพม่า เดินทางมาค้าขายภายในเขตอีกด้วย ทั้งนี้ในเขตฯ ประกอบไปด้วยตลาด 2 แห่งได้แก่ ตลาดเก่า และตลาดใหม่ ภายในตลาดเก่าจะเป็นที่ตั้งของร้านอาหารจีนจากมณฑลต่างๆ ในเวลากลางคืนจะมีการตั้งโต๊ะขายบาร์บีคิว สุนัขเกอร์ เกมส์และคาสโนขนาดเล็ก ตลอดจนร้านค้า อาทิ ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านขายยา ร้านขายอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ฯลฯ โดยฝั่งตรงข้ามกับตลาดเก่า จะประกอบไปด้วย ร้านตัดผม คลินิก และร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น กิจกรรมภายในตลาดเก่า จะเป็นของคนจีนเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเข้าพื้นที่

จากบริษัทคิงส์โรมันส์ในอัตราตั้งแต่ 1 พันหยวนต่อเดือนขึ้นไปต่อร้านค้า ส่วนตลาดใหม่นั้น จะเป็นตลาดสด ที่ขายผลไม้ ผัก อาหารสด เนื้อ และของแห้ง ต่างๆ ผู้ค้าส่วนใหญ่เป็นชาวพม่า และพูดภาษาจีนไม่ค่อยได้ มาเช่าแผงขายของ โดยจ่ายให้กับบริษัทแผงละ 100 หยวนต่อเดือนสำหรับขนาดแผงที่เล็กที่สุด แม้คำรายหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า ตนเองมีพื้นเพมาจากเมืองล่าเสี้ยว ในตอนเหนือของรัฐไทใหญ่ โดยเป็นชาวไทใหญ่ที่พูดภาษาจีนได้บ้างเล็กน้อย และพอพูดไทยได้บ้าง โดยได้ติดตามสามีซึ่งเข้ามาทำงานรับจ้างอยู่ในโจ๊กเกอร์ ซึ่งได้ค่าแรงแบบรายวันๆ ละ 100 หยวน หรือราว 500 บาท ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่แน่นอนนัก ส่วนตัวเธอเองรับของแห้งจากฝั่งพม่าเข้ามาขายในตลาด โดยได้กำไรต่อวันพอๆ กับค่าแรงของสามี และทั้งสองเช่าห้องพักภายในหมู่บ้านลาว (บ้านก๊วน)⁸⁶ อยู่ โดยจ่ายให้กับบริษัทเดือนละ 300 หยวน ซึ่งเป็นอัตราที่รวมค่าน้ำและค่าไฟแล้ว และถูกกว่าที่พักในหอพักของคาสโน ในขณะที่สัมภาษณ์แม่คำรายนี้กำลังตั้งครรภ์ และวางแผนที่จะไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลในอำเภอเชียงแสนของไทย เนื่องจากมีบริการทางการแพทย์ที่ดีกว่าทั้งในฝั่งพม่าและภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ การติดตามสามีซึ่งมาเป็นแรงงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษของผู้หญิงจากพม่า และทำธุรกิจเล็กๆ น้อยๆ เช่นการค้าขาย หรือร้านอาหารพม่าภายในเขตที่พัก ในแห่งหนึ่งจึงเป็นการช่วยเพิ่มโอกาสในการสะสมทุนให้กับครัวเรือน และลดความเสี่ยง อันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนในเงื่อนไขของการจ้างงานของผู้ชายในครัวเรือน สำหรับครัวเรือนพม่าแล้ว ยุทธศาสตร์ในการดำรงชีพและแบบแผนการเคลื่อนย้าย ในลักษณะของครัวเรือน ช่วยให้สามารถทนต่อเงื่อนไขการกดขี่แรงงาน และสภาวะ ที่ขาดไร้ซึ่งหลักประกัน อันเนื่องมาจากการปราศจากการคุ้มครองด้านแรงงาน ด้วยการช่วยกันดูแลค่าใช้จ่ายของครัวเรือนของสมาชิก ช่วยกันเก็บเงินรายได้ ที่ไม่มากนัก เพื่อที่ว่าในอนาคตจะได้สามารถนำกลับไปลงทุนในเกษตรกรรม

⁸⁶ บริษัทได้นำบ้านของหมู่บ้านก๊วนมาเปิดเป็นที่พักให้กับคนงานพม่าเช่าอาศัย ในอัตราห้องละ 50-100 หยวน ในอนาคต บริษัทอ้างว่าจะทำการพัฒนาบ้านไม้เหล่านี้ให้เป็นเขตวัฒนธรรมของกลุ่มน้ำโจง เพื่อเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

ในบ้านเกิดของตนเองหลังจากมาเสี่ยงโชคในเขตเศรษฐกิจพิเศษในระยะเวลาหนึ่ง

ผู้หญิงพม่าที่เข้ามาในเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างก็มีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันออกไป บางรายอาจเปลี่ยนงานหลายประเภทในช่วงเวลาหลายปี ที่เข้ามาแสวงหาโชคทางเศรษฐกิจภายในเขตนี้ หญิงสาววัยรุ่นที่ทำงานภายในคาสโน มักเป็นหญิงโสด และทำงานตามลำพัง และมีรายได้ที่ดีกว่างานในเขตงานอื่นๆ ผู้หญิงบางคน อาจเลือกที่จะสร้างความสัมพันธ์กับชายชาวจีนเพื่อเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจของตน ในขณะที่หญิงสาวจำนวนหนึ่งเลือกที่จะทำงานในสนามกอล์ฟ โรงแรม และสถานบันเทิงต่างๆ ที่ซึ่งปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศเป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ตลอดเวลา ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้หญิงรายหนึ่ง ที่ติดตามสามีเข้ามาทำงานในเขตนี้ ต่อมาได้เลิกกัน และทำงานในแหล่งต่างๆ ที่รับผู้หญิงในช่วงวัยที่มีอายุไม่มากนัก

ก่อนหน้านี้เคยทำงานในสนามกอล์ฟมาก่อน (อยู่ใกล้กับตึกคาสโน) ฉันเปลี่ยนงานมาสามรอบแล้ว ตอนแรกทำงานเป็นคนทำความสะอาดห้องให้กับโรงแรมในคาสโน แม้ว่าเงินเดือนจะไม่มากนัก แต่เวลางานยาวนานเกินไป มีหน้าซำ ยังมีปัญหาการละเมิดทางเพศในโรงแรมอยู่เป็นประจำ แยกส่วนใหญ่เป็นคนจีนและไทย ที่มักพูดจาตะลอมพนักงานผู้หญิง เนื่องจากผู้จัดการโรงแรมตั้งกฎว่าห้ามตอบโต้ไม่ว่าลูกค้าจะทำอะไร เราไม่สามารถร้องเรียนกับโรงแรมได้ สิ่งที่ฉันทำคือตะโกนตอบใส่ลูกค้าในภาษาที่พวกเขาเข้าใจ ฉันโชคดีที่รู้ทั้งภาษาจีนและไทย โดยเฉพาะคำตำ ตอนแรกก็ไม่รู้หรอก แต่เรียนจากคนที่รู้แต่ฉันช่วยได้แค่บางกรณี แม้ว่าฉันยังไม่เคยเจอกับเรื่องขออนอนด้วย แต่เรื่องล่วงละเมิดทางเพศทั้งคำพูดและการกระทำเป็นเรื่องปกติ

ฉันไม่เคยออกไปกับลูกค้าชาวจีน แต่ผู้หญิงคนอื่นอาจยอมที่จะรับงานแบบนั้น เคยมีลูกค้าขอให้หาหญิงบริการให้ ความที่ทำงานในนั้น และรู้จักคนอยู่บ้างก็ช่วยหาให้ ทำให้ได้ทิปทั้งจากลูกค้าและผู้คุมผู้หญิง หญิงบริการชาวลาว

จะได้อัตราค่าตอบแทนสูงกว่าชาวจีน อาจมีหญิงพม่าบางคนที่มีความสัมพันธ์
กับชาวจีน แต่ฉันไม่เคยเห็นหญิงบริการชาวพม่า⁸⁷

หญิงวัยกลางคนส่วนใหญ่ติดตามสามีหรือลูกเข้ามาในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยไม่ได้ทำงานในเขต หากแต่ช่วยหุงหาอาหาร หรือเปิดร้านค้าเล็กๆ น้อยๆ เพื่อช่วยเศรษฐกิจในครัวเรือน หญิงคนหนึ่งซึ่งมีพื้นเพมาจากเมืองตองจี ได้เล่าให้ฟังว่า เธอติดตามสามีซึ่งเป็นพนักงานขับรถให้กับบริษัท และลูกสาวซึ่งทำงานในคาสิโน เช่นเดียวกับลูกชาย เข้ามาดูแลด้านอาหารการกินในครอบครัว โดยในช่วงแรก เธอได้เปิดร้านให้เช่า VCD และขายซีดีการ์ด แต่ลูกค้าก็ไม่จ่ายเงินสด ในขณะที่เงินในการลงทุนนั้นได้จากการกู้ยืมมา ในที่สุดกิจการก็ไปไม่รอด จนต้องหยุดกิจการไป เมื่อไม่มีอะไรทำ ในบางวันหากรู้สึกเหงา เธอจะไปยังเขตงานเฝ้าเกอร์เพื่อรองานรับจ้างรายวัน หรือมิเช่นนั้น ก็ไปเยี่ยมลูกสาวที่ทำงานในร้านอาหารของคาสิโน ลูกๆ ของเธอให้เงินเดือนที่ได้รับทั้งหมดให้เธอเก็บไว้ การใช้ชีวิตในเขตคาสิโน ทำให้เธอลองเล่นไพ่ในวันหนึ่ง ในบ่อนเล็กๆ ภายนอกคาสิโน และจึงติดการพนันตั้งแต่นั้นมา เธอได้ถูกลงเงินเดือนทั้งหมดที่ลูกๆ ได้ให้ไว้กับการพนัน และยังติดหนี้อีกด้วย เธอกล่าวว่าเธอไม่เคยเล่นการพนันในคาสิโน ปัจจุบันเธอพยายามชดใช้หนี้ที่มีอยู่ และไม่ได้กลับไปเล่นไพ่อีกเลย หญิงเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นภรรยาและเป็นแม่ในครอบครัว และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชาวพม่า (Bamar-Ywar) และหมู่บ้านเชิงเขา (Taung-chyae-Ywar) ซึ่งมีจำนวนประชากรพม่าอาศัยอยู่ค่อนข้างหนาแน่น และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลด้านสวัสดิการของสมาชิกในครัวเรือน ภายใต้เงื่อนไขที่ปราศจากการคุ้มครองจากบริษัท ในกรณีที่สมาชิกเจ็บป่วย ซึ่งบริษัทถือว่าเป็นความรับผิดชอบของพนักงานที่ต้องดูแลตนเอง ภรรยาและแม่เหล่านี้ทำหน้าที่ในการหาซื้อหยูกยาเวชภัณฑ์ และดูแลให้สมาชิกมีสุขภาพที่ดี ทั้งนี้การอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีประชากรจำนวนมากหลายร้อยหลังคาเรือน ทำให้หมู่บ้านชาวพม่า และหมู่บ้านเชิงเขา

⁸⁷ สัมภาษณ์ 13/12/2012

เปรียบเสมือนชุมชนขนาดใหญ่ ที่มีกิจกรรมงานประเพณีอยู่เนืองๆ รวมทั้ง
สันตนาการ เช่น การแข่งฟุตบอลของวัยรุ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามบริษัทคิงส์โรมันส์
ไม่อนุญาตให้มีพระสงฆ์อาศัยภายในเขต ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถประกอบงานบุญพิธี
เช่นที่เคยทำเมื่ออยู่ที่บ้านเกิดได้

หญิงชาวพม่ารายหนึ่ง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคนจีนที่เห็นว่า มีความแตกต่าง
ไปจากชาวจีนที่เธอรู้จักในพม่า ชาวจีนในพม่านั้นเข้าใจวัฒนธรรมของคนพม่า
และพูดคุยด้วยง่าย แต่ชาวจีนที่นั่นค่อนข้างแปลก และเข้าใจยาก ในขณะที่คนลาว
ไม่ได้ต่างจากคนพม่านั้น ข้อสังเกตที่มีต่อความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน
ในบริบทความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่ากัน สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริง
ประการหนึ่งว่า อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง มีผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
ชาติพันธุ์ ภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ชาวจีนกุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง
ไว้สูงสุด ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม หมุนรอบความต้องการ
ของชาวจีน และไม่มีเหตุจำเป็นอันใดที่ชาวจีนภายในเขตนี้ต้องปรับตัวทางวัฒนธรรม
เพื่อเข้าหากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาษา หรือวัฒนธรรมอื่นๆ
ในขณะที่ชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยเช่นชาวพม่า และชาวลาว ไม่มีทางเลือกอื่นนอกจาก
การพยายามเข้าใจสถานะที่ด้อยอำนาจของตน และปรับตัวให้เข้ากับเงื่อนไข
ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมในสังคมแห่งนี้

ใน *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty* (2006), Aihwa Ong ได้เสนอว่า เสรีนิยมใหม่ไม่ได้เป็นเพียงแค่
ลัทธิทางเศรษฐกิจที่จำกัดขอบเขตอำนาจของรัฐเท่านั้น หากแต่ยังเป็นทุนนิยม
ล่าเหยื่อ (Predatory capitalism) ประเภทหนึ่ง ที่รับเอาวิถีแห่งการปกครอง
ชีวินญาณ (Governmentality) ที่ดัดแปลงได้เข้ามาเป็นองค์ประกอบ เสรีนิยมใหม่
ในฐานะสภาวะยกเว้น ปะทะประสานกับกฎเกณฑ์แห่งองค์อธิปัตย์ และระบอบ
ว่าด้วยความเป็นพลเมือง พร้อมทั้งก่อตัวขึ้นเป็นยุทธศาสตร์ของเสรีนิยมใหม่
อันหลากหลายที่ควบคุมกำกับงาน ไปจนถึงจัดการพื้นที่ทางการเมืองและพลเมือง
เสียใหม่ ในระบอบการควบคุมกำกับใหม่นี้ แนวคิดเรื่องพลเมืองต้องได้รับการ

นิยามใหม่ การเป็นประชากรเสรีนิยมใหม่ในดินแดนในฝันที่สร้างโดยนักลงทุนจีน ประชากรภายในเขตมีความจำเป็นต้องละทิ้งความคิดเกี่ยวกับพลเมือง และสิทธิที่พลเมืองจะได้รับการคุ้มครองจากรัฐชาติ พร้อมทั้งจะถูกผลักให้กลายเป็นผู้ที่ “ปราศจากการเมือง” “ปราศจากอุดมการณ์” “เสรี” และ “เปลือยเปล่า” คุณสมบัติเพียงอย่างเดียวของแรงงานเสรีนิยมใหม่ภายใต้ระบอบการควบคุมกำกับของจีนคือ การยอมตนเพื่อเป็นสินค้าที่สร้างกำไรให้กับธุรกิจพันล้านในเขตเศรษฐกิจนี้ ในฐานะที่เป็นประชากรเสรีนิยมใหม่ ใช้ชีวิตอยู่บนการเคลื่อนย้ายข้ามรัฐ แรงงานอพยพชาวพม่าไม่มีทางเลือกมากนัก แม้ว่าคนงานส่วนใหญ่จะรู้สึกว่าการสภาพการทำงานในเขตค่อนข้างลำบาก ถูกเอาเปรียบ และไม่เป็นธรรม การมีงานทำย่อมดีกว่ากลับไปตกงานที่บ้านเกิดตนเอง คนงานบางคนมีความคาดหวังว่าโครงการของนายทุนจีนจะดำเนินต่อเนื่องไปอีก 20 ปี เพื่อที่ตนจะสามารถใช้แรงงานเพื่อสะสมทุนในเขตนี้ต่อไปได้ ความฝันที่จะมีรายได้สำหรับชนชายขอบจากพม่านี้นั้น เป็นสิ่งที่ยากจะเป็นไปได้ในที่ที่ตนมาจากมา ในฐานะที่เป็นทาสแรงงานในเสรีนิยมใหม่ของโลกของนายทุนจีน การอาศัยอยู่กับความไม่แน่นอนและปราศจากอำนาจในฐานะผู้กระทำการได้กลายเป็นวิถีชีวิตที่ชาวพม่าจำเป็นต้องยอมรับอย่างไม่อาจขัดขืนได้

ความทันสมัยของเสรีนิยมใหม่ ประชากรทันสมัยกับอำนาจการต่อรอง

David Harvey (2005) ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ความทันสมัยที่นำมาโดยเสรีนิยมใหม่นั้นเป็นความทันสมัยประเภทที่การพหุสิทธิมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งภายใต้บริบทที่ชนชั้นนายทุนสร้างอำนาจบนต้นทุนของชนชั้นแรงงาน แม้ว่าข้อสังเกตนี้จะเป็นประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจความสัมพันธ์ทางอำนาจในกระบวนการสร้างความทันสมัย แต่ก็ยังไม่สามารถอธิบายการที่กลุ่มต่างๆ

มีปฏิสัมพันธ์กับความทันสมัยภายใต้ตรรกะเสรีนิยมใหม่ในทิศทางที่แตกต่างกัน คำถามที่ว่า เหตุใดกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันในลาว ดูเหมือนจะปะทะประสานกับความทันสมัยแบบจีนในรูปแบบที่ต่างกัน ยังคงเป็นหัวข้อที่ยังมีการศึกษากันน้อย สิ่งที่น่าประหลาดใจเห็นอย่างชัดเจน ได้แก่การที่ไม่เพียงแต่รูปแบบและการแทรกแซงของเสรีนิยมใหม่จะได้สร้างผลที่แตกต่างกันต่อประชากรต่างกลุ่มเท่านั้น หากแต่ประชากรในชนชั้นเดียวกัน ก็อาจมีปฏิกิริยาต่อการปะทะประสานทางเศรษฐกิจ ในทิศทางที่แตกต่างกันด้วย ในบางพื้นที่ของลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคตะวันตกเฉียงเหนือ โครงการสร้างความทันสมัยโดยชาวจีนผ่านการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจอาทิ ยางพารา กลับได้รับการตอบรับที่ดีจากชาวอาข่า และชาวม้ง ในหลายชุมชน (Dianna 2007; Alton, Blum, and Somsouk 2005; Luangmany and Kanneko 2013) ยุทธศาสตร์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เครือข่ายข้ามพรมแดน และเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการค้า และการพัฒนาทักษะในการปลูกและกรีดยาง ได้ถูกนำมาใช้โดยเกษตรกรชาติพันธุ์เหล่านี้ผู้สามารถพัฒนาตนเองขึ้นเป็นผู้ผลิตยางพารา ในเขตชายแดนเหล่านั้น ชาติพันธุ์กลุ่มน้อยได้ต่อรองความทันสมัยด้วยตนเอง และเปลี่ยนการควบคุมกำกับของรัฐให้กลายเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครือข่ายธุรกิจยางพาราข้ามพรมแดน ในงานศึกษาของ Jean Michaud (2011) ในกลุ่มม้งในชายแดนเวียดนามและจีน Michaud ได้เตือนให้ระมัดระวังถึงแนวโน้มในการให้น้ำหนักกับการต่อต้านในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาชนกลุ่มน้อย ในการอธิบายความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับความทันสมัย โดยเขาเห็นว่า ผลกระทบของความทันสมัย เป็นสิ่งที่ควรวิเคราะห์จากทัศนคติของผู้ที่ปะทะประสานกับความทันสมัยนั้นๆ การเป็นตัวแทนและอำนาจในการกระทำการนั้นดำเนินไปภายในบริบท ดังนั้นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับความทันสมัยจึงควรที่จะทำภายใต้สภาวะแวดล้อมเฉพาะที่สร้างความเป็นตัวแทนของผู้กระทำการนั้นๆ ในกรณีของชาวม้งในชายแดนเวียดนามตอนเหนือกับจีน ในพื้นที่ศึกษาของ Michaud การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่รัฐนำเข้ามา เป็นไปอย่างคัดสรร แทนที่จะยอมตน

ให้ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างง่ายดาย ชาวเมืองเลือกที่จะเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้ที่รับเอาความทันสมัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน ด้วยแนวทางที่แตกต่างกัน นับตั้งแต่การยอมรับ การสมยอมอย่างลึกลับ ไปจนถึงการต่อต้านในหลากหลายรูปแบบในชีวิตประจำวัน Michaud เรียกกระบวนการดังกล่าวว่า “การทำให้ความทันสมัยกลายเป็นเรื่องท้องถิ่น” อันเป็นคำที่เขาหยิบมาจาก Marshall Sahlins (อ้างแล้ว)

ในการทำความเข้าใจว่าเหตุใดกลุ่มประชากรในชนบทบางกลุ่มจึงเลือกที่จะปรับตนเองให้เข้ากับทันสมัยแบบจีน ในขณะที่บางกลุ่มเลือกที่จะปฏิเสธ ผู้เขียนเห็นด้วยกับ Michaud ในแง่ที่ว่า รูปแบบของความทันสมัยในบริบทเฉพาะของการปฏิบัติการ และระดับของความเป็นตัวแทน และความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยอันซับซ้อนที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมกันอย่างระมัดระวัง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว ที่ซึ่งความทันสมัยที่นำเข้ามาแพร่เข้ามาในรูปแบบของพืชพาณิชย์ของจีน ได้นำมาซึ่งโอกาสทางการเมืองและเศรษฐกิจสองทาง ซึ่งได้แก่การเอื้ออำนาจให้ชนกลุ่มน้อยในบริเวณนั้นสามารถที่จะหลีกเลี่ยงจากโครงการกีดกันของรัฐบาลในการจัดการปลูกฝิ่นในที่สูง และการทดแทนด้วยทางเลือกของการประกอบธุรกิจเกษตรกรรมอันใหม่ที่ช่วยให้เกษตรกรบางกลุ่มสามารถที่จะเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ พืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์การดำรงชีพทางเลือกที่ช่วยให้เกษตรกรเหล่านั้นสามารถที่จะดำเนินชีวิตในฐานะผู้ประกอบการเกษตรกรรมได้ ซึ่งหมายความว่า การเปลี่ยนผ่านที่เกิดขึ้น ไม่ได้สร้างปัญหาในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจต่อชีวิตของเกษตรกรชาติพันธุ์เหล่านั้น ในทางตรงกันข้าม ความทันสมัยที่นำเข้ามาโดยนักลงทุนจีนในภาคเหนือของลาวของเขตต้นฝิ่น กลับดำเนินไปในกระบวนการของการพรากติกิ “Accumulation by dispossession” (Harvey 2003) ที่ซึ่งความมั่งคั่งและอำนาจได้ถูกรวมศูนย์ไว้ในมือของชนชั้นนำเงินในเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่กี่กลุ่ม โดยพรากที่ดินออกจากวิถีชีวิตของชาวนาลาว ลักษณะของความทันสมัยดังกล่าว ต่างไปจากเศรษฐกิจยงพาราที่ส่งเสริมอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ไกลกันนัก การพรากติกิในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษเรียกร้องให้รัฐทำหน้าที่ที่

ในการแทรกแซงทางการเมือง เพื่อให้แน่ใจว่า ความมั่งคั่งจะถูกแจกจ่ายใหม่ และสิทธิในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นจะถูกถ่ายโอนไปยังชนชั้นนำของนายทุนจีน ทั้งนี้ โดยที่มิได้เต็มใจ ชาวชนบทในลาวได้ถูกขับออกจากความเป็นชาวนา “Depeasantization” อย่างพิถีพิถัน ทั้งยังถูกบังคับให้ผันตัวมาเป็นแรงงานรับจ้าง ในตลาดแรงงานที่มิได้เปิดเอาไว้สำหรับพวกเขาอีกด้วย

แต่สำหรับแรงงานชาวพม่าแล้ว กลับมีทิศทางการปรับตัวที่แตกต่างออกไป พวกเขาเป็นผู้เดินทางแสวงหาหนทางเข้ามาอยู่ใน “วงล้อมเพื่อการปรับปรุงชีวิต” (Enclave of improvement, Nyiri 2012) อย่างไม่ยากเย็นอะไรนัก ความแตกต่างที่เกิดขึ้นดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่างานศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความทันสมัยแบบจีน ในฐานะเทคโนโลยีการปกครอง ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจถึงแนวทางของการตกอยู่ใต้บังคับการ (Subjectification) ที่แตกต่างกันของกลุ่มชนต่างๆ ที่พาดตนเองเข้าสู่ตลาดของเสรีนิยมใหม่ ตลอดจนกระบวนการทางแรงงานอันสลับซับซ้อนต่างๆ (Nyiri 2012; Littleton and Nyiri 2011; Tan 2012) สำหรับแรงงานพม่าแล้วในฐานะที่เป็นแรงงานที่เคลื่อนย้ายและไม่ติดกับดินแดน (และดังนั้นจึงปราศจากโครงสร้างทางสังคมที่ถาวรและเครือข่ายในการรองรับความปลอดภัย) กลุ่มคนเหล่านี้ได้เผชิญกับความเสี่ยงมาก่อนหน้าอยู่แล้ว และพร้อมที่จะฉกฉวยโอกาสใดๆ ก็ตามที่เปิดไว้รอท่า ดังที่ Reid (2012: 149) ได้เสนอเอาไว้ว่า ประชากรเสรีนิยมใหม่ไม่ใช่ผู้ที่ “จะสามารถเข้าใจความเป็นไปได้ในการสร้างความมั่นคงให้กับตนเองจากภัยอันตรายต่างๆ หากแต่เป็นผู้ที่เชื่อในความจำเป็นของชีวิตในฐานะที่เป็นการต่อสู้อันตรายในการปรับตัวต่ออันตราย” การเป็นประชากรเสรีนิยมใหม่ สำหรับแรงงานพม่าจึงหมายถึงการที่พวกเขาสามารถที่จะโอบรับเอาความทันสมัยแบบจีนที่เต็มไปด้วยการปราศจากความมั่นคง หรือเสถียรภาพใดๆ เอาไว้ได้อย่างทรหดอดทน ทั้งนี้ การเป็นผู้ที่เคลื่อนย้ายอยู่เป็นนิจ ปราศจากการเชื่อมต่อกับดินแดน และเผชิญกับอันตรายและการไร้ความมั่นคงในที่ต่างๆ ที่เคยอยู่ก่อนที่จะเข้ามายังเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ทำให้คนงานเหล่านี้ตระหนักดีถึงความจำเป็นที่จะต้องมีชีวิตอย่างยืดหยุ่น

ที่ซึ่งความเสี่ยง การเอาผิดเอาเปรียบ และการสร้างวินัยให้กับตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ความทันสมัยแบบเสรีนิยมใหม่จึงเป็นภาวะการณ์ที่เจริญเติบโตบนรอยปริแตกที่ตัวมันเองได้สร้างเอาไว้ พร้อมทั้งสร้างวิถีแห่งการนำประชากรมาไว้ใต้บงการที่แตกต่างกัน ดังที่ได้เห็นจากงานศึกษาชิ้นนี้สำหรับชาวนาลาว การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการถูกขับออกจากการเป็นชาวนาอย่างกะทันหัน ได้สร้างสูญญากาศขึ้นในวิถีชีวิตและนำเอาภาวะความแปลกแยกมาสู่สังคมที่ตนเคยดำรงชีวิต ในทางตรงกันข้าม แรงงานอพยพชาวพม่าผู้ซึ่งชีวิตดำรงอยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และคุ้นชินกับความเสี่ยงอยู่แล้ว การถูกบังคับให้รับเอาวินัยแบบใหม่ และการจัดการแรงงานที่เกิดขึ้น แม้จะเป็นสภาพการณ์ที่ยากลำบาก หากก็ไม่ได้ทำให้ชีวิตที่ยากลำบากอยู่แล้ว ได้เปลี่ยนไปจากที่เคยเผชิญมาเท่าใดนัก

ในสภาวะการณ์เช่นนี้ ดูเหมือนว่า ประชากรเสรีนิยมใหม่ที่ได้ประโยชน์จากการสร้างความทันสมัยโดยทุนเงินมากที่สุดกลับได้แก่ชาวนาจีน และชนกลุ่มน้อยเชื้อสายจีนตามแนวชายแดนไทย-พม่า และไทย-ลาว ที่ต้นทุนด้านภาษา ได้ช่วยให้พวกเขาสามารถเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว จากสภาวะยากแค้นที่ก่อรูปขึ้นภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ พวกเขาเป็นกำลังสำคัญในการช่วยให้ผู้ประกอบการเขตฯ สามารถสร้างอาณาจักรการท่องเที่ยวของจีนในชายแดนลาวให้รุ่งเรืองขึ้นได้ภายในระยะเวลาไม่นาน ทั้งนี้ ไม่ได้เป็นเพียงเพราะว่าพวกเขาสามารถสื่อสารด้วยภาษาจีนได้เท่านั้น อันเป็นคุณสมบัติสำคัญในการรองรับนักท่องเที่ยว/นักพนัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีน หากแต่บริการต่างๆ ที่ขายโดยชนเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นอาหารจีนจากมลฑลต่างๆ เครื่องมือสื่อสาร หรือบริการทางเพศ ฯลฯ ต่างเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวจีนสามารถได้รับความรื่นรมย์และความบันเทิงในต่างแดน พันธกิจในการสร้างอารยะ และโครงการเปลี่ยนดินแดน “ล้าหลัง” ให้เป็นเมืองอันทันสมัยของนักลงทุนจีนเช่นจำวเหว่ย จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากปราศจากประชากรเสรีนิยมใหม่จากจีน ผู้ช่วยนำพาตลาดและสินค้าเพื่อการบริโภคจากจีนเข้ามายังชายแดนต้นฝั้ของลาว

ภาพที่ 29: ทุ่งหญ้าเลี้ยงควายของบริษัทหน้าศาลาโน

บทสรุป

เสรีนิยมใหม่ เขตเศรษฐกิจพิเศษ กับความย้อนแย้ง ของโครงการสร้างอารยะ

ใน “The Yellow Man’s Burden: Chinese Migrants on a Civilizing Mission” (2006), Pal Nyiri ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างการเคลื่อนย้ายของทุนและประชากรจีนไปยังที่ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ กับการแพร่ขยายของแนวคิดที่ว่าด้วย “พันธกิจในการสร้างอารยะ” (Civilizing mission) ที่ถูกส่งออกโดยรัฐข้ามพรมแดนจีนไปพร้อมๆ กับโครงการพัฒนาต่างๆ ภายใต้ความพยายามของจีนในการไต่ขึ้นสู่ลำดับขั้นนานาชาติของการพัฒนาในระดับโลก จีนเชื่อว่าด้วยความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพที่มีอยู่เป็นทุนเดิมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐสมัยใหม่ที่เข้มแข็ง จีนจะเป็นประเทศที่นำโลกไปสู่ความทันสมัยและทุนนิยมในมิติใหม่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม (หน้า 105) ความทันสมัยในความหมายของจีนได้เชื่อมโยงแนวคิดทางวัฒนธรรมว่าด้วย “การถูกทำให้มีอารยะ” และ ประชากรที่มี “คุณภาพ” เข้าด้วยกัน อันเป็นองค์ประกอบที่จีนเชื่อว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างชาติ ทั้งภายในชาติของตนและชาติที่ตนแผ่ขยายอำนาจไปถึง

งานศึกษาชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างอารยะโดยมหาอำนาจจีน ไม่ได้เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยรัฐชาติมหาอำนาจเท่านั้น หากแต่ยังเป็นโครงการ

ที่สามารถสร้างกำไร และเป็นส่วนสำคัญของการแผ่ขยายอำนาจทุนนิยมของนักลงทุนจากจีนอีกด้วย ในการวิเคราะห์การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในชายแดนลาว-ไทย ในเมืองต้นผึ้ง แขวงบ่อแก้ว โดยการสัมปทานเช่าเขตฯ ของนายทุนจีนจากรัฐบาลลาวเป็นเวลากว่า 1 ศตวรรษ ผู้เขียนได้เสนอให้เห็นว่า เสรีนิยมใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้นในบริเวณชายแดนลาว-ไทย มิได้เป็นเพียงโครงการทางเศรษฐกิจที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างทุนและรัฐในการเปิดให้กลไกตลาดเข้าทำหน้าที่ในการแปรรูปทรัพยากรท้องถิ่นและอธิปไตยเหนือดินแดนให้เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน (Privatization) ผ่านการผ่อนปรนกฎระเบียบและกฎหมายต่างๆ (Deregulation) เท่านั้น หากแต่ยังเป็นโครงการพัฒนาประชากรประเภทหนึ่ง ที่มีเป้าหมายในการเปลี่ยนวิธีการดำรงชีพของเกษตรกรให้เป็นแรงงานที่มีผลิตภาพอีกด้วย

เสรีนิยมใหม่ที่สร้างขึ้นโดยทุนจีนในชายแดนของประเทศกำลังพัฒนาเช่นลาว จึงทำหน้าที่ประหนึ่งดังโครงการของรัฐ ในการสร้างอารยะหรือพัฒนาดินแดนที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของรัฐและตลาด ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองของรัฐบาล และพื้นที่ภายใต้การควบคุมของตลาดชนิดใหม่ที่ดำเนินการโดยนายทุนจีน ทั้งนี้ การถอนตัวในบทบาทการพัฒนาของรัฐลาว (Withdrawal of state) ในที่นี้ มิได้แปลว่าเป็นการถดถอยอำนาจของรัฐ ออกจากการปกครองประชากรแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม กระบวนการดังกล่าวเป็นการปรับเปลี่ยนความหมายของการควบคุมกำกับ (Regulation) เสียใหม่ เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสร้างกำไรมากยิ่งขึ้น ให้กับทั้งนายทุนและรัฐเอง ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมกำกับและเสรีนิยมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจของลาวในชายแดนตอนเหนือของกลุ่มน้ำโขง Andrew Walker (1999) ได้เสนอเอาไว้ว่า การควบคุมกำกับของรัฐและเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ไม่จำเป็นต้องดำเนินไปอย่างขัดแย้งหรืออยู่ตรงข้ามกันเสมอไป Walker เห็นว่าการเข้ามาของรัฐในการควบคุมการเคลื่อนย้ายของสินค้าทุน ตลอดจนผู้คนข้ามพรมแดนในเขตอำเภอเชียงของในชายแดนไทย-ลาว ภายหลังยุคแห่งการเปลี่ยนพรมแดนทางการเมืองให้เป็นพรมแดนทางเศรษฐกิจ

ของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นทั้งการสร้างประโยชน์และทั้งกำกับทุน ผู้คน และ สิ่งของไปพร้อมๆ กัน ทั้งนี้พลังของกระบวนการทั้งสองประเภทอาจทำงานสนับสนุน ซึ่งกันและกันในลักษณะที่เป็นพลวัต มากกว่าที่จะดำเนินไปในฐานะคู่ตรงข้าม ระหว่างพลังแห่งการควบคุมกำกับของรัฐ ในฐานะตัวบ่งบอกลักษณะอำนาจ ตามประเพณีของรัฐในอดีต กับพลังของตลาดเสรีนิยม ในฐานะพลังเศรษฐกิจ ชนิดใหม่ที่เข้ามาแทนที่ โดยยกกรณีศึกษาของผู้ที่มีกิจการเกี่ยวข้องกับการค้า ข้ามพรมแดน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าของเรือสินค้า หรือธุรกิจเรือข้ามฟาก และความสัมพันธ์ อันซับซ้อนที่ทั้งถูกกำกับด้วยการจัดการพรมแดนแบบใหม่ของรัฐ กับประโยชน์ ที่ได้รับมากขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ใหม่ดังกล่าว ในกรณีของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจ พิเศษในเมืองต้นฝั้งในชายแดนภาคเหนือของลาว ผู้เขียนเห็นด้วยว่าการผ่อนปรน การควบคุมกำกับพื้นที่พรมแดนของรัฐลาว เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุนเงินสามารถทำหน้าที่ ในการเปลี่ยนทรัพยากรและภูมิทัศน์ชายแดนให้กลายเป็นสินค้าประเภทใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างปราศจากข้อกีดขวางจากกฎข้อบังคับของรัฐ ตลอดจน อนุญาตให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนเป็นไปได้อย่างสะดวก ไม่ได้หมายความว่า รัฐได้ลดอำนาจในการปกครอง หรือควบคุมกำกับพื้นที่ชายแดนลงแต่อย่างใด ทั้งนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงของเทคโนโลยีการปกครองชนิดใหม่ ของรัฐประเทศกำลังพัฒนา ในการร่วมมือกับ หรือยืมมือนักลงทุน ในการทำหน้าที่ ปกครองดินแดนและผู้คนแทนรัฐ เสรีนิยมใหม่ในแง่นี้ ดังที่ Aihwa Ong ได้เสนอไว้ อย่างเฉียบคมว่าเป็นเสมือนเครื่องมือปกครองชีวญาณชนิดหนึ่ง ที่รัฐในประเทศ สังคมนิยมทั้งหลาย ใช้ในการนำตลาดเข้ามาเป็นกลไกในการสร้างเศรษฐกิจ และ ขณะเดียวกันก็สร้างพลเมืองแรงงานที่ยืดหยุ่น ผู้ซึ่งสิทธิและผลประโยชน์ที่พึงได้ เป็นไปตามทักษะที่ขายได้ในตลาด ไม่ใช่ในฐานะสมาชิกของประชาชาติอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม การควบคุมกำกับชนิดใหม่ที่เกิดขึ้น ก็ไม่ได้สร้างประโยชน์แก่กลุ่มคนที่ เฝ้าเทียมและเสมอกัน อันเป็นประเด็นที่ Walker ละเลยที่จะพิจารณา ดังที่ เห็นได้จากงานศึกษาชิ้นนี้ กระบวนการคัดสรรผู้ที่ได้รับประโยชน์จากเสรีนิยมใหม่ ในชายแดนของลาว กลับเต็มไปด้วยการกดขี่และขูดรีด ทั้งกีดกัน เปียดขับ

ทางชาติพันธุ์และชนชั้น และดังนั้นจึงได้สร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจชุดใหม่ ขึ้นมาจากความไม่เท่าเทียมทางชนชั้นและชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้น ที่มีทุนจีนเป็นศูนย์กลาง สำคัญ

งานชิ้นนี้ พิจารณาเขตเศรษฐกิจพิเศษในฐานะที่เป็นทั้งทางลัดทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในการปกครองประชากรและดินแดน ที่รัฐในประเทศกำลังพัฒนา นำมาใช้เพื่อที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ ในภูมิภาค ในกรณีของลาว รัฐบาลลาวได้ใช้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นเครื่องมือ ในการผนวกเอาดินแดนที่รัฐระบุว่า “เป็นปัญหา” ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด การตัดไม้ทำลายป่า หรือการดำรงชีพนอกเศรษฐกิจแบบตลาดของประชาชน เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนนำพาประเทศไปสู่เศรษฐกิจเพื่อขาย โดยปรับเปลี่ยน ความหมายของอธิปไตยเหนือดินแดนให้มีความยืดหยุ่น สร้างสภาวะยกเว้น ทางการเมืองในดินแดนบางแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเขตชายแดน เพื่อให้ตลาด เข้าทำหน้าที่ในการผนวกดินแดนเหล่านั้นเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม ของภูมิภาค เขตเศรษฐกิจพิเศษหลายประเภทได้ถูกกำหนดขึ้นทั่วประเทศลาว ทั้งที่เพื่ออุตสาหกรรมการส่งออก เพื่อเชื่อมต่อกับประเทศต่างๆ ด้านโลจิสติกส์ และเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จนทำให้ลาวน่าจะเป็นประเทศที่มีพื้นที่เขต เศรษฐกิจพิเศษขนาดใหญ่ที่สุดประเทศหนึ่งในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงเมื่อเทียบกับ สัดส่วนของเนื้อที่ประเทศทั้งหมด ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาว่ารัฐบาลลาวมีแผนที่จะ จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษทั่วประเทศให้ได้ถึง 41 แห่งในอนาคต ประเทศลาว น่าจะมีพื้นที่แห่งสภาวะยกเว้นทางการเมืองที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคนี้

รัฐบาลลาวยังได้ย้ายบทบาทจากการเป็นรัฐพัฒนา (Developmental State) มาสู่รัฐนายหน้า (Broker State) ในการทำหน้าที่จัดหาทรัพยากรมาให้ แก่นักลงทุน พร้อมทั้งเป็นตัวกลางในการจัดการกับอุปสรรคและข้อจำกัดในการ เข้าถึงทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวมีนัยที่สำคัญอย่างน้อยสองประการคือ 1) อำนาจในการกำหนดทิศทางการ พัฒนาในเขตเศรษฐกิจได้ตกเป็นของนายทุนอย่างสมบูรณ์ ทั้งในการเลือก

ประเภทของเศรษฐกิจที่จะพัฒนา และการบริหารจัดการเศรษฐกิจและสังคมภายในเขตฯ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของเศรษฐกิจที่ถูกพัฒนาขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาดังกล่าวสู่ท้องถิ่น ทั้งนี้ในเขตเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จ อาทิ เส้นเงินในจีน บทบาทของรัฐส่วนกลาง และรัฐท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างเศรษฐกิจภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษกับเศรษฐกิจในท้องถิ่นและเศรษฐกิจระดับประเทศ ซึ่งได้ทำให้อุตสาหกรรมภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่นๆ ภายในประเทศ ในกรณีของลาว การขาดอำนาจต่อรองของรัฐ ได้ทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษส่วนใหญ่กลายเป็นธุรกิจเดี่ยว (Stand-alone business) ที่บริหารโดยนักธุรกิจกลุ่มเดียว โดยปราศจากการเชื่อมต่อกับธุรกิจภายในประเทศ และดังนั้นจึงไม่นำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่นหรืออุตสาหกรรมต่อเนื่องใดๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ในกรณีของ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ได้กลายเป็นวงล้อมปิด (Enclave) ของเศรษฐกิจเงินหลายประเภท ที่ได้รับการยกเว้นให้สามารถดำเนินกิจการได้ภายในพื้นที่ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการพนัน การค้าบริการทางเพศ การฟอกเงิน และการค้าสัตว์ป่า อุตสาหกรรมดังกล่าวไม่สามารถที่จะเชื่อมต่อกับอุตสาหกรรมใดๆ ได้นอกพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากทั้งหมดเป็นอุตสาหกรรมที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้ทักษะของแรงงานภายใต้อุตสาหกรรมดังกล่าว ก็ยากที่จะนำไปใช้ในอุตสาหกรรมอื่นภายนอกอีกด้วย

2) การถอนตัวจากการเป็นรัฐที่ทำหน้าที่ในการปกป้องผลประโยชน์ของพลเมืองมาสู่รัฐที่เป็นนายหน้าให้กับนายทุนได้ ส่งผลโดยฉับพลันต่อพลเมืองผู้อยู่ใต้การคุ้มครองของรัฐ ให้กลายเป็นพลเมืองที่เปลือยเปล่า ไร้เสถียรภาพและขาดหลักประกัน ผู้ต้องเผชิญกับการกดบังคับให้ละทิ้งสิทธิในทรัพยากร และการต่อรองค่าชดเชยที่ขาดความเป็นธรรมตามลำพัง

การที่รัฐลาวอนุญาตให้ทุนนิยมคาสีโนเป็นกลไกขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจสำคัญในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ตั้งอยู่บนชายแดนลาวโดยทุนจีน ได้สร้างผลที่ย้อนแย้งอย่างน้อยสองประการด้วยกันคือ ประการแรก ในขณะที่ทั้งรัฐและนักลงทุน

ต่างก็อ้างความชอบธรรมในการเข้ายึดครองพื้นที่ขนาดใหญ่ของชายแดน และทรัพยากรของชุมชน เพื่อสร้าง “เศรษฐกิจใหม่” ที่ทดแทน “เศรษฐกิจแห่งตราบาป” ของธุรกิจยาเสพติดที่อ้างว่าระบาดอยู่ทั่วชายแดนของต้นฝิ่น และเชียงแสน และทำให้ชายแดนบริเวณดังกล่าวมีภาพลักษณ์ของความ “ป่าเถื่อน” มาหลายทศวรรษ ธุรกิจการพนัน กลับไม่ได้ช่วยให้ภาพลักษณ์ของชายแดนลาวดีขึ้นมาแต่อย่างใด คาสโนของคิงส์โรมันส์ ได้กลายเป็นพื้นที่ที่นักพนันเข้ามาแสวงหาโชคจากเกมส์แห่งโอกาส ซึ่งจำนวนไม่น้อยได้กลายเป็นผู้เสพติดการพนัน และเต็มไปด้วยหนี้สิน บางรายต้องใช้ชีวิตทำงานรับจ้างเพื่อปลดหนี้อยู่ภายในร้านค้าของชาวจีนในละแวกคาสโน ในจำนวนนี้มีทั้งชาวจีนและชาวลาว ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตคาสโน ต่างรายงานถึงสภาวะปัญหาการแพร่ระบาดของอาชญากรรม และยาเสพติดที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังที่คาสโนได้ก่อตั้งขึ้น กว่าทศวรรษของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามเหลี่ยมทองคำ ดูเหมือนว่าภาวะ “ความป่าเถื่อน” ของชายแดน ไม่เพียงแต่จะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง หากแต่ยังทวีความหลากหลายของความป่าเถื่อนมากยิ่งขึ้นไปอีก เพียงเพื่อสนองตอบต่อการบริโภคของนักพนัน และขยายตลาดความบันเทิงชนิดใหม่

ประการที่สอง ทุนนิยมคาสโนในฐานะที่เป็นอุตสาหกรรมบันเทิงที่แสวงหากำไรจากการบริโภคโชคและความเสี่ยง ที่แม้จะสร้างรายได้ได้อย่างมหาศาลในระยะเวลาอันสั้น แต่ก็เป็เศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยความเสี่ยง และเผชิญกับแรงเสียดทานด้านศีลธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม ทั้งนี้การสะสมทุนของการพนันขึ้นอยู่กับจำนวนและความต่อเนื่องของการเล่นเกมพนันของนักพนัน แต่ในท่ามกลางการแข่งขันของอุตสาหกรรมคาสโนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในที่ต่างๆ ในประเทศกำลังพัฒนา และความอ่อนไหวต่อสถานการณ์แวดล้อมที่ส่งผลกระทบได้โดยง่ายต่อจำนวนนักพนันที่เข้ามาจับจ่ายภายในคาสโน ทุนนิยมคาสโนจึงอยู่ในสภาวะที่ต้องพยายามควบคุมความเสี่ยงในธุรกิจอยู่ตลอดเวลา คาสโนคิงส์โรมันส์ ในชายแดนของลาว ได้ต่อรองกับปัจจัยและแรงเสียดทานทางสังคม ด้วยการสร้างภาพลักษณ์ภายนอกในฐานะที่เป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และโครงการ

พัฒนาการเกษตรแนวใหม่ในพื้นที่ชายแดนเพื่อยกระดับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น การดำเนินธุรกิจคาสโนของบริษัทรังสิตโรมันส์ จึงวางอยู่บน ยุทธศาสตร์ในการนำการพัฒนาเศรษฐกิจภายนอก (外围-Wài wéi) เช่นการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมบันเทิงอื่นๆ ตลอดจนการพัฒนาภูมิทัศน์ที่สวยงาม การสร้างโครงการเกษตรต่างๆ มาเป็นกลไกและวาทกรรมที่หล่อหลอม เศรษฐกิจภายใน (内围-Nèi wéi) หรือคาสโนซึ่งมีภาพลักษณ์ที่เป็นลบของอุตสาหกรรมที่ไม่สร้างผลผลิตภาพเช่นการพนัน ดังที่จ้าวเหว่ย เจ้าของธุรกิจคาสโนรังสิตโรมันส์ มักเลือกที่จะใช้คำในการประชาสัมพันธ์พื้นที่ที่เขาเป็นเจ้าของสัมปทานอยู่เสมอว่า เมืองที่เขาจะสร้างขึ้นนั้นจะเป็นเมืองใหม่ (หรือที่เขาเรียกว่าเมืองดอกจิวบาน) ที่มีประชากร 200,000 คน โดยไม่เคยใช้คำว่า “เมืองคาสโน” ในการพรรณนาถึงเมืองดังกล่าวในสื่อสาธารณะ การสร้าง “พื้นที่ยกเว้น” ในเขตชายแดน ในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการพยายามจัดหาดำแหน่งแห่งที่เหมาะสมให้กับทุนนิยมคาสโน ให้อยู่ภายในพื้นที่เฉพาะที่ห่างออกจากสังคมโดยรวม และหล่อหลอมด้วยวาทกรรมการท่องเที่ยว และการพัฒนาเมือง ในแง่นี้ การผนวกรวมพื้นที่ชายแดนของต้นฝิ่งเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติด้วยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังที่ถูกระบุให้เป็นเป้าหมายสำคัญของนโยบายชาติ จึงเป็นการผนวกรวมที่เต็มไปด้วยความอิหลักอิเหลือ และลักลั่น ทั้งนี้ เพราะไม่เพียงพื้นที่และเศรษฐกิจคาสโนจะไม่อาจเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและพื้นที่อื่นภายในประเทศได้แล้ว ผู้ที่ได้ประโยชน์จากเศรษฐกิจดังกล่าวกลับกลายเป็นนักลงทุนจีนที่ผูกขาดการบริหารเขตแต่เพียงกลุ่มเดียว หากจะมีการเชื่อมต่อใดๆ ที่ปรากฏให้เห็นในทางเศรษฐกิจ ก็น่าจะเป็นการเฟื่องฟูของธุรกิจการค้าสัตว์ป่า อันเป็นเศรษฐกิจใต้ดินที่ดำรงอยู่แล้วในลาว ที่ในปัจจุบัน เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ ได้กลายเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของการรับ ส่ง และเพาะพันธุ์สัตว์ป่าประเภทต่างๆ โดยเชื่อมโยงกับศูนย์กลางอื่นๆ เพื่อขายให้กับลูกค้าชาวจีนที่เข้ามาয়เขตฯ อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความบันเทิงเพื่อการบริโภคต่อเนื่องจากธุรกิจการพนัน

งานชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า พันธกิจในการสร้างอารยะของนักลงทุนจีน ภายใต้การสนับสนุนของรัฐลาว ดำเนินไปท่ามกลางการปะทะ และต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่น ผู้ปฏิเสธรกระบวนการพรากสิติธิในที่ดินและทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม การต่อต้านจากหมู่บ้านลาลุ่มในเขตชายแดน นับเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยนักในประเทศสังคมนิยมเช่นลาว ที่การควบคุมกำกับทางการเมืองเป็นไปอย่างเข้มงวด ทั้งนี้ ภาวะการณ์ดังกล่าวยังได้สะท้อนลักษณะเฉพาะของโครงการอพยพโยกย้ายชุมชนที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังเป็นที่ทราบกันดีว่า การอพยพโยกย้ายภายใน (Internal resettlement) เป็นนโยบายที่รัฐลาวได้ดำเนินมาก่อนหน้าอยู่แล้วนับทศวรรษ ภายใต้แผนการยุติการทำไร่บนที่สูง และการนำชนกลุ่มน้อยลงสู่พื้นราบเพื่อให้ทำการเกษตรแบบอยู่กับที่ (Sedentarization) ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมักเป็นชนบทที่สูง ที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวลาว หรือไท และเป็นกลุ่มที่รัฐระบุว่าเป็นกลุ่มชนที่ยากจนและตัดไม้ทำลายป่าเพื่อชิงชีพ การอพยพมักดำเนินไปในขนาดที่กว้างใหญ่ทั่วประเทศ ทั้งที่โดยความยินยอม หรือปราศจากความยินยอมของชาวบ้าน ในบางโครงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศในการดำเนินการ อย่างไรก็ตาม โครงการอพยพภายในที่เกิดขึ้นในชายแดนต้นฝั้ กลับเป็นการอพยพชุมชนในเขตพื้นที่ราบ ซึ่งประกอบอาชีพในการทำนา อันเป็นเกษตรกรรมถาวรและได้ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลายาวนานนับร้อยปี ที่สำคัญคือ ชุมชนเหล่านี้ไม่ได้เห็นว่าสภาพทางเศรษฐกิจของตนเองมีความยากจน หรือขาดไร้ซึ่งอารยะแต่อย่างใด การอพยพโยกย้ายที่เกิดขึ้น จึงนับเป็นนโยบายที่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในระดับรากฐาน เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นมูลฐานที่เกิดขึ้นพร้อมกับนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่จัดตั้งขึ้นทั่วประเทศ โดยประชาชนที่ได้รับผลกระทบประกอบไปด้วยกลุ่มคนในแทบทุกวิถีการดำรงชีพ นับตั้งแต่ชนบทที่สูง ชนในที่ราบลุ่ม ไปจนถึงชาวบ้านในใจกลางเมืองหลวงของเวียงจันทน์

การต่อรองอันยืดเยื้อเพื่อค่าชดเชยอันเป็นธรรมระหว่างชาวบ้านและบริษัท สะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า สำหรับชาวบ้านแล้ว ที่ดิน

ที่ตนเองทำกินมาเป็นเวลานาน มีมูลค่าและคุณค่าต่อวิถีชีวิตทางเกษตรกรรม สูงกว่าที่ดินลงทุนและรัฐลาวประเมินไว้มากนัก และทั้งยังสะท้อนความไม่ยินยอม ที่จะถูกบังคับให้ละทิ้งความเป็นชาวนา (Depeasantization) ไปสู่การเป็นแรงงาน ที่ไร้ชะตากรรมอย่างง่ายดายนัก ทั้งนี้กระบวนการพราคสิทธิและการผลักดันชาวนา ไปสู่การเป็นแรงงานของทุนนิยมคาสีโน ซึ่งกระทำในนามของการสร้างความมีอารยะ และการเปลี่ยนประชากรตามประเพณีให้เป็นผู้มีผลิตภาพ ก็มีได้เป็นกระบวนการ ที่ดำเนินไปในลักษณะที่เสมอภาคและเป็นไปอย่างทัดเทียมกัน ทุนนิยมคาสีโน คัดสรรเฉพาะแรงงานในวัยเยาว์และให้ความสำคัญกับเพศหญิงผู้มีทักษะด้านภาษา หรือพร้อมจะเรียนรู้ภาษาใหม่ ในขณะที่ไม่ไยดีต่อแรงงานวัยอื่นๆ ผลที่ตามมาคือ มี “ประชากรส่วนเกิน” ที่ไม่ถูกคัดสรรที่ต้องใช้ชีวิตที่ถูกแขวนไว้อยู่ระหว่างกลาง ของพื้นที่ของสังคมประเพณีของอดีตที่ไม่อาจกลับไปได้ กับพื้นที่ของสังคมสมัยใหม่ ที่เรียกร้องวัยและประสิทธิภาพของแรงงานที่ประชากรจำนวนมากไม่ได้มีคุณสมบัติ ดังกล่าว ในกระบวนการบังคับให้เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ครอบครัวที่ปรับตัวได้ คือครอบครัวที่มีจำนวนแรงงานวัยเยาว์ที่สามารถถูกดูดซับเข้าสู่กระบวนการแรงงาน ของทุนนิยมคาสีโน และครอบครัวที่มีที่ดินจำนวนมาก จึงได้รับค่าชดเชยมากพอ ที่จะนำไปซื้อที่ดินแปลงใหม่ในหมู่บ้านนอกเขตการอพยพ เพื่อเริ่มต้นชีวิต เกษตรกรรมใหม่ คราวเรือนที่ปรับตัวได้ยาก และต้องผืนตัวเองไปเป็นแรงงาน รับจ้างรายวัน ทำงานทุกอย่างที่ทำได้ในละแวกหมู่บ้าน ได้แก่ครัวเรือนที่มีฐานะ ทางเศรษฐกิจปานกลางและยากจน ที่ปราศจากแรงงานวัยเยาว์ และมีที่ดิน ไม่มากพอที่จะได้รับค่าชดเชยที่สูงพอจะนำไปซื้อปัจจัยการผลิตใหม่ คราวเรือน เหล่านี้มีอยู่ไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ของประชากร ผู้ถูกทำให้ยากจนและประสบ ความลำบากในการดำรงชีวิตจากเขตเศรษฐกิจพิเศษ และไม่เคยได้รับประโยชน์ อันใดจาก โครงการพัฒนาการเกษตรต่างๆ ที่โฆษณาและประชาสัมพันธ์โดยบริษัท

หากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษมีเป้าหมายเพื่อสร้างตลาดเสรีนิยมใหม่ขึ้น ณ บริเวณชายแดนลาว เพื่อเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจต่างๆ ภายในภูมิภาคและการ เปลี่ยนประชากรให้เป็นประชากรเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal subjects) แล้ว

เป้าหมายดังกล่าวกลับไม่เคยบรรลุผล เพราะไม่เพียงตลาดที่สร้างขึ้นจะเป็นตลาดที่ถูกผูกขาดโดยกลุ่มทุนกลุ่มเดียวด้วยเศรษฐกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งมิได้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจอื่นๆ ในภูมิภาคแล้ว ประชากรเสรีนิยมใหม่กลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในเขตปัจจุบัน กลับไม่ใช่ชาวลาว หากแต่เป็นผู้ประกอบการจีน และชาวพม่าอพยพ กลุ่มคนเหล่านี้ โดยเฉพาะแรงงานจากพม่า เป็นกลุ่มชนที่มีชีวิตท่ามกลางการเคลื่อนย้ายมาก่อนหน้านี้แล้ว และแสวงหาโอกาสในการทำงานเพื่อสะสมทุนภายนอกบ้านเกิดของตน ซึ่งมีโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างจำกัด ทั้งชาวจีนและชาวพม่าเหล่านี้ ต่างก็เป็นพลเมืองเสรีนิยมใหม่ ที่มีชีวิตอยู่กับการแสวงหาโชคที่ตลาดเปิดให้ ไม่ว่าตลาดแห่งนั้นจะอยู่ในรัฐชาติใดก็ตาม ความเป็นพลเมืองสำหรับประชากรเหล่านี้ จึงไม่ได้มีความหมายที่เพียงผูกติดอยู่กับการจงรักภักดีต่อรัฐชาติ ตามนัยเชิงประเพณีของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ-พลเมืองดังที่ทราบกัน หากแต่เป็นพลเมืองที่ถูกนิยามตามความหมายทางเศรษฐกิจและพลังของตลาด สำหรับนายทุน ผลผลิตของพลเมืองเหล่านี้จึงมีความสำคัญมากกว่าสิ่งใด และสิทธิตลอดจนประโยชน์ที่ได้จากความเป็นพลเมืองเสรีนิยมใหม่ ก็เป็นไปตามประสิทธิภาพการทำงานและผลผลิตที่ได้ อย่างไรก็ตาม พลเมืองเสรีนิยมใหม่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ก็ได้มีสถานะทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน หากแต่ถูกจัดช่วงชั้นตามความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ชาวจีน ทั้งที่เป็นจีนแผ่นดินใหญ่ และจีนอพยพจากพื้นที่ชายแดนใกล้เคียง ซึ่งมีพื้นที่ทั้งที่เป็นเกษตรกรและแรงงานรับจ้างมาก่อน ได้รับสิทธิที่พิเศษกว่าทั้งในแง่ค่าแรงและโอกาสในการจ้างงาน ชาวจีนเหล่านี้ สามารถเข้าถึงโอกาสในการเลื่อนขั้นฐานะทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นผู้ประกอบการรายย่อยภายในเขตฯ และได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ ที่รัฐบาลลาวมอบให้ ไม่ว่าจะเป็นการยกเว้นภาษีเงินได้ การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนที่สะดวกและรวดเร็วขึ้น และการใช้สาธารณูปโภคต่างๆ โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ตลอดจนการได้รับค่าจ้างที่สูงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ในกรณีของชาวพม่า ซึ่งมีสถานะทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ภายในเขต และได้รับสิทธิประโยชน์น้อยกว่า แรงงานเหล่านี้ อยู่ในสภาวะการจ้างงานที่ปราศจาก

สัญญาจ้างที่เป็นทางการ ขาดหลักประกันหรือเสถียรภาพใดๆ และเต็มไปด้วย การขูดรีดแรงงาน ในขณะที่พนักงานภายในคาสีโนจะมีสถานะที่ดีกว่าแรงงาน ในแหล่งงานอื่นๆ ทั้งในแง่ค่าตอบแทน และสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ที่พัก และอาหาร แรงงานพม่าที่ขาดทักษะในการทำงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ เป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับการสภาวะการเอาเปรียบด้านแรงงานมากที่สุด และด้วย ปริมาณแรงงานที่มีมากกว่าจำนวนงานที่มีอยู่ภายในเขตฯ แรงงานเหล่านี้ส่วน ใหญ่ต้องจ่ายอัมรับค่าแรงที่ต่ำ โดยปราศจากสวัสดิการใดๆ อย่างไม่มีทางเลือก มากนัก การอพยพย้ายถิ่นมาหางานทำในลักษณะครัวเรือนได้กลายเป็นวิถีทางหนึ่ง ที่ช่วยให้แรงงานชายเหล่านี้ สามารถผ่อนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ และมีรายได้เสริม ได้บ้างจากการที่สมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิง ผู้ประกอบ กิจการเล็กๆ น้อยๆ เพื่อช่วยจุนเจือรายได้ที่มีอยู่ไม่มากนักของครอบครัว

คำถามสำคัญสำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว น่าจะได้แก่ อนาคตของ นโยบายดังกล่าว จะนำพาประเทศและประชากรของประเทศไปสู่อะไร? ด้วยเศรษฐกิจ ชนิดใด และยังผลเช่นไรต่อสังคมและความสงบสุขของประเทศ สิ่งที่รัฐลาวตระหนักดี ก็คือ แม้ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ด้วยจำนวนประชากรไม่มากนัก แต่ลาก็เป็น ประเทศกันชน หรือรอยต่อระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิภาค ซึ่งจีนกำลังขยายอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเข้าไปอย่างกระตือรือร้น การเป็นจุดยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้ทำให้ลาววางตำแหน่งแห่งที่ของตนและทรัพยากร ในประเทศในฐานะจุดเชื่อมต่อระหว่างจีนและเศรษฐกิจในภูมิภาค เขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงได้กลายเป็นรูปธรรมที่ลาวเห็นว่า เป็นทั้งนโยบายและเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่จะช่วย ให้เกิดการไหลเวียนของเงินทุนจากจีนและประเทศต่างๆ ได้ง่ายที่สุด ลาวได้ตั้งเป้า ที่จะเปลี่ยนประเทศกันชนของตนให้กลายเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจแบบตลาด การค้าภายในระยะเวลาอันรวดเร็วและก้าวกระโดด ด้วยความหวังที่ว่าสิทธิพิเศษ ต่างๆ ที่มอบให้กับนักลงทุน จะช่วยให้เกิดการสร้างงานไม่ต่ำกว่า 50,000 คน ในเขตชนบท และเพิ่มรายได้ต่อหัวให้ได้ไม่น้อยกว่า 2,400 เหรียญสหรัฐต่อปี ทั้งนี้รายได้ต่อหัวต่อปีของลาว ณ ปี 2000 อยู่ที่เพียง 1,780 เหรียญสหรัฐเท่านั้น

การนำนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมาประกาศใช้ในศตวรรษที่ 2000 จึงเป็นความต่อเนื่องจากนโยบายเปิดประเทศเพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้คำขวัญ “จินตนาการใหม่” ในทศวรรษก่อนหน้า ทั้งนี้ ในระดับนโยบายแล้วผลในการพัฒนาดูเหมือนจะรวดเร็วและเป็นที่น่าพอใจในหมู่ผู้นำการบริหารประเทศ ในปี 2015 มีจำนวนบริษัทที่จดทะเบียนเพื่อลงทุนในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษถึง 213 บริษัท ด้วยยอดเงินลงทุนกว่า 4.2 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในจำนวนนี้ 95 บริษัทเป็นนักลงทุนจากจีน ตามมาด้วย 17 บริษัทจากไทย 14 บริษัทจากญี่ปุ่น 5 บริษัทจากเวียดนาม และอีก 5 บริษัทจากมาเลเซียตามลำดับ รายงานของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว ระบุว่า ในจำนวนการลงทุนทั้งหมด 20% ของการลงทุนนั้นเป็นบริษัทของลาว ทั้งในรูปการร่วมทุนหรือมีเช่นกันก็เป็นเงินทุนต่างประเทศที่ดำเนินการผ่านบริษัทของคนลาว อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไป ในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่บริหารโดยเงินลงทุนของจีน การขยายตัวของธุรกิจอื่นๆ เป็นไปอย่างเชื่องช้า และแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย⁸⁸ ดังที่ Bertil Lintner ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นคือ นักลงทุนส่วนใหญ่มักติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงหรือตัวแทนพรรคคอมมิวนิสต์ลาว เพื่อที่จะได้สามารถดำเนินกิจการการฟอกเงินและการนำเงินที่ไม่ทราบแหล่งที่มา เข้ามาดำเนินกิจการภายในเขตได้ ในขณะที่โครงการพัฒนาต่างๆ มีแต่เพียงชื่อและไม่ได้นำไปสู่กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมอะไรที่ชัดเจน ไม่เพียงแต่จะไม่มีการพัฒนากลุ่มธุรกิจเพื่อสร้างความร่วมมือกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ในการพัฒนาเขตให้เจริญขึ้นเท่านั้น กิจการที่ดำเนินไปในเขตกลับมีประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นน้อยมาก⁸⁹ ธุรกิจกาสินที่ต้นฝักเป็นตัวอย่างอันหนึ่งแห่งความล้มเหลวของเศรษฐกิจระดับประเทศที่ไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ที่น่าสนใจก็คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยม

⁸⁸ Lintner, 2016, “Laos Is Open for Business, but on Its Own Terms,” http://rightslinklao.org/wp-content/uploads/downloads/2016/05/Lintner_-_Laos_Is_Open_for_Business_1_.pdf เข้าถึงเมื่อ 21/7/2016

⁸⁹ อ่างแล้ว

ทองคำ กลับเป็นแบบอย่างที่รัฐบาลลาวยกย่องว่าเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งยวด ทั้งที่ประเด็นการเป็นแหล่งฟอกเงินของหลายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะเป็นสิ่งที่รัฐบาลถูกกดดันให้ต้องตรวจสอบจากองค์การระหว่างประเทศ จนทำให้รัฐต้องจัดตั้งหน่วยงานสืบราชการลับทางการเงินขึ้นนับตั้งแต่ปี 2007 แต่จวบจนบัดนี้ ยังไม่เคยมีการฟอกเงินใดที่ถูกดำเนินคดีแม้แต่รายเดียว

ทิศทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในลาว จึงดำเนินไปบนทางสองแพร่ง ของความต้องการที่จะผันเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศในเวลาอันรวดเร็ว กับการไร้ความสามารถในการควบคุมกำกับการไหลของเงินตราที่ไม่อาจตรวจสอบ แหล่งที่มาเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ ขึ้นภายในประเทศ ปัญหาสำคัญของนโยบายและโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษของลาว จึงเป็นเรื่องธรรมาภิบาล และการปราศจากกลไกในการควบคุมกำกับ เศรษฐกิจทุนนิยมที่ขาดคุณภาพที่ดำเนินอยู่ในประเทศในปัจจุบัน และแม้ว่า ความพยายามในการปราบปรามคอร์รัปชันในหมู่ชนชั้นนำของลาว จะนำมาสู่การปรับเปลี่ยนศูนย์กลางอำนาจในระดับนำมานับตั้งแต่ปี 2014 เป็นต้นมา การสร้างกลไกในการควบคุมกำกับทุนให้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างแท้จริง กลับยังไม่ได้มีการเริ่มต้นอย่างเป็นรูปธรรมแต่อย่างใด และแม้ว่าลาว จะได้วางนโยบายในการเพิ่มการบูรณาการเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับเศรษฐกิจ ภูมิภาคและเศรษฐกิจโลกให้มากยิ่งขึ้นนับตั้งแต่การริเริ่มชุมชนเศรษฐกิจอาเซียน ในปี 2016 โดยที่ลาวทำหน้าที่เป็นประธานของอาเซียน นโยบายเขตเศรษฐกิจ พิเศษยังคงเป็นเสาหลักทางเศรษฐกิจที่ดำเนินมาอย่างสับสนใน ปัจจุบันภายใต้ อิทธิพลของจีน โดยที่รัฐลาวยังคงขาดดุลอำนาจในการที่จะต่อรองและควบคุม กำกับให้ทิศทางเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ยศ สันตสมบัติ. 2557. *มังกรหลากสี: การขยายดินแดนกับพันธกิจการสร้างอารยธรรมในอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

Aggarwal, A. 2010. "Economic Impacts of SEZs: Theoretical Approaches and Analysis of Newly Notified SEZs in India." *Munich Personal RePec Archive* Paper No. 20902. <https://mpra.ub.unimuenchen.de/20902/>

Alton, Charles, David Blum, and Sananikone Somsouk. 2005. *Para Rubber Cultivation in Northern Laos*. Constraints and Chances. Lao-German Program. Rural Development in Mountainous Area of Northern Laos, Vientiane, eds. 1-72.

Babha, Homi. 1994. "Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse." In *The Location of Culture*. Routledge.

Baissac, C. 2011. "Brief History of SEZs and Overview of Policy Debates." In T. Farole, ed. *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experiences*. Washington, DC: The World Bank. <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/978-0-8213-8638-5>

Baird, Ian, Keith Barney, Per Vandergeest and Bruce Shoemaker. 2009. "Internal Resettlement in Laos: Reading Too Much into Aspirations, A Reply to Holly High," *Critical Asian Studies*, 41: 4 (605-620).

- Bourdieu, Pierre. "The Essence of Neoliberalism: What s Neoliberalism? A Programme for Destroying Collective Structures Which May Impede the Pure Market Logic." *Le Monde diplomatique* Dec 1998. Retrieved January 13, 2013. <http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>
- Boyenge, J. 2007. "ILO database on export processing zones" (Revised). *ILO Working Paper* No. 251. Geneva: International Labour Organization. 2007/107B09_80_engl.pdf
- Brown, Wendy. 2005. "Neoliberalism and the End of Liberal Democracy", in her *Edgework-Critical Essays on Knowledge and Politics*, Princeton: Princeton University Press.
- Caillois, R. 1961. *Man, Play, and Games* (M. Barash, Trans.). New York: The Free Press.
- Châtelet, Gilles. 1998. "Vivre comme des porcs: De l'incitation à l'envie et à l'ennui dans les démocratiesmarchés," Paris: Exils Éditeur.
- Cheesman, A. 2012. "Special Economic Zones & Development: Geography and Linkages in the Indian EOU Scheme." *DPU Working Paper* No. 145. London: The Bartlett/University College London. <http://www.bartlett.ucl.ac.uk/dpu/publications/dpu/latest/publications/dpu-working-papers/WP145.pdf>
- Cosgrave, J. F. and Klassen, T. R. 2001. 'Gambling Against the State: The State and the Legitimation of Gambling', *Current Sociology* 49(5): 1-15.
- Dardot, Pierre and Christian Laval. 2014. *The New Way of the World: On Neoliberal Society* by Pierre Dardot and, trans. Gregory Elliott. Verso.

- Dencik, Lina, Joanna Redden, Bridget Conor, and Eleftheria Lekakis. "Neoliberalism and Its Subject." Retrieved January 11, 2013. [http://neoliberalism/HAL- Université Lille 3 \[hal-00840676, version1\] Neoliberalism and its subjects.mht](http://neoliberalism/HAL- Université Lille 3 [hal-00840676, version1] Neoliberalism and its subjects.mht)
- Diana, Antonella. 2007. "'The Chinese Know the Way': Rubber and Modernity along the China-Laos Border." Paper presented at the International Conference "Critical Transitions in the Mekong Region," Organized by RCSD, Chiang Mai University, Chiang Mai Grandview Hotel, Chiang Mai, Thailand.
- Farole, T., ed. 2011. *Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experiences*. Washington, DC: The World Bank. <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/978-0-8213-8638-5>
- Farole, T. and G. Akinci, eds. 2011. "Special Economic Zone." Farole, T. and G. Akinci, eds. 2011. *Special Economic Zones Progress, Emerging Challenges, and Future Directions*. Washington, DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2341/638440PUB0Exto00Box0361527B0PUBLIC0.pdf?sequence=1>
- Ferguson, James. 1994. *The Anti-Politics Machine Development, Depoliticization, and Bureaucratic Power in Lesotho*. University of Minnesota Press.
- _____. 2002. "Of Mimicry and Membership: African and the 'New World Society.'" *Cultural Anthropology* 17, no. 4: 551-569.

- FIAS. 2008. "Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, and Implications for Zone Development." The Multi-Donor Investment Climate Advisory Service of the World Bank Group. Washington, DC: The World Bank. <https://www.wbginvestmentclimate.org/uploads/SEZs%20-%20Performance,%20Lessons%20Learned%20and%20Implications%20for%20Zone%20Development.pdf>
- Friedman, Milton. 1962. *Capitalism and Freedom*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gurung, Ghana S. and Michael Kollmair. 2005. *Marginality: Concepts and Their Limitations*. IP6 Working Paper No. 4.
- Harvey, David. 2003. *The New Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- _____. 2005. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hay, Colin. 1994. "The Geneology of Neoliberalism," in Ravi K. Roy, Arthur T. Danzau, and Thomas D. Hayek, Friedrich A. *The Road to Serfdom*. London: Routledge.
- High, Holly. 2008. "The implications of aspirations: Reconsidering resettlement in Laos." *Critical Asian Studies* 40(4): 531-50.
- Kenney-Lazar, Miles. 2010. *Land Concessions, Land Tenure, and Livelihood Change: Plantation Development in Attapeu Province, Southern Laos*. Vientiane: Faculty of Forestry, National University of Laos.
- Keynes, John Maynard. 1936. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. New York: Harcourt.

- Levien, Michael. 2012. "The Land Question: Special Economic Zones and the Political Economy of Dispossession in India," *Journal of Peasant Studies*, 39: 3-4, 933-969.
- _____. 2013. "Regimes of Dispossession: From Steel Towns to Special Economic Zones", *Development and Change*, 44(2): 381-407.
- Li, Tania. 2007. *The Will to Improve: Governmentality, Development, and the Practice of Politics*. Durham, NC: Duke University Press, 2007.
- Litwack, John M. and Yingyi Qian. 1998. "Balanced or Unbalanced Development: Special Economic Zones As Catalysts for Transition," *Journal of Comparative Economics* 26(1): 117-141.
- McMullan, J. L. and Miller, D. 2008. 'All in! The Commercial Advertising of Offshore Gambling on Television', *Journal of Gambling Issues* 22: 230-251.
- _____. 2009. 'Wins, Winning and Winners: The Commercial Advertising of Lottery Gambling', *Journal of Gambling Studies* 25: 273-295.
- Neary, M. and Taylor, G. 2006. 'From the Law of Insurance to the Law of the Lottery: An Exploration of the Changing Composition of the British State', in J. F. Cosgrave (Ed.), *The Sociology of Risk and Gambling Reader*, pp. 339-354. New York: Routledge.
- Nibert, D. 2006. 'State Lotteries and the Legitimation of Inequality' in J. F. Cosgrave (Ed.), *The Sociology of Risk and Gambling Reader*, pp. 319-338. New York: Routledge.
- Nyiri, Pal. 2006. "The Yellow Man's Burden: Chinese Migrants on a Civilizing Mission," *The China Journal*, 56: 83-106.

- _____. 2012. "Enclaves of Improvement: Sovereignty and Developmentalism in the Special Zones of the China-Lao Borderlands." *Comparative Studies in Society and History* 54, no. 3: 533-562.
- Ng, Mee Kam and Wing-Shing Tang. 2004. "The Role of Planning in the Development of Shenzhen, China: Rhetoric and Realities," *Eurasian Geography and Economics*, 2004, 45, No. 3, pp. 190-211.
- Ong, Aihwa. 2004. "The Chinese Axis: Zoning Technologies and Variegated Sovereignty," *Journal of East Asian Studies* 4, 69-96.
- _____. 2006. *Neoliberalism as Exception: Mutations in Citizenship and Sovereignty*. Duke University Press.
- Papadimitriou, Dimitri B., and L. Randall Wray. 1998. "The Economic Contributions of Hyman Minsky: Varieties of Capitalism and Institutional Reform." *Review of Political Economy* 10(2): 199-225.
- Pinkaew Laungaramsri. 2015. "Commodifying Sovereignty: Special Economic Zones and the Neoliberalization of the Lao Frontier," in Yos Santasombat (ed.). *Impact of China's Rise on the Mekong Region*. Palsgrave Macmillan.
- Ritzer, G. 2000. *The McDonaldization of Society*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- _____. 2005. *Enchanting a Disenchanted World*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Ritzer, G. and Stillman, T. 2001. 'The Modern Las Vegas Casino-hotel: The Paradigmatic New Means of Consumption' *Management* 4(3): 83-99.

- Souksamone Sengchanh. 2013. *Border development, resettlement and adaptation in a special economic zone: a case study of Khuan Village, Tonpheung District, Bo Kaeo Province in Lao PDR*, MA Thesis, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Strange, Susan. [1986] 1997. *Casino Capitalism*. Manchester, U.K.: Manchester University Press.
- Tsing, Anna Lowenhaupt. 2005. *Friction: An Ethnography of Global Connection*. Princeton University Press.
- Walker, Andrew. 2000. *The Legend of the Golden Boat: Regulation, Trade and Traders in the Borderlands of Laos, Thailand, China, and Burma*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Warr, Peter and Jayant Menon. 2014. "Cambodia's Special Economic Zones," *ADB Economics Working Paper Series*, No.459, October.
- Wellmann, Dominik. 2012. The Legal Framework of State Land Leases and Concessions in the Lao PDR, Discussion Paper, Integrated Rural Development in Poverty Regions of Laos (IRDP) under the Northern Upland Development Programme (NUDP).
- Wong, E. L., 1987. "Recent developments in China's special economic zones: problems and prognosis." *The Developing Economies*, 25: 73-86. doi: 10.1111/j1746-1049.1987.tb00100.x
- World Bank. 2011. *Chinese investments in Special Economic Zones in Africa: progress, challenges and lessons learned, Final report*, World Bank, January.
- Yeung, Y.M., Lee, J., Kee, G., 2009. "China's Special Economic Zones at 30." *Eurasian Geography and Economics*, 50(2), 222-240. doi: 10.2747/1539-7216.50.2.222

- Yos Santasombat (ed.). 2015. *Impact of China's Rise on the Mekong Region*. Palsgrave Macmillan.
- Young, Martin. 2010. "Gambling, Capitalism and the State: Towards a New Dialectic of the Risk Society?," *Journal of Consumer Culture*, 10(2) 1-20.
- Zeng, D. 2011. "How Do Special Economic Zones and Industrial Clusters Drive China's Rapid Development?" In D. Zeng, ed. *Building Engines for Growth and Competitiveness in China. Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*. Washington, DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2501/564470PUB0buil10Box349496B01PUBLIC1.pdf?sequence=1>
- Zeng, D., ed. 2011. *Building Engines for Growth and Competitiveness in China. Experience with Special Economic Zones and Industrial Clusters*. Washington, DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2501/564470PUB0buil10Box349496B01PUBLIC1.pdf?sequence=1>

สื่อสิ่งพิมพ์

- Asian Commerce Magazine*. Bilingual Magazine for Traders and Investors in Thailand-China-ASEAN, 2010.

ดัชนี

ก

กลจักรที่ต่อต้านการเมือง	55
กางดุ้ง	70, 87, 133
การกวาดเงิน	51
การแขวนไว้	124
การค้าประเวณี	11, 66, 71
การค้าสัตว์ป่า	13, 26, 66, 72, 74, 165, 167
การเคลื่อนย้ายด้วยความสมัครใจ	95
การจ้างงาน	8, 13-14, 56, 58, 82, 84, 88, 101-102, 105, 113, 117, 137-139, 143, 149, 151, 170
การเดิมพัน	50-51, 77
การตกอยู่ใต้บังคับการ	158
การตั้งถิ่นฐานใหม่ภายใน	95
การท่องเที่ยว	3, 6, 13-14, 17, 26, 32, 35, 37, 40, 49, 53, 56, 61-62, 66-67, 70, 72, 87, 92, 128, 130, 145, 159, 163-164, 167
การบังคับให้ตั้งถิ่นฐานใหม่	95-96, 98-99, 116, 124
การเบียดขับ	11, 54
การปกครองชีวญาณ	90, 154
การแปลงอธิปไตยให้เป็นสินค้า	59
การผ่อนปรนกฎระเบียบ	162
การพนัน	11, 13, 16-17, 20, 26, 38, 40, 43-53, 55-56, 62-64, 66, 68-69, 71, 75-77, 92, 130, 133, 153, 165-167

การพรางลัทธิ	11-12, 19, 21, 29, 56, 79, 82-84, 95, 98, 112, 114, 125, 155, 157, 168-169
การฟอกเงิน	53, 56, 66, 68, 165, 172-173
การเล่นเกมส์แห่งโอกาส	47
การสร้างเชื่อมต่อกับภูมิภาค	84
การสร้างดินแดนขึ้นมาใหม่	39
การสะสมทุนด้วยการพรางลัทธิ	19, 21, 29, 98, 112
เกมส์ไพ่บาคาร่า	49-50
เกมส์รูเล็ต	49, 51
เกมส์สล็อต	49
เกมส์แห่งโอกาส	18, 26, 47, 49, 51-53, 63, 75, 166

V

ขับออกจากความเป็นชาวนา	158-159
เขตที่มีการลงทุนโดยบริษัทเดียว	10
เขตเศรษฐกิจเฉพาะ	4-5, 8, 80-81
เขตเศรษฐกิจเฉพาะภูเขี้ยว	80
เขตเศรษฐกิจเฉพาะเวียงจันทน์-โนนทอง	80
เขตเศรษฐกิจพิเศษ	3-19, 24-26, 31, 33-41, 43-44, 48, 53-58, 60, 62-69, 71-77, 79-84, 86-94, 98-99, 105, 111-112, 114, 117, 119, 123-125, 129-131, 134-139, 141-142, 144-146, 149-154, 157-159, 161-165, 167-173
เขตเศรษฐกิจพิเศษบ่อเต็น แดนคำ	35
เขตเศรษฐกิจพิเศษสามเหลี่ยมทองคำ	134, 137, 165, 167

เขตเศรษฐกิจพิเศษเส้นเงิน	6, 13, 17, 24-26, 34-35, 37-38, 40, 43-44, 53, 65-66, 68, 71-74, 76, 80, 82, 88, 99, 105, 111, 124-125, 131, 134, 137, 165, 167
เขตเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก	85-86
เขตเศรษฐกิจเสรี	85
แขวนไ้วในพื้นที่ระหว่างกลาง	18, 119

ค

คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งชาติลาว	6, 8, 36-37, 39, 80, 172
คลื่นกระแสน้ำ	23
ความถี่	26, 74
ความถี่ที่ขอบธรรม	26
ความเป็นพลเมืองอันยืดหยุ่น	134
ความเสี่ยง	16-18, 26, 45-46, 49, 52, 62-64, 75-76, 93, 151, 157-159, 166
ค่าชดเชย	3-4, 13, 95, 100, 102-104, 107-108, 110, 113-119, 123, 165, 168-169
คาสโน	12-14, 16-18, 20, 23, 25-26, 37-38, 40, 43-56, 63, 66-71, 73, 75-77, 92, 103-106, 111-114, 117, 119-121, 123, 125, 131-135, 137-138, 141, 145-153, 165-167, 169, 172
คาสโนชายแดน	68
คิงส์โรมันส์	3-4, 36-39, 46, 48-49, 51-52, 56, 69-70, 72, 76, 99, 101-102, 105, 108, 112-115, 118-119, 125, 130-132, 135, 138, 141, 148, 151, 154, 166-167

คุณหมิง	70
โครงการสร้างอารยะ	18, 124

ง

งานที่ไม่มีทักษะ	141
------------------	-----

จ

จักรพรรดิทองถิ่น	38
จ้าวเหว่ย	3, 33, 37-42, 53-56, 60-62, 66, 69, 71, 105, 108, 129-131, 133, 146, 159, 167
จ้าวเหว่ยเหว่ย	23-24
จิงจื่อเหริน	70-71
จินตนาการใหม่	21, 172
จินมู่เหมียน	36
จินเสรีนิยมใหม่	129
เจตจำนงในการปรับปรุงให้ดีขึ้น	34, 41
โจ๊กเกอร์	141, 143, 149, 151

ฉ

ฉันทามติเชิงทดลอง	95, 97
ฉินตู	61-62

ซ

ชนผู้ล้าหลัง	41
ชนพลัดถิ่น	128
ชายแดน	8-9, 11-14, 16-20, 24-26, 34-35, 37, 39, 41-42, 45-46, 53-56, 58, 61-63, 65-66, 68, 72-75, 80-81, 84, 90, 92, 99, 101, 115, 119, 124, 127-137, 156, 159, 162-170
ชายแดนเถื่อน	13
ชายแดนยาเสพติด	39
ชายแดนเศรษฐกิจพิเศษ	62
ชายแดนแห่งตราบาป	12
เชียงแสน	34-35, 70, 76, 105, 135, 151, 166

ซ

ซานเกาหวางตี้หย่วน	38
--------------------	----

ด

ดอกจี้ว์คำ	36-37, 99
ดอยแม่สลอง	134-135
แดนสะหวันน้ำจืดคาสิโนรีสอร์ท	44

ต

ตงเป๋ย	70, 131
ตันผึ่ง	3-4, 11, 17, 33-36, 38, 40, 55-56, 65, 68, 70, 99
ตรรกะของการปกครอง	30
ตองจี	137, 153
ตุ๋รูเล็ด	49
ตุ๋สล็อต	49

ก

กู่หวางตี้	38
------------	----

ก

ทำซีเหล็ก	70, 135, 137-138, 144
ที่ดินเพื่อการผลิต	83
ที่ดินเพื่อตลาด	83
ทุนนิยมคาสิโน	12-13, 16-18, 23, 25-26, 43, 45, 51, 53, 63, 75-76, 165-167, 169
ทุนนิยมล่าเหยื่อ	154
เทคโนโลยีการแบ่งเขต	39, 84, 86, 124

ส

ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย	88-89
ธนาคารโลก	85, 88-89
ธุรกิจค้าสัตว์ป่า	74
ธุรกิจบันเทิงครบวงจร	11

ุ

นวนครแห่งดอกรั้วคำ	37
นักพนัน	38, 44, 46, 48-50, 52-53, 55-56, 67-68, 70, 92, 113, 130, 133, 147, 159, 166
นักลงทุนเคลื่อนที่	89

ู

บ่อแก้ว	3-4, 11, 33-35, 74, 116, 162
บ่อนลันตู	53
บ้านกวีวน	38, 96-97, 99, 101, 103, 106, 111-120, 122-123, 138, 151
บ้านสามเหลี่ยมคำ	32, 78, 104, 111, 114

ุ

ปฏิบัติการแห่งการยกเว้น	86
ประชากรพันสมัย	155
ประชากรประกอบกร	127

ประชากรส่วนเกิน	13, 111, 119, 124, 169
ประชากรเสรีนิยมใหม่	127-128, 137, 141, 155, 158-159, 169-170
แปลงที่ดินให้เป็นทุน	5
แปลงอริปไตยให้เป็นสินค้า	59
โปรแกรมที่ทำลายโครงสร้างส่วนรวม	28

ผ

ผู้คุม	141, 143-144, 152
ผู้ที่วางเดิมพันสูง	49-50

ว

พนักงานแจกไพ่	105, 113
พนันเสียงไซเค	66
พลเมือง	7, 11, 13, 16, 18-20, 31, 38, 44, 54, 59-60, 63, 79, 84-85, 93, 98, 103, 110, 114, 119, 122, 124, 128-129, 134-135, 154-155, 163, 165, 170
พลเมืองที่มีผลิตภาพ	11, 18
พลเมืองเสรีนิยมใหม่	19-20, 170
พันธกิจการสร้างอารยะ	23
พันธมิตจีน	91
พื้นที่นอกรัฐ	135
เทศพาณิชย์	13, 26, 71, 75
ไฟแบล็คแจ๊ค	49-50
ไฟเลื่อมังกร	49-51

U

มหาอำนาจจีน	15, 42, 61, 161
เมืองคาสโน	17, 76, 167
เมืองท่าตามสนธิสัญญา	85
เมืองลา	37, 54, 66, 73, 123, 129, 134

Y

ยูนนาน	35, 37, 60, 70, 73, 133, 135
--------	------------------------------

S

รัฐนายหน้า	19, 25, 82, 92, 164
รัฐพัฒนา	19, 25, 82, 84, 164
รัฐลาว	11-15, 19, 24-26, 34, 38, 40, 58-60, 63, 66, 75-76, 81-82, 93-94, 125, 136, 162-163, 165, 168-169, 171, 173
แรงงานเสรีนิยมใหม่	136-137, 139, 155
แรงงานอพยพชาวพม่า	14, 155, 159

a

ล่าเสี้ยว	137, 151
ลำน้ำโขง	35, 76

จ

วงล้อมเพื่อการปรับปรุงชีวิต	158
วงล้อมแห่งเสรีนิยมใหม่	85
วิธีการปกครองพื้นที่/ดินแดน	16
วิหารแห่งการบริโภค	16, 47-48
เวียงจันทน์	44, 62, 80, 101, 168

ค

เศรษฐกิจเงา	12-13, 18-20, 57, 66, 71, 75, 165
เศรษฐกิจเดี่ยว	26
เศรษฐกิจภายนอก	39, 66, 167
เศรษฐกิจภายใน	4-5, 40, 48, 82, 87-88, 93, 152, 165, 167

ส

สงครามที่ดิน	82-83
สนามบินนานาชาติ	3, 37, 62, 77, 116, 118
สภาวะแขวน	111
สภาวะยกเว้น	11-13, 17, 31, 39, 135-136, 154, 159, 164
สภาวะหลังสินค้า	47
สวนซูโจว	41
สะพานเซโน	5, 35, 44
สะพานนะเขต	5, 35-36, 44, 79
สะพานเวกัส	44, 46
สัตว์ป่า	11, 13, 26, 66, 72-75, 133, 145, 165, 167
สัมปทาน	5-7, 15, 36, 64, 98, 162, 167

สิทธิพิเศษ	5, 7, 25, 80, 87, 170-171
สิทธิสภาพนอกอาณาเขต	14-16, 58, 63, 85
สิทธิสภาพนอกอาณาเขตอย่างนิมนวล	15
สีบุนเฮือง	4, 99, 101, 116-119, 122-123
สุวรรณโคมคำ	34-35
เสฉวน	70, 129, 133
เสรีนิยมใหม่	12, 14, 16, 19-20, 24, 26-31, 35, 39, 45, 47, 54-55, 82-84, 93-94, 124-125, 127-129, 136-137, 141, 145, 154-156, 158-159, 162-163, 169-170
เส้นเงิน	10, 79, 84, 87, 165
เสือโคร่ง	72-73, 133

ก

หมู่บ้านชาวพม่า	126, 138, 153
หมู่บ้านชาวเยไซ	138
หมู่บ้านเชิงเขา	138-139, 153
หมู่บ้านลาว	138, 146, 181, 168
ห้วยไซ	35, 132
หอพักคาสิโน	138
ไห่หลงเจียง	37

อ

อธิปไตย	7, 12, 15-17, 19, 25-26, 53, 57, 59, 63, 75, 84, 91, 124, 127-128, 130, 136, 162, 164
---------	---

อธิปไตยต่างระดับ	59, 124
อธิปไตยร่วม	7
อธิปไตยหลากสี	39, 91
อัตราการค้าเปรียบของเจ้ามือ	51
อำนาจต่อรอง	15, 59, 103, 140, 142, 165

ฮ

ฮาร์บิน	37, 132
---------	---------

“การสร้าง “พื้นที่ยกเว้น” ในเขตชายแดน ในรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ
จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการพยายามจัดหาดำแหน่งแห่งที่ที่เหมาะสมให้กับทุนนิยม
คาสโน ให้อยู่ภายในพื้นที่เฉพาะที่ห่างออกจากสังคมโดยรวมและห่มคลุมภายใต้
วาทกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาเมือง

ในแง่นี้การผนวกรวมพื้นที่ชายแดนของต้นผึ้งเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ
ด้วยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังที่ถูกระบุให้เป็นเป้าหมายสำคัญของ
นโยบายชาติ จึงเป็นการผนวกรวมที่เต็มไปด้วยความอิหลักอิเหลือและลักลั่น ทั้งนี้
เพราะไม่เพียงพื้นที่และเศรษฐกิจคาสโนจะไม่อาจเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจและพื้นที่อื่น
ภายในประเทศได้แล้ว ผู้ที่ได้ประโยชน์จากเศรษฐกิจดังกล่าวกลับกลายเป็น
นักลงทุนจีนที่ผูกขาดการบริหารเขตแต่เพียงกลุ่มเดียว”

賭場 คาสโน